Niam

Ón t-Athair Peadar Ua Laoghaire
Canónach, S.P.
do Shocruis.

Baile Átha Cliath : i mBráid Feirste
i gCorcaigh : i bPortláirge.

From the Library

of

PÁDRAIG Ó BROIN

1755

niam

Niam

Ó'n Athair
Peadar Ua Laoghaire,
Canónach, S.P.

Brún agus Ó nÓláin, Teor.
i mBaile Átha Cliath :: i mBéal Feirste
i Sgorcais :: i bPortláirge.

LIBRARY
UNIVERSITY OF TORONTO
2 AUG 1978

PB
1399
O54 N53

Fósaptap Sac ceapt ap cornam.

An Clár.

Leabar a h-Aon.

Caibidil.		Leathanach.
I.	Imirt Anama. - -	7
II.	Tadg agus Amlaoid. - -	10
III.	Inntinn Uilliam. - - -	16
IV.	Ó Dealaċ Leaċta go Gleann Máma. -	19
V.	Cheirdeam 'á gCiacad. - -	24
VI.	Adbar an tSagairt. - -	28
VII.	An Leigiu. - - -	31
VIII.	An Dorca. - - -	36
IX.	"Is éagsamlaċ na daoine iad!" -	42
X.	Dúlainn Óg. - - -	48
XI.	Ceann Leoin. - - -	52
XII.	Diabal Coimdeaċta. - -	59
XIII.	Fágtar fúm-sa féin é. - -	65
XIV.	Giollaí Tuirc. - - -	71
XV.	Fir Éirean. - - -	77
XVI.	Fear na gCor. - - -	85
XVII.	"Díod ciall agat." - - -	89
XVIII.	Ráflaí. - - - -	96
XIX.	Cogarnaċ. - - -	99
XX.	Diteamntar. - - -	106
XXI.	Drioċ Amhras. - - -	108

Leabar a Dó.

Caibidil.		Leathanach.
I.	Cior an Aindis. - - -	116
II.	Meabdall Aigne. - - -	120
III.	"Lady dost thou not fear to stray?" -	126
IV.	Uirge-sé-talam. - - -	131
V.	Púicini. - - - -	137
VI.	Dá Amlaoid? - - -	144
VII.	An tSiúd Gaoiċe. - - -	150

Caibidil.		Leathanach.
VIII.	Beirt Dhroc Dhuachaill.	157
IX.	Marbhadh le Soilbhear.	163
X.	Fuarghaill.	169
XI.	Cuairt Rígh.	176
XII.	Caradar ag fár a' fuat.	182
XIII.	Ciúnar roim Thóirchigh.	188
XIV.	Congnamh do'n Chongnamh.	193
XV.	Duille fé chuairim; nó, Fuadar ná feadar.	199
XVI.	Cómhacht Luibheacha.	204
XVII.	Fód an Dáir do fearam.	212
XVIII.	Sguab-dhuille Chlaidheamh.	218
XIX.	Cluiche ficille, agus Poll i gcrann.	224
XX.	Rígh Laighean.	230

LEABHAR A TRÍ.

Caibidil.		Leathanach.
I.	Cor i n-aghaidh an Chaim.	234
II.	Dhealh ar an bhfeall.	242
III.	An dá Lonán.	249
IV.	Orpac i n-Inis Cathaigh.	256
V.	Mícheál Ruadh.	262
VI.	Éigean ar Rígheacht na bhFlatharr.	270
VII.	Connla.	277
VIII.	Gealltá do Bheirt.	283
IX.	Cad a thiocfaidh ar?	290
X.	Orgailt rúl do Shitric.	297
XI.	Fuadar agus flogh agus giodam.	303
XII.	Daoine ciallmhara ag feuchaint rómpa amach.	310
XIII.	Rogh Cath Bhriain.	316
XIV.	An Cat.	322
XV.	An t-Ár-mhágh.	333
XVI.	I ndiaigh an Chatha.	340
XVII.	"Na milte ologhón."	347
XVIII.	An Gat Ghréine céadna.	353

niaṁ.

leabar a h-aon.

caibidil I.

imirt anama.

Sa bliain d' aois an tigearna naoi gcéad ceithe fichid a ceathair do tóg Brian Boramha luimneach ó-r na loclanaig. Do loirg ré an cathair, agus an méid der na loclanaig nár marbuigead agus nár tógad 'n-a bprírúnaċaib, d'éigean dóib teitheadh le n-a n-anam ar an áit. Cuaid cuid acu fíor go h-Imir Cathaig. Bí reilg ag loclanaig i n-Imir Cathaig an uair rin agus ar fead mórán aimsire roimis rin. Díodar tar éis na manach a díbirt ar an oileán agus iad féin do dainginiugad ann, agus bí an áit caothamail eidhráideach eachach acu, lám le farraige agus lám le tír. An rocar agus an fairdhrear a beidís leó ar an dtír mórtimpal, le guid agus le fuadach agus le creachadh, coimeádaidís ar an oileán é go dtí go dtagad na loingear agus go bréadaidís é cur fois ádhaile nó é díol, nó é malairtiugad ar bia nó ar éadach nó ar arm, nó ar pé neithe eile a díodh ag tearcubáil uatha.

Nuair a cáinig an lucht teithe anuas ó Luimneach agus nuair a d'innseadar do loclanaig inse Cathaig cad a bí déanta ag Brian, go raibh an cathair 'n-a luaithriġ agus a raibh de daoine inti marbh nó tógta nó imtigthe gan tuairisg, focaruigdar go léir ar an oileán do cur i dtreó corainn cóm maith agus dob' féidir é, agus ar iad féin a corainn go h-imirt anama. Cáinig triúr curaí anuas ó'n gcathair

i n-aonfeacht leis an lucht teicht. Somas agus Amlaoib agus Duibgean an triúr san.

Cuireadar an t-oileán i dtreó corainta. Níor b'fada go raib Bruan anuas 'n-a ndiaig. Do bris sé féin agus a fluag irteac cúca ar an oileán. Do throideadh go dian ó gac taob. Imirt anama dáirírib ab eadh é dos na Loclanaig. Do bruadar agus do brúgad agus do buadad orca. Do cuireadar 'n-a gcéadtaib. Do fágad a broimhór marb ar an oileán agus do tógad an triúr, Somas agus Amlaoib agus Duibgean. D'fág san luimneac agus oileán Inse Catraig folamh ó Loclanacaib, agus gan aon trúil go dtiucfad a cuille acu cun na h-áite sin, an fad a béadh Bruan beo sé 'n-Éirinn é.

Nuair a tuigeadh an nídh sin táinig na manaig cun an oileáin airír. Táinig duine ana naomhta n-ar b' ainm dó Colla, agus bí sé i n' Abb ar an mainistir, agus cuir sé gac gnó Creidimh ar siúbal airír ann, sé comairce Seanáin naomhta. Na manaig agus na fagaint a díbir na Loclanaig ar an áit tánadar airír, an méid a bí beó acu, agus do luigdar irteac fa n-obair beannuigte mar ba gnát roimis sin. Bí gac aon nuo loitiste bristhe fsaintálta i ndiaig na Loclanac. Do dein Colla na h-áiteana a bí beannuigte do coisreacan airír, agus do cuir Bruan cuige síor adhmad agus cloca agus aol agus saoir agus luct ceárd, agus gac aon cóir a bí riachtanac cun gac díobála d'ár dein na Loclanaig do leigear, agus cun gac ar bristeadar do deisiugad, i dtreó, ar ball, go raib an áit níor fearr agus níor uairle agus níor órnáidighe agus níor oireamhnaighe cun gnótai Creidimh agus cun onóra Dhé ann, 'ná mar a bí sé, a déarfad duine, san a dtáinig aon Loclanac riamh irteac ann.

Sé mar a bí na manaig ag teacht tar n-air ann bí na daoine, fa cómhsranacht mór-timpal, cóm fada riar le léim

Cúculainn agus cóm fada ótuaid le Cill Caoi, ag cur arbair agus éadaig agus adbar teine, agus neite de'n tróid ran, irteac cúca ar an oileán. Do cuir Brian féin cúca a lán neite a bi ag tearcubáil uata agus nár b' féidir dóib a d'fágail ó-r na daoine. Cuir ré cúca, mar bara ar gach bronntanar eile, cailíf óir a bi tar éis teacd cuige féin ó'n Róim, ó'n bPápa, 'gá cur i n-iúil dó cad é an buidéar a bi ag an bPápa air mar gealL ar a mór-gníomarta i gcoinnib na Loclanac, i gcoinnib naméad an Creidim. Ba mór ab fiú an cailíf rin. Ór ar fad ab ead í, agus bi rí téagarta, trom, agus má ba mór ab fiú an méid óir a bi inti, ba mó 'ná ran ab fiú an gréar ornáide a bi gearta uirti, cóm n-ealadanta agus cóm ceárdamail agus cóm greanta. Ac bi nid uirti a bi niba daoire go mór 'ná an t-ór agus an ornáid i n-aonfeacd. Bi ag bun an cupáin uirti, mór-timpal, ra n-áit 'n-a raib an cupán fuirte ar an gcoir, crior de clocaib lóghara go raib, ba dóic leat, fuargailt mic ríg a' braigdineap inr gach cloc díob. Cug Brian an cailíf rin do Coilla agus do mainirtir Inre Cataig, i n-onóir do Dia agus do Seanán naomta, agus ba mór ag Coilla agus ag na manaig go léir, agus ag cléir na tire go léir ra timpal, an cailíf rin, agus ba mór é a mbuidéar ar Brian o'á bár.

Cóm luat agus bi na manaig tagaite táinig na micléighinn. Cóm luat agus táinig na micléighinn do cuiread na rgoileana ar riúbal.

Nuair a táinig na Loclanaig níor fágadar aon nid i bruirm leabair, o'ár táinig fé n-a rúilib, gan cur ra teine nó ra n-uirge, agus ba mar a céile do leabraid na h-aimrire rin teine nó uirge, mar ir ar croicean a déintí an rgríbinn agus do bainead an t-uirge an rgríbinn de'n croicean cóm luat agus do fliucti é. Ac níor b' fada go raib leabair a ndódin airír acu, mar, an muintir a bi ag

teacht do tugadar leabair leó ar iarracht agus anfan do fsríobadar macfaṁla, a ndóchin díob, far ar cuireadar abaile na h-iarractaí.

Níor b' fada gur leac an fséal ar fuid na h-Éirean go raib na fsoileana ar riúbal airír i n-Imir Catair. Táinig na h-ógánaig ó gach aon páirt d'Éirinn cun na fsoluigeachta d'fágail. Bí ainim Coilla i mbéalaib daoine ar fuid na h-Éirean, agus Iarmuic d'oileán na h-Éirean, le méid an eólair a bí aige agus le doimneacht a tuirgiona agus le feabar an teagairg a tugad ré dor na h-ógánaig. Da gearr go raib na h-ógánaig ag teacht anall ó'n oileán ar a dtugtar Sarana anoir, agus adtuaid ó Albain, agus andear ó'n bFrainc agus ó'n Almáinn. Clann na rígte agus na n-uaral iriad a tagad. Do geibdír fsoluigeacht agus bia agus deoc agus díon, agus gach coimeád ruar eile a teartuigead uata, raor i n-airge, gan aon tragar díoluigeachta, i fsoraib na h-Éirean an uair rin. Níor b' aon iongnad go dtagaidír 'n-a gcéadtaib agus 'n-a miltib.

---

caibidil II:

tadg agus amhlaoib.

Timpal na h-aimrire rin bí cuid der na Locánaig féin ag turnugad ar an gCreideam a glacad, go mór mór, an cuid acu a bí tar éir cur fúta i n-Éirinn agus cómnuige a déanam dóib féin ann, agus tar éir cleamnairí déanam le mnáib Éireanacha. D'eirig an cómngar, agus anfan an gaol, idir iad féin agus na cómarpain a bí 'n-a dtimpal. Ar fan amac do turnuigdar ar nóraib na h-Éirean do glacad. Cuaid eólur ar an gCreideam i bfeidm orta i

ndiaiġ ar ndiaiġ, agus curnuiġdar ar an gCreidearh do ġlacadh. Cun iad féin d'oilamuġadh i gceart i gcóir an Chreidimh curnuiġdar ar dul irteach inr na rgoileanaib cómh maith le cách, agus rud a cuirean iongnadh anoir ar daoine ná cuigean i gceart an mór-aigne atá ra n-Éireannach, bí fáilte rompa inr na rgoileanaib cómh maith agus a bí roim cách.

Lá, agus an obair ar riúbal i rgolaib na mainirtreach, cáinig ógánach uaral cun an oileáin. Bí rolt rionn air, ag cuitim go trom anuar ar a ġuaillib agus ar a rlinneánaib. Bí cloca, nó briat, aniar ar a rlinneánaib mar ba ceart a beit ar mac ríġ, agus bí ré ríoga 'n-a cruit agus 'n-a pearrain. Go mór mór, bí an trúil ríoga ag taitneamh 'n-a ceann, rúil iona riaib rior uairleacht, gan uabar, úmluiġeacht gan ceann-irleacht, rinnne aigne gan nocdadh aigne. Cáinig ré go dorur na mainirtreach. Cáinig an dóirreóir cuige.

"D'oirread dom, le d'toil, an t-Abb a d' feirgint," ar reirean leir an ndóirreóir.

"Tá go maith, a ríġ," arra'n dóirreóir. "Buail mar reo, le d'toil."

Do ruġadh i láthair Coilla é.

"Cad é reo atá uait, a mic?" arra'n t-Abb leir.

"Tá, a Athair," ar reirean, "gur maith liom, dá mb' é do toil é, raint aimrire caitheamh ra mainirtir reo ag déanamh roġluma."

"Cé h-é tu, le d' toil?" arra'n t-Abb.

"Taóġ ua Ceallaċ ir ainim dom, a Athair," arra'n t-ógánach, "agus adtuaid ó Uíb Máine do tánaġ."

"Airiú," arra'n t-Abb, "an mac do Taóġ Mór ua Ceallaċ tu!"

"Iread, a Athair," arra'n t-ógánach:

Do cuiread irteach laitreach é ra rgoil a bí oirdeamnach dó.

Dí an Taoḃg ua Cealla ran oċt mbliana ḋéag ḋ' aoir an uair rin.

Cúpla lá i ndiaiġ an lae a táinig Taoḃg ua Cealla táinig óġánaċ eile irteaċ ra ṁainirtir. Loċlanaċ ab eaḋ é, agus ba léir gur ṁac ríġ é. Dí rolt gruaige air a bí ċóṁ duḃ le gual, agus bí a ċroicean ċóṁ geal leir an rneaċta. Dí luirne ċroíḋeac 'n-a ḋá leacain, agus bí gealġáire 'n-a ḋá rúil agus 'n-a béal i dtreó go raiḃ báiġ ag gaċ aoinne leir ar an gcéad aṁarc.

Do tugaḋ i láṫair Coilla é.

"Cad é an ainim atá ort-ra, a mic?" arra Coilla leir, "agus cá mbíon cómnuiġe ort nuair a bíon tú ra baile?"

"Loċlanaċ ireaḋ mé, a Aṫair," arra'n t-óġánaċ, "agus Aṁlaoiḃ ir ainim dom. Aṁlaoiḃ Óg a tugtar orm, mar Aṁlaoiḃ ir ainim dom' aṫair leir. Táinig anro ċun rgoluiġeaċta ḋ'fáġail, mar deir gaċ aoinne gur anro atá an rgoluiġeaċt ir fearr le fáġail."

"Tá go maiṫ," arra'n t-Abb. "Ir doċa náċ d'ár gCreiḋeaṁ tú, aċ ní ḋeineann ran deirriġeaċt ar biṫ. Taḃarṫar ó Dia ireaḋ an Creiḋeaṁ. Múinfear duit anro pé léiġean nó pé eolur atá uait, agus ní baoġal duit go ndéanfaiḋ aoinne aon ċur irteaċ orm mar ġeall ar Creiḋeaṁ."

"Táim 'ġá ċuiṁneaṁ le fada, a Aṫair," arra'n t-óġánaċ, "gur ṁaiṫ an rud dom eolur éigin do ċur ar bún gCreiḋeaṁ. Ní féidir do ḋuine creiḋeaṁ do glacaḋ gan eolur a ċur ar dtúir air. Má ċim ó'n eolur gur níḋ fóġanta é ba ċóir gur ṁaiṫ an rud dom é glacaḋ. Pé 'cu glacfaḋ é nó ná glacfaḋ cad é an díoḃáil a ḋéanfaiḋ pé dom eolur do ċur air?"

"Tá go maiṫ, a mic ó," arra'n t-Abb. "Lean d' ċoil agus do ċuirgint féin ra níḋ rin. Go dtugaiḋ Dia agus Seanán naoṁṫa duit an t-eolur atá uait!

Do cuipeað Amlaoib Óg irteac ra rgoil do ceapað a bí oipeamnac dó, agur cá gcuirfai é ac irteac ra rgoil céadna 'n-ar cuipeað Taðg ua Cealla.

Níor b' fada gur cuir an beirt aicne maic ar a céile. Níor b'fada gur eirig caradar mór eatarta. Díodar araon go h-ana maic cun an léiginn a tógaint, agur ba deacair d'aoinne a d'innrint cé 'cu b'fearr cuige. Inr gac nío a bain le nearc géag agur le clearaib lúc dob' é an rgéal céadna é. Ní raib aon bneic ag aoinne de'n beirt ar buactaint i gceart ar an bfear eile. Ac bí ro le feirgint roiléir go leór. Ní raib aon fear eile inr na rgolaib rin a d'féadfað cimilc le h-aoinne de'n beirt i n-aon rud a bain le nearc cuirp ná le clearaib lúc.

Ní raib Taðg Óg ua Cealla aðrað i n-Inir Catai nuair a ruzað roir go Ceann Comra é, go rígteiglac Dhiain féin. Bí aicne maic agur cion mór ag Dhian ar acair an fir óig rin, ar Taðg Mór ua Cealla. Ní h-aon iongnað nár fágað Taðg Óg aðrað gan bneic roir go Ceann Comra.

Agur dar nod' nuair a h-iarað ar Taðg dul roir nior b' féidir a cara agur a cómalta, Amlaoib, a d' fágailt 'n-a diaig ra mainirtir. D' éigean dóib araon dul roir. Com luac agur do cuipeað aicne coir orta ba dóic leac gur anuar ar an rréir a tuiteadar, cáinig a leicéid rin d' uiraim ag gac aoinne dóib agur a leicéid rin de cion ag gac aoinne orta.

Bí fior ag gac aoinne gur mac rig Taðg Óg ua Cealla, agur ré rud a deipeað na daoine a ciod é 'ná, " An t-é ná déanfað ac feucaint air, gan aon bioc d'á fior a beit aige cé h-é féin, d' aicneóc' ré gur mac rig é!" Bí an uiraim ag ár rinnean riam do'n rig agur do mac an rig. Ní limid féin ró faor ó'n ngalar gcéadna.

Bí cuairim láidir ag daoine gur mac rig Amlaoib, leir, biod ná dúbairt ré féin, luac ná mall, gur b'ead. Nior

Aomuiȝ ré ȝur b'eAb Agur ní lúȝA ná mAr A féAn ré ȝur b'eAb.

Áit cun An uile fAȝAr cleAtAiDeAcTA, iDir fuit Agur léim Agur iomrArȝáil Agur caiteAm cloc AtAiȝe Agur tóȝAint uAlAi tromA, Ab eAb Ceann Corc An uAir rin, Agur bí fir óȝA Ann nár b'fuirirte buAcTAint oirDe inr nA ȝnioMArcAiB rin. Bí An beirt A táinig AniAr ó Inir CATAiȝ mait A n-DóCin DO'n cuid Ab féArr Acu, 'ré rin D'á ȝcómnAoiriB. Ní rAiB Aon bneit Acu, Áṁtac, Ar Aon cimilt A Déanam leir nA féArAiB rtáluiȝte cruADA A bí Ann.

I n-éAȝmAir nA lúTcleAr bíoD cleArA Agur ȝleAcAiDeAcT Ar nA h-AirM Acu. Bíoð AirM éADTromA Ann Dor nA buAcAilíB cun beit Aȝ DéAnam TAiTíȝe díoB. D'imir ȝAc Duine De'n beirt cluice Ar ȝAc Arm Der nA h-AirM rin leir nA buAcAilíB Ab féArr A bí Ar teiȝlAc Bhrain, Agur cuiteADAr ionȝnAD Ar ȝAc Aoinne. Bíoð cApAl bATA Acu Ann Agur MArcAc bréiȝe AnáirDe Air Agur éire Ar An MArcAc, Agur ȝnioṁ fir Ab eAð fuit cun An ṁArcAiȝ rin Agur buille tuAiȝ A tABAirt Dó rA ceATrAmAin Agur ioir éire Agur ceATrAmA Do ȝeArAD leir An mbuille rin i DTreó ȝo DTuitfeAð An cor Ar tAoð De'n **cApA** Agur An ArcAc Ar An DTAoð eile.

Dubairt AṁlAoiB ȝur bóic leir ȝo nDéanfAð ré An ȝnioṁ fAn. Do TuȝAð TuAȝ Mhurcað mic Bhrain cuiȝe. Bí rí nó trom Dó. Do TuȝAð TuAȝ nA rAiB cóṁ trom cuiȝe. Do cuiteAð AnáirDe An feAr bréiȝe Ar An ȝcArAl bréiȝe. Dc cAr AṁlAoiB An TuAȝ Agur Do rit ré cun An MArcAiȝ Agur Do buAil ré A buille: Cuir A buille rTAnȝAð rA n-éirDe A bí Ar ceATrAmAin An fir bréiȝe. Sin Ar cuir.

Do cuiteAð ruAr An feAr bréiȝe AiriR Agur éirDe flán Air. Do rug TAoȝ Óȝ uA CeAilA Ar TuAiȝ eile. Do toiB ré féin An TuAȝ. Bain ré cArAð Ar An DTuAiȝ Agur Do rit ré cun An MArcAiȝ bréiȝe. Táinig An TuAȝ AnuAr Ar An

gceadfaidh. Do chuir an cor ar chaob de 'n capal agus an fear ar an dtaob eile.

Do leag a dá fúil ar Amlaoib.

"Ó!" ar feiread "agus nior chuir leat do nirt leir an mbuille!"

"Do chifear," arra Laog, "ac nior dóic leat gur chifear. Clear freab é. Chuir-re oifead nirt leir an mbuille agus chifear ra leir, ac nior thgair a ceart fein do'n faobar. Ni'l ann an fad ac clear, agus taitighe ar an gclear."

"D'féidir é," arra Amlaoib, "ac mo thuag-ra an fear go n-imifeórá-ra an clear ran air i látair cata."

Do rug Amlaoib ar bog Murcad. Mear ré an bog do lúbad. Do cuir air.

"Da maith liom aon urcar amáin a d'feirgint uait, a rígh," ar feirean le Murcad.

"Cirir agus fáilte, a mic ó," arra Murcad. Dó rug Murcad ar an mbog agus do lúb ré é agus chuir ré an trang air mar ba cóir cun lámaig. Anran do rug ré ar faigid agus chuir ré an faigead leir an rraing. Di an bog dá flait ar fad. Chuir ré an lám clé n-a lár. Tagaing ré an trang leir an láim deir go dtí gur dóic le duine ná fuil dá throig idir dá ceann an boga. Tug ré agaid ar an dtaob tall de'n gleann. Do tárla éan farraige beit ag gluaireact ran an gleanna tall, tarmuic, dar le n-a fuil láitreac, de raon aon urcair. Do feinn an trang. Do gluair an faigead. Di fúil gac aoinne ar an faigead agus ar an éan. Conacadar ag teact cun a céile iad. Do cuaid an faigead trid an éan agus cuireadar araon cun tailim tall ar caob an gleanna. Do fuc buaicail anonn agus tug ré leir anall iad. Di iongnad agus alitract ar Amlaoib nuair a cuig ré i n' aigne cad é an neart nár b'folair a beit ra breas a cait an t-urcar ran.

caibidil III:

inntinn Bhriain.

Do caitead an lá ar an gcuma san, go ruaipc agus go roilbir agus go muinteartá. Anran do fuig cuideachta mait uaral cun dinnéir, agus do tairbeánad uiam agus onóir do'n dá mac rig rin agus d'uairlib eile a táinig an lá san go rigtheiglach Bhriain ar gnóthaib a bain leó féin.

Bí aghaid na h-Éirean go léir an uair rin ar Bhrian agus ar Ceann Corca agus ar Dál gCais. Bí ré daingean i n-aigne gach aoinne, idir Gaedal agus Lochlanach, nár mait an bail ar cine Gaedlach ná ar cine Lochlanach Bhrian agus Clann Cais a beit 'n-a namhaid acu, agus gur b' é a lear, tar gach ní, Bhrian agus Clann Cais a beit 'n-a gcáirdib acu. Gach aon cine, d'á brig rin, ar fuid na h-Éirean, agus go mór mór ar fuid na Múman, a beartuig go bréagbairdir caladar Bhriain do coimeád, má bí ré acu, bídir ag teacht go Ceann Corca agus ag tabairt ciora nó bronntanar leó; agus an muintir a bíod a d'iarraid an caladair rin a d'fágail dóib féin mura raib ré ceana acu, bídir ag teacht ar an gcuma gcéadna a d'iarraid é cuilleam.

Do cuig Brian iad go léir go h-áluinn. Fear ana dóimhinn ab ead é. Bí beartuigthe i n' aigne aige, agus bí an mactnamh i n' aigne le fada d'aimrir, neart na h-Éirean go léir do cnuasad agus do cur le céile i gcoinnib na Lochlanach, agus i gcoinnib gach namhad iarthacta Deire cur leir an obair a bí ar siúbal i n-Éirinn ar fead cúrla céad bliain an uair rin, nuair a bíod eaglairi agus mainirtreacha agus rgoileana d'á gcur ruar le neart Creidimh agus dúil i léigean agus i n-eólur, agus anran nár cúirge a bídir

cuar 'ná mar a bíod na Locланaig ag preabad irteac agur 'á rgaptáil, 'gá lorgad agur ag lorgad na leaban a bíod iontа agur ag marbuġad na manac. Do cuiġ Bpian i n' aiġne, nuair a deineadh cléir agur daoine naomhta na h-Éirean, agur lucht léiġinn na h-Éirean, na h-eaglairi agur na mainirtreaca agur na rgoileana do cur ruar agur an obair do cur ar riubal, gur b'é ba lúġa ba ġann do pígtib Éirean, agur d'fearaib Éirean, Éire agur an obair, agur an muintir a bí ag déanam na h-oibre, do coraint ar namhaid iaracta. Conaic ré conur a bí an rgéal ag Éire oct gcéad blian nó mile blian roimir rin, nuair a bí rionn agur rian Éirean beó, nó le linn Cenċubair agur Cúculainn. Bí a leitéid rin de rgannra an uair rin ar búraib iaracta roim fearaib Éirean agur roim cómact na h-Éirean nár leómaid aon cómact iaracta aon cur irteac a déanam orta. Dá mb' iad na Rómánaiġ féin iad, do ruireadar an dóman go léir fé n-a rmact ac Éire amáin. " Ac ! " a déarfaid duine, b'féidir, " Níor b'fiú leó teact ag cur irteac ar oileán na h-Éirean. Bí Éire nó ruarac, dar leó, agur nó imigcéineamail."

Náċ mait ná raib Ínri h-Orc nó imigcéineamail. Cuir na Rómánaiġ Sarana fé n-a rmact, agur cuireadar mórán de ċríċ Alban fé n-a rmact. Agur cuadar níba fia ótuaid agur cuireadar Ínri h-Orc fé n-a rmact, d'á raid ótuaid iad, agur d'á ruarraiġe le rád iad an uair rin.

Bí fíor acu go dian mait gur b'fiú dóid Éire tabairt fé n-a rmact dá bréadraidir é. Bí aicne mait acu ar an oileán, ac bí fíor acu go mait, leir, cad é an raġar daoine a bí 'n-a gcómnuiġe ar an oileán. Níor tánadar ag cur irteac orta. Níor dein cómact na Róma riam oiread agur rméide ar oileán na h-Éirean.

Do cuiġ Bpian, an ruid a deineadh ceana go bréadraí é déanam airir. Go bréadraí cómact na h-Éirean do cur le

ċéile, agus do ċáċuġaḋ i n-a ċéile, agus do ḋlúċuġaḋ i n-a ċéile aiṁsir, agus neart fear Éireann do ġleuraḋ agus do ċóruġaḋ, mar a ġleus fionn é. Anran nár baoġal ná go bfanfaḋ na Loċlannaiġ amaċ, nó dá dtagaidís gur ċeaċt gan imċeaċt doíḃ é.

Is léir d'aon duine a d'feuċan irteaċ ra fséal go raiḃ an maċtnaṁ ran agus an beartuġaḋ ran agus an inntinn rin, isteach i gcroíḃe Bhriain ó'n gcéad uair a durnuiġ ré ar ḋroċ obair na Loċlanaċ do ċuirġint i gceart. Níor b'fuirste dó, áṁċaċ, a beartuġaḋ do ċur i ngníoṁ mar bí síġde Gaeḋal ar beaġán meaḃraċ agus ar beaġán tuirġiona an uair céadna. Níor ċáiniġ aon ṗioc d'á ċuiṁneaṁ ċun aoinne acu go raiḃ aon baoġal go bféadfaḋ Loċlannaiġ, ná aon aiṁúraiġ eile, Éire do ċur fé n-a fmaċt go h-iomlán cóiḋċe. Do ċuiġ Bhrian go raiḃ an baoġal ann, agus gur ṁóide an baoġal a luiġeaḋ a tuigeaḋ é. Ċuiġ ré, leis, go mbéaḋ an baoġal ann an fad a béaḋ síġde Éireann ag gaḃáil i gcoinniḃ a céile, agus ag troid le n-a céile, agus ag lagaḋ a céile mar a bíodar. D'á brís rin, cóṁ luaċ agus durnuiġ a cóṁaċt ar ḋul i méid, do durnuiġ ré ar na síġdiḃ eile do ṫaḃairt ré n-a fmaċt féin, agus ar a ċur feuċaint oṁa oibriuġaḋ a' láṁaiḃ a céile i gcoinniḃ na Loċlanaċ. Níor b' é rin féin aċ, fé mar a fuair ré an ċaoi air, do ġlac ré irteaċ 'n-a flóigdiḃ armála na Loċlannaiġ a bí ṫíliġ dó, ċun cogaid a béanaṁ i gcoinniḃ na Loċlanaċ eile. Bí cuid acu níḃa ṫíleas dó 'ná mar a bí cuid der na h-Éireannaiġ.

caibidil IV

Ó Ḃealaċ leaċta go Gleann Máma.

Bí cómaċt Bṙiain ag méaduġaḋ agus ag neaṙtuġaḋ agus ag leaṫaḋ go dtí go raiḃ ré 'n-a ríġ ar leaṫ na h-Éiṙeann, ar leaṫ Moġa, ar an leaṫ ṫeaṙ de'n oileán. Ní gan mórán tṙioblóide agus mórán coġaiḋ a ċuiṙ ré an méid ṙin de tíṙ na h-Éiṙeann ṙé ṙmaċt a láiṁe. Bí a ḃṙiċáiṙ, Maṫúin mac Cinéide, 'n-a ríġ ar an Múmain roimiṙ. Ríġ cróḋa, cómaċtaċ, mór-aiġeanta aḃ eaḋ an Maṫúin ṙin. Ċonaic ríġṫe agus tiġearnaí eile na Múman go raiḃ Dál gCais agus Clann Cinéide ag ḋul i neaṙtṁaiṙe, agus ṫáinig éad agus eagla oṙṫa.

Ċonaic Loċlanaiġ na Múman, leiṙ, muna gcuṙṙaí coṙġ éigin leiṙ an mbeiṙt ḃṙiċáiṙ, le Maṫúin agus le Bṙian, ná fáṙṙaiḋiṙ Loċlanaċ beó ṙa Mumain. Deineaḋaṙ eataṙṫa, na Loċlanaiġ agus na h-Éiṙeanaiġ n-a raiḃ an t-eaġal oṙṫa, ṙeall gṙána ar Maṫúin. Maṙḃuiġeaṙ é i n-áit ar a ḋtugtí Beal aċ Leaċta. Deiṙ cuiḋ de'n tṙeanaċuṙ gur i n-aice Máġċṙomṫa atá an áit. Tá cloċ mór, i bṙuiṙm goláin, 'n-a ṙeaṙaṁ ar bṙuaċ an tSoláin, ar an inṙe, i n-aice na h-áite 'n-a ḋtaġan an leaṁain iṙteaċ ṙa tSoláin, agus do ṙéiṙ gaċ deaḃṙaiṁ tá an ċloċ ṙan 'n-a ṙeaṙaṁ ar uaiġ Maṫúna ṁic Cinéide, ríġ Múman.

D'ṙeaṙṙa go mór, áṁtaċ, do luċt an éaḋa agus an eagla ná déanṙaiḋiṙ an gniom ṙan. Iomaṙ, ríġ Loċlanaċ Luimniġe, agus Maolmuaiḋ, ríġ Deaṙmúman, agus Donaḃán, ríġ Fiġeinte, iṙiaḋ a ḋeiṁ an gniom. Do laṙ ṙeaṙg Bṙiain nuaiṙ a ṙuaiṙ ré caḋ a bí déanta. Do ċṙuimniġ ré a neaṙt. Siné an uaiṙ a ṙṙṁoṙ ré na

Loċlanaiġ a' Luimneaċ agus a' n-Imir Catair. Do ḃuir ré cat an Ḋonaḃán agus maiṙḃ ré é. Do lean ré Maolmuaiḋ go Dealaċ Leaċta, an áit 'n-ar maṙḃuiġeaḋ Maċúin. Bí Maolmuaiḋ ann agus fluaġ lionmar, láiḋir aiġe, de Ġaeḋlaiḃ agus de Loċlanaċaiḃ. Do ḃuaiḋ Briain orṫa, agus do ċuir Maolmuaiḋ fa ċat. Deir an seanaċur go raiḃ Murċaḋ, mac Briain, fa ċat fan agus gan é aċ ċuig bliana déag, agus gur le n-a láim a ċuir Maolmuaiḋ.

Nuair airiġ Ḋómnall ua Faoláin, riġ na nDéiseaċ, cad a bí imċiġte an Maolmuaiḋ agus an a fluaġ, d'eiriġ ré agus ċruinniġ ré floiġte a ċine go léir, agus táinig Loċlanaiġ Portláirge as caḃruġaḋ leir. Siúd súċa Briain. Do ḃuir ré cat fuilteaċ orṫa i n-áit an a dtugtí Fán Ċonraḋ. Do ċeiteaḋar, iomḋa Ġaeḋil agus Loċlanaiġ, irteaċ go Portláirge. Do lean Briain iad agus ḋein ré éirleaċ orṫa agus do loiṙg ré an ċataiṁ. Do ċuir Ḋómnall fa n-éirleaċ.

Bí an Múṁain fé smaċt Briain anfan. Níor ġéill a naṁaid go léir dó, áṁtaċ. Bí fíor acu ná géillfeaḋ Cúige Laiġean go bráṫ ḃoġ dó. D'imtiġeaḋar ótuaiḋ. D' eiriġ na Laiġniġ leó. Do cruinniġeaḋ fluaġ ana mór, Loċlanaiġ agus Éireannaiġ ó'n Múṁain, agus Loċlanaiġ ó Áṫ Cliaṫ, agus iomláine cóṁaċta na Laiġneaċ, iomḋa Loċlanaiġ agus Éireannaiġ. Ċeaḋaḋar, anoir nó niaṁ, go gcuirfiḋir neaṙt Briain ar neaṁniḋ. Tuig na h-Éireannaiġ a bí ann go nḋéanfaiḋir díoltar ar Briain agus ar Clainn Cair fé ḋeire tiar tall. Tuig na Loċlanaiġ dá mbéaḋ Briain agus Clann Cair ar neaṁniḋ náṙ fóḋa go mbéaḋ Luimneaċ, agus Imir Catair, agus an Múṁain, agus b'féidir Éire go léir, acu féin airíṙ. Níor ṫuig Briain puinn aimriṙe ḋóiḃ ċun maċtnaiṁ a ḋéanaṁ. Siúd súċa irteaċ i gCúige Laiġean é féin agus a fluaġ. Ar Gleann Máma ireaḋ táinig ré ruaṙ leó. Siúd ċun a ċéile an dá fluaġ go fíoċmar agus go malluiġte. Do ṫroid na Laiġniġ agus na Loċlanaiġ agus a

luċt caḃarṫa go léir, go cróḋa agus go rearamaċ, an fear ag tuitim agus fear eile i n' ineaḋ láiṫreaċ, gan rtaonaċ gan géilleaḋ, gan ruim i mḃár ná i mbeaṫa. Níor ḃ' aon maiṫ ḋóiḃ é. Do ḃrúiġ Ḃrian agus Muṙċaḋ agus Clann Ċaiṙ irteaċ tré n-a láṙ. Do leagaḋ agus do marḃuiġeaḋ iaḋ 'n-a rnaṫanaiḃ. Fé ḋeiṙe do ruagaḋ ċun riúḃail an méiḋ náṙ leagaḋ ḋíoḃ. Do leanaḋ iaḋ inṙ gaċ treó baill 'n-aṙ ṫeiṫeaḋaṙ. Do cuireaḋ an mór-fluaġ aṙ neamṅíḋ glan. Do ṫuit ra ċaṫ ran ċúiġ míle fear de Loċlanaċaiḃ agus de Laiġneaċaiḃ.

D'fág ran leaṫ Moġa aṙ ṙaḋ fé rmaċt Ḃriain, agus ṫuġ fé le tuirgint go roilén doṙ na Loċlanaiġ ná raiḃ aon ḃneiṫ acu go ḋeó airíṙ aṙ oileán na h-Éireann do taḃairt fé n-a rmaċt. Anran ireaḋ bí ríġḋe agus uairle agus tiġearnaí tíre ag teaċt aṙ gaċ áiṙḋ go Ceann Coṙa ag taḃairt ciora agus taḃaṙtairtí agus bronntanaṙ ag tnúth aṙ Ḃrian agus ag rnaḋmaḋ caṙaḋair leiṙ.

Cuiḋ ḋeṙ na h-uairliḃ rin ireaḋ bí taġaiṫe ann an oiḋċe a bí an ḃeiṙt buaiḋili ó mainirtir Inṙe Caṫaiġ ann. Ċuiṙ an muintir a táinig aiṫne láiṫreaċ aṙ Ṫaḋg Óg ua Ċealla. Níor ṡéaḋ aoinne puinn aiṫne ċuṙ aṙ an mbuaiḋail eile, aṙ Amlaoiḃ. Ni raiḃ ṡior acu cé r' ḃ' é ná cé 'ra ḋíoḃ é, aċ gur ḃ' óġánaċ uaṙal é a táinig anall ó ċríċ Loċlan go mainirtir Inṙe Caṫaiġ ag ḋéanaṁ ṙoġluma. Do caiṫeaḋ an oiḋċe go ruaiṙc agus bíoḋ ná raiḃ aon aiṫne ċeaṙt aṙ an Loċlanaċ óg bí gaċ aoinne ag ḋéanaṁ cúṙaim ḋé agus ag taiṙbeáint báiġe ḋó, díreaċ fé maṙ ba maiṫ leó a ċuṙ i n-iúil ḋó, ḋá mba Loċlanaċ féin é ná raiḃ aon ḋoċaḃ acu roimiṙ.

Tá an tréiṫ rin ra n-Éireannaċ róṙ, go láiḋiṙ. Má ḃímíḋ muinteaṙṫa le ḋuine iaṙaċta iṙ minic gur mó go móṙ a taiṙbeánaimíḋ áṙ muinteaṙṫaṙ ḋó 'ná maṙ a taiṙbeánaimíḋ é ḋ' áṙ nḋuine féin. Ċonaċ go minic a leiṫéiḋ.

Táinig an maidion. Bí na h-uairle a táinig as dul abaile. Má tugadar tabaltairtí leó as thiall an Bhian do tug Bhian tabaltairtí móra maithe dóib nuair a bíodar as imteacht. Bí bríg leis na tabaltairtíb sin, áthtach. An phiúnra do glac tabaltar mar sin ó Bhian, d' athruig ré Bhian a beit 'n-a rí os a cionn, agus bí ceangailte air ar san amach an athráil sin do fearam. Tuigeadar go léir an nídh sin go maith agus ní raib aon cur 'n-a coinnibh acu. Ir amlaidh a bí átar mór orta fear a beit os a gcionn a béadh ábalta air iad do smachtughadh dá mba gádh é.

Táinig an beirt buachailí abaile cun na mainirtreach agus cun na leabar agus cun an léiginn.

Bí Bhian pórta an tarna h-uair an uair sin. Gormflait ab ainim do'n tarna mnaoi. Bí sí 'n-a baintrigh nuair a pós Bhian i. Dhiúin ab eadh í do Maolmórda, an rí a táinig ar laighnibh nuair a géilleadar do Bhian. Bí sí pórta ar tús as rí de ríghthibh Locланach Áta Cliath. Amlaoibh ab ainim do'n rí sin. Bí mac aici leis an Amlaoibh sin agus Sitric ab ainim do, agus bí sé 'n-a rí ar Locланaigh Áta Cliath nuair a bí sire pórta as Bhian i gCeann Cora.

Do réir gach seanachair d'á mbainean leis an aimsir sin ní raib an uair sin ar mháib an domhain bean eile a bí i n-aon gaor do beit cóm breagh leis an mnaoi sin. Ach tá nídh eile, leis, le feirgint sa seanachur. Ní raib bean ar bith a bí cóm breagh léi. Ní lúga 'ná mar a bí bean ar bith a bí cóm h-olc léi. Nuair a pós Bhian í ní raib fhior aige cad é an sagar í. Bí beathuighthe i n'aigne aige, ní h-amháin Gaedil Éirean do dlúthughadh le n-a céile i dtreo gur mhóide a neart é i n-agaid namhad iasachta, ach, dá mb' féidir é, na Locланaigh a bí rocair cun cómhuighthe i n-Éirinn do tháthughadh leis na cineachaibh Gaedhlacha, agus aon neart amháin a béanamh díob go léir. Thuig ré gur maith an congnamh dó

cuige rin mácair an rís a bí ar Loclannaig Áta Cliat a beit pórta aige ; go dtabarrad an cleamnar ran páirt dirí 'n-a cómacht féin agus páirt dó féin i gcómacht a mic. Do neartuig ré an páirt rin a béad aige féin i gcómacht a mic, le cleamnar eile. Tug ré a ingean féin le pórad do Sitric, do rís Loclanac Áta Cliat.

Bí gaol agus cómnga acmain go leór anran idir é agus rís Laigean agus idir é agus Loclannaig Áta Cliat, agus bí gac aon deabram go ndéanrad aimrir agus foirbne agus fairdearaide agus deagcómarranacht caradar do dlúthugad agus do buanugad idir é agus iad go léir, go mór mór ó bí ran agus a mbuac féin as teacht irtead le n-a céile. Bí gac aon deabram, leir, dá leanad an caradar ran agus an deag-cómarranacht ran go rroirfead Brian Árdrígeacht na h-Éirean agus go leanrad rliocht Briain i n-Árdrígeacht na h-Éirean, ó glúin go glúin, ar fead mórán aimrire, agus go gcuirfead ran rad agus réan, go rairdir agus go martanac, ar Éirinn agus ar Clannaib Gaedal, agus ar an gCreideam i n-Éirinn.

Ac bí a malairt rin ar rad de mactnam i n-aigne na Danrígne, i n-aigne Gormflait. Ni h-ar Brian ná ar a rliocht a bí rí as cuimneam, i gcóir Árdrígeacta na h-Éirean, ra n-aimrir a bí le teacht, ac ar a mac féin, ar Sitric, rís Loclanac Áta Cliat. Bí Brian aorda. Ni raib, agur a dícheal a béanam, puinn eile aimrire aige le caiteam ar an raogal ro. B'fearr léi i féin a bát 'ná Murcad d'feirsint i n' Árdrís. Nior b'foilir, dar léi, nud éigin a béanam a coimeadrad Murcad ar an Árdrígeacht. Cuir rí an rséal i gcómairle a mic. Do rocaruigead eatarta ar nim a tabairt do Brian. Dá mbéad Brian ar an rlíg do cuirfead a cómacht ar a céile. Anran nior ró deacair di cómacht na Loclanac do cruinniugad agus oilean na h-Éirean do cur fé n-a rmacht féin, agus Árdrís a

déanamh d'á mac, de Sitric. Bí an t-uirge-fé-talamh san ar siúbal idir Ceann Cora agus Áit Cliath an fead adbad. Bí sé ar siúbal, a gan fior do'n traogal, le linn na h-aimsire 'n-a raib an beirt buachaillí úd ag déanamh a brogluma i mainistir Inse Cathaig.

CAIBIDIL V.

CREIDEAMH 'Á GLACADH.

Tar éis suim aimsire táinig an beirt aisíd go Ceann Cora agus bí lá gleacaideachta eile acu agus oíche fuair 'n-a diaig. Níor b' fada gur deineadar taitige de beit ag teacht, agus bíodh súil leó agus fáilte romhra ag gach aonne sa teiglach. Bíodh gach aonne mór leó, agus gach aonne ag déanamh cúram díobh, agus ní raib aonne ba mó a deineadh cúram díobh 'ná an Banrígin. Deineadh sí ana cúram de'n beirt, ach nuair a chadar i dtaitige beit ag teacht do tábhla go mbíodh Aimlaoib agus í féin go minic ag caint agus ag cogaintaig fé leith. Níor dein aonne aon iongnadh dé sin. Loclannach ab eadh é, agus mac rígh ab eadh é, agus níor b' aon iongnadh mórán a beit aici le rádh leis an mbuachaill i dtaobh a tíre féin agus i dtaobh a muintire.

Nuair a táinig an t-am 'n-ar mhian do Tadg ua Cealla cuairt a tabairt ótuaidh go h-Uíb Máine, ag feuchaint a muintire féin, ní fáróch' aon rud é gan Aimlaoib do dul ótuaidh i n-aonfeacht leis. Chuaidh an beirt ótuaidh. Má ba mór an fáilte a díodh roimis an mbeirt i gCeann Cora, agus má ba mór an cúram a deintí díobh ann, ba mó 'ná san an fáilte a bí romhra chuaidh, agus ba shádhmaire, agus ba mó an cúram a deineadh díobh ann. Bí Tadg Óg ua

Cealla i dteiglac a adar féin nuair a cuaid fé ódhuaid go h-Uíb Máine, agus ir 'mó fuo féadfad fé a déanamh ann cun cúrsaim a déanamh de carsuo ná féadfad fé a déanamh i ngleic Dhuain i gCeann Corra. Do dein fé gach aon fuo fé mar a taitn leis cun a tairbeáint cad é an cion a bí aige ar a comradaide. Nuair a conaic an t-adar, Tadg Mór féin, an cúrsam go léir 'á déanamh de'n ógánach loclanach do dein fé féin cúrsam dé, cun a mic do fárarh. Anfan do dein an mádar, agus an cuid eile de'n clainn, an cúrsam céadna dé, cun Taidg Óig do fárarh. Níor deacair dóib rin, mar, dóh luat agus táimig fé 'n-a mearg, agus dóh luat agus do conacadar é agus do labradar leis, táimig báig dóh mór ran acu féin leis go mbéad fáilte acu roimis agus go ndéanfaidís cúrsam dé ar a fon féin dá mba ná béad Tadg Óg i n-aon cor ann. Bí raogal mait aige an faid a bí fé cuaid.

Do críochnuigead an cuairt agus táimig an deirt tar n-air go h-Imis Cataig.

Do gluair raint aimrire. Bí Amlaoib ag déanamh na fogluma go tiug. Lá d'á raib an deirt i bfocair a céile ar imeal an oileáin, ar bruac na farraige, do labair Amlaoib. Dubairt fé gur mait leis an Creideamh a glacad. Bí ádar mór ar Tadg.

"Is fearr labairt leis an Abb," ar seisean.

Do labradar leis an Abb.

"Tá go mait," arra'n t-Abb. "Ní foláir an Creideamh a múinead duit ar tús."

Do ceapad fagart cun an Chreidim a múinead dó. Do glacad an rséal go léid. Do tugad a dóctin aimrire dó cun an Chreidim a b' fogluim. Do tugad níba mó 'ná a dóctin aimrire dó. Fear eagnaide ab ead Colla. Tuig fé gur "b' fearr feucaint roime duine 'ná dá feucaint 'n-a diaig," gur b'fearr deimne déanamh rar a' ndéanfaí ditineas.

Sur b' fearr "beit diomaoin 'ná droc Snótac." Ac do múineadh an Creideamh d'Amhlaoib, agus do cuir ré an físneac go léir dé go breadh réid foidneac. Ba léir do gach aoinne go raib ré dílir, dáiríribh. Do bairteadh é: Tar éis naint eile aimrire do dein ré faoisdin agus do cuireadh ré láimh Earboig é. Anran, tar éis tuille aimrire dein ré faoisdin agus Slac ré Comaoine. Bí átar mór ra mhaimirtir agus buidéar mór 'á tabairt do Dia mar Seall ar a tabaptairtí.

Táinig an t-am do'n beirt cun dul rois go Ceann Corra ar cuairt. Cuadar rsis. Bí míle fáilte rómpa mar ba Snát. Ac bí nuo éigin tagaide ra bráilte ná bíod ann roimir rin. Bí an orgailt croíde ann a bainean leis an gCreideamh. Ní h-aitnigtear cad a bainean leis an orgailt croíde rin go dtí go mothuigtear beó é. Ní raib aon bioc d'á fior ag Amhlaoib cad a bain leis go dtí gur mothuig ré beó é. An cion a geibeadh ré i gCeann Corra agus i n-Uí Máine ran ar Slac ré an Creideamh, níor thug ré fé ndeara go raib aon nuo i n-earnamh air. Díod gach aoinne geal dó. Níor mear ré go bréagraidír beit níba Sile dó. Nuair a táinig ré, tar éis an Choisim a Slacadh dó, anran iread thig ré cad a bain leis an orgailt croíde. Do conaic ré anran go roiléir nár b'é an duine céadna i n-aon cor acu é, agus nár b'é an cion céadna i n-aon cor a tairbeána dó. Sur h-orgaladh dó, i scroídeib na ndaoine, reómra éigin a bí, ní h-amáin dúnta uaid roimir rin, ac a bí ann a gan fior dó agus ná raib aon bioc d'á fior aige é beit ann i n-aon cor.

Bí átar ana mór ar muintir Taidg Óig ui Cealla nuair a táinig an beirt cuca agus Amhlaoib tar éis an Choisim a Slacadh. Dá mba buadail Taidg go bréagraí éad a cur air do béadh éad a dóchin air, do deineadh a muintir a leicéid de cúram d' Amhlaoib.

Bí dhíbhín ag Tadg. Mórling ab ainim di. Bí rí fionn ar nór a dhítháin. Cailin ana dathamail ab eadh í. Bí a gruaig ar dhath an óir. Bí idir gruaig agus dath cóm raidhbir rin gur tugadh "Niamh Cinn Óir" mar ainim-ceana uirri nuair a bí rí 'n-a leanb beag. D'oir an ainim cóm mait ran di gur lean ré di. Anran do thug daoine mar bhéar dóib féin an cómhnagar a glacadh ar an ainim agus gan a thabairt uirri ach Niamh. Sa n-am 'n-a mbíodh a dhítháin agus Amhlaoib ag teacht ó mhainirtir Inre Cathaig go tig a h-athar bí rí reacht mbliana déag, agus deirti go dtógfadh ré an ceó de ghoidhe duine feuchaint uirri, bí a rgéimh cóm h-áluinn rin. Deirti gur dóich le duine go mbíodh mar a béadh rgáil éigin rolair 'n-a timpal, i dtreo, nuair a thagadh rí irteach i gcuirdeachtain, gur cuma é nó gat ghéine do teacht irteach ann. Bí a lán d'uairlib ógha na tíre agus ba pó mait leo beit 'n-a cuirdeachtain agus beit go mór léi, ach bí dá fúil gorma, folurmara, rioga 'n-a ceann, agus ní raib aon duine der na h-uairlib ógha ran a d' féadfadh an feuchaint a bí inr na fúilib rin do fearamh dá dtugadh a fúile féin, 'n-a gcoinnib, aon feuchaint nár cheart. Bí an fuil uaral inti, an fuil rioga. D'inir a dá fúil duit, ar an gcéad amharc, gur b' i ingean Tairdg Móir ui Cealla a bí agat, agus pé 'cu b'í nó nár b'í, gur b'é do buac beit cóm imúinte cóm béarach agus d'féadfá beit.

I dtaob an óigfir, áimrac, a tagadh i n aonfeacht le n-a dhítháir andear ó mhainirtir Inre Cathaig, conaic rí an gruaig ciordhub air, an c-ualach gruaige go raib dóchin thír ann, agus é ag tuitim rior leir na h-uireanaib a bí ar dhat an trneachtaird; ar na rinneánaib breagha láidire leathana; rior go caol an dhroma, caol dhroma a bí cóm reang le caol dhroma an capail ráir, agus go raib neart ruidhe ann mar a béadh i ndrom an capail ráir. Conaic rí an dá fúil a bí 'n-a ceann agus iad cóm dubh leir an rméaraidhán, agus.

nuair a ḟ·ḟiafuiġ ré, an teine ċreasa aġ teacht ar na ṁíliú rin le neart ruilt agus deaġ-ṁéinne, ba ḋóiċ leat. Conaic rí na neiṫe rin go léir an ċéad lá a táinig an t-Amlaoiḃ rin go h-Uiḃ Máine, agus má conaic do ċuġ rí gráḋ agus taiṫneamh a croíḋe agus a h-aigne ḋó go h-iomlán agus go beacht, láiṫreaċ bonn, gan aon ḋá ċuid a ḋéanamh díoḃ. Do ċuig Amlaoiḃ ġur ċuġ, agus do ċuig rire ġur tuġaḃ an gráḋ agus an taiṫneamh céadna ḋi. agus bí a h-aigne fárta. Níor labair aoinne de'n beirt aon focal. Ní raiḃ gáḃ le caint. Bí an rgéal go léir rocair eatarṫa ar an gcéad feuċaint. Ḋeineadar an ċaint a ḋein an ċuid eile a bí láiṫreaċ. agus níor tuġaḃ aon ṗioc d'á ṗior d'aoinne d'á raiḃ láiṫreaċ go raiḃ an rgéal ran rocair eatarṫa.

CAIBIDIL VI.

AḊḂAR AN tSAGAIRT.

Nuair a táinig an rgéal nua go raiḃ Amlaoiḃ aġ glacaḋ an Ċreiḋim bí áṫar mór ar gaċ aoinne i gCeann Corca agus ar gaċ aoinne i n-Uiḃ Máine, agus ní raiḃ duine i gCeann Corca ná i n-Uiḃ Máine ba mó áṫar 'ná Niam. Nuair a táinig Amlaoiḃ go h-Uiḃ Máine agus é tar éir an Ċreiḋim a glacaḋ, do ṗuair ré an orgailt croíḋe ó gaċ aoinne, aċ ní raiḃ aoinne ba mó a ċuġ orgailt croíḋe ḋó ná mar a ċuġ Niam. Aċ má reaḋ níor leig rí uiṗċi gur ċuġ. Bí rí díreaċ mar a bí an ċuid eile de'n teiġlaċ, cóm ṗaḋa agus a ḃ' ṗéad aoinne a ċuirgint.

Do lean an rgéal ar an gcuma ran. Tar éir ruim aimrire do labair Amlaoiḃ airír le n-a ċara, le Taḋg Óg ua Cealla.

"Táim 'á cuimneamh, a Taidg," ar feirean, "gur maic liom beit am' fagart."

"Labair le Colla mar geall air rin," arra Taidg.

Do labair.

"D'féidir, a mic ó," arra Colla, "ná fuil fior t' aigne féin i gceart agat i dtaob na h-inntinne rin. Ir fearr mactnamh a déanamh ar an rséal. Imtig leat agus tabair aire do t' cuid léiginn, agus tar cúgam airir mi ó 'noiu má'r maic leat é, agus i gcaiteamh an mi bi 'gá iarraid ar Dia, tré impidhe Seanáin, cú feólad ar do lear."

D'imtig an mi. Táinig Amhlaoib airir ag trialL ar Colla.

"Tá ré rocair am' aigne, a Athair," ar feirean, "gur am' fagart ir ceart dom mo faogal do caiteamh."

"Tá go mait, a mic ó," arra Colla.

Do cuiread irteach é ameart na mac léigtinn a bi o'á n-ollamhugad d' Órd Beannuigte. Nior b' fada gur h-airigead i gCeann Corad agus i n-Uib Máine gur deinead. Dúbairt a lán daoine gur maic é. Dúbairt a lán eile gur mór an truag fagart a déanamh d'óigfear cóm breag cóm dathamail. D'airig Niam é. D'airig ri daoine 'gá rád gur b' álainn an fagart a déanfad ré. D'airig ri daoine 'gá rád gur mór an truag fagart a déanamh dé. Bi lán a croide d'iongnad agus d' allitact irtig 'n-a h-aigne féin, ac ni baogal gur leig ri amac aon rioc de'n iongnad. Nior boic le h-aoinne beo uirti go raib ri ag cuimneam i n-aon cor air féin ná ar conur ba maic leir a beatha do caiteamh. Ac do bi. Bi dá mactnamh 'n-a h-aigne 'n-a taob agus bi ré ag teip uirti glan an dá mactnamh a tabairt d'á céile,— an grád ud a tairbeáin ré a beit aige di féin ó'n gcéad lá do conaic ri é, agus an rocamugad ro a bi déanta anoir aige ar beit 'n-a fagart. Gan amhar dob' fior nár labair ré aon focal riam léi 'gá innrint di go raib an grád ran aige di, ac nior dein ran blúire deirrigeacta ra rséal.

Rud ab ead é nár gád labairt 'n-a daob. Bí croinn 'n-a h-aigne, ac do coimead rí irtig é. Bí rí cóm réim, cóm rolurmar, cóm gealgáiriteac agur ba gnát léi beit. B' í an gac gréine céadna í ag teact i gcuideactain. Do tugad ré ndeara, ámtac, gur bánuig a h-aghaid. Ac ir 'mó trúig a b'féadrad beit leir rin, agur níor cuir aoinne aon truim ann nuair nár tairbeáin rí aon earba práinte.

Nuair a bí praint aimrire caitte ag Amlaoib ag déanam na foglama i gcóir na n-Órd do tug ré féin agur a compá-daide cuairo roir go Ceann Comra. Bí átar mór ar gac aoinne agur gac aon traghar urama agur onóra acu á tabairt d' adbar an traghairt, agur ba mó an t-átar a bí ar an mBanrígin, ar Gormflait, 'ná ar aoinne. Tug rí féin agur é féin ana cuid de'n lá i bhocáin a céile. Níor b' aon iongnad é rin. Bí a lán neite aici le h-innrint dó i dtaob a muintire féin, Lartoir i gcriocaib Loclan, agur a lán cainte acu araon le déanam 'n-a dtaob, nír nár b' iongnad.

Tug an beirt, Tadg Óg agur Amlaoib, cuairo ócuaid go h-Uíb Máine. Bí an fáilte ba gnát rómra. agur bí an fáilte ré leit roim adbar an traghairt, agur an onóir ré leit 'á tabairt dó, agur an urram ré leit. Tug Niam an onóir dó a tug gac aoinne eile dó. Bí a h-aigne rmactuigte aici um an dtaca ran, agur bí rocair aici, Lámair Dé, go raib ceangailte uirci féin gan teacht, ar aon traghar cuma, roir é agur an gairm beannuigte a bí, dar léi, ceapaite ag Dia dó. Ac bí an t-aon meanball amáin úd or cómair a h-aigne. Cad cuige gur tairbeáin ré an grád úd di an céad lá má bí aon cuimneam aige ar beit 'n-a fagart? Má bí grád aige di do réir mar a tairbeáin ré a beit, conur féad ré a aigne d'atarugad? Níor réidtig an cuairo an meanball. An ruim laetanta a bí le caiteam i n-Uíb Máine do caitead iad, agur d' imtig an beirt abaile

go h-Inis Cathaig, agus bi an mearsán meamaide ar a h-aigne ag Mam nuair a biodar imtigte, cóm mór dibeag agus bi sé ar a h-aigne aici ras a dtánadar ar an seudmo sin. Nior dein sí ac a toil do cur le toil Dé, agus beid 'á iarraid ar Dia agus ar Muire Mathair agus ar Seanán i cur ar a leas.

Nuair a táinig an t-am cuige do cuiread Amlaoib ins na mion Ordaib. Do deinead deacon dé. Ansan, an deacon go raib cúram an éadaim * air go dtí san, do spiocnuigead 'n-a fagart é, agus do cuiread go dtí an Róm é ar gnó éigin, agus do cuiread cúram an éadaim i n-Inis Cathaig ar Amlaoib. Bi sé ag déanam an gnóta san go maith agus go cruinn agus go slachtmar, agus bi na fagairt go léir ana fárta leis. Bi gach nid i n-áit féin aige agus an slanacar ins gach aon ball aige.

Caibidil VII.

An leigéid.

Do gluair suim aimsire: Táinig earbog ó'n Róm go h-Éirinn. Go h-Inis Cathaig a tug sé agaid ar dtúr. Do cuiread sgéala sois go Ceann Comra 'gá innsint do'n rí, do Brian, go raib sé tagaithe ann. Bi cómairle agus ceadtaigeadt ó'n bPápa aige do Brian i dtaob a lán neithe a bi ag baint leis an Eaglais agus le gnó na h-Eagailse i n-Éirinn an uair sin. Bi gach aon nud a bain le gnótaib Creidim bunte, stoite, stuacaithe ar a céile, ag na Locianaig leis an noroc obair a bi acu 'á déanam i n-Éirinn ar fead breir agus cúig céad bliain roimis sin. Bi Brian ag déanam a dícill cun na diobála i o leigeas.

* ni'l aon focal nua-Gaedilge againn ar "éadam" ac "sacristí."

Níor b'féidir dó an leigeas a déanamh ra ceart agus é déanamh do réir dlighe na h-Eaglaise ar gach aon tragas cuma, mar ba cóir, gan cómhairle agus teagasg agus rtiúrughadh a beit aige ó ceann an Teampuil, ó Pear Inid Íosa Críost.

Cóm luath agus d' aithigh Brian an t-Earbog a beit tagaithe ó'n Róimh go h-Inis Cathaig táinig ré féin agus uaisle a teighlaig anoir ó Ceann Cora cun na mainistreach cun teachtaire an Pápa do glacadh mar ba cóir. Táinig Brian um thráthnóna. Fuair ré féin agus na h-uaisle a táinig i n-aonfeacht leis beannacht an Pápa ó'n Earbog. Anran tug ré féin agus an t-Earbog mórán aimsire · bhocáil a chéile, agus tug Brian cúntar chuinn do'n Earbog, le breit tar n-air cun na Róma as thiall ar an bPápa, ar an gcuma 'n-a raib an Cheideamh i n-Éirinn an uair rin. ar an léighthíor a bí déanta as na Locianaigh ar eaglaisibh agus ar mainistribh agus ar rgoileanaib, agus do léigis ré dó an obair mór nár b' fhiáin a déanamh cun na díobála do leigeas, agus conur mar ná raib aon breit ar an ndíobáil do leigeas go h-iomlán, mar nár b'féidir na maith a tabairt tar n-air ar an gcheé. D'innir an t-Earbog do'n rígh, do Bhrian, cad é an gnáth a bí as an bPápa dó, agus méid na h-uirama a bí as an uile duine freal agus uaral dó ar fuid na h-Európe go léir ; ná raib i mbéalaib rígthe agus daoine ar fuid na Críortaideachta ach na gniomharta iongantacha a bí as Brian 'á déanamh i n-Éirinn i gcoinnib na Locianach, i gcoinnib na rluag págánach a bí tar éis gabáil de chraib um an tuaca ran i Sarana agus i n-Albain, agus a bí as rúil le brúth ódear ar mágaib mine na Fraince agus na h-Iodáile fé mar a dein a rinfear na céadta bliain roimis rin.

"Tuigean an Pápa, a rígh," arra'n t-Earbog, "agus tuigid na daoine go léir muna mbéad an corg atá agat-ra

agus agat' fióigtiú Gaeúal 'á cur le cómacc na nDanar anro i n-Éirinn go mbeiríf cúgainn óúear fanó ag marbugaó agus ag iorgaó agus ag creacaó. Níor mait leó agaiú a tabairt óúear go tí go mbéaú greim i gceart acu ar Éirinn, agus a gcómacc fuiúte taingean acu fa n-oileán. Dá mbéaú Sarana agus Alba agus Éire acu fé n-a lán-fmacc do béaú caoi acu go h-áluinn ar a gcómacc do leacaó óúear ar an Európa, i nuiaig ar nuiaig, agus béaú na h-oileáin feo acu mar cúl óin agus mar bunáit cun oilimúcáin. Muna mbéaú tura, a fíg, do béaú an greim a bí uata acu ar oileán na h-Éirean um an tacа fo, fé mar atá acu ar Sarana. Ní h-eaú ac aбfaú roimir an tacа fo. Anfan ireaú béaú an fgéal go h-oic ag an gCreiteamh agus ag gac níú i bfuirm léiginn agus eólair agus nórmairgeacta ar fuio na Criorcaiúeacta. Tá an faogal go léir buiúeac óiot, a fíg, agus tá gac aoinne ag guiúe go cruaiú cun Dé ar do fon, 'gá iarraiú ar Óia neart cuirp agus neart aigne do bronnaú ort agus fairi faogail a tabairt duit, cun na h-oibre atá agat 'á úéanam do chíocnú' go beacт."

"Cuirean fé átar mór orm, a Tigearna Carboig," arra Brian, "a fior a beit agam go tcuigean an Pápa cóm mait fan an obair feo atá againn 'á úéanam anro i n-Éirinn. Ir truag chráiúte ná tuigiú ár noaoine féin, leat cóm mait, brig agus bunúr an fgéil. Dá gcuirimír go léir le céile t' féaúraimír a bfuil de Danaraib i n-Éirinn do marbugaó nó do óibirt i n-aon ceitre h-uaire fiche amáin. Ní'l aon níú ir deacra cur irteac i n-aigne na nGaeúal, cuid acu fé 'r doman é, 'ná aon baogal a beit go bréaúraiú locланaig coiúce greim taingean a ú'fágail ar an oileán fo na h-Éirean. Ní'l fíg cúige againn ná mearan go bréaúraiú fé féin a bfuil de Danaraib i n-Éirinn do marbú' nó do óibirt amáireac tá mba mait leir é, gan

cabaip ná congnam ó aon piġ cúige eile. Sinė atá ag bpiread mo ċroiḋe ionam, a Tiġearna Earboiġ. Ni ṗéadaim coiḋċe a ċur ṗiaċaiḃ ar aon piġ cúige caḃruġaḋ liom i gcoinniḃ na loċlanaċ gan gabáil go maiṫ ar an piġ cúige rin féin ar otúir. D' éigean dom gabáil ar Maolmuaiḋ, ar piġ Ua Neaċaċ. Anran d'éigean dom gabáil ar Ḋómnall, piġ na nDéise. Anran d'éigean dom éirleaċ uaċḃáraċ a ḋéanaṁ ar loċlanaċaiḃ Áṫa Cliaṫ agus ar Gaeḋlaiḃ Laiġean, agus ar ċuid de Gaeḋlaiḃ Muṁan leó, i nGleann Máma. Tá leaṫ Moga fé m' láiṁ anoir agam, idir Gaeḋlaiḃ agus loċlanaiġ. Tá an méid rin de cír na h-Éirean ráṁ, ríṫċánta, rocair. An eaglais ar a ruaiṁneaṙ. Na rgoileana ar riúḃal. An talaṁ d'á raoċ-puġaḋ. Luċt ceápd agus ealaḋan ag obair gan eagla. Luċt foġla iompuiġte ar macántaċt map go dtuigid riad 'n-a n-aigne gur b' í an macántaċt ir fearr agus ir toṫċaṁla agus ir naċṁaire. Ac feuċ, a Tiġearna Earboiġ. Ni'l ann go léir ac map a ḃéaḋ lá bread raṁraiḋ anran a ḃéaḋ go h-áluinn agus go gruanṁar agus go broṫalaċ agus ná feadair aoinne cad é an neómat a d'iompóċ' ré cun rplancraċa agus cun tóirċniġe agus cun éirliġ. Ni cuigid na daoine an rgéal. Tuigim-re é. Ir cuma leó, na daoine boċta, ac an tríṫċáin agus an ruaiṁneaṙ do fealḃuġaḋ go ráṁ an faid a fágfar acu an tríṫċáin agus an ruaiṁneaṙ."

"Náċ mór an truaġ, a piġ," arra'n t-Earboġ, "gan ruo éigin a ḋéanaṁ do taḃarraḋ ríṫċáin fearaṁaċ doṙ na daoine? Dá dtuigeaḋ daoine i gceart taiṁḃe na ríṫċána ba cóir go ndéanraidir leó féin go gcuirridir i n-áirigte ḋóiḃ féin í ar air nó ar éigin. Tá ríṫċáin cuṁa i bpeirim agat-ra anoir, a piġ, ra taoḃ ro tear d' oileán na h-Éirean. Náṙ cóir go ndéanraḋ an t-Árdriġ an tríṫċáin céadna do ċur i bpeirim ra taoḃ tuaiḋ de'n oileán?"

"Ba cóir, a Tiġearna Earboiġ," arra Brian. "Fear

mait ireaḋ M'Ireaċlainn. Fear tréan cutaiġ ireaḋ é. Aċ ni ḋóiċ liom ġo bfuil aon ġráḋ nó móṁ aiġe ḋóṁ-ra. Ir mait leir conġnaṁ a ḋ'fáġail ó Ḋál gCais nuair a bíḋ na loċlanaiġ ag brúġ nó ḋian air, aċ tá fior agam ġo mait ġur b' fearr leir ġo mór iaḋ do ċur fé ċoir le neart a láiṁe féin, ḋá bféaḋaḋ ré é, ná aon ċonġnaṁ fáġail uaiṁ-re."

"Da ḋóiċ liom, ḋá ḋtuiġeaḋ ré a ḋualġar Áḋṁiṁ i ġceart ġur b' aṁlaiḋ a ḋ' iarfaḋ ré an conġnaṁ oṁc agus ġo ḋtaḃarfaḋ ré le tuirġint ḋuit ġur b'é a ċeart an conġnaṁ a ḋ'fáġail. Da ḋóiċ liom ġur b'é ceart an Áḋṁiṁ a ḃeiċ ar a ċumar ġlaoḋaċ ċuiġe ar a bfuil de neart ra n-oileán go léir, agus an neart go léir do ġleuraḋ agus do rtiúruġaḋ i n-aġaiḋ naṁaḋ iaraċta," arra'n t-Earboġ.

"Siné a ḋéanraḋ rir Éirean, a Tiġearna Earboiġ. Siné a ḋéanraḋ aoinne a ḋéanraḋ maċtnaṁ ar an rġéal. Ir eagal liom ná tuiġean an t-Áḋṁiṁ an niḋ rin i ġceart. Siné ré ndeara ḋom an triċċáin reo atá anoir againn i leaṫ Moġa do ċur i ġcomparáid le lá brieaġ ġréine ná feaḋair aoinne caṫin a ḋ'iompóċ' ré ċun tóirċniġe agus ċun éirliġ. Dá dtaġaḋ aon neart mór der na loċlanaiġ reo ireaċ cúġainn agus go mbéaḋ M'Ireaċlainn a ḋ'iarraiḋ iaḋ do ċlaoiḋ le neart a ceiġlaiġ féin i n-ineaḋ neart na h-Éirean go léir do ċruinniuġaḋ agus do ġleuraḋ 'n-a ġcoinnib, do ḋuaḋrairiḋ ar M'Ireaċlainn. Anran do ḋuaḋrairiḋ ar Éirinn go léir i ndiaiġ céile, mar ni béaḋ aoinne ċun nirt na h-Éirean do ċruinniuġaḋ agus do ġleuraḋ agus do rtiúruġaḋ 'n-a ġcoinniḃ."

"Da ḋóiċ liom, a ríġ," arra'n t-Earboġ, "ġur b' fin ruo agus ġur ċeart ḋ'fearraiḃ Éirean feuċaint ċuiġe i n-am. Da ċeart a ċur ar a fúilib do'n Áḋṁiṁ ġur b'é a lear, agus lear na tíre go léir, ġan ḃeiċ aġ feiċeaṁ le naṁaiḋ

'sracta do ċeacht ċuige ċar farraigc far a nDéanfaid fé é féin d' oillamhuġaḋ ḋóiḃ. An t-Árdrígh ná h-oillmóċaiḋ é féin roim ré, ac a ḃeiḋ ag feiċeamh go dtaġaiḋ an namhaiḋ, tiocfaiḋ an namhaiḋ air agus ní ḃeiḋ ré oillamh."

"Is fíor ran, a Ċiġearna Earboiġ," arra Brian. "Da ċeart d' Árdrígh Éirean neart na h-Éirean a ḃeiṫ ġleurta i gcómhnuiġe aige, i n-aġaiḋ namhad na h-Éirean, fé mar a ḃí an Fían ag Fionn, nó fé mar a ḃí cumaí na Craoiḃruaiḋe ag Conċubar. Dá mbéaḋ ran amhlaiḋ d' fanfaḋ Loċlanaiġ amaċ anoir fé mar a d'fan fróiġte na Róma amaċ an uair rin."

CAIBIDIL VIII.

AN BOSCA.

Comáineadar leó ar an gcuma ran ag caint agus ag cur ṫré ċéile go dtí go dtáinig aimsir codlata. Nuair a ḃíodar go léir imċiġte a codla ċuir an t-Abb fiar ar Amhlaoiḃ. Táinig Amhlaoiḃ.

"Seo, a mhic," arra'n t-Abb, "eoċair an ċórta iarainn atá ra n-éadam duit, agus tabair ċugam anro an borca iarainn atá irtiġ ra córta. Irtiġ ra borca iarainn rin ireaḋ 'tá an ċailíf óir úd a ċuġ Brian dúinn. Déarfaiḋ an t-Earboġ ro a táinig ó'n Róimh Airrean Árd anro amáireaċ dúinn i láṫair an píġ, agus ní mór an ċailíf óir rin a ṫabairt dó ċun an Airrinn rin do ráḋ."

D'imtiġ Amhlaoiḃ agus do rug ré an eoċair leis. Níor b'fada gur táinig ré agus an borca iarainn aige.

"Cuir anran ar an gcláir é, a mhic," arra'n t-Abb.

Do chuir. Do thug an t-Abb leis eochair eile. D'osgail sé an borca. D'feuch sé isteach ann. Chuir sé a lámh isteach ann. Do lúb a corp péi, agus bi sé i mbocht thitim ac sur mus Amhlaoib air.

"Cad a táinig ort, a Achair?" arsa Amhlaoib.

Nior labair sé. Sin sé a méar chun an borca. D'feuch Amhlaoib isteach sa borca. Bi an borca folam!

Do stad an beist ar fead tamail mait agus tad ag feuchaint ar an mborca. D'feuch an t-Abb isteach ann cúpla uair. Ba bóic le duine air sur b' amhlaid nár féad sé nadarc a fúl féin do chreidheamhaint. Ansan do dún sé an borca airis agus chuir sé an eochair 'n-a póca.

"Deir seat é, a Amhlaoib, ar seisean, "agus cuir isteach airis é sa córta iarainn, díreach sa n-áit 'na bfuarair é. agus cuir an slat ar an scórta agus tabair cúgam an eochair. Agus feuch. Ná labair amach ar do béal le h-aoinne beó ar an sséal. Tá an cailis imtigthe. Nior b' féidir i suid ar an mborca san gan an tá eochair a d'fágail, eochair an córta agus eochair an borca san. Ó'n lá chuireas an cailis isteach sa borca san, agus an borca isteach sa córta, tá an tá eochair agam féin. Nior sgaras le h-aon eochair acu go dtí sur thugas duit-se eochair an córta ó Diamib, agus an uair úd a fuaramair an imág ó Sommplaic. Nior sgaras i n-aon cor le h-eochair an borca. Ni féidir liom an sséal a thuisgint. Ná labair le h-aoinne 'n-a taob. Cuir amach an cailis óir eile atá againn, i scóir an Airrinn amáireach."

D'imtig Amhlaoib agus dein sé mar a dúbrad leis. Cuir sé an borca folam, agus an slat air, isteach sa córta láidir iarainn mar a raib sé ceana, agus thug sé eochair an córta thar n-air as thiall ar an Abb.

Ar maidin amáireach a bi cúgainn do cuireadh gach aon rud i otreó i scóir an Airrinn Aoird. Do sluair an

tuairisg, um Phádhnóna an tae roimis sin, go raib Leagáid an Pápa tagaithe go h-Inis Cathaig agus go raib Brian agus a theistiú tagaithe ann as cur fáilte roimis an Leagáid, agus go raib an t-Airdeasan Árd le rádh, agus beannacht an Pápa le tabairt do'n rígh agus dos na manaig agus do'n pobul. Aibrad ras a dtáinig am an Airdinn bí na daoine cruinnighte irtheach ar an oileán ó'n dtír mór-thimpal i dtreo gur dóig leat go raib an t-oileán clúdaighte acu.

Dúbradh an t-Airdeasan. Do tugadh beannacht an Pápa do'n pobul agus do'n rígh, agus do tug Colla seanamóin áluinn uaid. Fear ana léigeanta, ana dheagh-labartha, ab eadh é. Bí ruith cainte aige agus uchtach láidir, ceólmar, binn, agus dá mbéadh ré as caint go h-oídhe ba bhreagh leis an bpobul beith as éirtheacht leis. D'imis ré dóib conus mar a táinig an t-Earbog ran ó'n Róimh, ó'n bPápa, agus conus mar a cuir an Pápa a beannacht ó chroídhe ar Brian agus ar a slóightib agus ar Clannaib Gaedhal go léir mar gheall ar na gniomharta móra a bí acu 'á dhéanamh i n-aghaidh namhad an Chreidimh. D'imis ré conus mar a bí aithne an uair sin ar Brian, ní h-amháin ar fuid na h-Éireann go léir ach ar fuid na h-Európe go léir, mar go raib gniomharta Briain i gcoinnibh na Lochlanach as rádhail na h-Európe ó léirsgrios de fagar an léirsgriosa úd a táinig uirthi nuair a táinig na geinte fiaine anduaidh agus gadhar de choraibh i gcómhacht agus i ngradam agus i nórmhaireacht impireachta na Rómánach. Dúbairt ré, mura mbéadh Brian go mbéadh Éire as na Lochlanaig um an dtaca ran mar áit dunaig cun a neart do chruinniughadh agus do gleuradh, i dtreo go bréagharthóir a gcómhacht do leathadh ódhar ar chíocaibh na h-Európe ar fad, agus ná raib dear ná cuaidh ra n-Európa an uair sin aon tragar cómhachta a d' féadfadh corg do cur leó, mura b' ionan a's ré céad bliain roimis sin nuair a bí cómhacht na Rómánach ann cun fearaim éigin a dhéanamh i

n-aġaiḋ na nġeinte ḟiaine. Dúḃaiṙt ré ġur ḃuiġ muintiṙ na h-Eunóipe ġo léiṙ an niḋ ṙin, aġur ġo raḃḋaṙ aġ ḟaiṙe aṙ Ḃṙian aġur aṙ an obaiṙ a ḃí aiġe 'á ḋéanaṁ, aġur ġur ṁóṙ acu Ḃṙian aġur ġur ṁóṙ acu an obaiṙ.

Nuaiṙ a ḃí a ċaint ṙáiḋte aġ an Abb aġur ġaċ ġnó cheiḋiṁ ḋéanta ḋo ṙuġaḋ an leġáiḋ móṙ-ċimṙal an oileáin aġur ḋo tairḃeánaḋ ḋó ġaċ aon ṙuḋ ab ḟiú a ḋ'ḟeiṙġint ann, ġo móṙ móṙ ġaċ niḋ ġo raiḃ aon ḃainc aġ ainim ná aġ beaċa Ṡeanáin naoṁṫa leiṙ. Anṙan ḋo tairḃeánaḋ ḋó ġaċ loċ agur ġaċ raoḃaḋ-roilġe ḋ'áṙ ḋein na loċlanaiġ an ḟaiḋ a ḃíoḋaṙ ann, aġur ġaċ niḋ ḋ'á raiḃ ḋéanta aġ Ḃṙian aġur aġ muintiṙ na tíṙe aġur aġ an Abb aġur aġ na manaiġ ċun ġaċ ḋíoḃála ḋo leiġeaṙ.

An ḟaiḋ a ḃíteaṙ aġ ġaḃáil ċimṙal aṙ an ġcuma ṙan, aġ tairḃeáint aġur aġ ḟeiṙġint, ḃí ruḋ aġeṙ na manaiġ 'á ḋéanaṁ ṙa ṫreóṁṙa móṙ, ṙeóṁṙa an ḃíḋ. Ḃí ḋinnéṙ acu ḋ'á ollaṁuġaḋ, ḋinnéṙ ḋo'n leġáiḋ aġur ḋo'n ṙíġ, aġur ḋoṙ na maiḋiḃ móṙa ṫuaċa aġur eaġailṙe a ḃí i n-aonḟeaċt leó. Aṙ ḃall, nuaiṙ a ḃí an ḋinnéṙ ollaṁ, ċuaiḋ Aṁlaoiḃ amaċ aġur ḋo ċuġ ré coġaṙ ḋo'n Abb. Do laḃaiṙ an t-Abb leiṙ an ṙíġ aġur leiṙ an leġáiḋ, aġur táiniġ an ċuiḋeaċta ġo léiṙ irteaċ ṙa ṫreóṁṙa móṙ. Ḃí an ṙeóṁṙa ġleurta ṙiaṙċa ġo h-áluinn, ré ḃóṙḋaiḃ ṙaḋa, aġur bia aġur ḋeoċ ġo flúiṙreaċ aṙ na ḃóṙḋaiḃ ṙin. Do ṙuiġ Ḃṙian ṙa ċaṫaoiṙ ṙioġa. Do ṙuiġ an leġáiḋ aṙ ḋeiṙ an ṙíġ. Do ṙuiġ Muṙċaḋ, an ṙíġḋaṁna, aṙ ġualainn ċlé an ṙíġ. Do ṙuiġ an ċuiḋ eile ḋeṙ na h-uaiṙliḃ, ḋo ṙéiṙ a nḋán aġur a n-uaiṙleaċta, ḋo ṙéiṙ na nóṙ aġur na ṙiaġal a ḃí i ḃṙeiṫm i n-Éiṙinn ṙiaṁ ṙoimiṙ ṙin. Ḃí ṙioṙ aġ ġaċ ḋuine ḋe'n ċuiḋeaċtain cá raiḃ a ineaḋ ṙéin cun ṙuiḋṫe, aġur ċuaiḋ ré aġur ṙuiġ ré ṙa n-ineaḋ ṙan.

Ḃí an ṫráċnóna ġo ruaiṙc acu ġo léiṙ. Ḃí a lán nḋóṫin biḋ aġur ḋiġe acu. Nuaiṙ aiṙiġ muintiṙ na tíṙe móṙ-ċimṙal,

ar gac taob de'n abainn, an legaid agus an fiġ agus na maite mora go léir a beit ag teacht cun na mainirtreac, curnuiġ na baid ar teacht cun an oileáin agus fáġaltar feola, agus arain, agus ime, agus uactair, agus b' féidir fáġaltar fiona, ar gac bád acu. Ni raib aon amġar ra treomra mór. Nior ġáid do Coilla aon easla beit air go raġad o'á cuid lóin bíd ná díġe, pé tarang a déanfai orta.

Bí an cuideacta go roilbin agus go réim. Deineadar a lán cainte agus a lán puilt i gcaiteam an tráthnóna i dteannta a nodcin a ó' ite agus a ó' ól. Do tráctad airir, pé mar a tráctti i gcómnuiġe an uair rin inr gac cruinniuġad de'n tróid, ar na catanaib mora a bí buaidte ag Brian agus ag Dál gCais i gcoinnib na Loclanac: Aoinne go raib aon rud le rád aige i dtaob na gcatana ran ba mait leir labairt an uair rin ó bí legaid an Pápa ag éirteact leir. Do h-innread do'n legaid conur mar a cuired teicead ar na Loclanaiġ ar an Móin Mór. Conur mar a cuir Matún, dritáir Briain, an ruag orta ag Loc Gair. Conur mar a cuir an beirt dritár, Matún agus Brian, ár agus deaig-ruatar orta ra cat a buailead ag Sulcoid, mar ar marbuiġead trí mile acu, agus conur mar a leanad irteac go catair Luimniġe an méid acu nár cuit ra cat, agus conur mar a tógad an catair agus mar a rgartálad agus do loirgead í. Do h-innread dó conur mar a táinig Maġnur mac Aiailt agus rlóiġte mora Loclanac aige, agus conur mar a dein ré mainirtir inre Catraiġ do robáil agus do loirgad. Anran do h-innread dó conur mar a bí dainġean láidir déanta dóib féin ag na Loclanaiġ ra mainirtir rin 'n-a raib an cuideacta 'n-a ruide an uair rin, agus conur mar a táinig Brian agus Dál gCais agus conur mar a bruideadar an dainġean agus cuideadar na Loclanaiġ cun báir, agus conur mar a cuit an Maġnur

mac Amaile úd ra cat. Anran do tugad cúntar dó ar cat Dealaig Leacta; agus ar an gcat as Fán Conrad; agus ar an gcat mór fiodmar fuilteac a troidead i nGleann Mama, mar ar cuit cúig mile fear der na fearaib ba tréine ar flóigtib Loclan; agus gur b'é an cat ran Gleanna Mama do mill ar fad cómacht Loclanac i n-Éirinn agus do cuir leat Moga, gan cornam, fé láim Briain.

Do tugad an uile fagar cúntair ar na gniomartaib móra ran do'n legáid, agus bí a lán daoine as caint as tabairt na gcúntairi dó. An rud nár cuimin le duine ba cuimin le duine eile é, agus an rud a deidead amú' ar duine tugad duine eile ra cead leir é.

Do tugad an méid reo fé ndeara, ámtac. Na fir ba tréine gniom i ngac cat der na catanaib úd, níor b' iad ab aoirde glór ra n-innrint. Ir ar éigin a labair Brian ná Murcad aon focal ra n-innrint. Do cuig an legáid an nid rin. Fear géarcúireac ab ead é.

Bí na manaig as fritálam ar na h-uairlib, agus bí an deacon, Amlaoib, an Loclanac óg, inr gac aon cúinne as freagairt do na manacaib fé mar a glaoidír, agus as déanam gac aon tragar fritálma fé mar a h-órduigti dó. Bí ré as éirteact leir an gcaint go léir i dtaob na gcatana mór, agus ní féadfad aoinne a d'innrint ó n-a cúntanór ciacu cuig ré an caint nó nár cuig, nó cé'cu ba Loclanac é nó nár b'ead. Dein ré an gnó a bí idir lámaib aige agus dein ré go maic é, agus bí a aigne cóm daingean ar an ngnó ran go ndéanfad duine ná raib blúire fuime aige ra caint a bí ar riúbal. Bí Tadg Óg ua Cealla as déanam an fritálma, leir, agus bí ré as éirteact leir an gcaint a bí ar riúbal. Nuair airigead ré an caint b'fearr leir go mór gan Amlaoib a beit as éirteact léi. Ac nuair feucad ré ar Amlaoib agus nuair a cíod ré an neamfuim, dar leir, bíod a aigne fárta. Cuigead ré ná bíod aon corbuair

ag an gcaint 'á cur an Amlaoib. Anran airir, ní ró mait a taitnead an neamfuim rin leir. Tuigead ré i n' aigne dá mba loclanac é féin agus go mbéad caint de'n tróid ran ar riúbal 'n-a látair ná féadfad ré fulang léi pé díceal a déanfad ré air. Do taitn leir nár goill an caint ar Amlaoib, ac 'n-a taob ran ba mó an mear a béad aige ar a cairde. ba dóic leir, dá ngoillead an caint air agus dá gcuiread rí fearg air. Nior goill, agus nior cuir.

---

caibideol IX:

"is éagsamlac na daoine iad!"

Ac do cniocnuigead an dinnéar agus táinig deire na cainte agus d'eirig an cuideacta. D'iar Brian ar an legáid teact ag triall air féin go Ceann Corca ar cuairt cóir luat agus tiocfad ran irteac le n-a caoitamlact. Dúbairt an legáid go n-oirfead dó raint laetanta tabairt ra mainirtir, i brocair Coilla, ag rocaruigad agus ag léiriuigad a lán neite a bain le gnótaib eagailse agus le gnótaib Criordim, ni h-amáin ra mainirtir rin Inre Cataig ac i mainirtirib agus i n-eaglairib na Múman go léir. Go mbéad an cuid da bruideamla de gnó Inre Cataig déanta aige lartig de feactmain. Anran, dá mb' é toil an rig é, go dtabairfad ré cuairt go Ceann Corca. Do rocaruigead ar feactmain ó'n lá ran dó cun na cuairde rin do tabairt. Anran d'imtig Brian agus a cualact abaile agus d'fan an legáid ra mainirtir, é féin agus an cualact beag a táinig leir ó'n Róim.

Ar ball, nuair a bí Coilla agus an legáid i brocair a céile 'n-a n-aonar do glaoid Coilla ar Amlaoib.

Cáinig Amlaoib:

"Seo, a Amlaoib," arra Colla, ag rineadh na h-eochrach cuige, "imtig agus tabair cúgainn anro an borca iarainn úd n-a raib an cailíf óir ann."

D'imtig Amlaoib agus tug ré leis an borca, agus cuir ré ar an mbóro é i briadhnaire na beirte.

"Imtig-re a codla anoir, a mic ó," arra Colla leis. "Ní foláir nó tá codla ort agus tuirre tar éis an lae."

Anran d'orgail Colla an borca iarainn agus tairbeáin ré do'n legáid é, agus d'imir ré dó cúrrai na cailíre.

"Is cuimin liom an cailíf rin go h-áluinn," arra'n legáid. "Bi ri am' láim agam go minic. Cailíf ana daor ab eadh í. Anoir ó Cathair Conrtantin a cuireadh ar tcúir í ó'n Impire, mar bronntanas cun an Pápa. Mire adúbairt gur cearr í cur anro go h-Éirinn ag triall ar Brian. Is mór an truaig í beit imtigte."

Anran do ceirtig ré Colla go dlúr i tdaob na n-eochrach, agus conur a bi coimeád orra, agus cé r' b'é an gadha a dein iad, agus cé r' b'é an gadha a dein an borca iarainn. D' imtig ré féin amach cun an éadaim go breicfeadh ré an córra daingean n-a raib an borca iarainn ré glas irtig ann. Nuair a bi gach aon rud feicithe, trialta, imúcta go maith aige cáinig ré tar n-air agus do ruig ré agus dein ré a mhactnamh. Nuair a bi a mhactnamh déanta aige do labair ré.

"Imir dom, a Colla," ar reirean, "cá raib an cailíf rar ar tugadh do'n mhainirtir reo í."

"Bi ri coir i gCeann Corra gan aimrar," arra Colla.

"Cé aige go raib ri i gcoimeád i gCeann Corra?" arra'n legáid.

"Is dóca go raib ri i gcoimeád ag an mBanrígin, a Tigearna Earboig," arra Colla.

Do rtad an legáid agus dein ré mactnamh eile. Do labair ré airír.

"Cá bruil an gabha a dhéin na h-eochraca seo?" ar seisean.

"Tá sé thuas i Luimneach, a Thighearna Earboig," arsa Colla. "Is dhéin an dá eochair sin dom, agus is dhéin an borca iarainn dom. Ceárdaidhe ana-shlachtmhar, ana eólgusach, is eadh é. Tá innsleacht aige nách gnách a bheith ag ceárdaidheacht d'á shórt. Bhíon sé ag obair do Bhrian ag déanamh arm dó, agus deirtear gur fearr leis na rith na h-airm a dhéinean sé 'ná na h-airm a dhéinean aon ceárdaidhe eile d'á bruil ag obair ag Brian. Chuadhan sé an faobhar ar cuma éigin nách eól d' aoinne ach dó féin, agus sleuthan sé na h-airm i dtreó gur fearr a féadtar iad do dheartughadh agus úráid a déanamh díob 'ná mar a féadtar an meádhchaint chéadna iarainn agus admaid do dheartughadh cun gnímh inr na h-airm a dheinean aon ghabha eile, agus gur fearr a choimeádaid siad an faobhar 'ná mar a choimeádaid aon airm eile é."

"Is dócha," arsa'n leghéid, "ó tá an buadh san aige ar na gaibhnibh eile, gur fear saidhbir é."

"Is eadh, a Thighearna Earboig," arsa Colla. "Fear ana shaidhbir is eadh é. Nuair a fuair Brian amach an t-eólus go léir a bheith aige ar dhéanamh na n-arm chuige sé fearan tailimh faor dó iarmuich de'n chathair, ar bruach na Sionainne, ar choinghioll ná déanfadh sé aon arm d'aon rígh eile ach do Bhrian féin."

"Cad é an ainim atá air, a Cholla?" arsa'n leghéid.

"Nior airigheadar riamh an ainim a tugadh air nuair a bairteadh é. Ni'l ag an bhroibilidheacht air ach leath-ainim. 'Meirgeach na Lann,' a tugtar air, mar gheall, is dócha, ar fheadhar na n-arm a dheinean sé. Tugtar 'Meirgeach Gabha' air, leis, agus 'Meirgeach Maol,' agus 'Meirgeach Dubh,' agus 'Meirgeach,' gan aon rud a cur leis."

Dheineadar sainte eile cainte ar shnó na mainistreach, agus ansan chuadar a chodla.

D'imtiġ an treaċtmain. Do ġluair an leġáid agur a ċualaċt roir go Ceann Corra. Cuaid Colla agur Taiġ Óg ua Cealla agur Amlaoib roir i n-aonfeaċt leó. Bí cuideaċta mór cruinnigte rómpa toir. Bí a lán de fiosra agur d'uairlib Múman agur Laiġean ann. Bí Taiġ Mór ua Cealla ann agur cuid de fiosra Conaċt le n-a ċoir. Bí Niam ann. An áit 'n-a mbíod Taiġ Mór ua Cealla ba ġnáċ go mbíod a inġean ann. Bí tréite móra maite ra fiosan óg ran agur ba mór é uram na ndaoine go léir di mar ġeall ar na tréitib rin. Bí ré i mbeulaib daoine gur b'í an Banrígin, Gormflaiṫ, an bean dob' áilne ar bit an uair rin, ać fé mar a bí Niam ag eirige ruar bí daoine 'gá rád go mbuaḋfaḋ a h-áilneaċt ar áilneaċt Gormflaiṫ féin um an dtaca 'n-a mbéaḋ rí ag imteaċt ar na déagaib. Bí rí i ngar do beit ag imteaċt arta le linn na h-aimrire rin 'n-ar táinig rí féin agur a h-aṫair go Ceann Corra, go rígteigiaċ Briain, cun leġáid an Páipa d'feirgint. I n-éagmair a h-áilneaċta bí mórán de tréitib maite eile inti. Bí an Cneideamh ana láidir irtig 'n-a croíde. Bí grád aici do'n Cneideamh agur do gaċ ní ḋ a bain leir an gCneideamh, agur do gealaḋ a croíde i gcómnuige dor na daoine a bíoḋ dílir do'n Cneideamh, agur do tairbeánaḋ rí é nuair ba ceart é tairbeint. Bí na daoine boċta go léir buideaċ di, agur do tugti fé ndeara go mbíod rí cóm fial ra déirc leir an loċlanaċ a béaḋ 'n-a gátar agur bíod rí, náċ mór, leir an Eireannaċ a béaḋ 'n-a gátar. Bí a ciall agur a tuirgint cóm géarċúiread ran gur b' ar éigin a bíod aon nuid ar aigne a h-aṫar ná h-innread ré di agur ná cuiread ré 'n-a cómairle. Ać bí aon tréit amáin inti do taraing uram na ndaoine cúici tar gaċ tréit eile d'á raib inti. B'é tréit é rin 'ná an cion a bí aici ar a h-aṫair. Dar léi, ní raib fear eile beó i n-Eirinn a bí cóm maiṫ leir, ná cóm h-uaral leir, ná cóm fiosa leir, ná cóm fial leir, ná cóm mórċroídeaċ leir, ná cóm breaġ d'fear leir.

Bí péarta mór i gCeann Corca an lá ran. Bí cuideachta ríoga bailiġte ann, agus bí tóitin na cuideachtan de ríġ i mBruan. Do tuig gach aoinne go raib, agus bí daoine ann a déarfaḋ náċ i gCeann Corca ba ċeart an cuideachta ran a beiṫ i bpoċair a ċéile an uair rin aċ tíor i dTeamair, agus náċ ar leaṫ Moga ba ċeart Bruan a beiṫ 'n-a ríġ aċ gur i n-a Árdrígh ar Éirinn ba ċeart é beiṫ. Do h-airiġeaḋ cogarnaċ de'n tróṁ ran ar riúbal go minic i gcaiṫeaṁ an tráṫnóna agus i gcaiṫeaṁ na h-oíċe. D'airiġ Bruan an cogarnaċ, aċ níor leiġ ré air gur airiġ. D'airiġ Murċaḋ an cogarnaċ, agus dúbairt ré leis an bfear a labair ciall a beiṫ aige. D'airiġ Gormflaiṫ an cogarnaċ. Do cruaḋaiḋ a gnúis agus do lar rolur 'n-a rúilib, agus níor folur fóġanta é.

Bí cogarnaċ eile, leis, ar riúbal. Bí Miaṁ agus a h-aṫair 'n-a ruiġe i n-aice ċéile, agus ir ar éigin feaḋaḋ an cuideachta gan beiṫ ag feuċaint orṫa. Ir beag ná go mbuaḋaḋ an iongnaḋ ar na béaraib acu, agus ná go bfeuċaiḋir níba mó 'ná mar ba ċeart i dtreó na heirte, bí a leiṫéid rin de folur áilneaċta i n-aġaiḋ na h-inġine. Anran do fuarabar go léir amaċ, ra cogarnaċ dóib, gur Mórlinġ ab ainim di agus gur b' amlaiḋ a tugaḋ Miaṁ Cinn Óir mar lear-ainim uirċi nuair a bí rí 'n-a leanb. Tuigeaḋar go léir 'n-a n-aigne nár b'aon iongnaḋ i n-aon ċor gur tugaḋ an lear-ainim rin uirċi, mar gur b'í an "Miaṁ Cinn Óir" i gceart í.

I n-éagmais na cogarnaiġe bí gleó cainte ra cuideachtain a bí árd go leór. Do ciorad agus do rlámaḋ agus do cuireaḋ tré ċéile airír gaċ gniom der na gniomaṁraiḃ mórа a deineaḋ inr na catanaiḃ úd, ó ċat Bealaiġ Leaċta go cat Gleanna Máma. Na rir, ra cuideachtain, ná raib i gcat acu biodar i gcat éigin eile acu, agus an t-é ná féaḋaḋ tuairirg a tabairt ar ċat acu tugaḋ ré tuairirg ar ċat

eile acu, agus uaireanta d'eirígeadh arsóinte teit idir beirt a bí sa n-aon chat amháin, duine acu 'gá áiteamh gur 'n-a leithéid seo chuma do bhuadhadh an cat, agus an duine eile 'gá áiteamh nár b'eadh ach i 'n-a leithéid sin do chuma. Ansan d' fóirigh go labhartadh an tsímadh duine agus go ndéarfadh sé go raibh an éagcóir as an mbeirt, agus go dtabhartadh sé a mhalairt ar fad de chuairtsi ar an gcuma 'n-ar bhuadhadh an cat. Bí oireadh san neithe cuitithe amach sa Mhúmhain i gcaitheamh beagán bliantaí roimis sin nár bhaogal do'n chuideachtain aon tocht a theacht orthu le h-earbha adhbar cainte. Níor thánig aon tocht orthu. Bí gleó agus argóint agus áiteamh agus aigneas acu go tiugh, agus má bí ní bhaogal ná go raibh fuit agus gleann agus gáirí go tiugh acu, leis, agus iad as maoidheamh go h-árd agus go fuairc agus go mórmaigeanta mar gheall ar an gcuma 'n-a raibh Clanna Gaedhal i n-uachtar agus lochlannaigh ar lár.

Fé mar a thánig a nodhain a beit itte agus ólta as an gcuideachtain bí an cainte agus an fuit agus an gleó as dul i n-aimsire. Fé deire do buail Brian an cluigin. Do stad an gleó. Bí gach aonne ciúin. Do labair Brian. D'iar sé ar an gcuideachtain fláinte an Phápa d' ól. Do mhol sé an Chreideamh agus do mhol sé Ceann Sasoireire an Chreidimh, agus do gheall sé, uaidh féin, agus thar ceann a raibh láithreach d' uaislibh Gaedhal, agus thar ceann a raibh beó de fhiolrach Gaedhal, go mbéadh sliocht Gaedhal dílis do'n Chreideamh, le congnamh Dé, an fad a béadh grian ar sréin agus daoine ar talamh.

Do h-ólad fláinte an Phápa agus do guidheadh fad saoghail cuige. Ansan do labair an legáid. Dúbairt sé airis or cómhair na cuideachtan san an cainte anúbairt sé tíor i n-Inis Cataig. D'inis sé conus mar a bí an Eusóip go léir as faire an uair sin ar Brian agus ar Gaedhlaibh agus ar an nglaic uachtarach a bí cu 'á déanamh le

comhacrais Lochlan; sur b' i an sleic nacbárac san a bi as rábáil na h-Európe agus as rábáil na h-Easailre an fuid na h-Európe, ó'n leithsliob a déanfad na Lochlanaig orra mura mbéad an corg a bi d'á cur le n-a réim agus le n-a neart anro i n-Éirinn. Dúbairt ré go mbéad an Rápa agus cléir na Róma agus an Easlais an fuid na h-Európe as guide cun Dé do gnát 'gá iarraid an Dia na Slóine caibnigad go láidir leis na Gaedlaib agus le Brian ra sleic sin, agus an buad a bi acu d'á cuilleam cóm mait do tabairt dóib ra deire go h-iomlán.

Do cug an cuideacta trí gárda moira do'n Rápa. Anran do cugadar trí gárda moira do Brian. Anran d'iarradar d' aon gut ar an legáid an beannact a tabairt airír dóib. Bi iongnad air nuair a h-iarrad san air, ac nuair a conaic ré Brian agus Murcad agus an cuideacta go léir ar a nglúinib cug ré dóib an beannact. Dúbairt ré i n' aigne fein ámtac: "Ir éagsamlac na daoine iad! Slead agus aigneas agus slóg árd agus éirleac cainte—agus anran—beannact an Rápa! Ir éagsamlac na daoine iad!"

---

caibidil X:

Dúlainn óg.

Táinig an t-am cun dul isteac i halla an ince. D'iarr Brian ar an legáid aclugad. Do dein. D' fheagair an cuideacta go léir. Anran d'eirig an rí agus an cuideacta agus cuadar go dci an halla mór, halla an ince. Táinig an t-aor ceóil. Do fosgladh suar an ceól. Do leat an cuideacta iad fein mór-timsal an halla. Da gearr go

raiḃ na ḃaoine ósa aṡ ṁince aṡur na reanḋaoine aṡ caint 'n-a mḃuiḋniḃ beaṡa anro aṡur anrúḋ. Ḃí Ḃrian aṡur an leṡáid i n-aice 'ḋéile aṡur iaḋ aṡ caint ar a lán neiṫe a ḃain le ṡnóṫaiḃ ríṡeaḋta na h-Éireann aṡur le ṡnóṫaiḃ Creiḋiṁ i n-Éirinn. Ḃí Ṡormṡlaiṫ aṡur Colla aṡur Taḋṡ Mór ua Cealla i n-aice 'ḋéile aṡur iaḋ aṡ triáṫ ar a lán neiṫe náir ḃuiṫ aoinne acu puinn ruime ionta. Táiniṡ Ḋúlainn Ós aṡ triall orra aṡur níor ḃ' faḋa ṡo raiḃ caint a nḋóṫin aṡ an ṡceaṫrar ran, Ḋúlainn aṡ áireaṁ na nṡniomarṫa a ḋein Ḃrian aṡur na nṡniomarṫa a ḋein Murṫaḋ ar na Loċlanaiṡ i ṡcat Ṡleanna Máma, aṡur Colla aṡ ceirtiúċán air. Ḃíoḋ Ḋúlainn i n-aice Murṫaḋ i ṡcómnuiṡe inr na caṫanaiḃ, aṡur nuair ḃíoḋ an naṁair 'n-a ḋtimpal ḃuṡaiḋir a ḋá nḋrom le n-a ḋéile aṡur ḃornairíṡ iaḋ féin ṡo ḋtí ṡo ḋtaṡaḋ conṡnaṁ ḋúċa. Ní h-ar a ṡniomarṫaiḃ féin, áṁṫaċ, a ḋeineaḋ Ḋúlainn puinn cainte. Ar ṡniomarṫaiḃ Murṫaḋ ḃa ṁaiṫ leir ḃeiṫ aṡ caint.

"Lá uaṫḃárać aḃ eaḋ an lá ran Ṡleanna Máma," ar reirean. "Na fir ḃa ṫréine a ḃí ar ċlannaiḃ Loċlan ḃíoḋar ra ċaṫ ran. Ḃíoḋar lán ḋeiṁniġeaċ ṡo mḃuaḋṙairíṡ. Ḃíoḋar rocair air. Ḃíoḋar ceaṙaiṫe air. Ḃí a n-aiṡne rocair ṡo ḋainṡean acu ar ḃuaċtaint nó ar ḃuitim. Ní ṙeaca riaṁ a leiṫéiḋ ḋe neaṁṙuim i mḃár aṡur ċonac i n-ár naṁaiḋ an lá ran. Ċóṁ tiuṡ aṡur ḃuiteaḋ an ṙear ḃíoḋ ṙear i n' ineaḋ. Tá an méiḋ reo aṡam-ra le rád, aṡur ḋeirim é mar ḋo ċonaic mo ḋá ṙúil é. Muna mḃéaḋ Murṫaḋ ḃí Ṡleann Máma aṡ na Loċlanaiṡ."

"Ir mór an ṙocal é rin, a Ḋúlainn," arra Ṡormṡlaiṫ.

"Ir mór an ṙocal é, a ríṡan, aṡur ir ṙíor é. D'aṁuiṡ na Loċlanaiṡ féin é, an méiḋ a ḃí beó ḃíoḋ tar éir an ċaṫa. Ḃí an caṫ ar riúḃal ar ṙeaḋ cúpla uair a' ċloiṡ nó mar rin. Ḃíomair aṡ brúṫ orra aṡur ḃíoḋar-ran aṡ brúṫ orainn, aṡur ḃí ré aṡ teir ar aon taoḃ an taoḃ eile ḋo ċur oireaḋ

agur ólac i ndiaig a gcúil. Bí na fir ag tuitim ar gach taob. Ní buailti builleadh fear leis, ba dóich leat. Do focaruig Brian agus Murchadh agus tuillead againn ar bhreath irteach tré n-a lár. Do dúnamair cun a céile agus brúgmair irteach. Do leagamair raint acu agus bhreamair beanna iontu, agus biomair ag brúth amach tríd an mbeannain. Le n-a linn sin cad a cisinn tamal beag uaim ar ár láimh clé ac lochlanach mór mileata agus beanna bhirte amach aige tré n-ár rluag féin, agus é féin agus na lochlanaig a bí i n' aice ag gabáil amach go tiug ann, agus iad ag leagadh ár ndaoine rómpa agus ar gach taob díob. Bí an lochlanach níob' aoirde go mór 'ná aon fear eile a bí i n' aice, de Gaedhal ná de lochlanach. Gach aon uair a tagadh a claidheamh anuas do tuiteadh fear. Ní raib aoinne ábalta ar fearam 'n-a láthair. Conaic Murchadh é. Do léim ré riar ar an mbeannain a bí déanta againne, agus riubh ré dein an fir mór é. Do leanar féin é. Bí an dá claidheamh aige 'n-a dá láimh. Tug ré agaid ar an bhean mór. Do tóg an fear mór a claidheamh agus tarraing ré a buille. Do gaib Murchadh an buille ar an gclaidheamh a bí ra láimh clé aige, agus ra n-am gcéadna titeadh do cuaid claidheamh na láime deire tré chroíde an fir mhóir. Ní feaca riamh gniomh cómh dear. Aon gniomh amáin ab eadh an dá gniomh, an corainc leis an láimh clé agus an rádh leis an láimh ndeis. Dá bheicfeá an fear mór déanrá gur b'uathbárach an neart nár bholáir a beit ra cuirlinn a glac an buille agus nár lúb fé'n mbuille. Déanrá gur mhór an gniomh a dein an fear a corain an buille sin. Ac dein ré an gniomh eile le linn an gnímh sin a déanamh. Cuir ré an claidheamh eile tré chroíde an fir mhóir. Ní raib aon coinne i n-aon cor ag an bhean mór go dtiocfadh an corainc agus an rádh i n-aonfeacht air. Ní raib aon cuinne aige go raib ré i gcuirlinn an fir a bí or a cómair an corainc a déanamh, gan bac d'aon trádh

déanamh. Cuir an coraint iongnadh air, agus cuir an rádh aitcact ar fad air. Ni raib uain aige, rar ar imtiġ an t-anam ar, ac ar a rádh, 'Ir tú an fear ir fearr a buail riamh umam!' Cuir an gniomh dúbalta ran rgannra ar na loclanaiġ eile a bi ar an lathair. Do tarainġeadar riar. Táinig buile mirniġ ar ár bfearaib féin agus brúġadar amach. Bhíreamair an tarna bearna rómhainn amach. Cad a éifinn anran ac ár neart féin ag géilleadh do neart na loclanach, tamal roir ódear ar ár ndeir. Siúd riar Murcadh agus mé féin airír agus roir ódear cun na h-áite 'n-a raib na Gaedil ag dul i ndiaiġ a gcúil. Cómh luath agus conacadar ag teacht rinn táimiġ náire orca agus fearuiġdar an fód. Um an dtaca 'n-ar fhoireamair iad ir ag brúth amach a bíodar i n-inead beit ag dul i ndiaiġ a gcúil. Bíodar ar buile cúca féin a rádh go bfeacaid Murcadh ag dul i ndiaiġ a gcúil iad. Táimiġ, ba dóić leat, dúbailt nirt ionta. Bhúġadar rómpa an namhaid, agus ba deacair é. Bi na fir ag tuitim cómh tiuġ le grean ar gach taob. Bi na cuirp 'n-a gcruacaib anáirde ar a céile. Ir anáirde ar na cruacaib rin a caiteamair fearamh agus rinn ag brúth ar an namhaid agus 'ga leagad. Bhúġmair rómhainn iad. Cuireamair cruac dinn. Anran cuireamair cruac eile dinn. Mearar go gcaitfimir iad go léir a marbuġad rar a n-iompócaidir uainn. Fé deire d'iompuiġdar. Do teitheadar, agus do leanadh iad agus do marbuiġeadh oiread acu ra ruaġairt agus do marbuiġeadh ra cat. Mura mbéadh Murcadh béadh a malairt de rséal againn. Mura mbéadh Murcadh do ruitfead leir an bfear mór úd. D'iompóc' na loclanaiġ irteac lartiar dinn nuair a beimir imtiġte amach trid an mbearnain úd. Béadh an ruag ar ár muintir féin ar taob na láma deire agus ar taob na láma clé. Anran d'iompóc' neart ár namhad go léir orainn agus ni tiocfad duine againn beo ar an gcat.

Anyan béad reilb ag Loclanacaib i n-Éirinn agur béad ré fuar ag M'Ireaclainn beit ag cur 'n-a gcoinnib. Mura mbéad Murcad béad Éire ag Loclanacaib anoir! Deirim leat go mbéad. Agur deirim rud eile. Tá ré buailte irteac am' aigne agur deirim go láidir é. Ni beid Éire ó baogal i gceart go dtí go mbeid Brian i n' Ardrí!"

"Océn, a Úilainn," arra Gormflait, "mearaim gur maid an bail ort gan M'Ireaclainn a beit ag éirteact leat."

"Da cuma liom an traogal, a rígan," arra Úilainn, "ac go breicfinn tu féin tíor i dTeamair ad' Ardrígain ar Éirinn go léir ó Doncad Dí go Tig Máire!"

CAIBIDIL XI.

CEANN LEÓIN.

Sgian thé choide Gormflait ab ead an uile focal de'n caint rin a labair Úilainn an fad a bí an cúntar ran aige 'á tabairt ar cat Gleanna Máma. Da maid léi, gan amhar. beit 'n-a n-Ardrígain ar Éirinn, ac má 'read ní raib aon lorg aici ar Brian a beit i n' Ardrígh. Bí fior aici, dá dtagad Brian cun na n-Ardrígeacta nár ró fada 'n-a diaig ran go dtí go mbéad Murcad i n' Ardrígh. Bí a leitéid rin d'fuat aici do Murcad gur tairge léi í féin agur ar bain léi beit rinte fé'n bród 'ná é d'feirgint i n' Ardrígh. Bí gac aon trúil aici go dtuitfead ré féin agur Brian i gcat Gleanna Máma agur go mbéad buad ag na Loclanaigh ann. Anyan, dar léi, d'iompóc' cómacht Loclan 'n-a lán neart ar M'Ireaclainn. Ni béad aon breit aige ar fearam 'n-a gcoinnib. Ni féadfad ré neart fear

Éireann do cur le céile 'n-a gcoinnibh. Do buadhfaí air. Do buadhfaí ar pisdib Éireann 'n-a nduine a'r 'n-a nduine, fé mar a buadhadh orta ceana. Anfan do béadh an lámh uachtair ag Lochlanaigh agus béadh mac Gormflait i n' árdrigh ar Éirinn. Sine a bi uaidi. Cuir cat Gleanna Máma an méid rin go léir ar neamhnidh, agus má b' fior caint Dúlainn b'é Murchadh fé ndeár fan. Má bi fuath aici do Murchadh roimir rin do mheadaig an caint rin an fuath. Sgian tré n-a croidhe ab eadh an uile focal de'n caint.

Ir ró beag d'á cuimneamh, amhlaidh, a bi ag Dúlainn féin ná ag aoinne de'n muintir a bi ag éirteacht leir an gcaint go raibh an caint ag gearradh an chroidhe aici ar an gcuma fan. Bi a gnúis cómh réim, cómh glan, cómh riogda, cómh rolurmar, cómh caoin, cómh cneasta fan aici gur dóich le duine uirdi ná raibh aon nidh ar an dtalamh ro ba mó cus de fáram aigne di 'ná mar a cus an cat fan Gleanna Máma di.

Ach d'á méid gearradh a dein an cúntar ar a croidhe bi aon nidh amáin ag baint leir an gcat agus cus fé raint fóláir di. Má deineadh uirge-fé-talamh riamh do dein rí é cun cómhacht na Lochlanach do neartughadh i gcóir an cata fan. Ach do dein rí an t-uirge-fe-talamh cómh cliste rin nár táinig aon rioc d'á eólus cun Bhriain ná cun Murchadh, ná cun aoinne a tabharfadh dóid aon coigar dé. Bi iongnadh ar gach aoinne neart na Lochlanach a beit cómh mór ra cat agus é beit gleusta cómh maith, agus an oiread fan d'fearaibh cródha mileata a beit tagaithe ann ó dúthaibh iarachta a bi abhfad ó'n áit agus abhfad ó céile, ach níor cuimnigh aoinne, larmuich de'n muintir a bi 'n-a cómhairle agus ag déanamh a h-oibre, go raibh aon baint ag Gormflait leir an nidh rin.

"Ir eagal liom, a rígh," ar rire le Dúlainn, "go bfuil an iomad de chreideamhaint an lae rin agat d'á tabairt do Murchadh, agus go bfuil éagcóir agat d'á déanamh ort féin

ra rséal. Dá mb' iad na Locianaig féin iad déanfaidír, dá labhraidír, ná fuil fear ar Fióigtiú Bhriain ir truime buille i gcat 'ná Dúlainn Óg. Tá aithe maith acu ort, a rí, agus déanfad cuid acu gur fearr d'fear tú 'ná Murchad féin, agus gur maith an bail ar Murchad go minic tura beit i n' aice ra réirlinn."

"Na daoine do labhairfad ar an gcuma ran, a rígan," arra Dúlainn, "daoine iread iad nár ceangbaid riam i gcat le Murchad agus nár mochuig a neart. Na daoine do ceangbaid leir agus do mochuig an neart atá 'n-a cuirlinn ní puinn acu a táinig uaid cun an rséil a d' innrint. Gan amhras do deinear mo gníom agus buailear mo buille nuair a bí namhaid ar m'aghaid amach, ach ní'l aon comórtar roir mo buille agus buille Murchad.'

Níor b' aon iongnad go ndubairt Gormflait an caint adubairt rí i dtaob an fir a bí or a cómhair an uair rin. Fear córach, deag-cúmta ab ead é. Bí ualach throm gruaige ar a ceann agus í ag tuitim anuar ar a flinneánaib. Gruaig ciardub ab ead í, agus bíod rí ag crit agus ag taitneamh ra trolur le gach focal d'á labhrad ré. Bí dá malainn throma dúbha or cionn a dá súl agus bí an dá súil rin ruidte 'n-a ceann, gan iad ró mór ná ró beag, agus an t-é a d'feuchfad díreach 'n-a gcoinnib níor mhaith leir fearg a d' feirgint ionta. Da dóic leat go mbíod rgáil éigin, agus rolur éigin, coitcianta ag laraḋ agus ag atarugad ionta, fé mar a béad gaoc agus rgamail agus rolur, lá cruaid Mánta. Bí fáibhe doimhinn roir an dá malainn fé mar a béad i n-éadan leoin, agus rrón mór fada feadbaide caolthromac anuar ó'n bfáibhe, agus béal láidir daingean lartior de'n trrón rin, béal a bí lán d'fiacalaib bneagta geala a bí do réir a céile go cruinn, agus gur dóic leat go ndeimidír rolur uata féin nuair a gáiread ré. Bí an chroméal throm ciardub or cionn an béil agus an féaróg.

ċrom ċiarḋuḃ ċar larṫior ḋe'n ḃéal. Ioṁ ġruaiġ agus maili agus fáiḃṙe éaḋain agus rúile agus rṙón agus cṙoméal agus ḃéal agus fiacala agus féaróġ agus ceann ar fad, ḃí ruḋ éiġin ra ḃṙeas ran a ċuiṁ i n-iúil ḋuit, ar an ġcéad amarc, ġur ṁaiṫ an ḃail oṙt é ḃeiṫ 'n-a ċaṙaiḋ agat, agus ḋá mḃéaḋ ré 'n-a naṁaiḋ agat ġur ṁaiṫ an ḃail oṙt ḃeiṫ aḃṙaḋ uaiḋ. Ḃí coṙaṁlaċt ṁóṙ ioṁ a ċeann agus ceann leóin, agus anṙan, ḃa léiṙ ġo ṙaiḃ cruaḋaṙ agus anam agus neaṙt agus ṙuinneaṁ an leóin 'n-a ċaḋail agus 'n-a ġéaġaiḃ, agus ḋá mḃa naṁaiḋ é ġo mḃéaḋ ré ċóṁ taṙaiḋ agus ċóṁ maṙḃuiġṫeaċ leiṙ an león. Ḃí aiṫne ṁaiṫ aġ na loċlanaiġ air agus rini aiṫne a ḃí acu air, ġo ṙaiḃ ré ċóṁ taṙaiḋ agus ċóṁ maṙḃuiġṫeaċ leiṙ an león.

Ni ġáḋ léiṁiuġaḋ cruinn a ḋéanaṁ ar na h-uairliḃ eile a ḃí aġ caint agus aġ cóṁṙáḋ anro agus anrúḋ ar ṙuiḋ an halla móiṙ. Ḃí an ṙoiṫ móṙ ṙaḋa ċrom ar ġaċ aoinne, aġ tuitim riaṙ ríoṙ ar a ṙlinneánaiḃ: Ċuġ ran ṙeuċaint ana uaṙal ḋoṙ na ṙeaṙaiḃ. Ḃí cuiḋ ḋeṙ na ṙoiṫaiḃ oḋar agus ḃí cuiḋ acu liaṫ, agus cuiḋ acu, ar na ṙeaṙaiḃ cṙiona, cóṁ ġeal le murṫaiṙt, aċ ni ṙaiḃ aoinne maol. Ċoimeádaiḋíṙ an ġruaiġ ġo dtéiḋíṙ ra ċṙé, maṙ ni ċaiṫiḋíṙ ċoíḋċe hata ná caipin ná aon ċlúḋaċ eile ar a ġceann. Iṙiaḋ na hataí ṙeo a caiṫeaṙ anoiṙ a ḃaineann an ġruaiġ ḋe ḋaoine. Dá ḋtuġṫí maṙ ċaiṫíġe ḋo ċeann an ḋuine ó ḋuṙaċ a óiġe imṫeaċt ġan aon ċlúḋaċ aċ an ġruaiġ a ċuiṙ Día air ḋ'ṙárṙaḋ an ġruaiġ láiḋiṙ ċrom agus ċoimeádaḋ ṙí a ġneim an ṙaiḋ a ṁaiṙṙeaḋ an ḋuine. Sin maṙ a ḋéinṫí i n-Éiṙinn ṙaḋó. Nior ċuiṙ ḋaoine hataí ná caipíní oṙṫa ġo ḋtí ġur ḋuṙnuiġ nóṙa Śaṙana ar ċeaċt ċúġainn anall. Ir 'mó ḋroċ nóṙ náċ hataí ná caipíní a ḋuġ muinṫir Śaṙana ċúġainn.

Dá ḃṙéaḋaḋ ḋuine aġainne ḋul irteaċ an oíḋċe úd ra halla móṙ úd Ḋṁain, i ṙíġċeiġlaċ Ċeann Coṙa, ċuiṙṙeaḋ na ṙoiṫe móṙa ċroma úd ionġnaḋ oṁainn ar an ġcéad amarc.

Ac ar an dtaoiseach h-aimsir d' aimdéanamh ó chroídhe gur deineadh éagcóir ana chrom ar ceann an Éireannaigh nuair a baineadh dé an folt álainn uaral a cuir Dia ag fár air. Dá bhféadadh Dúlainn Óg teacht ar an raogal airíf agus feuchaint ar na plaoisgíní beaguidhe atá ordainne, ar na cluasaibh gan fgát agus ar an mbaic muinil gan dion ó'n bhfuacht, agus ar an fuid i bhfuighm cana fcáin, ac é beit dubh, atá cuar ar an gcloigean mar hata, cad é an feirdhean a cuirfidís air! "O!" a deafradh fé, "cad 'tá imtigthe ar ár fliocht! An iad fo na daoine a táinig uainne! Nó an daon-aicme éigin iad a d' fár i n-Éirinn i n-ár ndiaig! Séanaim iad! Ní linn i n-aon cor iad!"

Dá bhféadadh Niam, nó Gormflait, nó aoinne eile der na fíganaibh uairle a bí fa halla mór úd Bhriain an oídhe úd, teacht ar an raogal airíf agus feuchaint ar na mnáibh atá anoir againn, ar na fgiathógaibh móra leathana a dion ar mullach a gcinn acu, agus ar na cleitíb a dion fáidhte inf na fgiathógaibh fin, agus ar na fubiníb a dion arta, cad déarfaidís? Déarfaidís an fuid úd adúbairt Cathal leif an gcleafaidhe. "Airiú, a mic léiginn," arfa Cathal, "cad fé ndeafa dhuit beit ar do meadhair!"

Dá dtagadh Gormflait nó Niam cuigainn ceithre fichid bliadan ó fin ní béadh an fgéal cóm h-olc agus 'tá fé anoir. Cifidís an uair fin na clócai bheagha fada dúbha ar na mnáibh, agus na caipíní dearga párta mairgeamla ar na clócaíb fin, i dtreo dá mb' ar óinrigh féin a béadh clóca acu, agus an caipín ar a ceann aici, gur dóigh leat gur bean chiallmar í. Ac anoir, nuair a cifidís na fgiathóga agus na cleití agus na fubiní, agus an gluaiseacht éaganta, cad a béadh le rádh acu? "O!" a déarfaidís, "nác mór an truagh na mná fan go léir a beit ar a meadhair! Cad fé ndeafa iad a beit ar an gcuma fan?" Anfan, nuair a déarfaí leó, "Ní h ar a meadhair atáid fiad i n-aon cor. Ní'l aon

earba meaḃraċ oṁċa. Ni'l inr na rgiaṫógaiḃ rin aċ nóir a ḃaineann leir an aimrir reo;" ḋéanrairḋir, "Mo ṫruaġ na fir! agur mo ṫruaġ an ċlann!"

Anran ḋá n-abraḋ ḋuine leó, "Iriaḋ na fir féin fé nḋeár é. Ni labarraḋ aon fear acu le cailín mura ḃreicfeaḋ ré an rgiaṫóġ ran ar a ceann!" Ni ḋéanrairḋir aċ a ráḋ "Tá an raoġal ar ḃuile!" agur imṫeaċt.

Aċ ni fearr ḃeiṫ ag caint air. Ni baoġal go ḋtiocfaiḋ riaḋ. Ni h-ar neiṫiḃ ḋe'n ṫróṁ ran a ḃi an ḃeirt ag cuimneaṁ an oíḋċe úḋ. Ḃi a ṁalairt de ċúram oṁċa. Ḃi Gormflait ag cuimneaṁ ar Áḋṁíġeaċt na h-Éireann, agur ar Ḃrian, agur ar Murċaḋ, agur ar a mac féin, agur ar conur a ṫiocfaḋ rí ar Murċaḋ ḋo ċur ó'n Áḋṁíġeaċt agur ar an Áḋṁíġeaċt ḋo ċur i n-áirġṫe ḋ'á mac féin. Ḃi Niaṁ agur a ḋruiḋáir agur an ċuid eile ḋer na mnáiḃ óga agur ḋer na fearaiḃ óga ag rince, agur an ceól ḋ'á rrreagaḋ ḋóiḃ, agur gur ḋóiċ le ḋuine oṁċa ná raiḃ aon níḋ fé ḃun Dé ar an ḋtalaṁ ro ag déanaṁ aon ċúraim ḋóiḃ aċ an ceól agur an rince agur an ṫ-aoiḃneaṫ a ḃi anrúḋ 'n-a ḋtimpal. Aċ ḃi. Ḃi Niaṁ ag rince le n-a ḋruiḋáir ar fead ṫamail, agur le Murċaḋ ar fead ṫamail. Agur ḃi rí ag rince le h-Aṁlaoiḃ, le h-aḋḃar an traġairt, ar fead ṫamail. Ḃi rí ċóṁ féiṁ, ċóṁ gealġáirireaċ le h-Aṁlaoiḃ agur a ḃi rí le h-aoinne ḋer na h-uairliḃ óga a ḃi ag rince léi. Aċ an ḋá maċtnaṁ úḋ, ḋ'á ṁéiḋ a ḋein rí ḃreiṫniuġaḋ oṁċa ireaḋ ḃa ġlaine a ċeir uiṁċi iaḋ do ṫaḃairt ḋ'á ċéile. Agur ḃíoḋ gur ċoimeaḋ rí a h-aigne aici féin go beaċt ḃi ḋaoine láiṫreaċ, agur níor ḃeaġán ḋaoine é, a ċuiṁniġ 'n-a n-aigne, nuair a ċonacaḋar an ḃeirt agur iaḋ amaon ċóṁ ḋaṫaṁail, ċóṁ féiṁ, ċóṁ h-uaral ar gaċ aon traġar cuma, gur ḃ' áluinn ar fad an lánṁa a ḋéanrairḋir, agur gur ṁór go léir an ṫruaġ raġart a ḋéanaṁ ḋ' Aṁlaoiḃ. Ḃi ḋaoine ann, áiṁṫeaċ, aḋúḃairt a

mhalairt rin. Bí fir ósa ann agus nuair a conacadar é féin agus Miamh ag imnce dúbradar d'á luadhadt a chíochnófaí 'n-a fagairt é gur b' eadh b' fearr é. Déadh ré ar an slíg anran. Agus bí cailíní ósa uairle ann agus díod go ndúbradar 'n-a n-aigne féin gur mór an truag fagairt a dhéanamh dé, b' fearr leó readt n-uaine é d'feirgint 'n-a fagairt 'ná é d'feirgint ag Miamh.

Cómh fada agus a theidean rséal de'n tród ran ní h-é mo thuairim go bfuil aon adhanughadh tagaithe ar Gaedhlaibh Éirean. Fé-r na foltaibh bneaghta fada thoma, nó fé-r na hataíbh ar na cloigeannaibh beannta agus fé-r na rsiadóghaibh agus na cleití, tá an nádúr céadna díneac ionainn cómh fada agus a theidean rséal de'n tród ran.

Ac do ghluair an oídhe, ar cor-anáirde, díneac fé mar a ghluaireoc' oídhe de'n tród anoir. Táimig an lá agus do rgair an chuideachta, gac aoinne fé dhéin a tíghe féin. Tug Tadhg Mór ua Cealla agus Miamh agaid riar óchaid ar Uíb Máine. Bí, mar a dúbrad, teiricte glan ar Miamh an dá mhactnamh úd a tabairt d'á céile. Iré rud a dhein rí 'ná iad amaon do díbirt ar fad ar a h-aigne agus ar a choíde, agus í fein do tabairt ruar do Dia.

"Ir cuma liom an domhan," ar rire 'n-a h-aigne féin agus í ag rocamughadh a h-adhar agus 'gá ollamhughadh i gcóir an bóthair. "Ir cuma liom an domhan ó tá m' athair agam. Ní féadfaid fagairt ná bráthair m' athair a bhaint díom. Ir fearr d' fear é 'ná aoinne acu ireal ná uaral. Ir mearg liom a lúidin 'ná dá n-imthígeadh ré riúd, agus an chuid eile acu, le fánaig na h-adhan! Cad é rin dómh-ra cad é an cor a tabharfaid ré riúd dó féin! Má dheinteap fagairt dé tá rúil agam go ndéanfaid ré fagairt maith. Ní baogal dó go ndéanfad-ra aon chur irteadh air ná go dtiocfad idir é agus Dia. Ní mó maith a thaithnean an rséal i n-aon cor liom. Dá mbéinn i gcár Choilla ba dóich liom gur d'fearr

liom a cúṙam a beiṫ aṙ ḋuine éigin eile.—Ṡo ṡcuiṙiḋ Ḋia aṙ áṙ leaṙ ṙinn ṡo léiṙ!"

———

caibḋioḋl XII.

ḋiaḋal coimḋeaċta.

Ṫuṡ Colla aṡuṙ an leṡáiḋ aṡuṙ Taḋṡ Óṡ ua Cealla aṡuṙ amlaoiḃ aṡaiḋ ṙiaṙ aṙ Iniṙ Caṫaiṡ. Aṙ loinṡ iṙeaḋ ċuaḋaṙ ṙiuṙ ó Luimneaċ. An ṗaiḋ a ḃíoḋaṙ aṙ an ṙlíṡ bí an beiṙt óṡánaċ ṫuaṙ aṙ bóṁḋ aṡuṙ bí Colla aṡuṙ an t-Earboṡ ṫíoṙ i ṙeóṁṙa leó ṗéin. Ḃíoḋaṙ aṡ caint.

"Ní maiṫ a ṫaiṫnean an Ḃanṙíṡin liom, a Ċolla," aṙṙa'n leṡáiḋ. "Cuiṙean ṙí i ṡcuiṁne ḋom ṗocal aṫúḃaiṙt ḋuine ḋ' ḃúṙ naoiṁ."

"Má ċuiṙ ṙí caint naoiṁ i ṡcuiṁne ḋuiṫ, a Aṫaiṙ," aṙṙa Colla, "náṙ ċóiṙ ṡo ḋṫaiṫnṗeaḋ ṙí leaṫ?"

"Sṫó, iṙé ṙuḋ aṫúḃaiṙt an naoiṁ 'ná ṡuṙ 'maiṙṡ a ḋ'ṗeuċṗaḋ ṡo ḋlúṫ i n-aṡaiḋ mná le h-eaṡla ṡo ḃṗeiċṗeaḋ ṗé a ḋiaḋal coimḋeaċta.' Tá 'ḋiaḋal coimḋeaċta' aṡ Ṡoṙmṗlaiṫ. Ċonaċ é ṡo minic i ṡcaiṫeaṁ na h-oíḋċe aṁéiṙ. Tá eaṡal oṙm ṡo ḃṙuil ṗiuṙ aiṫi ṡo ḃṗeaċa é. An aiṙiṡean ṫú leaṫ mé, a Ċolla," aṙ ṙeiṙean. "Taḃaṙṗaiḋ an ḃean ṙan niṁ ḋo Ḃṙian nó ḋo Murċaḋ nó ḋóiḃ aṙaon muṙa nḋéanṗaṙ iaḋ ḋo ċoṙaint ṡo maiṫ uiṙṫi!"

"Ní ṗeiṫim conuṙ a ḃéaḋ aon taiṙḃṫe aṡ ṫeaċt ċúiṫi ó n-a mbáṙ ṙan, a Aṫaiṙ," aṙṙa Colla.

"Ḋ'ṗéiḋiṙ," aṙṙa'n leṡáiḋ, "ṡo ḃṗeiṫean ṙí ṗéin é, nó ḃ' ṗéiḋiṙ ṡuṙ ḋóiṫ léi ṡo ḃṗeiṫean. Ḋa ṫeaṙt ṙuḋ éigin a ḋéanaṁ a ċuiṙṗeaḋ aṙ a ċumaṙ aon ḋíoḃáil a ḋéanaṁ ḋo'n ṙíṡ. Ḃéaḋ an ṙṡéal ṡo h-oiṫe aṡ Éiṙe aṡuṙ aṡ an Ḃaṡlaiṙ

i n-Éirinn anoir dá n-imtigeadh aon rud ar Bhrian, go ceann tamaill eile pé 'n-Éirinn é."

"Cad is dóigh leat ba ceart a déanamh, a Tigearna Earboig?" arsa Colla.

"Ná feadfaí gan leigint do Bhrian bia ná deoch do glacadh a' láimh aoinne ach duine airigthe éigin go mbéadh iontaoibh ar!"

"Is dóca go bfeadfaí," arsa Colla:

"Deinteap fan láithreach. Ni gádh aon orduigh amhrar a cur ar aoinne. Ni'l aon rígh ná déinean a leicéid. Tá mná ann, a Colla, agus tá eólus acu ar conus duine cur cun baile le nimh ar cuma ná fágfadh aon caoi ar thúig báir an duine sin a d'fágail amach go deó. Do conac-sa cuid der na mnáibh sin. Conac an diabhal coimheadhta a bíodh acu, oireach mar a conac diabhal coimheadhta Gormflaith aréir. Conac an duine ar a raibh an paor. Nior ró fada an aimsir 'n-a diaig san go dtí go raibh an duine sin ar an flíg. Ná dein aon rigneap."

"Ni déanfad, a Adair," arsa Colla. "Rugad roir go Ceann Cora amáineach agus labhartad le Murchadh. Ar mirte dom a rádh, a Adair, gur tura tug an foláram dom?"

"Ni mirte," arsa'n Legáid, "ach dein mar reo é. Abair go nóibhart ná fuil aon rígh ná déinean beart mar a deirim cun é féin a coraint ar nimh."

"Tá go maith, a Adair," arsa Colla. "Conus a taidhn an cuid eile de'n cuideachtain leat, a Adair?" ar seirean.

"Go maith," arsa'n Legáid. "Tá nóra agus béara agus flíghe agaibh ná fuil taithighe agam-sa ar a póra. Ach mearaim, dá mbéadh taithighe agam orra ná fagainn aon loch orra. Bainid siad geit a' duine nuair a cion sé iad an céad uair. Nior cuir aon rud riamh oirnead iongnadh orm agus do cuireadhair go léir orm i dturaid na h-oidhche aréir.

Ir doiċ liom go rabadair go léir ar leaṫ-meirge. Bí teinnear am' ċeann ó'n ngleó agus ó'n bpoċram a bí ar riúbal. Anran, ar leagaḋ na rúl bíodair go léir ar búr nglúinib ċun beannaċt an Páṗa ḋ' fáġail uaim airíṁ! Mura mbéaḋ feadar na h-aiṫne aṫá agam oraib déarfainn gur ag magaḋ fúm a bíodair."

"Bíomair liom ḋáiríriḃ, a Aṫair," arra Colla. "Nearṫ ár gCreidiṁ a ċuir fiaċaib orainn é rin a déanaṁ."

"Ir fíor ran," arra'n legáid. "Tuigim anoir go maiṫ é. Ag maċtnaṁ dom ar an rgéal iré rud aḋeirim liom féin 'ná gur ṁaiṫ an bail ar ċuid againn ċeap ḋá mbéaḋ cuid ḋ' búr bpoċram againn agus cuid de nearṫ búr gCreidiṁ, ar rgáṫ an foċraim."

Ṫánadar ċun na mainirtreaċ. D'eirig Colla go moċ ar maidin amáireaċ a bí cúġainn ċun dul ṫar n-air airíṁ láiṫreaċ go Ceann Comḋa.

"Raġaḋ-ra leaṫ ċóṁ fada le luimneaċ, a Ċolla," arra'n legáid. "Tá raint gnóṫa agam le déanaṁ ann amearg na ragart aṫá ann. Taḃair ḋom an eoċair úd an ḃorca iarrainn n-a raiḃ an ċailíġ agat ann."

Tug Colla an eoċair ḋó agus ḋo gluaireadar. D'fan an legáid i luimneaċ agus táinig Colla go Ceann Comḋa. Ḋein an legáid an gnó a bí le déanaṁ aige amearg na ragart. Anran ċuir ré tuairirg Mearġaiġ, an gaḃa a díoḋ ag déanaṁ na n-arm do Ḋrian. Do rtiúruiġeaḋ é ċun na h-áite 'n-a raiḃ a ċeárta ag an ngaḃa. Ní ceárta a bí aige aċ fiċe ceárta, agus gaiḃní ag ṡbairt agus builg ḋ'á féideaḋ agus iarran ḋ'á iorgaḋ agus ḋ'á léaraḋ le h-órḋaiḃ agus le carúraiḃ inr gaċ aon cúinne. Bí claiḋṁte agus tuaġana agus pici agus rleáġana agus cloġaid, agus gaċ aon traġar gleur coġaid, caiṫe anro agus anrúd, cuid der na neiṫiḃ rin geall le beiṫ criocnuiġte, agus gan cuid acu aċ ar éigin curnuiġte. Bí Mearġaċ Gaḃa ag imṫeaċt

anonn 'r anall ameasg an lucht oibre agus a fuil ar gach aon nuo agus é ag óruócán agus ag priúrúcán, ag molad agus ag cáineadh, fé mar a deintí an obair cun a toile nó ar a malairt de cuma.

Táinig an legáid cun cainte leis.

"Tá obair mór 'á déanamh anro, a Duin'uarail," arra'n legáid.

"Tá fágaltar oibre 'á déanamh ann, a Tigearna Garbois," arra Mearsach.

Anran do rug fé an legáid mór-cimpal tríd an obair agus bí fé ag tairbeáint gach aon nuo dó agus ag miniugad gach aon nuo dó. Fé deire do taraing an legáid an eochair ar a póca agus tairbeáin fé dó í.

"Feuch, a Duin'uarail," ar seisean, "b'féidir go bréagfá macfamail do'n eochair sin a déanamh dom."

"Ambara ach féadfad agus fáilte, a Tigearna Garbois," arra'n gaba. "Tá aithne maith agam ar an eochair sin. Is mé a dein an eochair sin do Coilla. Fuair fé cailís ana daon ó Dhian, agus d'iar fé orm-sa borca iarainn a déanamh do'n cailís, agus glar a cur ar an mborca nár b'féidir a d' orgailt ach leis an aon eochair amáin a déanfainn féin do'n glar. Ach mearar gur cuaid an eochair sin amú,' a Tigearna Garbois," ar seisean. "Táinig teachtaire anro cúgam, tá ruim aimsire ó sin ann, ó Coilla féin, agus dúbairt fé liom gur caillead an eochair agus ná féadfaí an borca d' orgailt, agus d' fiafraid fé díom an bréagfainn, ó m' chuimhne, macfamaila déanamh do n eochair. Dúbart go bréagfainn agus do deinead."

"Cé r' b' é an teachtaire?" arra'n legáid.

"Duine der na manaig, a Tigearna Garbois," arra'n gaba.

"Buail anro a leit, a Duin'uarail, i dteo ná n-aireochaid aoinne sinn."

Ḋṁuideadar i leic taoiḃ.

"Niop cailleaḋ an eoċair i n-aon ċop, a ḋuin'uarail," arra'n legáid, "agur niop ċuip Colla aon teaċtaire ċúgat-ra 'gá iarraiḃ ort macfamail a ḋéanaṁ do'n eoċair. An t-é a ṫáinig cúgat biteaṁnaċ ab eaḋ é. Tá an ċailíp imtigte."

"An ċailíp imtigte!" arra'n gaḃa.

"Tá pí imtigte," arra'n legáid. Agur d'inip pé trid piop do conup map a bí an ċailíp le taḃairt do péin ċun an Airrinn Aoiṫd do ráḋ op cómair Ḋṁiain agur na n-uaral, agur conup map a fuarad an borca iarrainn polaṁ nuair a h-orgalaḋ é.

Do rtad an gaḃa: Niop fan focal ann. Ṫuig pé láiṫreaċ gup ḋein pé árd déanaṁaḋ nuair a ḋein pé an macfamail do'n eoċair gan ḋul piop agur laḃairt ar dtúip le Colla péin. Ṫug an beipt praint aimpipe gan laḃairt. Do laḃair an legáid.

"An aiṫneófá an teaċtaire an ṡóiċ leac?" ar peirean.

"'Sé mo ṫuairim go n-aiṫneóċainn, a Ṫigearna Earboig," arra'n gaḃa. "Ouine ḋep na manaig ab eaḋ é."

"Téanam ort piop anoir agur geóḃmíd riaḃarc ar na manaig go léip. Ḃuailfimíd eataptha agur iad ag déanaṁ a nginóta. Ni neófpaimíd d'aoinne cad 'tá uainn. Ni h-aon iongnaḋ mipe agur tupa ḃeiṫ ag gaḃáil trid an mainipteip. Déarpar gup gnó éigin a ḃaineap le d'ceipd a beiḋ agam 'á ṫaḃairt ouit le déanaṁ."

Ċuip an gaḃa pear eile or cionn na h-oibpe, agur do gluair pé péin agur an legáid piop go h-inip Cataig. Ḃuaileadar trid an mainipteip. Ḃíodar ag feuċaint ar ḋóipriḃ agur ar glaraiḃ agur ar bacánaiḃ agur ar ċuipteanaiḃ. Bí an legáid ag cur piop ar an manaċ po agur ar an manaċ úd agur é ag déanaṁ gaċ aon trasar ceirtiúċáin orta, agur bí an gaḃa ag fairne ċuige. Ṫánadar

cun an éadaim. Do glaodaḋ ar an ndeacon. Ni raiḃ ré ann. Do ritʒ teaċtaire anro a'r teaċtaire anrúd ar a lorg. Ni raiḃ re fáʒail. Do glaodaḋ ar Taḋg Óg ua Cealla. Táinig ré. Do fiarraiʒeaḋ dé cá raiḃ a comrádaiḋe.

"Dúḃairt ré go raiḃ ré ag dul ruar go luimneaċ i n-aonfeaċt leat-ra, a Tiʒearna Earboiʒ," arra Taḋg. "Ni feaca-ra ó rin é. An amlaiḋ nár táinig ré anuar i n-aonfeaċt liḃ?" ar reirean.

"Nior táinig," arra'n leʒaiḋ, "nó má táinig ni feacamair-ne ag teaċt é."

Le n-a linn rin táinig Colla. Do fiarraiʒeaḋ dé an dreacaiḋ ré Amlaoiḃ i n-aon ball.

"Nuair a fuoirear Ceann Cora," arra Colla, "bi ré ann romham. Dúḃairt ré go raiḃ teaċtaireaċt éigin aige 'á ḃreiṫ uait-re, ag triall ar an rí, a Tiʒearna Earboiʒ. Ir doċa go mbeiṫ ré anro ran a' fada."

"Ir doċa é," arra'n leʒaiḋ. Ni dúḃairt ré a tuille. Bi fior aige go ndúḃairt Amlaoiḃ breaʒ i dtaoḃ na teaċtaireaċta; nár tug ré fein aon teaċtaireaċt dó le breiṫ ag triall ar an rí.

"Tá gnóṫaí mora ar riúḃal doib i gCeann Cora," arra Colla.

"Cad iad na gnóṫaí iad, a Adair?" arra'n leʒaiḋ, agus ċuir gaċ aoinne a bi láiṫreaċ cluar air fein.

"Tá," arra Colla, "maiṫe mora a beiṫ taʒaiṫe ann ó leaṫ Cuinn agus iad a beiṫ 'ʒá iarraiḋ ar Bhrian an Árdrígeaċt do glacaḋ."

"An amlaiḋ atá M'Lfeaċlainn tar éis báis?" arra'n leʒaiḋ.

Ni h-amlaiḋ, a Tiʒearna Earboiʒ," arra Colla, "aċ deir an muintir a táinig go ḃfuil leaṫ Cuinn go léir corṫa de lM'Lfeaċlainn agus náċ folair é cur i leiṫ taoiḃ agus Árdrígeanam de Bhrian."

"Is olc agus is dian olc an rséal é sin," arra'n leigéir. "Cineódaid cogad fuilteach ar san má géillean Brian dóib. Cad deir Murchad?"

"Ní deir sé puinn," arra Colla. "Deir sé nách ceart géilleadh i n-aon cor dóib ach ar aon coingiall amáin."

"'Ar aon coingiall amáin.' Cad cuige an coingiall? Cad é an coingiall e? Conus féadfaid aon coingiall ceart a tabairt do Bhrian cun na h-Airmigeachta!" arra'n leigéir.

"Deir Murchad," arra Colla, "nách ceart do Bhrian toiliugad i n-aon cor cun na h-Airmigeachta do glacadh mura n-iarrfaidh leath Cuinn agus Éire go léir d'aon guth air i glacadh. Agus deir Gormflait go bfuil an ceart aige."

"Tá, an ceart aige," arra'n leigéir: "Ach conus a geobfar amach an t-aongus san? Má tugann Brian aon chuar do chomairle na n-uasal san aireofar láithreach é ar fuaid na h-Éirean go léir. Glacfaid cáirde Mhíleachlainn arm. Glacfaid cáirde Bhriain arm. Beid sé 'n-a cogad deanig againn. Ní mór dom dul cun cainte le Brian agus le Murchad. Téanam ort airis, a Colla. Go gcuiridh Dia ár sigte ar a lear!"

CAIBIDIL XIII.

FÁGTAR AMACH AN T-AONGUS SAN FEIN É.

Nior cuimnigeadh a tuille ar Amlaoib ná ar an mbréig a bi innte aige, ná ar an eccair. Do gluair an leigéir agus Colla agus an gadha, chum tiug agus d'féadadar cóir iompair a d'fágail, rois airis go Ceann Cora. Fuaradar

Bhian agus Murchadh agus Dúlainn Óg agus Gormflaith i gcómhaimle, irtig i reómra leó féin, agus na h-Ultaig i reómra eile ag feitheamh le fheagha. Cóm luath agus táinig an leagáid irteach do chuir Bhian fáilte roimir agus d'imir ré bunúr an rgéil dó agus d'iar ré cómhaimle air.

"Ní'l agam le tabhairt duit, a rígh," arra'n leagáid, "ach an t-aon cómhaimle amháin. Iré M'Lheachlainn an t-Árdrígh. Iré Árdrígh Éirean é i láthair na h-uaire reo 'n-a bhuilimíd ag caint anro. Beart éagcóra ireadh é chur ar an Árdrígheacht. Gabhan an éagcóir rin i gcoinnibh dhíghe Dé. Má tá leat Chuinn cogha de M'Lheachlainn cuireadh leat Chuinn féin ar an Árdrígheacht é. Anran má'r toil le fearaibh Éirean Árdrígh a théanamh de Bhian theimhir é. Ni bheidh Bhian ag théanamh éagcóra ar aonne an uair rin má ghlacan ré an Árdrígheacht. Má géilliteap anoir dor na maithibh reo atá tagaithe anro ó Chúig' Uladh nagaid riadh abhaile agus neórfaid riadh do gach aonne gur géilleadh dóibh. Beidh ré i mbéal gach aonne go bhuil Bhian le beith i n' Árdrígh. Ré áit 'n-a bhuil cáirde M'Lheachlainn ar fuaid na h-Éirean glacfaid riadh arm láidhreach, agus glacfaid cáirde Bhiain arm láidhreach. Beidh fir Éirean 'n-a dá gcamtha agus iad ag marbhadh a chéile. Loitfear agus leigfear i n-aon lá amháin a bhuil de thairbhe théanta ag Bhian i n-Éirinn ó'n gcéadh lá a chóg ré claidheamh.'

Do labhair Dúlainn.

"Ir maith i do chaint, a Tighearna Earbhoig," ar reirean, "agus ir eagnaidhe, ach tá cúpla rud agus nior thugair agaid onta. Má cuirtar abhaile na daoine reo atá tagaithe anro ó Chúig' Uladh cúgainn, gan aon tráráth i n-aon chor a thabhairt dóibh, cad ir dóich leat a théanfaid na daoine a chuir anro iad? Ir dóich liom-ra go bhuil fior agam cad a théanfaid riadh. Nagaid riadh i gcómhaimle. Neórfar dóibh ná glacfadh Bhian an Árdrígheacht. Théanfaid riadh-ran: 'Tá

go maiṫ. Ni'l aṡainn aċ Aṫṁiġ éiġin eile do foláṫaṁ. Ni ċoimeaḋṁaimiḋ M'Ḟeaċlainn a ḋuille pé cuma 'n-a mbeiṫ an ṡséal aṡainn.' Cuṗaṁ na teaċtaiṁ céaḋna ṗo aṡ tṁall aṁ ṗear éiġin eile, aṁ ṗear éiġin ná ṗuil ábalta aṁ Ġaeḋlaiḃ Éiṁean do ġleuṗaḋ pé aon ṁaṫ aṁáin ċóṁ maiṫ aġuṁ 'tá Ḃṁian ábalta aiṁ. Anṁan iṁeaḋ beiṫ meaṁġán meaṁaiḋe i ġceaṁt aġat aṁ ṗeaṁaiḃ Éiṁean. Anṁan, ni 'n-a ḋá ġcuiṫ a beiṫ ṗiṁ Éiṁean aġat aċ 'n-a ḋṫṁí coḋaiḃ, 'n-a ġceiṫṁe coḋaiḃ, aġuṁ iaḋ aṡ maṁḃuġaḋ a ċéile, aġuṁ ni ṗiuṁ caṫin a ḋéanṁaṁ aon neaṁt aṁáin aiṁiṁ ḋiaḃ. I ḋṫaoḃ éaġcóṁa: ni h-éaġcóiṁ aṁ ṁíġ ná aṁ Aṫṁiġ má 'ṁ toil le n-a ḋaoine féin é ḋul i leiċ taoiḃ toiṁġ ġan an ġnó a ḋuġaḋaṁ le ḋéanaṁ ḋó a beiṫ aiġe 'á ḋéanaṁ ḋóiḃ do féiṁ a ḋtoile. Muṁa h-éaġcóiṁ ḋ'á ḋaoine féin M'Ḟeaċlainn do ḋul aṁ an Aṫṁiġeaċt ni h-éaġcóiṁ do Ḃṁian an Aṫṁiġeaċt do ġlaċaḋ."

Do ṗtaḋ pé aġuṁ do ṗuiġ [4]. Ċuaiḋ a ċainc i ḃṗeiḋṁ go h-ana ḋainġean aṁ a ṁaiḃ aṡ éiṁeaċt leiṁ. Niop ċuiṁniġ aoinne acu, go ḋtí ġuṁ laḃaiṁ pé. Aṁ caḋ a ḋuiṫṗeaḋ amaċ ḋá n-iaṁtí aṁ ḋuine éiġin eile teaċt ṁa n-Aṫṁiġeaċt i n-ineaḋ M'Ḟeaċlainn.

"D'ṡéiḋiṁ," aṁṫa Muṁċaḋ, "ġuṁ maiṫ an ṁuḋ ġlaoḋaċ iṁteaċ aṁṫo aṁ na teaċtaiṁiḃ ṁeo aġuṁ a ṁáḋ leó a ḋ'innṁint ḋúinn go h-iomlán caḋ 'tá uaċa. D'innṁeaḋaṁ ċeaṁa é, aċ iṁ niḋ é ṁeo náċ miṁde móṁán caiṁde ḋéanaṁ 'n-a ḋaoḃ. Anoiṁ an t-am ċun na caiṁde ḋéanaṁ. Iṁ ṗeaṁ ṗeuċaiṁt aṁ an uile ḋaoḃ de'n ṡséal anoiṁ 'ná b'ṡéiḋiṁ deaṁṁaḋ a ḋéanaṁ náṁ b'ṡéiḋiṁ a leiġeaṁ aṁ ḃall."

Do ġlaoḋaḋ iṁteaċ oṁċa.

"Ḃa maiṫ linn, a uaiṁle," aṁṫa Ḃṁian, "go neóṁṗaḋ ṁiḃ aṁṫo aiṁiṁ, i láṫaiṁ an Ḟaṁḃoiġ, an toiṁġ a ḋuġ ṁiḃ, aġuṁ na cúiṁeana a ḃí aġ an muinṫiṁ a ċuiṁ ċúġainn ṁiḃ le ṁiḃ a ċuṁ ċúġainn."

D' innreadar airir cad a tuz iad. Zo raib ré buailte irteac i n-aizne na poibiliodeacta zo léir lartuaid ná béad rad ná réan ar Éirinn zo dtí zo mbéad Brian i n' árdrí ar Éirinn. Zo raib M'Ireaclainn mait zo leór mar rí zúize, ac zur léir do zad aoinne ná raib an acruinn aizneann, ná an éirim aizne, ná an cumar znim, ba cearr a beit i n-árdrí Éirean. Ná raib aon fear beó zo raib na tréite rin ann an uair rin cóm láidir azur díodar i mBrian. D'á brí rin zur b' éazcóir ar Éirinn zan Brian a beit i n' árdrí uirri. Zo raib fir Éirean ceapaite ar Brian do cur ra n-árdrízeact dá dtoilizead Brian féin cuize.

Anran d' áirizdar na cineaca azur na tuata azur na treabcarai, ní h-amáin i leat Cuinn ac ar fuaid na h-Éirean zo léir, a bí ar an aizne rin.

Nuair a bí deire ráidte az na teactairib do labair Brian. "Deiriz lib abaile, a uirle," ar reirean, "az tiall ar an muintir a cuir anro rib, an freazra ro. Zlacfad-ra an árdrízeact má toilizean M'Ireaclainn cuize, azur ir mé féin a razaid rior az tiall air azur a cuirfid cuize an ceirt. Socaróran an rséal ioir mire azur M'Ireaclainn azur ní zad d' aoinne eile beó a cuille cainte déanam 'n-a taob."

Níor labair aoinne eile. Do h-ollamuizead dinnéir mór dor na teactairib azur do deinead cúram mór díob ar fead trí lá azur trí oíde, azur anran d' fázadar rlán azur beannact az Brian azur aza ceizlad, azur d' imtizdar ódtuaid abaile.

Nuair a díodar ar an rlíz az dul abaile díodar az mactnam ar an bfreazra a bí fázalta acu ó Brian, ac dá mbeidír az mactnam zo ceann bliana air ní féadfaidír aon tuairim a tabairt do cad a tiocfad ar, azur 'n-a deannta ran a'r eile níor b' féidir dóib aon loct fázail air. Ni lúza 'ná mar féadfad an lezáid aon loct fázail air. Ni

luga 'ná mar a d' féadfad M'Ireachtainn féin aon locht a d'fágail ar an bhfeagra dá n-airigeadh ré é, agus ir dóca gur airig. Do gluaiseadh Brian an Árdrígeacht—ach ní gluaiseadh ré i gcoinnibh toile M'Ireachtainn féin. Cad é an locht a bí le fágail ag aoinne air sin?

Cuir an fheagra san corg láidhreach leir an bhfoirmad ar ar thráct an legáid. Ní raib aon nídh cun cabhad M'Ireachtainn agus cáirde Bhrian do cur i gcoinnibh a céile, mar do coimeád an fheagra an gnó go léir idir Brian agus M'Ireachtainn féin. Ní raib aon daoghal go rabhadh aoinne ag tairisgint na h-Árdrígeachta d'aon fear eile, mar ní dúbairt Brian lom díreach ná gluaiseadh ré féin i. Ní raib ag daoine ar gach taob le déanamh ach a ruaimneal a ceapadh agus fanmhaint go bfeicfidís cad a déanfadh Brian.

D'imthig Colla agus an legáid riar go h-Imir Cathaig. D'fiafraighdar cá raib Amhlaoibh. Ní raib aon tuairisg air. D'imthig lá agus d'imthig dá lá, agus níor táinig ré. D'imthig seachtmain agus níor táinig ré. Do cuireadh teachtaire roir go Ceann Comha feuchaint a' raib ré ann. Ní raib. Do gluair tuille aimsire agus níor táinig ré. Anran táinig neithe eile agus gnóthai eile chorta ar an mainistir agus ar na manaigh, agus d'imthig Amhlaoibh ar a gceann. Ní raib aon fhior acu ar gurb na cailige. Níor b' aon iongnadh ró mór leó ógánach a d'imteacht mar sin leir féin ar an mainistir. Nídh ab eadh é do cuiteadh amach anoir a'r airir. Nuair a cuiteadh ré amach ní bíodh cathugadh ró mór orra 'n-a daoibh. Dar leó "b'fearr teitheadh maith 'ná droch fhearamh." Agus d'á luathacht a deinti an teitheadh b'eadh b'fearr é, dar leó, ó bí ré le déanamh i n-aon chor. Dar leó, ba thuag nár theith Amhlaoibh rar ar deineadh deacon dé.

Níor glac Tadhg Óg ua Cealla an sgéal chóm neamchorbhuaireach ran. Ní raib aon fhior aige ar gurb na cailige ach chóm beag le h-aoinne der na manaigh, ach ní áitheóch' an

raoṡal air gur b' amlaid a deir Amlaoib. Dar leir, má bí Amlaoib beó tiocfad ré dar n-air dun na mainirtreac muna mbéad go raib ruo éigin 'á dorg ar deacd dar n-air. Doir i gCeann Corra do donacdar go déanad é.

"Raṡad roir," ar reirean, "agur labarrad leir an mBanríġin agur má dáiniġ aon duairirg ó n-a muintir a duir fiadaib air duairo a dabaird abaile neórraid rí dom é. Bí rí ana mór leir. Má tá aon droc nío imdiġde air ní feadar cad a déanfad."

Ir ar éigin feadad ré aon blúire bío a daideam ná aon neul de'n oíde do dodlad. D'imdiġ ré roir. Fuair ré daoi ar daint le Gormflait. Bí rí go h-ana féim leir, agur bí rí go h-ana buarda mar ġeall ar gan aon duairirg a beit aiġe ar Amlaoib. Ní raib aon duairirg i n-aon dor aici féin air. Mear rí, nío nár b'iongnad, go raib ré diar ra mainirtir. Duir rí a lán ceirteana dun Daiġ 'n-a daob. Ar dug ré fé ndeara le déanaiġe go raib aon nío ag déanam aon buarda dó? An raib aon driobloid roir é féin agur Colla mar ġeall ar aon ruo? Ar dugad aon milleán dó mar ġeall ar aon nío? Duir rí a lán ceirteana de'n dróro ran duiġe, agur dug ré fé ndeara go bréadad rí ana ġéar air le linn gad ceirte 'dun.

Bí an duairo rin i n-airtear. Nior féad Gormflait aon dráram aiġne dabairt dó. Siúd ótuaid go h-Uíb Máine é feudaint a' braġad ré aon duairirg ann. Dom luad agur donaic Niam é ba beag nár duit rí i laiġe, bí ré ag feudaint dóm h-oíc ran.

"Airiú, a Daiġ," ar rire, "cad d'imdiġ ort!"

D'inir ré di.

"Ir dóda," ar reirean, "gur b' amlaid atá ré marb, agur cad a déanfad!" agur riúd caire deor anuar ó n-a fúilib.

Do leiġ rí dó ar fead tamail, agur ní tinim a bí a fúile féin. Fé deire do labair rí.

"Má tá ré beó, a Taidg," ar ríre, "agus má tá cion cóm mór ran agat air, ní mar rin ir ceart duit an cion a tairbeáint."

"Agus cad tá le déanamh agam, a Niam?" ar reirean.

"Cuir daoine amach ar a tuairirg," ar ríre, "agus geall luacht-raotair mait do'n t-é a tabairfaid tuairirg cúgat air. Ni h-é mo tuairim féin go bruil aon drod níd tar éir imteacht air. Fear nó garta iread é. Ni doíc liom go bruil aon namaid aige."

"Ni feadar an traogal," arra Tadg, "cad é an gnó a bi roir go Ceann Cora aige an lá a cuaid Colla agus an t-Earbog roir ann. Conaic Colla ann é ac ni feacaid aoinne ag dul ann é ná ag teacht ar."

"Cuir t' aigne cun ruaimnir, a Taidg," ar ríre. "Ni'l baogal air. Tá rior a gnóta féin aige. Má tá oiread ceana aige ort agus 'tá agat air tiocfaid ré tar n-air cúgat cóm luat i n-Éirinn agus d'féadfaid ré teacht."

Cuir Tadg amach an lucht cuardaig agus geall ré an luacht-raotair doíd, ac níor táinig aon tuairirg ar Amlaoid. Ac táinig tuairirg nár b'é. Táinig tuairirg ó Ceann Cora, agus cuir an tuairirg rin gac aon nuo eile roir riar.

CAIBIDIOL XIV.

Giollaí Turais.

Bi Tadg Óg ua Cealla tagaide tar n-air go mainirtir Inre Catair cun a cuid léiginn do críochnugad, agus bi ré ag faire cuige gac lá feucaint an aireód' ré tárg nó tuairirg ar Amlaoid. Lá d'á raib ré ar an geuma ran, cimpal mi

nó cúig feachtmaine tar éis na dteachtairí ó Leath Cuinn a beit i gCeann Corra, táinig teachtaireacht ó Uíb Máine ag tiall air 'gá rádh leis dul ódhaidh abaile láithreach, go raibh teachtairí Bhriain tar éis dul mór-chimpal chun uairle na tíre go léir, 'gá rádh leó beit i gCeann Corra lá áirigthe, iad féin agus a gcongnamh fear, agus do h-ainimnigeadh an lá. D'imthigh ré abaile. Do gleus ré féin agus a athair oirdearc nirt agus d'féadadar, agus thánadar go Ceann Corra. Bíodar ann i gcóir an lae a bí ceapaithe. Níor b' fada go raibh mór-fluag láidir uaral cruinnigthe ann. Ní raibh fíor acu cad é an gnó a bí díobh, ach ba cuma leó. Bí fíor acu go raibh gnó ag Bhrian díoh agus gur b' é a ngnó féin é. Nár baogal go dtabharfadh Brian ó'n mbaile iad mura mbéadh cúis mhaith a beit aige chuige, agus gur b' iad féin a béadh beirthe air ball le pé gnó a bí le déanamh aige.

Na Lochlanaigh a bí focair chun cómhnuigthe i n-Éirinn agus tar éis géilleadh do Bhrian agus d'á dhligthibh, bíodar ann chómh maith leis na Gaedhlaibh, agus ba mhór an bheir iad ar neart flóg Bhriain, agus ba mhaith.

Bí teachtairí maithe ag Brian. Giollaí tuisir a tugtí ortha. Fir ósga luatha láidire ab eadh iad agus bí ana chuirideacht ag gach teachtaire acu. Fir dobha ab eadh iad. Mar geall air feadar a gcuirideachta a déintí iad do dhogadh. 'N-a gcuir ireadh téidir an teachtaireacht. Nuair a bíodh rséala ag Brian le cur go h-oban ag tiall air rígh éigin de rígthibh Éirean nó ar dhuin'uaral éigin, ní deineadh ré ach duine der na teachtairíbh rin a chomáint uaidh ag tiall ar an rígh rin, nó ag tiall ar an ndhuin'uaral ran, leis an dteachtaireacht. Gluaireódh an teachtaire rin 'n-a chuir, agus níor b'fada go mbéadh an teachtaireacht tagaithe chun cinn.

'Na chuir ireadh d'imthigeadh an teachtaire, ach má fead ba luatha 'n-a chuir é 'ná fear eile ar muin capaill. Nuair a théidheadh na giollaí tuisir rin i dtaithige feadha ba luatha iad

'ná aon fear capall, agus ba buaine. Ní fearóċ' capal i n-aon ċor le duine acu. D'féidir go mbéaḋ an capal níor ġéire 'ná an cuiridhe i dtosaċ an ċúrsa, aċ sar a mbéaḋ síċe míle cuirċa díoḃ acu béaḋ an capal buailte amaċ. Ansan ireaḋ béaḋ a ċuiridheaċt ag teaċt i ġceann do'n ġiolla tusair, agus béaḋ trí síċid míle cuirċa dé aige sar a' mbéaḋ aon dlúithe tuisse ag teaċt air. Ansan féin níor ġáḃ dó aċ rodar réid a déanamh ar feaḋ tamail dig agus béaḋ anál agus mirneaċ agus a lán-suiṫ airír aige. Ní raiḃ aon maiṫ i gcapaillíḃ 'n-a n-aice rúd.

D'á éagmais sin, ní raiḃ coill ná cnuc, gleann ná portaċ ná aḃa i n-Éirinn ná raiḃ aiṫne acu orra go léir, agus gaḃair gaċ aon ċómhnagh, i dtreo gur mhic ná díoḃ míle 'slíġ acu le gaḃáil nuair nár ḃrolláin d'fear capail gaḃáil, d'féidir, deiċ míle de timpal. Ansan, ir 'mó rud a ċuirfeaḋ síġnear ar fear capail ná cuireaḋ aon síġnear orra rúd. Díoḃ balcuiri éadtroma orra, agus bróga éadtroma, agus ir minic ná díoḃ aon bróga orra. Díoḃ aiṫne imr gaċ aon ball orra, agus ċóm luaṫ agus tiocfaḋ tart nó ocras orra ní díoḃ acu aċ aġaid a ċaḃairt ar an gcéad tig a buailfeaḋ úmpa agus geóḃdír a nodóin dí agus díġe. Dá mbéaḋ orra gaḃáil tré dúṫaiġ namaḋ béaḋ arm acu, arm éigin ná béaḋ ró trom. Nuair a neartuiġ cómaċt Bhriain ní díoḃ aon gáḃ le n-arm acu. Bí fíor ag gaċ aoinne gur b'iaḋ teaċtairí Bhriain iaḋ. Níor ḃeag san. Ir amlaiḋ a díoḃ gaċ aoinne ag caḃruġaḋ leó i n-ineaḋ aon ċeataiġe déanamh dóiḃ. Do tugti bia agus deoċ agus onóir agus uraim dóiḃ mar geall ar Bhrian, agus ní baoġal go dtugaidír aon ċúir d' aoinne ċun aon geasáin a ċur irteaċ orra, bí a leiṫéid sin de smaċt ag Bhrian orra.

Díoḃ cuid der na h-uairle b' aoirde i n-Éirinn ra gnó san. Tugaḋ an gnó eólus dóiḃ ar an dtír agus ar na daoine, ní b'fearr 'ná mar a d'féadfaidír a d'fáġail ar

aon cuma eile. Bíod fod-duine d' fíosfa Éireann féin fa gnó. Do tárla, an uair reo ar a bfuilimíd ag trácht, go raib duine de fíosfa Éireann fa gnó. Fé deilt, ámtac. Iread bí fé fa gnó. Donn ab ainim dó, Donn mac Deatac. Ó'n dtaob tiar tear de'n Múmain ab ead é agus mac fíg ab ead é. Ó bí fé deic mbliana d'aoir do tugad fé ndeafa go raib cuirideact uatbárac aige. Nuair a bí fé deitre bliana déag do beiread fé ar na giollaibh ar taob an gleanna, ag ruit 'n-a ndiaig agus 'gá gcarad mar a déanfad cú. Mar geall ar an gcuirideact ran a bí aige do tugad "Caoilte" mar lear-ainim air. Táinig fé ag triall ar Bhran cun go nglacfaí ameafg na ngiollaí cuige é. Do glacad láifeac é cóm luat agus do conactar an ruit uatbárac a bí aige. Ní raib aon fear ann a d'féadfad coimeád i n-aice leir i n-aon cor i gcúrfa feacta. Nuair a fiafraigead a ainim dúbairt fé gur Caoilte ab ainim dó. Bí tuairim acu go léir gur b' ainim bréige an ainim rin dó, ac ba cuma leó. Bí fíor acu, gan ac feucaint air, go raib fuil uafal ann.

Bí fé cóm mait fa gleacaideact agus ar na h-armaib gairge agus bí aoinne d'á luct cómnaoire. Fear breag cófac cumarac ab ead é. Má bí aon loct air b'é reo é. Déanfad duine go raib a cofa, ó chománaib go talam, beagáinín ró fada agus ró láidir i gcomparáid le n-a cabail. Ac bíodar téagarta tuar agus caol tíor, agus bí an dá throig ana beag, ana ceann, i dtreó go raib neart mór agus meágcaint beag iontu. Bí an léim aige cóm mait agus bí an ruit aige. An falla a béad cóm h-árd leir féin do ragad fé do léim tairir gan lám ná cor a cur ann. Do ruitfead fé i n-aice capail agus do ragad fé do léim i ndiaidh an capail rin agus an capal ar cor-anáirde.

Ní raib fé ró fada i gCeann Cofa ameafg na ngiollaí

cuṗaiṙ nuaiṙ a cuiṗeaḋ amaċ an ceaċtaiṗeaċt úḋ. Cé cuṗaí ṙiaṙ ṡo h-Uiḃ Máine aṡ cṙiall aṙ Taḋṡ Móṙ ua Ċealla aċ Caoilte.

Ċuaiḋ ṗé ṙiaṙ aṡuṙ ḋuṡ ṗé a ceaċtaiṗeaċt. Ċonaic ṗé Taḋṡ Móṙ, aṡuṙ ċonaic ṗé teiṡlaċ Taiḋṡ Móiṙ. Aṡuṙ ṗeuċ. Ċonaic ṗé an ṙiṡan óṡ. Ċonaic ṗé Miaṁ. Da ḃeaṡ ná ṡuṙ ḃaineaḋ a meaḃaiṙ ṙaoṡalta ḋé ṡlan ċóṁ luaṫ aṡuṙ ċonaic ṗé í. Ċonaic ṗé áilneaċt aṡuṙ uaiṙleaċt ṡo minic ṙoimiṙ ṙin, i mnáiḃ a ḋúṫa ṗéin, aṡuṙ i mnáiḃ eile i nḋúṫaiḃ eile. Ni ṗeacaiḋ ṗé miaṁ ṙoimiṙ ṙin i n-aon ṁnaoi, uaṙal ná ṙeal, aon niḋ a ḋ'ṗéaḋṗaḋ ṗé ċuṙ i ṡcompaṙáiḋ leiṙ an ṙoluṙ áilneaċta a ṫáiniṡ oṙ cóṁaiṙ a ṙúl ċóṁ luaṫ aṡuṙ ṫáiniṡ Miaṁ oṙ cóṁaiṙ a ṙúl. Ċóṁ luaṫ aṡuṙ ḋ'ṗeuċ ṗé uiṁi ḋo leaṫ a ḋá ṙúil aiṙ aṡuṙ ḃa ḃeaṡ ná ṡuṙ leaṫ a ḃéal aiṙ, aṡuṙ niop ṗéaḋ ṗé a ṙúile ḃoṡaḋ ḋi. Ḋ'ṗeuċ ṙiṙe aiṙ, aṡuṙ má ṗeuċ ni ḃaoṡal ná ṡuṙ ḃoṡ ṗé ḋi láiṫṙeaċ iaḋ. Ḋ' ṗeuċ ṗé ṙioṙ aṙ an ḋtalaṁ, aṡuṙ ḋo laṙ ṗé ṡo ḃun na ṡcluaṙ nuaiṙ a ṫuiṡ ṗé an ṫuaṫal a ḃí ḋéanta aiṡe. Do laḃaiṙ ṙiṙe ṡo ḃṙeaṡ neaṁ-ionṡantaċ neaṁ-ṫuaiṙimeaċ, aṡuṙ ċuiṙ ṙi ṗaint ceiṙteana ċuiṡe i ḋtaoḃ Ḃṙiain aṡuṙ i ḋtaoḃ na h-oiḃṙe a ḃí aṙ ṙiúḃal, aṡuṙ i ḋtaoḃ na ṙiṡṫe aṡuṙ na n-uaṙal eile a ḃí aṡ ṫeaċt ṡo Ceann Coṙa. Do laḃaiṙ ṙi ċóṁ cneaṙta leiṙ aṡuṙ ċóṁ ṙéṙúnta ṡuṙ ċuiṙ ṙi a aiṡne ċun ṙuaiṁniṙ i ḋtaoḃ an ṫuaṫail a ḃí ḋéanta aiṡe.

Iṙé ċuaiḋ óḋeaṙ ṡo h-Iniṙ Caṫaiṡ ó Uiḃ Máine ċun an ṙṡéil a ḋ' innṙint ḋo Taḋṡ Óṡ. Táiniṡ ṗé ṙéin aṡuṙ Taḋṡ, aṡuṙ ṫuille ḋeṙ na h-uaiṙliḃ óṡa a ḃí aṙ ṙṡoil na maiṁiṙṫeaċ ó Cúiṡe Conaċt, ṫánaḋaṙ aḃaile le coiṙ a ċéile. Do ṡleuṙaḋaṙ ṡo léiṙ iaḋ ṙéin i n-aṁm 'ṙ i n-éiḋe aṡuṙ ṫuṡaḋaṙ aṡaiḋ aṙ Ceann Coṙa. Ċuaiḋ Miaṁ ṡo Ceann Coṙa i n-aonṙeaċt le n-a h-aṫaiṙ. Ċuaiḋ a lán eile ḋe ṁnáiḃ uaiṙle na h-áiṫe ann, leiṙ, i n-aonṙeaċt le n-a muinṫiṙ ṙéin. Do ṙiṫ an ṡiolla ṫuṙaiṙ ṙómṙa ċun a

d'innsint go maidean ag teacht agus cun áite do cearad agus do coimead doib 'n-a dhéadfaidís longport a cur suas doib féin. Ní baogal ná go maidh sé ann gan a dtáinig puinn eile, agus ná gur focaguig sé an áit dear oineamhnac do longport Taidg Móir ui Cealla. Níor d'fada go dtáinig Taidg Mór féin agus Niamh agus an teighlach go léir, agus cuig daoine fé ndeara go raib an giolla tugair ana cúramach i dtaob longphuirt Taidg Móir.

Bí longport níg Conacht eile i n-aice na h-áite 'n-a raib longport Taidg Móir ui Cealla. Bí cuid de fiosga Conacht a cuig fé ndeara go raib an giolla tugair ana thúrgalach ag cur gach aon ní d i n' áit féin i longport Taidg Móir ui Cealla, agus bí raint iongnadh orra.

Níor fágadh an giolla tugair aibhead ag déanamh an tiúrgail, amhach. Do comáineadh cun riúbail é an teachtair eacht eile. Ir air a gladoidi : gcómhnuige nuair a bíodh gád le dithnear agus le cruinnear agus le géarchúis. Cuir duine éigin der na h-uairlib leathrégal éigin uaid 'gá rádh ná féadfadh ré teacht. D'éigin do Chaoilte dul ag tnall air agus a tairbeáint dó gur ceart dó teacht, go mbéadh ré ag déanamh díobála dó féin muna dtagadh ré agus a tairbeánt dor na h-uairlib eile go raib ré cóm maith le h-aoinne acu cun dualgair fir do cómlionadh.

Nuair a bí na h-uairle go léir cruinnighte bí mór-fluag áluinn uaral acfuinneach ag Brian. Níor mhrte "Sarna nár dóich" a tabairt ar an mór-fluag ran, mar a tugtar ra trean amhrán. Ó turnuigeadh ar teacht bí Meargach Gabha agus a raib de ceáirdeanaib an trasgal aige ag obair go dian ag déanamh arm agus ag deighiughadh arm. Táimig gaibní i n-aonfeacht leir an muintir a táimig. Muna mbéadh ran níor b'féidir do Meargach teacht ar an obair. Na gaibní a táimig, amhach, ir amhlaid a luighdear irteach ra n-obair a bí ar riúbal, i dteannta na ngaibní a bí ann rómpa, agus do

rtiúruiġ Mearġaċ an obair go léir. D'fan mar ba cúirġe a bí an obair go léir críocnuiġte. Do críocnuiġeaḋ an obair go léir fé ḋeire agur do rġuireaḋ na longphuirt agur do ġluair an mór-fluaġ cun bóṫair.

CAIBIDIL XV.

FIR ÉIREAN.

Ba mór an padarc an mór-fluaġ ran. Bí reaċt caṫana ann agur bí or cionn trí mile fear inr gaċ caṫ acu ran. Bí gaċ caṫ fé n-a riogra féin.

Bí Cian mac Maolmuaiḋ ann, ó Uiḃ Eaċaċ Múman, agur Dómnall mac Duiḃ, agur bí trí mile fear acu. Bí rí na nDéiseaċ ann, Mocla mac Faolain, agur trí mile fear aige. Bí Loingseaċ mac Dúlainġ ann, rí Uiḃ Conaill Gabra, agur trí mile fear aige. Bí Mac Deaṫaċ, rí Ciarraige Luaċra ann agur trí mile fear aige. Bí Taḋg Mór ua Cealla ann ó Uiḃ Máine agur trí mile fear aige. Bí na rígṫe agur na h-uaisle ann ó gaċ aon páirt de leaṫ Moga, na rígṫe agur na h-uaisle a bioḋ ag cur coġaiḋ ar a céile agur ag marḃuġaḋ a céile agur ag oirġiuġaḋ a céile ar gaċ aon traġar cuma go oṫi gur cuir Brian rmaċt orṫa, agur gur cuir fé fiaċaiḃ orṫa, d'á lom deiriġ aimḋeóna, a lear a ḋéanam agur lear a ndaoine do ḋéanam agur cur le céile i n-aġaiḋ namaḋ iaraċta.

Doḃ' áluinn an padarc iad, ag ġluaireaċt roim óṫuaiḋ fé ḋéin na Teamrac. Doḃ' uaral an padarc iad. Ba ċómaċtaċ an padarc iad.

Tánadar i gcómnġar na Teamrac. Cuir Brian teaċtairi

ag tuall ar m'leaclainn, 'ga rad gur b' é toil fear Éirean go ndéanfad m'leaclainn fgafamaint leir an Aifirigeact i dtreo go dtabarfai do Brian í. Gur b' é cúir a bi ag fearuid Éirean leir rin 'na a luigead a bi déanta ag m'leaclainn, i gcaiteam na h-aimrire a bi ré i n' Aifirig, cun na loclanad a dibirt a' h-Éirinn agus cun cómacht na h-Éirean do cur le céile 'n-a gcoinnib. Go raib Brian tar éir cómacht na loclanad do cur ar neamnid i leat Moga. Dá mbéad ré i n' Aifirig ar Éirinn an fuid a bi ré 'n-a rig ar leat Moga go mbéad cómacht na loclanad cuicta ar neamnid aige ar fuaid na h-Éirean go léir. D'á luatact a tabarfai Aifirigeact na h-Éirean do anoir gur b'ead ba luata a béad cómacht na loclanad ar neamnid. D'á brig rin nár b' foláir do m'leaclainn fgafamaint leir an Aifirigeact i dtreo go dtabarfai do Brian í. Dá mba rud é ná toileóc' m'leaclainn cuige rin nár b'foláir d' fearuid Éirean a iarraid ar Brian an Aifirigeact a tógaint do dorad cata.

Dug m'leaclainn freagra ar na teachtairib:

"Is liom-fa an Aifirigeact," ar feirean, "agus coimeádfad í. Ní'lim ollam anoir láidireac cun cata agus cruad-cómraic a déanam cun í coimeád. Táimig Brian anfo agus mór-fluag aige. Tóg ré a aimrir féin cun é féin d' ollamugad agus do cur i dtreo. Tugtar dóm-fa mí ó'n lá indiu cun mo nirt do chuinniugad. Má féadaim mo neart do chuinniugad tabarfad cat do Brian agus d'á mór-fluag. Má teipean orm an neart a d'oifread dom do chuinniugad tabarfad an Aifirigeact do Brian. Má toiligean Brian cuige rin iartar air fanamaint i dTeamair agus a flóigte do dorg ar chreacad ná ar arfgain a déanam ar an dtir mór-timpal."

Toilig Brian agus d'ordnuig ré na flóigte do dorg ar aon diobáil a déanam do'n cómarpanact.

Cuip m'ifeaclainn a teacтairi ag tiall ar fiġtiġ agur ar uairlib leat Cuinn 'ġá iarraiġ orta teact agur Airrigeacт Éirean do coraint i gcoinnib Briain. Tugadar go léi caint breag boġ péid dor na teactairiġ, ac nior ġeallradar aon congnam a tabairt. Dúbairt cuid acu nár mór dóib aimrir a tógaint cun an rġéil a breicniuġaġ. Dúbairt cuid acu go gcaitfí a leatrġéal a ġabáil mar ná raib ar a gcumar teact an uair rin le h-aon congnam. Dá ngladoidí bliain roimir rin orta, nó i gceann bliana 'n-a diaiġ ran, go mb' féidir go bréadfaidír rud éigin fóġanta déanam. Ac an uair rin; dá mbéad fior ag m'ifeaclainn féin conur a bi an rġéal acu ná cuimneóc' fé ar a iarraiġ orta teact ag tiall air.

Nuair a h-iarad ar Aod ua Néill teact dúbairt fé, go cur, nuair a bíod Teamair agur Airrigeacт Éirean agá taob féin de fliocт Néill go ndéinidír Teamair agur Airrigeacт Éirean do coraint ar namdaib iaracta agur ar leat Moġa Nuadat. Dá mbéad an Airrigeacт acu anoir go ndéanfaidír an coraint céadna. D'é rin le rád, mura raib m'ifeaclainn ábalta ar an Airrigeacт do coraint nár b'fearra dó rud a déanfad fé 'ná i tabairt do'n fear a cornoc' i; nó i tabairt do Brian.

Nuair a fuair m'ifeaclainn nár b' aon mait dó beit ag brat ar congnam ó-r na riġtiġ cuaid ifé rud a dein fé 'ná dirim beag marcac a tabairt leir agur teact cun cainte le Brian. Do ġlac Brian é le h-uraim agur le mórchoide. D'inir fé do Brian conur a bi caillte air ag riġtiġ leat Cuinn agur an earonóir a bi tabarta ag Ua Néill dó.

"Ni foláir dom ġéillead duit, a Brian," ar reirean, "nuair ná fuil ar mo cumar cur ad' coinnib."

Do rtad Brian agur dein fé a mactnam.

"A Airrigeacт," ar reirean, "ni h-alaid dóm-ra aon éagcóir a déanam ort. Má'r toil le fearaib Éirean an

Aṫṁṗíġeaċt ṗo ċaḃaiṙt ḋóṁ-ṙa iṙé a ġceaṙt í ċaḃaiṙt ḋom. Má 'ṙé a ḋtoil í ċoimeáḋ aġaṫ-ṙa iṙé a ġceaṙt í ċoimeáḋ aġaṫ. Ḃ'fḟéiḋiṙ ná fuil fíoṙ aiġne feaṙ Éiṙeann fóṙ aġaṫ-ṙa ná aġam-ṙa ṙa ṙġéal. I ḋtṙeó náċ fḟéiḋiṙ ċoíḋċe a ṁáḋ ġuṙ ḋéineaṙ éaġcóiṙ oṙṫ ṙocaṁuiġmíṙ maṙ ṙeo é. Ḃíoḋ ḃliain aġaṫ ċun ḋo niṙṫ a ċṙuinniuġaḋ aġuṙ ċun tu fḟéin a ċuṙ i ḋtṙeó. Anṙan, má ḃíon tú ábalta air, coṙain tú fḟéin oṙm."

Ḃí ionġnaḋ a ċṙoíḋe aṙ Mí'ḷṙeaċlainn nuair aiṁiġ ṙé an ċaint ṙin.

"Tá ġo maiṫ, a ṁíġ," aṙ ṙeiṙean. "Is fial an ṙocaṁuġaḋ é!" aṙ ṙeiṙean. "Muṙa mbéaḋ-ṙa ábalta an uaiṙ ṙin aṙ mé fḟéin a ċoṙaint oṙṫ-ṙa taḃaṙṙaḋ an Aṫṁṗíġeaċt ḋuit ġan ċoṙnaṁ, aġuṙ taḃaṙṙaḋ ġeill anoiṙ ḋuit ġo ṙeaṙóċaḋ an ṙocaṁuġaḋ ṙan."

"Ní ḷaṙṙaḋ-ṙa aon ġeall oṙṫ," aṙṙa Ḃṙian, "aċ ḋo ḃṙiaṫaṙ ṁíġ."

Anṙan ḋo ḃṙonn Ḃṙian ḋá ċéaḋ aġuṙ ḋaċaḋ caṙal, ḋeṙ na caṙailiḃ aḃ fḟeaṙṙ a ḃí aiġe, aṙ Mí'ḷṙeaċlainn, aġuṙ ḋuġ ṙé ṙeóiḋ éiġin uaṙal ḋo ġaċ feaṙ ḋeṙ na fḟeaṙaiḃ a ḃí i n' ḟoċaiṙ, aġuṙ ḋo ṙġaṙaḋaṙ, aġuṙ ṫáiniġ Ḃṙian aġuṙ a ṁóṙ-ṙluaġ aḃaile ġo Ceann Coṙa.

Tá aḋḃaṙ maċtnaṁ ṙa méiḋ ṙin ġnóṫa aġuṙ iṙ fiú an ġnó maċtnaṁ a ḋéanaṁ air. Ḃí móṙ-ṙluaġ aġ Ḃṙian. Ní ṙaiḃ aon neaṙt ṙíoġ aġ Mí'ḷṙeaċlainn. Caḋ 'n-a ṫaoḃ náṙ ḋéin Ḃṙian ṗṙíṙúnaċ ḋe Mí'ḷṙeaċlainn láiṫṙeaċ ḃonn, aġuṙ an Aṫṁṗíġeaċt ḋo ṫóġaint ċuiġe fḟéin? Caḋ a ḋéanṙaí ṫall i Saṙana aon lá le h-oċt ġcéaḋ ḃliain ḋá mḃa ṫall i Saṙana ḃéaḋ an t-imṙeaṙ aṙ ṙiúḃal? Caḋ a ḋein an ceaṫṙaṁaḋ Naṁṙí, an feaṙ aṙ a ḋtuġṫí Bolingbroke, nuair a ḃain ṙé ṁíġeaċt Saṙana ḋe'n taṙna Riṙteáṙḋ? Ḋein ṙé ṗṙíṙúnaċ láiṫṙeaċ ḋe'n taṙna Riṙteáṙḋ aġuṙ anṙan níoṙ ḃ' faḋa ġuṙ ṁaiṙḃ ṙé é. Ní fḟéaḋṙaḋ ṙé a ċuiṙġint i n' aiġne ġo naiḃ ṙé

féin ó Baoġal ná ġo raiḃ ġneim ceapt ar an ṗíġeaċt aiġe ġo ḋtí ġo raiḃ Riṙteárḋ curṫa ċun baiṙ aiġe. Feuċ ar an ḋṫṗiṁaḋ Riṙteárḋ, ṫall i Sarana. Ċun teaċt ar ṗíġeaċt Śarana agur ċun na ṗíġeaċta ċoimeáḋ ḋó féin ḋo ṁaiṗḃ ré a ġaoiṫa ġo léiṗ ḋíṗeaċ maṙ a ṁaṙḃóċ' búiṙtéiṗ muca! Feuċ riaṙ oṙṫa ġo léiṗ, ó'n lá a ṫáinig Uilliam agur a ṙluaġ Nóṙmánaċ iṙteaċ, ġo ḋtí ġur ḃain na ḋaoine an ċóṁaċt ar a láṁaiḃ ar ṙaḋ náċ móṙ, agur náṙ ṙáġaḋ acu aċ ainim na cóṁaċta. Caḋ a ḃí acu 'á ḋéanaṁ i ġcaiṫeaṁ na h-aimṙire ġo léiṗ aċ aġ ṙáḋ a ċéile agur aġ taċtaḋ a ċéile aġ ḃaint na ṗíġeaċta ḋ'á ċéile!

Caḋ 'ḋéaṙṙaḋ ḋuine acu ṙúḋ ḋá n-aiṁiġeaḋ ré an ċaint úḋ a ṫáṙla an lá úḋ, iḋiṙ Ḃṙian agur M'Ṙreaċlainn? "Ni'lim oillaṁ anoiṙ ċun caṫa ṫaḃaiṙt ḋuit, a Ḃṙiain," aṙṙa M'Ṙreaċlainn. "Taḃaiṙ mi ḋom ċun mo niṙt ḋo ċṙuinniuġaḋ agur anṙan taḃaṙṙaiḋ mé cat ḋuit ċun na h-Áṙoṁġeaċta ḋo ċoṙaint oṙt."

Caḋ 'ḋéaṙṙaḋ Bolingbroke ḋá n-aḃṙaḋ an taṙna Riṙteárḋ an ċaint ṙin leiṙ? "Ni'lim oillaṁ anoiṙ, a Bholingbroke, ċun caṫa ṫaḃaiṙt ḋuit. Tá mo neaṙt ṙgaiṙiṫe uaim. Ni'lim aċ taġaiṫe a leiṫ ó Éiṙinn maṙ a ṙaḃaṙ a ḋ'iaṙaiḋ ṙmaċt a ċur ar ṁuinṫiṙ na h-Éiṙean. Taḃaiṙ mi ḋom ċun mo niṙt ḋo ċṙuinniuġaḋ. Anṙan taḃaṙṙaiḋ mé cat ḋuit ċun mo ṗíġeaċta ḋo ċoṙaint oṙt."— Caḋ é an ṙgeaṙtaḋ ġáiṙe a ḋéanṙaḋ Bolingbroke ḋ'á n-aiṁiġeaḋ ré caint ḋe'n tṙóṁ ṙan ó Riṙteárḋ! Ḃa ḋóiċ liom áṁtaċ, ġo nḋéanṙaḋ Riṙteárḋ féin ṙgeaṙtaḋ ġáiṙe ḃa ṁó 'ná é ḋá n-aiṁiġeaḋ ré an ċaint eile úḋ ó Bholingbroke: "Ni h-eaḋ, a Riṙteáiṙḋ, aċ taḃaṙṙaiḋ mé ḃliain ḋuit ċun ḋo niṙt a ċṙuinniuġaḋ!"

Aċ riní ḋíṙeaċ an raġaṙ cainte ḋo ṫáṙla iḋiṙ Ḃṙian agur M'Ṙreaċlainn i ḋtaoḋ Áṙoṁġeaċta na h-Éiṙean, agur níoṙ ċuiṙ an ċaint ionġnaḋ ar aoinne ḋe'n ḃeiṙt, ná ar aoinne

de ríghthibh ná d'uairlibh na h-Éireann a bí ag éirteacht léir an sceinte.

Níor tárla an ceinte rin ná aon ceinte d'á rómhe, idir Bholingbroke agus Rirteárd. Murar tárla do tárla gur dóigh Bolingbroke cuige ríghearcht Sarana, agus gur cuir ré Rirteárd cun báir le h-eagla go mb' féidir go dtiocfadh le Rirteárd a neart do chuinniughadh agus an ríghearcht a baint dé airír.

Do tárla an ceinte idir Brian agus M'Fhearlainn. Má tárla do tárla gur tugadh an mí do M'Fhearlainn. Níor fhéad ré aon neart do chuinniughadh i sceitheamh an mí. Anfan do tugadh an bliain dó. Níor fhéad ré aon neart do chuinniughadh i sceitheamh na bliana ach cómh beag agus d' fhéad ré é chuinniughadh i sceitheamh an mí.

Anfan do tugadh an Árdrighearcht do Brian——agus níor cuir Brián M'Fhearlainn cun báir. Níor cuir, ach má fhéadd do theineadh ris cúige de M'Fhearlainn. agus bí ré cómh maith cómh dílir de ris cúige le h-aon ris eile cúige d'á raibh i n-Éirinn. Bí an Árdrighearcht ag Brian agus níor mhairbh ré aoinne cun í fághail ná cun í coimhéad.

Míle bliain far ar tárla an méid rin cainte agus an méid rin gnóth idir Brian agus M'Fhearlainn do tárla cainte de'n traghar théadna agus gnó de'n traghar théadna idir dá ris eile a bí i n-Éirinn an uair rin. D'iadh dá ris iadh fan 'ná Conchubar mac Neara agus Fearghus mac Róigh. Bí Fearghus mac Róigh 'n-a ris ar Chúig' Uladh. Do cuir Conchubar mac Neara Fearghus ar an ríghearcht, agus dein ré ris ar Chúig' Uladh dé féin. Anfan feuch cad a tuit amach. Ar cuir Conchubar Fearghus cun báir le h-eagla go n-eireóch' ré 'n-a coinnibh agus go gcuirfeadh ré ar an ríghearcht airír é? Níor cuir. A mhalairt rin ar fad idir do tuit amach. D' fhan Conchubar suidhe go dtaingean fa ríghearcht agus bí caradar dlúth idir é agus Fearghus, agus ní raibh aon

cómaiplead aige ba ḟiora ó'á cloíde 'ná fearḟuṙ, ná ba dílre dó 'ná fearḟuṙ, ḟo dtí ḟuṙ deim ré féin an fealí mór ar Clainn Uiṙmiḟ.

Cad 'n-a daob ḟuṙ féad an dá níd ṙin tuitim amach ar an aon cuma amáin ṙin i n-Éiṙinn fad ó aḟuṙ an míle blian ṙan eataṙra? Ní'l ac aon ṙreaḟṙa amáin le tabaiṙt ar an ḟceiṙt ṙin. Sidé an ṙreaḟṙa. Bí i n-Éiṙinn, i ḟcaiteam an míle blian ṙan, cómacd éiḟin a bí níba dreiṙe 'ná na níḟte. Cuiṙ an cómacd ṙan ḟiacaid ar Fearḟuṙ luiḟe iṙteac i ngnó na níḟeacda ré ṙmacd Conḟubaiṙ, aḟuṙ cuiṙ rí ḟiacaid ar Conḟubaṙ ḟan aon éaḟcóiṙ a déanam ar Fearḟuṙ. Cuiṙ an cómacd ṙan ḟiacaid ar an mbeiṙt ceaṙt a céile ó' admáil aḟuṙ beaṙt a déanam do réiṙ ciṙt a céile. Duḟ ṙan deimne do Conḟubaṙ nár baoḟal dó Fearḟuṙ, aḟuṙ duḟ ṙan deimne ó' Fearḟuṙ nár baoḟal dó Conḟubaṙ. Ó n-ár n-aidne ar Conḟubaṙ iṙ deimin dúinn, riuṙa mbéad a ḟior a beid aige nár baoḟal dó Fearḟuṙ, aḟuṙ muṙa mbéad nár b'féidiṙ dó ḟabáil i ḟcoinnid na cómacda a duḟ an deimne ṙin dó, ḟo ḟcuiṙḟead ré Fearḟuṙ dun báiṙ tapaid ḟo leór.

Cad í an cómacd í ṙin a cuiṙ an ṙmacd uacbáraċ ṙan ar an dá níḟ ṙin an uaiṙ ṙin, i n-Éiṙinn, aḟuṙ do cuiṙ an ṙmacd céadna ar an dá níḟ eile, ar Bṙian aḟuṙ ar Mí'leadlainn, míle blian 'n-a diaiḟ ṙan? Ainimniḟtear an cómacd ṙan ḟo minic i reanacuṙ na h-Éiṙean. "Fiṙu Éiṙean" a duḟtar ar an ḟcómacd ṙan i reanacuṙ na h-Éiṙean. "Aiḟne na ndaoine," nó "an aiḟne ṗoibiliḋe" a duḟtar i mBéaṙla anoiṙ ar an ḟcómacd ṙan.

Nuaiṙ a bíon aḟ an bṗoibiliḋeacd eólur aḟuṙ tuiṙḟinc aḟuṙ éiṙim aiḟne, aḟuṙ nóṙa láidiṙe daiṅḟeana, cúmda ar an eólur ṙan aḟuṙ ar an dtuiṙḟinc ṙin aḟuṙ ar an éiṙim aiḟne ṙin le taidiḟe aḟuṙ le h-imteacd aimṙiṙe, ní bíon ré ar cumaṙ aon duine, dá mbéad ré 'n-a níḟ ṙeacd n-uaiṙe, ḟabáil i ḟcoinnid aiḟne aḟuṙ toile na poibiliḋeacda ṙan, ḟo

mór mór, inr na neiċiḃ ar a mbíon aiġne na poibiliḋeaċṫa rocair. D'á ṁéiḋ iaḋ an ċ-eólur aġur an ċuirġint aġur an éirim aiġne, ra ḟoibiliḋeaċt, ireaḋ ir ṫreire aġur ireaḋ ir uairle an ċóṁaċt, aġur ireaḋ ir iomláine a ċeiḋean an ċóṁaċt i bṗeiḋm.

Bí an ċóṁaċt ran i bṗeiḋm i n-Éirinn i n-aimrir Conċuḃair ṁic Neara. Bí rí i bṗeiḋm i n-Éirinn i n-aimrir Bṗiain aġur Ṁ'Ireaċlainn. Do ċoṫuiġ na ríġṫe féin an ċóṁaċt ran i n-Éirinn maṙ bí ḟior acu ġur b' é a mbuaċ í ċoṫuġaḋ aġur í ċoimeáḋ neaṙṫaṁaṙ. Bí ḟior acu, bíoḋ náṙ b'ḟoláir doíḃ beiṫ úṁal di i neiċiḃ áiriġṫe, ná raiḃ níḋ aṙ biṫ ab ḟearr 'ná í ċun a n-uġdaráir féin do ċur i bṗeiḋm, aṙ ġaċ aon traġar cuma 'n-aṙ b' é a lear a n-uġdaráṙ do ḋul i bṗeiḋm.

Tairbeánan an méiḋ rin go léir go raiḃ i n-Éirinn fadó, ó aimrir Conċuḃair ṁic Neara go dtí aimrir Bṗiain, uairleaċt poibiliḋe, aġur úṁluiġeaċt poibiliḋe do ḋiúġṫiḃ aġur do nóraiḃ maiṫe uairle, náċ ró ḟuirirte a leiṫéiḋ a ḋ'ḟeirġint anoir i n-aon treaḃċar daoine d'á bṗuil ruar.

Ná roṙairí Gallda ro a ṁearraḋ a ċur 'n-a luiġe aṙ daoiniḃ anoir ná raiḃ i n-Éirinn fadó aċ daoine riaine, deiniḋir maċtnaṁ aṙ an méiḋ rin. Agur an ċuid d'áṙ ndaoine féin náṙ ċuid ba lúġa 'ná a ḟonn a ḃéaḋ orṫa ġéilleaḋ d' éiṫeaċ na roṙairí rin, deiniḋir maċtnaṁ aṙ an méiḋ rin.

caibidil XVI.

fear na gcos.

An fáid a bí an mór-fluag ag dul ó Ceann Corca foir ócdaid go Teamair, bí Meargac agus na gaibní ab fearr a bí aige i bfocair an trlóig. Bí feacd cinn de céadcanaib aige agus iad ar focanaib agus na gaibní ag obair iontu. Ceárta acu ag gabáil le gac cat der na feacd catanaib. Táimig gaibní ó'n mbaile le cuid der na catanaib, ac nuair a táimig na catana go léir i bfocair a céile do cuiread na gaibní go léir fé fmacd Meargaig. Bí riúinéiri, leir, ann cun fé obair admaid a déad fiacdanac do déanam. Agus bí mná uairle ann, mná agus deirbféracha agus ingeana na rígde agus na dtaoiread a bí ar na catanaib. Bí ané tuirgint ag na mnáib uairle rin inr gac nid a bain le h-aireacar a tabairt do daoine gunta, agus tugadar leó ó'n mbaile na córdca a bí fiacdanac dóib cun na h-oibre rin. Tug gac bean uaral diob léi, leir, fiaint ban eile mar feirbireaca agus bí na mná go léir, idir feirbireaca agus mná uairle, ana tuirgionac fa gnó a bí le déanam acu. Mearaim, nuair a bíod cat ar riúbal, gur b'fearr an t-aireacar a tugad na mná fan an uair rin dor na fearaib gunta 'ná mar a tugtar anoir dóib nuair a bíon cat ar riúbal. Ir dóic le liagaib agus le doctúirib na h-aimrire reo gur mó agus gur fearr go mór an t-eólur atá acu féin 'ná mar a bí ag daoinne fa trean aimrir. Tá dearmad mór orca. Imteócaid garrún anoir agus foglumócaid fé fiaint beag Laidne. Anran imteócaid fé irteac i gcoláirte éigin. Tabarfaid fé formór na h-aimrire fa coláirte rin ag imirt cártaí agus ag cuideactanar agus ag ól.

Tá anfaid fé iamact an ceirteanaid áiriġte do dóġaint agus an iad do fheaġairt. Anfan tiocfaid fé cúġainn amac agus é n-a doctúir! Anfan beid án n-anam i láim an doctúra fan! Bí níor mó eólair ag cuid de mnáib na fean aimfire 'ná mar atá ag formór na ndoctúirí feo anoir againn. Eolar ar leabraib atá acu fo. Eolar ar an obair a bí acu rúd. Do fuarad an t-eólar ar an obair. Coimeád na mná é agus cuġadar d'á n-inġeanaib é, agus bí an obair agus an taicize 'ġá cur i méid agus i gcruinnear ó fhiocht go fhiocht. I n-éagmuir an eólair a beit ag na mnáib bí deimhne eile ag feafaib gunta imr na feana coġaíb úd ar aifeacar maic a d'fáġail. Na mná a bíod ag tabairt an aifeacair doib b' iad a ngaoilta féin iad, a mná pórta nó a ndeirbhfhéracá.

Bíod na giollaí tuirir go lionmar i gcómnuiġe i n-armáil Bhrain. Bídir ag gluaireacht ar an uile fağar teacht-aifeacta ó Bhrian cun na mbuidean eile de'n triuağ nó cun na n-uaral a bíod fa cómarranacht. Bídir roimir an fhuağ amac ağ réidteac na mbóicre nó ağ déanam an eólair, 'ġá déanam amac ciacu bótar ab feafr nó ba réide nó ba cómnğafaiġe. Mar rin ní bídir coídce dainġean i n-aon áit amáin de'n triuağ. Deireab a ngnó fa timpal iad i dtreo go mbídir tamal imr gac aon buidin.

Níor b' fada gur tuğad fé ndeafa go mbíod Caoilte i mbuidin Taidg Móir ui Cealla níba minicige go mór 'ná mar a bíod fé i n-aon buidin eile, pé cúir a bí aige leir. Bíod daoine 'ġá fiafraiġe d'á céile cad iad na teacht-aifeactaí mórа a bíod ağ Bhrian le cur, cóm minic rin, ağ triall ar Taidg Mór ua Cealla feacar aon níġ eile d'á raib ar an fhuağ. Anfan do tuġti mar fheağra ar fiafraiġe de'n tréimd fan: "Náċ 'mó gnó a béad ağ giolla tuirir i mbuidin Taidg Móir ui Cealla i n-éagmair aon teachtaireacht a tabairt ó'n níġ?"

Anran déarfad duine eile: "Dion daoine náċ giollaí tuṙair ag teaċt ċun buiḋne Taiḋg Móir ui Ċeallaiġ."

"Dion go dṙeaċ," a déarfad duine eile, "agus ni fó mór an fáilte a dion ag uairliḃ buiḋne Taiḋg fómpa."

"Cad é an ċúir ná béad fáilte ag uairliḃ buiḋne Taiḋg fómpa, airiú?" adéarfad áilteóir a béad 'ga leigint air nár tuig ré an rgéal.

"Oiḋe, náċ neam-ċuirgionaċ an duine tu!" a déarfad duine eile. "Ná fuil fior agat go maiṫ conuṙ mar atá an rgéal ag uairliḃ ógá Conaċt i dtaoḃ imgine Taiḋg? Go bfuil gaċ aoinne acu ag cailleamaint a meaḃraċ a d'iarraiḃ go bfaġad ré féin i le póraḋ. Táiḋ riad i racṫaiḃ an anama daint ar a ċéile mar geall uiṙċi, aċ nuair a tagan aon fear iaraċta irteaċ ra duiḋin díḃ riad go léir i n-aonfeaċt i racṫaiḃ an anama daint ar ran."

"Agus ar noó' tá fior ag an raoġal," adéarfad duine eile ar a maċtnam, "náċ i Niam atá ag tarang Ċaoilte ċun buiḋne Taiḋg Móir."

"Dar riaḋ," a déarfad duine eile, "aċ má ċuigid uairle ógá Conaċt agus na h-uairle ógá eile gur mar geall ar Niam atá Caoilte ag dul ċóm minic ċun na buiḋne rin beiḋ an rgéal go h-olc aiġe rar a gcuirfiḋ ré puinn eile aimrire dé."

"Tá an rgéal go h-áiréireaċ acu go léir," a déarfad duine eile. "Ni'l blúire binne ag Niam ar aoinne acu, amuiġ ná i mbaile. Ir mearа léi a h-aḃair 'ná aon fear beó, uaral ná ireal."

Sin mar a bídir ag caint agus ag cur ṫré ċéile. An fad a bi an mór-fluaġ ag gaḃáil óṫuaiḋ ó Ċeann Coṙa go Teamair ni fó mór an ruim a cuṙti ra ċaint. Bi tuairim ag na fearaiḃ go mb' féidir go raiḃ obair ṫrom rómpa, caṫana fuilteaċa b'féidir. Nuair a bi an ċuaird taḃarṫa agus an tríṫċáin déanta agus an mór-fluaġ ag filleaḋ go

Ceann Corca bí aisne gach aoinne raon ó buairead agus bí gach aoinne níba tugta do fuit 'ná do gruaim. Do tuig na rígte agus na taoiseg, ó bí ran mar sin, gur ceart fpórt agus caiteam aimpire cun ar bun, i otheó, nuair a rtaofai i gcóir na h-oíde i gcómnuige, go mbéad ruo éigin cun daoine coimead go ruairc agus go fuitmar. Do cuiread a lán neite ar riúbal. An gleacaideact úd a bíod i gCeann Corca do cuiread ar riúbal raint di. Bíod rut agus léimreac agus iomargáil ar riúbal, agus caiteam cloc araige, agus a lán clearaideacta a tairbeánrad neart agus fuinneam. Bíod uaral agus ireal meargaite ar a céile ra gleacaideact. Uaireanta bíod buad ag an uaral agus uaireanta bíod buad ag an ireal.

Bí ógánac uaral ar teigiac Taidg Móir ui Cealla agus Conn ab ainim dó. Tug ré ré ndeara Caoilte ag teact cóm mimic cun teigiaig Taidg Móir. Níor taitn ran leir. Ní leigread ré air, ámtac, gur b' aon éad a bí air. Ir ámlaid a beidri ag magad raoi dá leigead. Níor fág ran é gan a tairbeaint nár taitn an giolla tugair leir. Tug ré learainim air, "Cora Duibe Ánda."

"Feuc," adeired ré. "tá Cora Duibe Ánda cúgainn." Tugad ré "Caoilte Corac," leir, air, agus "fear na gCor."

Mac ab ead an Conn ran do Maolruanaid na Raidre, rígh Ua Briacrac Áidne, agus ógánac ana cródha ab ead é. Bí ré go maic ar an uile fagar gnim, ac bí ré tar bár i ngníom reacta nó i ngníom iomargála.

CAIBIDIL XVII.

"BÍOD CIALL AGAT."

Do cuireadh párana ar bun. Na giollaí tuirse iriad ba mó a cuid ag puit na pár. Ceap Conn go mbainfeadh sé cuid de'n móráil d' "Fear na gCor," dar leis. Cuid sé irteach ar na páranaib. Níor chuid Caoilte irteach orca i dtosach. D' fág sé ag na giollaíb eile iad. Níor dein Conn a dícheal i dtosach. Do leig sé bár le duine der na giollaíb. Ar ball do deineadh tachant ar Caoilte dul irteach. Do cuid. Do rit Conn i dtreo gur coimeád sé suar le Caoilte, le "Fear na gCor," dar leis. Níor b'fada gur fág an beirt na giollaí lartiar díob ar fad. Do géaruig Conn. Má géaruig do coimeád Caoilte suar leis. Do géaruig sé cuille. Má géaruig do coimeád Caoilte suar leis. Do géaruig sé go dtí ná raib ann géaruga á cuille. Coimeád Caoilte suar leis. Anran d'fáirg Caoilte cun an feada agus do gluair sé amach ó Conn i dtreo gur dóig leis na daoine ná raib Conn ag puit i n-aon cor! Do rad Conn. D'eirig an liú ó n-a raib ag feuchaint orca i dtreo gur chit an talam fé coraib na ndaoine go léir. Ní de Caoilte a baineadh an móráil ac de Conn, agus do baineadh an móráil i gceart dé.

"Sead!" adeireadh na h-uairle eile leis agus iad ag gáiri, "rine 'Fear na gCor' agat! Siniad na cora duibe anda agat! Má táid riad fada tá puinneam ionta. Is uachárac an puit atá aige. Ní feaca a leicéid de cuiridheacht i gcoraib duine riam."

Do chiochnuigeadh an chóir. Bí Conn agus na h-uairle eile a bain le teigiac Taidg Mór ui Cealla ag caint agus ag trácht ar an ngniom uachárac feada a dein Caoilte. Cé

cipí ag teacht pé n-a ndéin ac Caoilte péin. Do beannuig pé dóib. Beannuigdar dó. Deineadar paint cainte. Nior labair Conn pa caint. Bí pé gruama, docípac go mait. Pé deipe do labair pé ar a macthnam péin, agur ni pó cnearda an pocal a dúbairt pé.

"Má tá teacthaipeacht agat ó Bpian, a giolla," ar peipean, "b' peapda duit imteacht agur an teacthaipeacht a tabairt. Ni mait an teacthaipe teacthaipe pigin."

"Ni'l aon teacthaipeacht agam ó Bpian, a pig," arpa Caoilte.

"Ó, an ead?" arpa Conn. "Nior mearar go bpéadpad aon gnó eile tu tabairt anpo ac teacthaipeacht éigin a beit agat 'á tabairt ó Bpian ag tpiall ar Tadg Mór ua Cealla."

"Tá paobar ar do gud, a pig," arpa Caoilte. "Ni'l aon gáb leir an bpaobar. Má buadar ort ba cóip go bpéadpá é b' fulang mar a déanpad pear. Ni dóca gur b' amlaid a mearpá dom gan mo dícheal a déanam."

"Ni tu buacthaint orm pa puit atá ag déanam aon buaipte dom, a giolla," arpa Conn. "Ni paib aon ceart agam dul pa puit i n-aon cop. Ni pó mait a deinear é agur mé péin a cur i gcompaipíd le giolla tupair."

D' fuipirte aicint air go paib árd pearg air. Bí an caint 'gá tactad ba dóic leat. Caitead pé prad idir gac aon dó nó trí pocalaib le tocht peirge.

"Tá pearg ort, a pig," arpa Caoilte. "Ni feicim cad péadpad an pearg a cur ort ac mire do buacthaint ort pa puit. Ni buadpainn ort mupa mbéad tu teacht am' coinnib pa puit. D'péidir nár b' peapda dúinn pud a déanpaimíp 'ná rinn péin a tpiall i ngnióm éigin eile. D'péidir dá dtpialaimíp rinn péin i ngnióm éigin eile go bpagpá an lám uactair orm agur anpan go n-imteód' an pearg díot."

Nior péad na h-uairle eile gan rgeapcad gáire déanam.

do labair Caoilte cóm réid rin agus an fear5 cóm fiocmar ran ar an brear eile.

"Dá mba mac ri5 tu," ar5a Conn, "nior mirte duit labairt ar an 5cuma ran. Agus dá mba mac ri5 tu nior mirte duit, d'féidir, beit a5 teact anro ar an n5nó a tu5an ann tu. Ac 5iolla tusair!"

Nior tu5 Caoilte freas5ra ar an 5caint rin. D'iompui5 dat bán ar a 5núis. D'feuc ré n-a timpal ar na h-uairlib eile. Bi Niam agus a h-atair a5 éirteact leis an 5caint. Ni feidir ré cad ba mait dó a rád ná cad ba mait dó a déanam. Buail Niam cúca anall go bread réid. Bíodar go léir a5 úmlú5ad di láithreac.

"A Cuinn," ar sise le Conn, "tá 5nó éi5in a5 Dhian díot-sa. Oidhean dóm-sa leis duit cun cainte leis. Fan liom anran tamall beag agus beid mé i n-aonfeacht leat a5 dul a5 triall air. Tar-sa a leit anro go fóill, a 5iolla," ar sise le Caoilte. "Tá teachtaireacht agam le tabairt duit."

Nuair a bi sí féin agus Caoilte a' raon na 5cluar do labair sí.

"A Chaoilte," ar sise, "tabair aire agus ná lei5 ort go 5cuirfid an ní8 atá agam le rád leat aon ion5nad ort. Táid na h-uairle rin go léir a5 fairc oram. Tá fior agam-sa cad a tu5an anro tu. Agus tá fior a5 Conn cad a tu5an anro tu. An ní8 céadna a tu5an anro é féin, agus tuille acu. Mheasar go dtiocfad liom a cur 'n-a luigse ar a n-aigne, gan a beit orm labairt, gur 5nó gan éireacht an 5nó atá 'gá dtabairt anro. Táim-se ceadaithe, a Chaoilte, ar mo faoi5al do caitheam a5 tabairt aire dom' atair an fad is toil le Dia é féin agus mise d' fá5aint ar an faoi5al. Má'r ar m' atair is túisi5e a 5laodfaid Dia, fanfad sin5il ar an faoi5al so go leanad é.—Imtig anoir, a Chaoilte, agus bíod mo beannacht agat, agus má'r mait

leaṫ póṙaḋ cuiṁniġ aṙ ṁnaoi éiġin eile. Imṫiġ leaṫ láiṫṙeaċ, i ṫoṙeó ġo mearṙaṙ ġuṙ aḋ' ċuṙ aṙ ċeaċṫaiṙeaċṫ aṫáim."

D'imṫiġ Caoilṫe.

D'ṙill Miaṁ aġ ṫriall aṙ na h-uairliḃ a ḃí aġ ṙeiṫeaṁ léi.

"Téanam, a Ċuinn," aṙ ṙiṙe le Conn. Ṫuġaḋaṙ aġaiḋ aṙ ṙubal Ḃṙiain.

Mac ṫriṫáṙ céile ḋo Ḃṙian aḃ eaḋ Conn. Ṫiṁṙiúṙ ḋo Maolṙuanaiḋ na Paiḋṙe, ḋo ṙíġ Ua ḃṙiaċraiḃ Áiṫne, aḃ eaḋ an ċéaḋ ḃean a ḃí póṙṫa aġ Ḃṙian. D'í ṙin máṫaiṙ Muṙċaḋ, aġuṙ ḃa léi ṫuille ḋe ċlainn Ḃṙiain, leiṙ.

Nuaiṙ a ṫánaḋaṙ ċun cáḃáin Ḃṙiain ċonacaḋaṙ Muṙċaḋ aġuṙ beiṙt nó ṫṙiuṙ ḋ' uairliḃ Dál gCaiṙ 'n-a ṙeaṙaṁ laṙmuiċ ḋe'n cáḃán.

"D' oiṙṙeaḋ ḋúinn laḃaiṙt leiṙ an ṙíġ, a Muṙċaḋ," aṙṙa Miaṁ.

"Anoiṙ ḋíṙeaċ a ṫánamaiṙ uaiḋ, a ṙíġan," aṙṙa Muṙċaḋ. "Dé ḃeaṫa-ṙa, a Ċuinn," aṙ ṙeiṙean. "Raġaḋ iṙteaċ, a ṙíġan," aṙ ṙeiṙean le Miaṁ, "aġuṙ neóṙṙaḋ ḋó ṫu ḃeiṫ anṙo. Ni'l aoinne i n' ḟoċaiṙ iṙtiġ aċ Maolṙuaṫain, an ṙaġaiṙt."

D'é Maolṙuaṫain anamċaṙa Ḃṙiain. Anamċaṙa a ṫuġṫí an uaiṙ ṙin aṙ oiḋe ḟaoiṙḋine.

Ċuaiḋ Muṙċaḋ iṙteaċ. Niọṙ ḃ'ḟaḋa ġuṙ ḟill ṙé amaċ.

"Téanam, a ṙíġan," aṙ ṙeiṙean le Miaṁ.

Ċuaiḋ Miaṁ iṙteaċ aġuṙ ḋo ṗáġaḋ Conn amuiċ. D'úṁluiġ ṙí ḋo Ḃṙian maṙ ḃa ċeaṙt, aġuṙ d'úṁluiġ ṙí ḋo Maolṙuaṫain. Anṙan ḋo laḃaiṙ ṙí.

"Ṫánaġ aġ ṫriall oṙt, a ṙíġ," aṙ ṙiṙe le Ḃṙian, "ċun ġo n-iaṙṙainn oṙt conġnaṁ a ṫaḃaiṙt ḋom ḟeuċaint a' ḃṗéaḋṙainn a ċuṙ ḟiaċaiḃ aṙ ċuiḋ ḋ' áṙ n-uairliḃ óġa beiṫ ṙiṫċánta le n-a ċéile."

"Ḃa ċóiṙ, a 'nġean ó," aṙṙa Ḃṙian, "náṙ ḃeaġ ḋóiḃ na

loċlanaiġ a beiṫ le tṙoiṫ acu aġur ġan beiṫ aġ tṙoiṫ eataṙṫa féin. Cad é an conġnaṁ ir dóiṫ leat a d'féadfainn a tabairt duit, a Miaṁ?"

"Ni fó fuiṙiṙte dom ainim a ċur ar an ġconġnaṁ, a ṙíġ," aṙṙa Miaṁ, "ac táim 'ġá tabairt fé ndeara go bfuil cuid acu go fíoċmar aġur go feariġaċ le n-a ċéile, aġur mearaim ġur mire fé ndeár é."

"Ó, tuigim," aṙṙa Brian. "Éad atá orṫa. Mearan ġaċ fear acu ġur aige féin ir ceart tu beiṫ mar mnaoi, aġur tá ré i gaċtaiḃ an anama baint ar aon fear eile a déanfaḋ oiread aġur feuċaint ort."

"Cúir ġáire ċúġainn, a ṙíġ," aṙṙa Miaṁ, aġur go ġáir ri féin, "ir cruinn diread a buailir do méar air!"

"Ba dóiṫ liom, a Miaṁ," aṙṙa Brian, "ná fuil aoinne ċun an rġéil rin do focaruġaḋ ac tura féin, aġur d'á luiġeaḋ baint a beiḋ aġam-ra ná aġ aoinne eile leir an rġéal ġur b' eaḋ ir fearr a déanfair é focaruġaḋ. Imir dóiḃ lom diread cé 'cu díoḃ a ḟórfair. Ġaḃaim-re orm go ġcuirfiḋ ran deire leir an imreárán."

"Do ċuirfeaḋ ġan amṙar, a ṙíġ, ran deire leir an imreárán," ar rire, "ac ni féidir dom ran a d'innrint dóiḃ, mar ni ḟórfaḋ aoinne acu. Tá m' aiġne focair, a ṙíġ," ar rire, "ar ġan póraḋ ċoiḋċe."

Do rtad ri. Níor labair aoinne ar feaḋ tamail. Anran do labair Brian.

"Déanfaḋ-ra aon nid ir mait leat, a ṙíġan," ar reirean.

"Tá duine acu anro amuiġ, a ṙíġ," ar rire, "aġur dá mb' áil leat ġlaoḋaċ irteaċ air aġur a ráḋ leir ciall a beiṫ aige. Ġaoi duit féin iread é. Mac do ṙíġ Ua bfiaċraiġ Áiḋne iread é. Do labair ré go h-ana fearġaċ ó ċiaṁiḃ le duine eile."

Do ɡlaodaḋ iṙteaċ aṙ Conn. Nuaiṙ a ṫáinig ṙé iṙteaċ do laḃaiṙ Bṙian leiṙ.

"A Chuinn, a ṁic ó," aṙ ṙeiṙean, "ṁeaṙaṙ ɡo ṙaiḃ ciall aɡaṫ-ṙa."

Ni ṙeidiṙ Conn an tṙaoɡal caḋ é an dun a ḃí leiṙ an ɡcainṫ. Niọṙ laḃaiṙ ṙé.

"Do h-iaṙaḋ oṙm laḃaiṙṫ leaṫ aɡuṙ a ṙáḋ leaṫ ciall a ḃeiṫ aɡaṫ," aṙṙa Bṙian aɡuṙ é aɡ ɡáiṙi.

Niọṙ laḃaiṙ Conn ṙocal. Ni ṙeidiṙ ṙé caḋ ba ċeaṙṫ dó a ṙáḋ, aɡuṙ ċeaṙ ṙé ɡuṙ b'ṙeaṙṙ éiṙteaċṫ.

Do laḃaiṙ an ṙaɡaṙṫ.

"B'ṙéidiṙ náṙ b'ṙeaṙṙ ṙud a ḋéanṙaí 'ná an ceann a ḃainṫ de'n ṙɡéal duiṫ, a Chuinn," aṙ ṙeiṙean.

"Leiɡ dóṁ-ṙa imṫeaċṫ, a ṙíġ," aṙṙa Miaṁ.

Ċṙom Bṙian a ċeann ċúiċi, aɡuṙ d' imṫiġ ṙí amaċ.

"Do laḃṙaiṙ ɡo ṙeaṙɡaċ ó ċiaimiḃ, a Chuinn," aṙṙa'n ṙaɡaṙṫ. "Is doċa ɡo bṙuil ṙioṙ aɡaṫ ṙéin caḋ é an ċúiṙ a ḃí aɡaṫ leiṙ an bṙeiṙɡ. Ni'l aɡam-ṙa le ṙáḋ leaṫ aċ an méid ṙeo. Tá ṙocaiṙ 'n-a h-aiɡne ṙéin aɡ inġin Taiḋɡ Mhóiṙ ui Ċealla ɡan póṙaḋ ċoiḋċe."

"Siné cúiṙ, a Chuinn," aṙṙa Bṙian, "ɡuṙ h-iaṙaḋ oṙm-ṙa laḃaiṙṫ leaṫ-ṙa aɡuṙ a ṙáḋ leaṫ ciall a ḃeiṫ aɡaṫ."

"Aɡuṙ, a Chuinn," aṙṙa'n ṙaɡaṙṫ, "ṙéaḋṙaiṙ-ṙe a ḋ'innṙinṫ d'á ṫuilleaḃ, ṙé maṙ a ṫuiɡṙiṙ ṙéin ɡuṙ ɡáḋ é, ná ṙuil aon ḃṙeiṫ aɡ aon ṙeaṙ ɡo deó aṙ inġin Taiḋɡ Mhóiṙ a ḋ'ṙáġail le póṙaḋ."

"Imṫiġ leaṫ anoiṙ, a ṁic ó," aṙṙa Bṙian, "aɡuṙ bíoḋ ciall aɡaṫ."

D'imṫiġ Conn ɡan laḃaiṙṫ. Ḃí ṙé áɡ ḋul ó ḋeaṙɡ ɡo ḃán aɡuṙ ó ḃán ɡo ḋeaṙɡ an ṙaid a ḃí ṙé aɡ éiṙteaċṫ leó, aɡuṙ anṙan d'imṫiġ ṙé ɡan laḃaiṙṫ.

Ḋein ṙé an ṙud a ḋúḃṙaḋ leiṙ, áṁtaċ. D'inṙ ṙé an ṙud a h-innṙeaḋ dó. Aṙ ṙan amaċ niọṙ ḋeineaḋ a ṫuilleaḃ éaḋa

mar ġeall ar Niaṁ: Má 'reaḋ, nior luiġeuiġ ran an uraim a bí acu go léir oi. Da ḋóiċ leaṫ ġur ṁéaḋuiġ ré an uraim. Má bíoḋar úṁal oi roimir rin ba ḋóiċ leaṫ ġur ṁéaḋuiġ ar an úṁluiġeaċt acu 'n-a diaiġ ran. Má bíoḋar ollaṁ roimir rin ar ġaċ aon níḋ a ḋéanaṁ ar an ġcuma ba ḋóiċ leó ḋob' fearr a ṫaiṫneaḋ léi, bíoḋar niḃa ṫuġṫa 'n-a diaiġ ran ċuige, aġur ruḋ ab fearr 'ná ġaċ níḋ eile, ni raiḃ rġamal an éaḋa ag ḋoṁċuġaḋ ġaċ maiṫeara acu aġur ag réiḋeaḋ mioṙġaire ruar eaṫarṫa.

Da ṙó maiṫ an ḃail oṁṫa féin an rġéal a ḃeiṫ mar rin acu. Bí a ṫuirġint ċóṁ h-aiḃiġ rin ag Niaṁ, aġur a h-eólur oṁṫa ċóṁ cruinn rin, nár ṫúirġe a bíoḋ ġáḋ ag ḋuine acu le cóṁairle leara 'ná mar a ṫuigeaḋ rire an ġáḋ. Anran, ni ṫúirġe a ṫuigeaḋ ri an ġáḋ 'ná mar a ṫuġaḋ ri an ċóṁairle. Bí ri ċóṁ ḋoiṁinn ċóṁ ġarṫa ran go ḋṫuġaḋ ri an ċóṁairle ar ṙliġ nár ḃaoġal aon ġoṙṫuġaḋ ḋéanaṁ Bí ri ana ċneaṙta leó, ana aiciliġe, ana féiṁ. Ar t-aiṁlear n-a mbéaḋ ḋuine acu lán ċeapaiṫe ar é ḋéanaṁ béaḋ ré cuṙṫa ḋé aici rar a' mbéaḋ ṙior aiġe go raiḃ ri 'ġá ċur ḋé i n-aon ċor, aġur an ġniom róġanta n-a mbéaḋ ḋuine acu lán ċeapaiṫe ar ġan é ḋéanaṁ béaḋ ré mealṫa aici ċun an ġniṁ rin a ḋéanaṁ rar a' mbéaḋ ṙior i ġceaṙt aiġe caḋ a béaḋ ar riúḃal aici.

Ir 'mó ṫairḃṫe a ḋein ri, ar an ġcuma ran, oc Ḃrian. Do ṫuiġ Ḃrian féin a lán de'n ṫairḃṫe rin, ac bí móṙán de ná raiḃ aon ṙioc eólur aiġe air. Bíoḋ coṙġ cuṙṫa aici le ḋroċ obair go minic rar a' mbíoḋ uain ag an ndroċ obair ar ċeaċt, aġur an ḋroċ obair a bíoḋ taġaiṫe, ir minic a bíoḋ ré cuṙṫa ar neaṁníḋ aici, cuṙṫa roiṙ riar aici, rar a' mbíoḋ uain aiġe ar aon ḋioḃáil a ḋéanaṁ, nó rar a' mbíoḋ uain aiġe ar ṙuinn ḋioḃála ḋéanaṁ.

Bí uraim ṫar báṙ ag Ḃrian oi, aġur ag an ṙioġra go léiṙ oi. Ac bí ruaċ niṁneaċ ag Ġoṙmflaiṫ oi.

Caibidil XVIII.

Rárlaí.

An fad a bí mór-fluag Bruain ag teacht abaile ó Teamair go Ceann Cora an uair sin ní raib aon lá gan an uile fagar rárlaí ag gluaiseacht amearg na breag ar na neitib iongantaca a bí, dar le daoine, ar siúbal lartuaid i leat Cuinn. Bí mór-fluag uatbárac ag M'Ireaclainn 'á cruinniugad, a deirtí. Clanna Néill go léir ag cruinniugad ar gac áird agus a scáirde leó. Loclanaig ag dul amac ó Baile Áta Cliat ag cabruigad le M'Ireaclainn i gcoinnib Bruain. Loclanaig ag dul ótuaid ó'n Múmain cun díoltair a déanam ar Bruan agus ar leat Mogá. Slóigte Loclanac ag teacht anall tar farraige ag cabruigad le Loclanaig na h-Éirean i gcoinnib Bruain, i gcoinnib an aon fir amáin a bí tar éis cómacht Loclanac do cur ar neamnío i n-Éirinn. Dar le lucht na rárlaí dein Bruan botún uatbárac nuair a tug ré an bliain do M'Ireaclainn cun a nirt a cruinniugad agus cun é féin do cur i dtreó i gcóir an cata mór a troiorí nuair a béad an bliain irtig.

Dubairt daoine ná raib aon brí leir na rárlaib sin. Dúbairt daoine eile go raib agus gac aon brí leó, agus go neórfad an aimsir go raib brí leó.

D' airig Bruan agus a lucht cómairle na rárlaí go léir. Nior cuir ré aon truim ionta. Ní dúbairt ré 'read ná ní h-ead leó. Nior gád dó é. Ní raib aon fáirt de leat Cuinn ná raib a teacdtairí aige ann agus cúntar cruinn aige d'á fágail uata ar gac aon ruo a bí ag tuitim amac lartuaid. Ire Caoilte a bí 'n-a ceann ar na teacdtairíb sin. Cuiread ré duine acu ódear i n-agaid an lae nác mór, le bliúire éigin eóluir, ag tnúll ar Bruan.

Bí fíor ag Niamh agus aghaidh Caoilte beit ag déanamh na h-oibre sin. Bí nídh ar a n-aisne féin a bí ag déanamh buartha dóibh. D'é nídh é sin 'ná cad a bí imtighte ar Aimhaoibh nó cé 'cu beó nó marbh a bí sé. Bí an nídh sin ag déanamh buartha do Thadhg, mar ní áiteódh' an raoghal air ná gur deineadh éagcóir throm éigin ar Aimhaoibh. Go dtiocfadh sé tar n-air gan teip mura mbéadh nár fágadh ar a cumar teacht. Bí an nídh sin ag déanamh buartha do Niamh, ach má read ní buairt de'n traghar chéadna a bí aige 'á déanamh di. Bí an dá mhacthamh úd 'n-a h-aisne aici mar gheall air, agus gan ar a cumar an dá mhacthamh a thabairt d'á céile.

Dúbairt Thadhg gur dóich leis gur mhaith an rud teachtaire chur óchuaidh ag thiall ar Chaoilte 'gá rádh leis beit ar thuairisg an t-é a bí uatha. Go mb' féidir go dtiocfaí ruar le tuairisg éigin air lartuaidh, go mór mór ameasg Lochlanach Baile Átha Cliath. Do rocaruigeadh air sin. Do roláthruigeadh an teachtaire. Do rghíobadh leitir fada agus do tugadh dó í le breit ag thiall ar Chaoilte. Do cuireadh fíor ra leitir sin an uile bliúire eólair d'á raibh ag an mbeirt ar Aimhaoibh. Do cuireadh fíor a chómhartaí go léir inti, a bhruc agus a deadhamh, a aor do réir tuairim, a téagar agus a aoirde agus dat a ghruaige. Ní baoghal ná gur mhol Thadhg a fearra agus a thréithe. D'imtigh an teachtaire agus do rug sé leis an leitir. Tar éis raint aimsire tháinig sé ruar le Caoilte agus chuig sé dó í. Do léig Caoilte an leitir. Má léig ba chuimhin leis láithreach an t-óghánach Lochlanach a bí ar iarraidh. Bí aithne mhaith aige air, ach ní raibh, dar leis, aithne ag Aimhaoibh air-rean. Chuir sé leitir tar n-air ag thiall ar Niamh agus ar Thadhg 'gá innsint dóibh go raibh aithne aige ar Aimhaoibh, agus go ndéanfadh sé a dícheal ar a d' fágail amach cá raibh sé, nó an raibh sé beó.

Bíoð nár cuir Bruan fuim inr na fáflaíb, mar nár gáð ðó é, do ðein fé an uile faȝar ðícil ar a flóiȝtiu do méaduȝað aȝur do neartuȝað aȝur do cur i dtreó i gcóir na h-oibre a bí roimir ar ceact na h-aðbliana. Cuir fé tuille fear irteac inr gac buiðin d'á fluaȝ, aȝur ðein fé buiðeana eile i dteannta na mbuiðean a bí aiȝe. Cruinniȝ fé ualaí móra éaðaiȝ aȝur ualaí móra arðair ó gac aon páirt de'n Múmain aȝur d'á raib d' oileán na h-Éirean fé n-a rmacd. Táinig ualaí móra israinn go Ceann Corca ó gac áit 'n-a raib isran 'á cóȝaint ar an dtalaim, aȝur b'éiȝean do Meanȝac oireað eile gaibní cur aȝ obair aȝur bí aȝ obair ceana aiȝe, i dtreó go raib na h-airm d'á ndéanam níor tiúȝa ar dúbailt 'ná mar a ðeintí roimir rin iad. Nuair a conaic lucd na fáflaí an t-éirleac oibre ar fad ar fiúðal: "Ac!" adeirriðir, "buaðfaið Bruan ar M'Ireaclainn aȝur ar a bfuil de locланaccaib fé luiȝe na ȝréine!"

Do fuarað amac lartuaið, i gcaiteam na bliana, cad é an t-éirleac oilimúcáin a bí ar fiúðal i gCeann Corca. Má fuarað iré nuo a ðein gac níȝ der na níȝtiu tuaið 'ná cúbaið cuiȝe aȝur M'Ireaclainn a d' fáȝáilt gan caðair gan congnam. Tuȝaðar cómairle cómȝarac neam-congantac dó. Dúbraðar leir, nuair ná raib ar a cumar an Árdrígeacd do coraint ar Bruan nár b' fearra dó nuo a ðéanfað fé 'ná an Árdrígeacd a tabairt do Bruan aȝur luiȝe irteac fé Bruan 'n-a níȝ cúiȝe. Dúbraðar leir nár b' aon maid ðóib féin oul i gcoinniu Bruain aȝur Dáil gCair. Ná géillfeað Dáil gCair an fad a béað duine acu beó, aȝur ná fáȝfaiðir namaid beó 'n-a ndiaiȝ. Ná géillfeað níoȝra uiað ac cóm beaȝ. Sur b' amlaið a ðéanfað an dá fluaȝ a céile do dírȝiuȝað. Anran nár b'fior cé aiȝe go mbéað Éire, ná cé aiȝe go mbéað Árdrígeacd na h-Éirean. Sur b' fearr an trid'cáin aȝur géilleað do Bruan.

D' éiȝean do M'Ifeaċlainn beiċ fárta. Cáiniȝ deire na bliana. Do ȝluair Brian agur a mór-fluaȝ ócuaiḋ airír ȝo Teamair. Cáiniȝ M'Ifeaċlainn aȝ triall air agur cuȝ fé dó an Árdriȝeaċt agur do luiȝ fé féin irteaċ 'n-a riȝ cúiȝe fé Brian. Ar Cúiȝe na Mide iread d' fáȝ Brian 'n-a riȝ é.

Di a lán daoine fárta ȝo maiṫ. Di a lán daoine agur ba cuma leó. Agur di raint daoine agur diodar ana mí-fárta. Di Ȝormflaiṫ ar an raint rin.

CAIBIDIOL XIX.

COȜARNAĊ.

Ir dóċa ȝur miċid tuairirȝ éiȝin a taḃairt ar cad d'imtiȝ ar Amlaoiḃ. Tá innrte ċeana conur mar a di fé féin agur Ȝormflaiṫ ana mór le n-a ċéile ȝo luaṫ tar éir iad do ċur aiṫne ar a ċéile i ȝCeann Cora. Ó'n ȝcéad lá a conaic Ȝormflaiṫ é do ċrom rí ar ana cúram a déanamh dé i ȝcómnuiȝe. Sa ċaint doiḃ do ċuir Ȝormflaiṫ irteaċ i n-aiȝne an ósánaiȝ na rmaointe céadna a di 'n-a n-aiȝne féin i dtaoḃ Brian agur i dtaoḃ Murċaḋ agur i dtaoḃ Árdriȝeaċta na n-Éirean. Dein rí an obair rin, i ndiaiȝ ar ndiaiȝ, ȝo n-ana réiḋ agur ȝo n-ana ȝarta. Cuir rí irteaċ i n' aiȝne, a ȝan fíor dó náċ mór, an ruaṫ agur an míorċair céadna a di 'n-a croiḋe féin i ȝcoinniḃ Brian agur i ȝcoinniḃ Murċaḋ. Dein rí ruo eile. Do múin rí dó,—níor deacair di é, amṫaċ,—conur an ruaṫ do ċoimeád irtiȝ agur an ȝealȝáire do ṫairbeáint Iarmuiṫ.

Lá ó'á raiḃ ré féin agus Taḋg Óg ua Cealla i gCeann Cora ḃí ré féin agus Gormflait i n-áit ré leit agus iad ag caint, agus gan aon coinne ag Taḋg ná ag aoinne eile nác ag tráct a ḃíodar ar muintir Amlaoiḃ a ḃí coir ra ḃaile. Ní h-ar aon nío ó'á fóro ran a ḃíodar ag caint. Ḃí Gormflait ag cur fíor ó' Amlaoiḃ ar Ḃrian agus ar Muircaḋ, agus ar an gcuma 'n-a raiḃ an uile faḋar éagcóra ag an mbeirt 'á ḋéanam uirri féin. Ní raiḃ reóro ná ḋuair fairḃir riam aici nár tógaḋ uaiti cun é ḃronnaḋ ar fiḋ éigin nó ar fruṅra éigin, i otreó go mbéaḋ ré buiḋeac de Ḃrian.

"Nár coir, a fiḋan," arra Amlaoiḃ, "go otuigfeaḋ ré i n' aigne nár ḃeag ḋó a cuid féin do ḃronnaḋ agus gan cuid duine eile do ḃronnaḋ."

"Ir cuma leir, a mic ó," ar rire. "Aon rud uaral n-a gcuingfiḋ ré a fúil agus a lám air ní ḃeiḋ ruaimneal ná fártact aigne air go otí go mbeiḋ an rud ran taḃarta uaiḋ aige do fiḋ éigin nó ó' uaral éigin. Do cuir an Pápa cúgainn anall anro ó'n Róim reóro ana fairḃir, cailíf óir a ḃí cóm trom ran gur ḃ'ar éigin feadfá i ó'iompar aó' láim. Ḃí muinigean mo ḋá lám féin inti. Doḃ' fiú fairḃrear mór i mar geall ar a raiḃ ó'ór inti agus gan tráct ar a cuille. Ac an órnáid oibre a ḃí geárta uirri, ḃa mó ab fiú an órnáid ealaḋanta ran 'ná an t-ór féin. Agus ó'á éagmair rin go léir ḃí cuor uirri de cloćaiḃ logṁara agus ceannóc' gac cloc ḋíoḃ leac na Múman duit! Ní taḃarfainn an cailíf rin ar fairḃrear na Múman. Ní taḃarfainn go deimin. Ḃa liom-ra an cailíf rin má ḃa le Ḃrian í. Cad a ḋein ré? Cóm luac agus cáinig Colla agus na manaig rin ćior go h-inir Cacaig do rug ré leir rior an cailíf uaral ran agus cug ré do Colla í, gan oiread agus a fiarfaige ḋíom-ra ar maic liom é nó ar b'oc liom é! Cad 'deirir leir rin. A Amlaoiḃ? Ná

déanfaidh cailín ba lúga ab fiú 'ná an cailín sin an gnó do mhaintir Inse Cathaig?"

An fuid a bí an méid sin cainte ag Gormflait 'á rádh nior labair Amhlaoibh. Nuair a bí an cainnt ráidhte aici nior labair sé puinn. An méid cainte do labair sé ní h-ar an gcailín a labair sé í. Nior b'fada go ndeig sé ag tmall ar an gcuid eile de'n teiglach mar a raibh Tadg. Chiocnuigdar an cuaird agus táinig an beirt abaile go h-Inis Cathaig.

Tamal 'n-a diaig san ispead táinig an fonn ar Amhlaoibh cun an Cheirdim a glacadh. Nior b'fada a bí an Cheirdeam glacaithe aige nuair adúbairt sé gur mhaith leis beith 'n-a fagart. Cuir Colla an mí teartála air, mar a dúbradh. D'imtig an mí agus do h-ollamhuigeadh é agus do cuireadh inr na mion-Órdaibh é. Do deineadh deacon dé agus do fuireadh irteach fa n-érdam é. Irtig fa n-érdam san a bí an córta láidir, agus irtig fa córta san a bí an dorca iarainn agus an cailín uasal irtig fa dorca.

An fear n-a raibh cúram an érdaim air roime Amhlaoibh bí ré, mar a dúbradh, imtigthe anonn go dtí an Róim. D'fan cuiait éadaigh leis, cuiait manaig, 'n-a diaig fa n-érdam. Fuair Amhlaoibh an cuiait, idir aibíd agus cocal. Cuir sé an cuiait i gcoimeád. Bí gnó aige di. Anfan do leig sé air le Colla go raibh gnó ag an mBanrigin dé agus gur mhaith leis ceann fágail cun dul go Ceann Comhra. Fuair sé an ceann. D'imtig sé fuar. Nior b'fada gur iar sé airis an ceann céadna. Má iar do fuair. Nuair a bí taithige déanta aige ar an gceann san d'iarraidh agus d'fágail dóibh sé rud eile. Do dóg sé leis aibíd agus cocal an manaig a bí roimis fa n-érdam cun a feómha coimhlata agus cuir sé uime iad. D'fill sé a ghnáis fada dub fé'n gcocal agus dún sé an aibíd timpall a muinil agus d'feuch sé fa gcáchán.

"Déanfair an gnó!" ar feirean i n aigne féin.

Cúpla lá 'n-a diaig ran táimig ré ag tiall ar Colla agus d'iar ré cead dul ruar go Ceann Cora.

"Tá, a Athair," ar feirean, "bád ag dul ruar ar eiriże lae ar maidin. Rażaid mé ruar ar an mbád ran agus anran féadfad, b'féidir, beit anuar níor thátamla."

"Tá go maith, a mic ó," arra Colla.

Ní h-ar eiriże lae a bí an bád ran ag dul ruar go luimneach ać uair a' cloig roim lá. D'eiriġ Amlaoib uair go leit a' cloig roim lá agus cuir ré uime culaith an manaig agus d'fill ré a gruaig fé'n gcocal, agus rud cun an báid é. Bí an doirideacht ann agus níor cuir aonne aon rpeic air. Díol ré an t-éileam agus cuaid ré irteac. Nuair a froir ré luimneach ir ar ceárdain Mearġaiġ a cuġ ré aġaid. Conaic ré Mearġać.

"Dúbairt Colla liom, a duin'uarail," ar feirean, "a fiarfuiże díot a' bréadrá macfamail a déanam dó'n eocair úd a deinir dó cun na cailire cur fé ġlar."

"Cad d'imtiġ ar an eocair a deinear dó?" arra Mearġać.

"Níor :nir ré dom, a duin'uarail, cad d'imtiġ uirri ná ar imtiġ aon rud uirri," arra Amlaoib, go rimplide.

"Tá go maith," arra Mearġać. "Ir cuimin liom an eocair. Ní beid mé neómat 'á déanam duit. Suiġ anran. Ní fiú duit imteact. Tabairfaid mé duit í láitreać."

D' fior dó. Cúpla buille carún agus cúpla rgníob bapa-ciomalta agus bí an eocair déanta.

"Seo," arra Mearġać. "Sinı agat í. Seacain agus ná caill í mar a caillead an ceann eile."

"Gura maith agat, a duin'uarail," arra'n manać bréiże.

Táimig Amlaoib amać ar an gceárdain agus an eocair aige. Bí rgannra air an fad a bí ré irtiġ le h-eagla go ndéarfad Mearġać, "Rażad féin rior ag tiall ar Colla

leir an eocair seo." Ni dúbairt. Tug sé an eocair do'n manach, dar leis, agus bi Amlaoib fárta.

Com luath agus bi sé ar an dtaob amuich de'n ceáistain d'imtig sé i n-áit caochamail éigin agus bain sé dé an aibid agus an cochal agus bi sé 'n-a suidhe fein. Dein sé ceistin beag chuaid de'n aibid agus de'n chochal agus chuir sé sé n' orgail an ceistin, agus d'imtig sé suas go Ceann Cora. Chonaic sé Gormflait. D'innis sé di cad a bi déanta aige, agus tairbeáin sé an eocair di.

"Nuair innis dom, a rígan," ar seisean, "conus a tógad uait an cailín sin beartuigear am' aigne go dtabharfainn cúgat tar n-air i nó go scaillfinn an t-anam. Tá an eocair seo agam anois, agus féadfad an cailín a tabairt liom agus an borca d'fágáilt am diaig agus an slat air, agus ni aitneóchaid aoinne an cailín a beit imtigthe ni fios cadin. Tá cailín eile ann agus is í a tógtar amach nuair a bion aon ócáid áimigthe ann. Ni tógtar amach an cailín chaon choidche.—Tá aon chontabairt amáin sa sgéal, ámhach. Dá máineóch' Mearsach agus Colla beit ag caint agus go briathróch' Mearsach de Colla, 'Ar dein an eocair nua úd a deineas duit an gnó?' nó nuh éigin de'n trómh san, bi an sgéal amuich orm. Ni mór dom an cailín a tabairt cúgat, a rígan, cóm luath agus d' féadfad é, agus ansan beit ag faire cúgam."

Bi átas an domain ar Gormflait. Ni raib aon chuimneam aici go ndéanfad an buachail sin a leicéid de ghníom, agus é déanamh cóm ciúin, cóm gasta. Do mol sí é agus do mol sí airir é. Do rug sí air agus chrom sí ar é pógad. Do póg sí go dlúth é, airir agus airir eile, agus "Mo grád mo leann!" ar sise leis, i n-agaid gach póige d'ár tug sí dó. Ansan do chrom sí ar gol. Ansan d' áimh sí airir dó na h-éascórta thoma chuadas a bi d'á ndéanamh uirri, bhian 'gá ndéanamh uirri agus Munchad ag féindead féi.

Ar ball do cuaid sí cun suaimhnis, agus chomuig sí a súile, agus táinig a snua féin agus a gnaoi féin di. D'feuch Amhlaoib uimhi agus cuig ré i n' aigne gur mór an tiúnadh bhian agus gur b' é suo Murchadh 'ná annrgian díobhlaide, agus an t-é a cuirfeadh ar an saoghal an beirt go mbéadh comaoine mór curtha ar an saoghal aige.

" Suig anran go fóil, a laoig," ar sise. " Beid mé tar n-air cúgat láithreach."

D'imtig sí. Níor b'fada gur fill sí, agus suo éigin aici n-a láimh, fillte i n-éadach. D'orgail sí an t-éadach. Imágh do'n Mhaigdin Muire ireadh 'bí aici, imágh airgid. An t-é a dein an imágh san dein ré go maith í. Bí sí cimpal ré h-órla ar aoirde agus bí sí cúmta ana chuinn do'n réir sin, agus í fiuinneach 'n-a déanamh do réir mar ba ceart cló duine a beith. Ach bí níd taitnir sin inti. Táinig leis an gceárdaide, pé r' b' é féin, rgáil gnaoi éigin do cur ra n-agaid i dtreo gur dóich leat nuair feuchfá ar an agaid gur b' í agaid na Maigdine féin a béadh ann. D'feuch Amhlaoib ar an imágh, agus má feuch do mothuig ré ag teacht 'n-a chroídhe, do'n imágh san, uraim nár mothuig ré a leithéid riamh roimis sin 'n-a chroídhe.

" Is álainn an imágh í sin, a rígan ! " ar seisean.

" Seo, a mic ó," arra Gormflait, " beir leat síor go dtí an mainistir í sin, agus tabair do Colla í, agus abair leis gur mise cuir cuige í, agus gur b' finé gnó a bí agam díot-ra inniu, cun na h-imágha san a bheith síor ag tiall air agus í bhonnadh air. Imágh dear ireadh í. Ní tabharfainn-se, ámhach, an cailíg úd ar mhíle, ní h-eadh, ach ar deich míle, d'á rómhad. Beid áthar mór ar Colla nuair a geobaid ré an imágh san. Cuirfid an t-áthar san é ó aon chuimneam i n-aon chor a beith aige go bhéadhfá-ra aon gnó eile beith anro ainiar inniu agat ach cun í sin a bheith síor ag tiall air. Déanfaid an t-áthar suo eile. Nuair

lárrain-re ar Coilla cead teacht ainiar airir amáireac tabarrair ré duit an cead gan ceirtiúcán."

"Tuigim tu, a rígan," arra Amhlaoib.

Bí ré ag imteacht agus an imág aige, agus an ceirtlin ré n' orgail aige. Do labair Gormflait airir agus na deórada le n-a rúilib.

"Tabair aire mait duit féin, a laog," ar rire. "Beart ana contabartach iread an beart atá idir lámaib agat. Ni tura amáin atá ra contabairt fearta. Táim-re anoir cóm fada irteac ra contabairt agus ataoi-re. Tabair aire mait duit féin."

"Ná bíod eagal ort, a rígan," ar reirean, agus d' imtig ré.

Táinig ré cun na mainirtreac. Cuaid ré cun an éadaim. D' orgail ré an ceirtlin agus cuir ré an cocal agus an aibíd ra n-áit 'na bruair ré ar túir iad. Siúd ag triall ar Coilla anran é.

"Seo, a Atair," ar reirean, "rud a cuir an Danrigin anuar cúgat-ra. Siné gnó a bí aici diom indiu, cun go tabarrainn cúgat anuar é rin."

D'feuc Coilla ar an imág. Do rtad ré ar fead tamail agus ' ag feucaint uirri.

"Ó," ar reirean, "ir áluinn an imág i rin! Ir beannuigte an imág i. Ni féadaim gan grád do'n Maigdin Muire do mocugad ag larad irtig am' croide nuair feucaim ar an imág rin! Abrad an raogal a roga rud," ar reirean, "bean mait iread Gormflait! Mura mbéad gur bean mait i ni bronnrad ri an imág ro orainn Mura mbéad gur bean mait i ni béad a leicéid i n-aon cor aici."

"Dúbairt ri liom dul ruar airir amáireac, a Atair," arra Amhlaoib, "go raib gnó éigin eile aici diom."

"Tá go mait, a mic ó. Comáin leat," arra Coilla.

CAIBIDIL XX.

BITEAMHTAS.

D'imtig Amlaoib agus tug sé cuairt ar an éadam ag cur gach aon rud i dtreó ann. Tug sé an tráthnóna ag nige agus ag glanad agus ag rsiomar agus ag rlaodugad go dti go raib gach aon rud ar áilleacht aige. Fuair sé eagcair an cómta daingin ó Coilla cun na n-árdaí airgid agus óir a bí irtig ann do tógaint amach agus do glanad. Nuair a biodar glan aige cuir sé irteach airír iad. Bí an oídce ann rar a raib an obair go léir déanta aige.

Nuair a bí an doirgeacht aige tarrainig sé amach an macramail eagcrach a bí aige rein. D'orgail sé an borca 'n-a raib an cailír daor. Tóg sé amach an cailír. Cuir sé i brolach ra n-éadam í. Cuir sé an glar ar an mborca airír, agus rocamuig sé é díreach ar an nóul 'n-a raib sé ceana. Dún sé an cómta daingean, agus do rug sé eagcair an cómta ag trialL ar Coilla agus tug sé dó í. D'imtig sé a codla. Sín sé ar an leabaid, ac má rín nior tuit aon neul codlata air. D'eirig sé timpal na h-aimrire céadna 'n-ar eirig sé an maidion roimir rin. Tug sé agaid ar an mbád gcéadna. Bí ceirtlin sé n' orgail aige. Tug sé an diolaigeacht uaid agus nior cuiread aon rpeic air. Táinig sé go Ceann Corra. Bí Gormflait ag faire agus í ag feitheam leir. Cóm luat agus a dúdrad léi go raib sé ann táinig rí cuige. Do rug rí léi irteach é i reómra uaigneach. D'orgail sé an ceirtlin agus rin sé cúici an cailír. Anran iread bí an mórail uirti! Ní feidir rí conur a tairbeanrad rí dó méid an buidéair a bí aici air.

Nior b' aon iongnad í beit buideach dé. Dob' áluinn an

treóid an cailíf rin. Dar leif an mbeifc ní raib feóid eile map í le fáġail fa domhan an uaif rin.

Nuaif a bí tamal beag caitte acu ag feuċaint uifci agus ag déanamh iongnaid di do tóg Gormflaiṫ léi i agus cuif fí i gcoimeád í.

"Agus," af fife, "beid an freamhóg ag an t-é a ġeóbaid amaċ af mo láimh-fe aifíf í!"

D'ófduiġ fí cúig dofaein fiona, d'fion altórać, do cuf i gcifean agus é tabaifc d' Amlaoib le hreiċ fíof go h-Imif Catraiġ agus le cuf ifteaċ fa n-éfdam, i gcóif na fagaifc. Do cuifeád capal agus cárbad leif féin agus leif an gcifean fiona fíof go dtí an bád. Nuaif a fhoif fé an mhaimifcif do tóġad an cifean agus do cuifeád ifteaċ fa n-éfdam é, agus bí Colla agus na fagaifc go léif buidéaċ de'n Danmáġin. Agus ní baoġal ná gur tugad d' Amlaoib a ċion de'n buidéar.

Nuaif a bí an méid fin déanta ċuaid ġaċ aon fuid ċun fuaimhnif. Do ġluaif obair na mainifcfeaċ agus obair an fíġteiġlaiġ i gCeann Cofa, ag dul af aġaid go hfeaġ féid ġan ċorġ ġan ċeataiġe, go dtí gur táinig an leġáid anall ó'n Róimh. Anfan do fuafad amaċ, map a h-innfead ċuaf, go raib an cailíf imtiġte.

An lá bí an leġáid i luimneaċ ag caint le Mearġaċ bí fíof ag Amlaoib go raib fé ann agus bí fíof aiġe cad a bí uaid. Bí fíof aiġe go maiṫ go neófead Mearġaċ do'n leġáid ġur ḃein fé an macfamail do'n eoċair. Níof ḟan fé le n-a ċuille. D'euluiġ fé amaċ af an mainifcif agus fhead fé fuaf go Ceann Cofa. D'imif fé do Ġormflaiṫ cad a bí af riúḃal. Conaic Colla i gCeann Cofa é, aċ níof ḃein Colla aon iongnaid ḃé rin. Ceap fé go mb' féidir ġur ċifean eile fiona a bí ag dul fíof.

Cuif Ġormflaiṫ Amlaoib i ḃfolaċ go dtí go dtáinig an oíḋċe. Anfan do ġuid fí amaċ é i láf na h-oíḋċe agus

cuir ri cun riúbail é i mocht giolla tuilair, agus cuir ri i n-aonfeacht leir giolla tuilair eile go raib iontaoiu maic aici ar. Bi dá capal maithe ag an mbeirt, agus biodar tamall maith de'n trlig ar bótar Baile Átha Cliath gan a dtáinig an lá orra. Nuair a táinig an lá do conaic na daoine iad ag nior dheineadar aon iongnadh de beirt giollai tuilair. Sroisfeadar Baile Átha Cliath. Bi leitir ó Gormflaith ag Amlaoiu do Sitric, do rig Lochlanach Átha Cliath. Tairbeáin fé an leitir. D'imir an leitir do Sitric gach aon ruo. Nior b'fada go raib Amlaoiu ar bórd luinge agus é ag dul roir abaile go crích Lochlan.

Bi fé coir ra baile, rlán folain, raor ó baogal, gan beann ar Colla ná ar an legáid, ar Murchadh ná ar Brian, agus Tadg Óg ua Cealla ag bruireadh a croíde ag gol 'n-a diaig agus ag cuardach na ndúdaí dó.

Dá mbéadh fior ag Tadg cad a bi déanta aige béadh fé ag cuardach na ndúdaí dó agus ni h-ar maithe leir é. Dá mbéadh fior ag Niamh cad a bi déanta aige nior b' fada an mhaill uirthi dá taob an rséil úd do tabairt d'á céile. Fuaradar amach 'n-a diaig gan cad a bi déanta aige.

CAIBIDIOL XXI.

DROCH AIMRAS.

Nior b' fada go raib Amlaoiu imtigthe ar aigne agus a' cuimhne gach aoinne i n-Inir Catach agus i gCeann Cora, iarmuic de Tadg Óg ua Cealla. Bíodh Colla agus an legáid ag cuimheamh go minic ar an gcailín a guideadh, ach

niop cuiṁniġeap i n-aon cop ap Aṁlaoiḃ 'n-a taoḃ. Agur ap nóin, niḋ náp ḃ' ionġnaḋ, niop ḃ' féidip ḋóiḃ cuiṁneaṁ ap Ġoṁplaiṫ. Cuiṁniġeaḋ an leġáid uaipeanta ap Ġoṁpliaiṫ, aċ do ḋíḃipeaḋ pé an pmaoineaṁ ap a ċpoíḋe. Ip aiċi a ḃí an ċailíp pap ap ċuġ Bpian do Ċolla í. Aċ conup féadpaḋ an píġan pan, dap leip, a ḃí ċóṁ h-uapal, ċóṁ fial, leip an mainiptip agup leip na manaiġ, aġ bponnaḋ fiona agup gaċ niḋ eile d'á feaḃap opta, an píġan a bpionn an imáġ pan na Maiġdine Muipe ap Ċolla, conup féadpaḋ pí aon láṁ a ḃeiṫ aiċi i ngpuiḋ na cailípe? Gan aṁpap, dap leip, ba ṁó ab fiú an ċailíp, naoi n-uaipe, 'ná a paiḃ taḃaipṫa ḋóiḃ aiċi, agup 'ná a bféadpaḋ pí a ṫaḃaipt ḋóiḃ i gcaiṫeaṁ a paoġail. Aċ ní ċuipfeaḋ pan fiaċaiḃ ap ṁnaoi ḋ'á póṁḋ an ċailíp do ġuiḋ. Niop ḋiaḃal gaḋaiġeaċta an ḋiaḃal coiṁḋeaċta a ḃí aiċi.

Cuiṁniġ an leġáid ap an paġapt a cuipeaḋ anonn go ḋtí an Róiṁ. Ip aip a ḃí cúpam an éipoaim pap ap cpíoċnuiġeaḋ 'n-a paġapt é. Ap ḃ' féidip go mbéaḋ pé de ṁí-poptúin aip go pṗiocpaḋ an t-áipfeóip é agup go ndéanpaḋ pé a leiṫéid de ġniom? Cé p' ḃ'é an manaċ a ċuaiḋ puap go luiṁneaċ agup d'inip an bpéag do Mhearġaċ agup do fuaip an eoċaip uaiḋ? Pé p' ḃ'é féin ní paiḃ pé ameapġ na manaċ a ḃí pa ṁainiptip an lá a táinig Mearġaċ anuap ċun iad go léip a ḋ'feipġint. Ḃ'é an paġapt a ḃí imṫiġṫe ċun na Róṁa an t-aoinne aṁáin ná feaċaiḋ Mearġaċ an lá pan.

Ní feaċaiḋ Mearġaċ Aṁlaoiḃ an lá pan, aċ niop ċuiṁniġ an leġáid i n-aon cop ap Aṁlaoiḃ. Ní ċuiṁneóċ' aoinne ap Aṁlaoiḃ pa pséal. Ní ċuiṁneóċ' aoinne go ndéanpaḋ Aṁlaoiḃ a leiṫéid de ġniom. Ḃí pé pó opġailte, pó ġealġáipiteaċ, pó ṁacánca i n' feuċaint.

Do péip gaċ deaḃpaiṁ ní paiḃ aoinne ċun na cailípe ġuiḋ aċ an paġapt a ḃí imṫiġṫe ċun na Róṁa. Ḃí buaipt agup doiġíop ap an mbeipt, ap Ċolla agup ap an leġáid pé map

a bí an méid sin ag dul 'n-a luighe ar a n-aighne. Bí sé ag brúdh isteach agus ag dul 'n-a luighe ar aighne gach duine acu adhaidh san ar thráthadar le n-a céile air. Nuair a thráthadar air ní puinn cainte a deineadar air.

Ars ab ainim do'n trasairt, Ars mac Duib. Andeas ó Múrchaidhe ab eadh é. Daoine ana chleidheamhnacha ab eadh a muintir. Bí a lán acu i n-aimsir Bhriain. Bí ana cion ag Coilla air.

"Má dein sé an ghniomh san," arsa Coilla, agus an beirt ag tasairt do'n ghnó, "ní cuid da lúgha 'ná a fonn a béadh orm a rádh gur thuag nár ghlaoidh Dia ar an saoghal mé san ar deineadh an ghniomh!"

"Ní fada gur midir dó beit ag teacht tar n-air ó'n Róimh," arsa'n leasáid. "Má dein sé an ghniomh ní dócha go dtiocfaidh sé tar n-air anso."

"Ó, a Tighearna Earboig," arsa Coilla, "is fíor duit é! Nior cuimhnigeas riamh air sin: Má dein sé an ghniomh ní tiocfaidh sé tar n-air. Má tagan sé tar n-air tairbeánfaidh san go roiléir nár dein sé riamh é!"

Nior dóich leis an leasáid go dtairbeánfadh a teacht tar n-air nár dein sé an ghniomh, ac ní dúbairt sé aon rud. Do leig sé do Coilla an méid sin róláir a beit aige.

Suim laethanta 'n-a diaigh san do táinig Ars. Dug sé a lán teachtaireachtaí ó'n Róimh leis, teachtaireachtaí ag thiall ar Coilla, agus ag thiall ar an leasáid, agus ag thiall ar Bhrian. Dug sé leithi ó'n bPápa ag thiall ar an leasáid. Dug sé a lán rudaí beannuighte leis ag thiall ar an mainistir, taire naomh agus imágana agus neithe de'n tsórd san. Agus dug sé leadhar Airrinn leis do'n mainistir, agus leadhar Soisgéal a bí sgríobtha i Laidin. Ac ní raib aon nidh d'ár dug sé leis ba mó gur deineadh iongnadh dé 'ná éide Airrinn a bí déanta d'éadach snáthóir agus gur dóich le duine gur b' ór ar fad í, bí sí cóm sgeanta san.

Ni raib aon treó ac ar dein na manaig go léir de cúram de 'n tragart ós. Agus ni raib aon teóra leir an áit ar bi ortha nuair a conaccadar ra baile acu féin airír é. Dioḃ ré ag déanamh a dícil ar na ceirteana d' freagairt a bioḃ ag teacht ó'n uile taob air agus iad go léir 'n-a timpal.

"Cad é an fáid a bír ar uirge?"

"A' raib droc aimrir agaib, a Airt?"

"Cad é an ragar daoine na Rómánaig, a Airt?"

"A' dtuigfidír aon focal Gaeluinne ó duine, a Airt?"

"A' bfuil riad cóm buide agus a deirtear iad a beit?"

"An daoine fógánta iad?"

"A' bfuil Creideamh acu, a Airt?"

"Ir dóca gur laidion ab éigean duit a labairt leó i gcómnuige, a Airt?"

"Ir dóca, a Airt, gur fear breag naomta an Pápa."

"An catair ana mór catair na Róma, a Airt?"

Comáineadar leó ar an gcuma ran. Bi Colla agus an legáid ag feuchaint ortha agus ag feuchaint ar Art. Ar ball do dhuid an beirt i leit taoib.

"Cion tú féin anoir, a Tigearna Garboig," arra Colla, "nár déin an fear ran riam a leicéid de gníom."

"Cim," arra'n legáid. "Nior dein. Ni féadfad ré é. Tá ran roiléir go leór. Ac cuaid manac éigin, nó duine éigin i riocht manaig, ruar go luimneac ag triall ar an ngaba agus fuair ré macramail na h-eochrac uaid. Conaic Meargac iad go léir an lá cugar anuar anro é, agus ni feacaid ré ortha an manac a fuair an eochair uaid. Ir éagramlac an rgéal é. Ni feadar an traogal cad ir ceart dom a déanamh 'n-a taob mar rgéal. Tá aon contaḃairc amáin or cionn an tragairt óig reo agus ir ceart é taḃairc ar an gcontaḃairt rin."

"Cad i an contaḃairt atá or a cionn, a Tigearna

Carboig ?" arra Colla. "Ar nóin tá fior ag an raogal ná féadfaid aoinne an gadaigeacht ran a cur 'n-a leic."

"Ir fior ná féadfá-ra ná mire i cur 'n-a leic," arra'n Legáid. "Ní gáid dúinn ac feucaint air. Ac feuc conur mar a fearuigean an rgéal. Bí an cailíf ra n-éfidam agur cúram an éfidaim ar Art. Ní feacaid aoinne an cailíf ó'n lá a d'imcig Art go dtí an lá a tánag-ra anro. Cuirir-re fior ar an mborca iarrainn an oídce rin. Bí an borca folaṁ. Rageid an rgéal ran amac luat nó mall. Pé áit 'n-a bfuil Aṁlaoib tá fior aige go raib an borca folaṁ an oídce rin. Neófraid Aṁlaoib an rgéal ran. Rageid an rgéal ó béal go béal. Cad 'déarfar ? Cad a beid le rád ac, 'Ní raib aoinne cun na cailíre cógaint ac fear an éfidaim.'"

"Tá an rgéal go h-olc, a Tigearna Carboig. Cad ir dóic leat ir ceart a déanaṁ ?"

"Ní folair a déanaṁ amac, ar dtúir, nác é Art a fuair an macfaṁail do'n eocair ó Mearrgac. Dá mbéad an méid rin focair béad Art ó baogal. Dá bfréadfá-ra, gan aon níd do leigint ort, a cur fiacaib ar Art culaid manaig do cur uime agur dul ag déanaṁ gnóda an éfidaim, d'féadfai Mearrgac a tabairt anuar, fé mar a tugar-ra anuar céana é, agur leigint dó rabairc fágail ar Art. Anran do neófrad ré dúinn ar b' é rin an manac a fuair an eocair nó nár b'é."

"Ac, a Tigearna Carboig," arra Colla, "ní gáid dul cun na tríobloide rin i n-aon cor. Tá aicne maic ag Mearrgac ar Art le fada riaṁ. Dá mb' é Art a geóbad an eocair d' aicneóc' Mearrgac é le linn na h-eocrac a tabairt dó."

"Ó, má'r mar rin é," arra'n Legáid, "ní gáid dúinn a tuille de duag an rgéil a d' fágail. Má deirtear aon focal coídce i gcoinniu an tragairt óig reo mar geall ar

an gcailiṁ glanṁaiḋ Mearṁac é. Neóṁaiḋ Mearṁac náċ ḋó a ḋuġ ṁé an eoċaiṁ, aġur beiḋ 'ṁior aġ gaċ aoinne ġur b'é an ṁeaṁ a ṁuaiṁ an eoċaiṁ a ġuiḋ an ċailiṁ. Ni gáḋ a ḋuille ḋe ḋuaġ an ṁġéil a ḋ'ṁáġail."

"Ni gáḋ, a Ċiġeaṁna Gaṁboiġ," aṁṁa Colla, "ḋúinn a ḋuille ḋe ḋuaġ an ṁġéil a ḋ'ṁáġail, ċóṁ ṁaḋa agur a ċéiḋean aon aṁṁaṁ a beiṫ aṁ Aṁt, aċ ḃa ṁaiṫ liom, ḋá ḃṁéaḋainn é, teaċt ṁuaṁ leiṁ an ḃṁeaṁ a ṁuaiṁ an eoċaiṁ. Manaċ ab eaḋ é ḋo ṁéiṁ maṁ aḋeiṁ Mearṁac. Ḃi eólur na mainiṁṫeaċ go maiṫ aiġe, agur eólur an éṁḋaim. Ḃi ṁior aiġe an eoċaiṁ a beiṫ agam-ṁa agur gan aon ḃṁeiṫ a beiṫ aġ aoinne aṁ i ṁáġail aṁ mo láiṁ. Ḃi ṁior aiġe gur b'é Mearṁac a ḋein í. Cé h-é an ṁeaṁ a ḋ'ṁéaḋṁaḋ an ċ-eólur ṁan go léiṁ a beiṫ aiġe agur náċ ḋuine ḋeṁ na manaċaiḃ é, agur a ċuaiḋ ṁuaṁ aġ ṫṁall aṁ Mearṁac i ṁioċt manaiġ?"

"Ni ṁéaḋṁaḋ ṁé ḋul ṁuaṁ go luimneaċ i ṁioċt manaiġ," aṁṁa'n leġáiḋ, "gan culaiṫ manaiġ a beiṫ aiġe le cuṁ uime."

"Ni ṁéaḋṁaḋ go ḋíreaċ," aṁṁa Colla, "agur cá ṁaiḃ ṁí le ṁáġail aiġe?"

"An ḋóiċ leaṫ," aṁṁa'n leġáiḋ, "a' ḃṁéaḋṁá a ḋéanaṁ amaċ ó-ṁ na manaiġ aṁ ḋuġ aoinne acu culaiṫ manaiġ aṁ iaṁaċt ḋ' aoinne le ḋéanaiġe? Má ċeiṫiġean tú iaḋ aiṁ ṁin reaċain agur ná leiġ uaiċ aon niḋ i ḋtaoḃ na cailiṁe. Ḋá mḃéaḋ 'ṁior aġ an mḃiṫeaṁnaċ go ḃṁuilteaṁ aṁ a ṫóiṁ ni ḃéaḋ aon ḃṁeiṫ againn aṁ teaċt ṁuaṁ leiṁ."

"Ni'l agam aċ an gnó ḋéanaṁ ċóṁ h-aiciliġe agur ḋ'éaḋṁaḋ é," aṁṁa Colla.

Anṁan ḋo ḋuġaḋ aġaiḋ aṁ gnóṫaiḃ eile agur ḋo ṁáġaḋ an ṁġéal ṁan aṁ an gcuma ṁán.

Do ċṁioċnuiġ an leġáiḋ an gnó a ḃi aiġe le ḋéanaṁ i

n-Éirinn. Anran cuaiḋ ré go Ceann Corca agur ḋ'fág ré rlán ag an Árḋriġ. D'fág ré rlán ag teiġlaċ an Árḋriġ. D'imir ré do Ḃrian cad é an rġéal áṫair a ḃéaḋ aiġe do'n Pára nuair a neórraḋ ré dó na neiṫe móra a ḃí déanta ag Brian do'n Ċreideamh i n-Éirinn, agur na neiṫe ba mó 'ná ran a ḃí i ndán dó a déanamh anoir nuair a ḃí a ċómaċt agur a ġradam agur a dliġṫe i bfeirm an Éirinn go léir. Dúḃairt Brian leir go neórraḋ ré an fírinne do'n Pára nuair a neórraḋ ré na neiṫe rin dó. Anran do bronn Brian reóide uairle air, agur do rgaraḋar.

D'fág an leġáid rlán ag Muirċaḋ, agur d'fág ré rlán ag Gormflaiṫ.

Ire focal déanaċ adúḃairt ré le Colla agur é ag imṫeaċt amaċ ar an loing, ó Imir Caṫaiġ: "An cuimin leat, a Colla," ar reirean, "an focal úd adúḃairt leat i dtaob Briain agur an nime?"

"Ir cuimin, a Ṫiġearna Earboiġ," arra Colla. "Do labrar leir an Riġḋamna. Tá gaċ níḋ rocair díreaċ mar a ċómairliġir."

"Labair airír leir," ar reirean, "agur imir dó go ndúḃairt leat labairt airír leir."

"Déanrad, a Ṫiġearna Earboiġ," arra Colla.

Cuaiḋ an leġáid ar bórd na loinge agur do ġluair an long amaċ ó Imir Caṫaiġ, riar béal na Sionainne, tar Léim Ċúċulainn, amaċ an ṫarraige mór.

Do ḋein na manaiġ i n-Imir Caṫaiġ a ngnó do réir na riaġal. Bí an rgoluiġeaċt imr na rgoileanaiḃ agur na h-úrnuiġṫe imr na h-eaglairiḃ, an trorgaḋ agur an treiġnear agur gaċ gnó diaḋa eile ar riúḃal mar ba ċeart, fé ċomairce Seanáin naomṫa. Bí Colla go díċealaċ agur go dúrċaċtaċ ag feuċaint i ndiaiġ gaċ aon níḋ agur i ndiaiġ gaċ aon duine. Bí eoċair an borca iarrainn 'n-a

feilb féin aige go h-airead, agus ni feidir aonne fa tig ná go faid an cailig daor ûd irtig go daingean fa borca iamain fé'n nglar. Ni faid, áiteac.

leaḃar a ḋó.

caibidil I.

cíos an árdrígh.

Ċóṁ luaṫ agus bí Bhrian rocair ra n-árdríġeaċt ṫurnuiġ a ċíor ar ṫeaċt ċuige irteaċ ó gaċ aon páirt d' Éirinn. Deirtear gur ṫugaḋ Bhrian Bóraṁa air mar ġeall ar an gcíor a ḋ'éiliṁ ré. Ní ḋóiċ liom go bfuil fírinne ra n-abairt rin. Ní h-é Bhrian a ċeap an cíor. Bí cíor an árdríġ ceapaiṫe na céadta bliain rar a ṫáinig Bhrian ċun na h-árdríġeaċta. Nuair a ṫáinig Bhrian ċun na h-árdríġeaċta do ċuir gaċ ríġ cúige as ṫriall air an cíor a bí ceangailte air, do réir dliġe na h-Éirean, do ċur as ṫriall ar árdríġ Éirean. Deir cuid de'n ṫreanaċur gur b'é cúis 'n-ar ṫugaḋ Bhrian Bóraṁa air 'ná ro. Bóraiṁe ab ainim do'n ḃaile 'n-a raiḃ ríġṫeiġlaċ Bhriain, as ceann na cora. Do ṫugaḋ, ar ran, "Ceann Cora" ar an ríġṫeiġlaċ agus do ṫugaḋ Bhrian Bóraiṁe ar Bhrian féin toirg é beiṫ 'n-a ċóṁnuiġe ar an mBóraiṁe. Mearaim gur mó an ċiall atá leir an gcaint rin 'ná leir an gcaint eile.

Lá Samna an lá a bí ceapaiṫe i gcóṁnuiġe riaṁ ċun cíora an árdríġ do ċur irteaċ, agus 'reo mar a bí an cíor rocair:

Ó Conaċtaiḃ oċt gcéad bó agus oċt gcéad muc.

Ó muintir Corcomruad deic scéad dam agus deic scéad caoiri agus deic scéad bruit.

Ó Corcabaoiscne deic scéad dam agus deic scéad moit agus deic scéad muc agus deic scéad bruit.

Ó muintir Ciarruide deic scéad dam agus deic scéad bó agus deic scéad muc.

Ó muintir Murchadha trí céad bó leathar agus trí céad loilisheach agus trí céad muc agus céad bruit.

Ó Tir Conail cúig céad bó agus cúig céad bruit.

Ó Tir Eogain trí céad muc agus trí céad ualach iarainn.

Ó Clann Ruoraighe trí caogaid bó agus trí caogaid muc.

Ó Oirghiallaib céad agus trí fichid bó.

Ó Cúige Laigean trí céad bó leathar agus trí céad muc agus trí céad ualach iarainn.

Mar rin doíb mór-timpal na h-Eirean go léir. Ni'l cuirtea fior anro agam ac fior beagán der na cioranaib, oiread oiread agus tairbeanraid an trlis ar a ndioltí an cior, agus an fásaltar ciora a díod ag tuitim ar na cineacaib agus ar na dúthaib fé leit.

Di a scion de'n cior ar na Loclanaig, leir, an cuid acu a bi rocair i mbailtib móra na h-Eirean. Di ar Loclanaig Daile Áta Cliat trí caogaid riora fiona do tabairt mar cior d' Árdrig Eirean. Di ar Loclanaig Luimnige trí céad agus trí fichid riora d' fion deaig a tabairt mar cior dó.

D'féidir go briarróc' duine conur féadrad Loclanaig Luimnige cior a díol le h-Árdrig Eirean má díodar go léir oideachta a' Luimneach?

Di an cuid acu nár géill do Bhrian oideachta, ac an cuid acu do géill dó agus do geall beit dílir dó, do fágad ann iad. Fear eagnaide, tuirgionach, ab ead Bhrian. Daoine go raib eólur mór acu ar gach gnó ceannaigeacta ab ead na Loclanaig a bi inr na catharacaib cuan i n-Eirinn an uair rin. Do cuig Brian gur b' ana tairbteach an rud

do ṁuintir na h-Éireann ceannaighe de'n tróṫ ran a beit inr na catarṁcaib a bí ar na cuantaib. Go dtabarfaidír irtheaċ ó dúṫaib iarṁtha earrai nár b' féidir a déanaṁ i n-Éirinn agus go gceannóċaidír ó ṁuintir na h-Éireann, le díol inr na dúṫaib iarṁtha, na h-earrai a déanrai i n-Éirinn agus nár b' féidir a díol i n-Éirinn. Mar gheall air rin irtheaḋ fág ré na locḷannaiġ inr na catarṁcaib a bí ar na cuantaib. D'fág ré iad i mBaile Áṫa Cliaṫ, i bPortláirge, i gCorcaiġ, agus i Luimneaċ, agus i mbailtib beaga eile n-a bréagradh loingear teaċt irtheaċ ċúċa. Cuir ré fé díor iad, áṁċaċ, agus ní raib aon ċur i gcoinnib an díorṁa acu. Ní raib an díor nó ṫrom agus an fáid a díolaḋar an díor Díonaṁ fé cornaṁ Dhiain.

Tagaḋ an díor irtheaċ ó Éirinn go léir, gaċ aon lá Samhna, go teiġlaċ Dhiain i gCeann Cora. Dob' uaċbarrċ an raiḋḃreár é. Aċ do caiṫi é go léir. Díoḃ ruar le trí míle bó ann de buaiḃ ramhra, agus trí ċéad déag muc, agus do h-iṫi an feóil rin go léir, bí an teiġlaċ ċóṁ mór ran, agus díoḃ oiread ran daoine, uaral agus ireal, ag teaċt agus ag imteaċt ann coiṫċianta. Díoḃ trí ċéad agus ċúig cinn fiċid ann de ṗiorai fiona, d' fion dearġ, agus trí caoġaid ṗiorṁa der na fionraiḃ eile, agus d'óiṫi an fion go léir, mar bí féile agus fairrinġe i ríġṫeiġlaċ Dhiain, agus raiḋḃreár agus uairleaċt, ṫar gaċ teiġlaċ Árdríġ d'á raib i n-Éirinn ó aimsir Cormaic mic Airt. Deirtí an uair rin go raib Brian ar ḋuine der na trí Árdríġṫiḃ ba ġlórṁaire d'á raib i n-Éirinn riaṁ. Conaire Mór mac Eidirrsceóil an céad Árdríġ díoḃ ran, Cormac mac Airt an tarna h-Árdríġ díoḃ, agus Brian Bóraimhe an tríṁad h-Árdríġ díoḃ. Coimeád Brian an mórḋacht ran agus an ġradam ran agus an ċóṁacht ríoġa ran 'n-a lán neart agus 'n-a lán troillse an fad a ṁair a réim i n-Árdríġeacht na h-Éireann.

Bí ré ṁóra 'n-a ṗeapṗan. Fear ḟionn, árd, deaṫċúmṫa dob' eaṫ é; fear ṫéaṫaċ, ḟuinneaṁail, cuṫaiṫ. Bí a ċeannaċa roluṁaṁ. Bí ċadan leaṫan, árd, bán aiṁ. Bí ṙród fada díṁeaċ aiṁ agus í beaṫáinín ró ṫéaṫaṁṫa, ba dóiċ leat, do'n ċuid eile d'á ċeannaċaib. Ní ṁaiḃ puinn ṗéaróige aiṁ agus ṗéaróṫ donn ab eaṫ an méid a bí aiṁ rap ar liaṫ ṙí. An ṁud a déaṁṗá leir an ṙróin déaṁṗá le ṫaċ ball eile d'á ċeannaċaib é nuair ḟeuċṗá ar ṫaċ ball ṗé leiṫ díob, .i. ṫo ṁaiḃ an ball ran beaṫáinín ró ṁór; aċ nuair ḟeuċṗá ar a aṫaid i n-aonṗeaċt ċíṗeá ṫo ṁaiḃ na ceannaċa ṫo léir do ṗéir a ċéile cruinn. Iṗé ṁud ir mó a ṫaḃaṁṗá ṗé ndeaṁa, ámṫaċ, 'ná ṫo ṁaiḃ, dar leat, an iomad báine 'n-a ċúntanór. Anran, nuair ḟeuċṗá ar a ṗeapṗan ba dóiċ leat, ar an ṫcéad aṁarc, ṫo ṁaiḃ na ṫéaṫa par beaṫ ró ṁór, ró ṫéaṫaṁṫa, do'n ċaḃail, aċ nuair a ṫóṁairṗeá an cliaḃ ċíṗeá ṫo ṁaiḃ an cliaḃ ran níḃa ṫéaṫaṁṫa ṫo mór 'ná cliaḃ aon ḟir eile der na ṗeapaiḃ a bí ar a ṫeiṫlaċ. Anran ar ball, ní ró ṁór an ionṫnaḋ a béaḋ ort nuair a ċíṗeá a ċlaiḋeaṁ aiṫe 'á ċaraḋ i dtreó ṫur dóiċ leat ná béaḋ meaṫċaint ṙlaiṫe ann, agus nuair a déaṁṗá ad' láṁ ṗéin ar an ṫclaiḋeaṁ ṫcéadna ṫo ṫcaiṫṗeá do dá láṁ a ċur ar an ndoṁnċur **ċun é** ċaraḋ i n-aon ċor. Ċuiṫṗeá ad' aiṫne anran ṫur b' é téaṫar agus neart na nṫéaṫ ṗé ndeaṁa do'n ċaḃail ḟeuċaint ċóṁ caol.

Bí an ċroíḋe agus an aiṫne agus an ṁeaḃair ċinn, agus an tuirṫint, agus an ḟoiḋne, agus an ḟaiḋeaṁaíḋe, agus an ṫéiṁe innṫleaċta, ċóṁ maiṫ ar ṫaċ aon traṫar cuma le neart an ċuirp agus na nṫéaṫ.

Nuair a bíoḋ an ḟear ran aṫ ṙiar na ṙlóṫ agus 'ṫá ṫcur i n-íoḋnaiḃ caṫa agus nuair a laḃraḋ ṗé leir na ḟeapaiḃ, do h-aiṁiṫi an uile ḟocal uaiḋ ṫo h-árd agus ṫo ṫlan, ó ċeann ceann de ṗáirc an ċamṫa; agus i rṗéiriinn caṫa, ṫá laḃraḋ ṗé árd, aṫ rtiúruṫaḋ na bṗear nó 'ṫá nṫriorad

cun an cómhraic, do mhothuigeadh na fir a díodh i n' aice fiorannaċ 'n-a gcluasaibh, dí a leiṫéid fin d'uċtaċ aige agus a leiṫéid fin de neart 'n-a chiabh agus 'n-a ceann agus 'n-a gut. Nuair a labhradh an gut fan i lár an cata do chiteadh an namhaid, agus ir minic a baineadh fuaim an guta fan a mirneaċ díoḃ agus go n-iompuigidís agus go dteiṫidís. Níor b' aon iongnadh an fear fan do gabáil tré fhóigtiḃ namhad mar a gaib, agus é teaċt cun Aṫorigeaċt na h-Éireann mar a táinig.

Dí ana dealbham ágá mac, Murċadh, leis. Dí an téagar céadna ag Murċadh ins na géagaibh, agus an feuċaint ċaol ra ċabail aige mar geall ar téagar na ngéag. Dí sé i n-aigne Dúlainn Óig agus i n-aigne na bfear eile n-a raib aiṫne acu ar an mbeinn, gur throime agus gur threise agus gur b'fearr d'fearr Murċadh 'ná a athair an lá b'fearr a dí an t-athair.

Dí an beinn tréan go maiṫ. Dí fir tréana ar Dáil gCais, agus d' aomhuigdar go léir ná raib aon breiṫ fiam ag aon fear eile acu ar aoinne de'n beinn sin.

CAIBIDIL II.

MEARBALL AIGNE.

Nuair a dí Brian rocair ra n-Aṫorigeaċt do cuirmiġ breiṫ der na h-uairlib ar beiṫ ag teaċt go Ceann Coma ar gaċ áird i gcian agus i gcómhgar. Níor fhada go mb' éigean cuille rigde déanamh ra rígṫeigiaċ. D'éigean an rígṫeigiaċ do ċur i méid. D'éigean tigde nua do ċur suas, i n-aice an tige mhóir, i dtreó, nuair a díocfaḋ rígh

cúige nó pruínra nó fear léiginn, go bréagrai é cur cun cómhnuigte ar a fuaimhnear, pé fada gaibid ba mhaith leis fanmhaint.

Cuir an obair rin tuille gnóta ar Mheargac agus ar na ceárdaidcib a bí ag obair aige. D'á éagmuir rin, cóm luath agus bí Brian i n' Árdrígh ar Éirinn bí na rígte eile, rígte na gcúigí, ag cur fior go Ceann Corra ar gach aon tragar airm. Ní raib aon mhear ar chlaideamh ná ar fleag ná ar chuaig mura bréagrai a rád gur i gCeann Corra, i gceárdain Mheargaig, a deinead iad. Do chuir ran, leis, tuille gnóta ar Mheargac. B' éigean dó tuille gaibní agus tuille de gach aon tragar ceárdaithe do chur ag obair. Bí cúram mór air, ac bí níb ar a aigne ba mhara dó cuige 'ná an cúram, d'á méid é. Bí fior aige go raib an cailíf daor úd guidhe ar an mainirtir agus gur b' é féin fé ndeár é. Bí fior aige gur dein fé beagt fímplíde nuair a tug fé an macfamail úd na h-eochrach irteach i láim aoinne le breith fior ag triall ar Colla. Bí fior aige go raib fé ceart aige féin dul fior agus i cabairt irteach i láim Colla féin. Dá ndeinead fé mar rin chiocrad an fírinne amach láithreac, agus ní guidfí an cailíf.

Bí fé ag mactnamh ar an méid rin ó'n lá a bí an legáid ag caint leis agus d'á méid mactnamh a dein fé ar an rgéal ireab ir mó a bí an rgéal ag breith gneama ar a chroide. Bí an rgéal 'á cur amú ar a gnó agus ag baint codla na h-oídce dé. Níor b' féidir dó labairt le h-aoinne 'n-a daob, ná cómairle d'iarraid ar aon duine de'n muintir a bí 'n-a timpal, ná ar aon duine de deisiac Bhrian, le h-eagla gur tuille díobála a déanfad fé. Fé deire focarnig fé ar dul fior agus ar labairt le Colla féin. Cuaid fé fior agus do labair fé le Colla.

"Feuc, a Athair," ar feirean, "tá mo chroide bruite ó beit ag mactnamh ar an gcuma úd 'n-ar deinead amadán

oíom i otaoḃ na h-eoċraċ agur i otaoḃ na cailíre. Ní ḟéadfainn fanṁainc a cuille gan teaċt cun cainte le t' onóir. Ní foláir duḃ éigin a ḋéanaṁ cun teaċt ruar leir an mbiċeaṁnaċ, pé h-é féin. Dúrfiḋ mo ṡláinte nó imṫeóċaḋ ar mo ṁeaḃair muna ndeinteap duḃ éigin."

"Tá m' aigne féin ċóṁ ruaiṫte le t aigne-re map ḟeall air, a ḋuin'uarail," arra Colla, "agur tá mbéinn ag maċtnaṁ go ceann bliana air ní ḃóiḋ liom go bréagfainn cuiṁneaṁ ar cad ir ceart a ḋéanaṁ. Tá otagaḋ an c-Árḋriġ ċúġam anro agur go ndéanfaḋ ré ġur ṁaiṫ leir an cailín a ḃ'feirgint, cad a béaḋ agam le ráḋ leir? Ḃ'féidir go ndéanfaḋ ré i n' aigne féin go bruil an cailín rin ró ḋaor ċun í ḟágáilt anro. Níor ḃ' aon iongnaḋ liom go ndéanfaḋ. Ḃ'féidir go dtuigfeaḋ ré i n' aigne ġur ċeart cailín ċóṁ luaċṁar a taḃairt do ṗríoṁ-eaglais na h-Éireann. Ġur ṁaiṫ an treóir í ḃ' Árḋriġ Éireann le bronnaḋ ar ṗríoṁ-eaglais Éireann, ar eaglais Árḋṁaċa. Ir ar eaglais Árḋṁaċa ba ċeart í bronnaḋ. Sinéadfaḋ aoinne a círeaḋ í. Táim mar a béinn i n-uirge ṡeiriṫe ó ruair Bhrian an Árḋriġeaċt agur ná feaḋar cad é an neóṁat a béaḋ ré ċúġam irteaċ 'ġá ráḋ ġur ṁaiṫ leir an cailín rin a ḃ'feirgint. Ir truaġ ċráiḋte nár ċoimeáḋ ré í an ċéad lá agur gan í taḃairt i n-aon ċor duínn!"

"Cad déarfá, a Aṫair," arra Mearġaċ, "dá dtéiḋinn agur an rgéal a ḃ'innrint do Murċaḋ ó Cuirc go deire?"

"Caiṫfear an rgéal a ḃ'innrint gan a cuille ríġniṫ, dó féin nó do Bhrian," arra Colla. "D'innrfear féin an rgéal do'n leġáid, mar ir eól duit. Tá n-iarrtí an cailín orm an fuaid a bí an leġáid anro do neórfaḋ an leġáid do'n Árḋriġ cad a bí imṫiġte uiṫi. Béaḋ an leġáid idir mé agur an t-Árḋriġ agam. Anoir tá an leġáid imṫiġte agur

tá rgannra orm le h-eagla go n-iarrfaí an cailíf orm. Má deir Brian, 'Cad 'n-a taob nár innrir dúinn láitreac go raib rí imtigte?' cad a beir le rád agam? Déarfar gur breaz a tugar uain do'n bitéamnac ar imteact rlán agur an cailíf a bpeit leir agur do cur ó aon fágail a beit ar i tabairt tar n-air."

"D'féidir, a Acair," arra Mearrgac, "go mbéad ré cómh mait againn dul cun cainte le Murcad agur an rgéal a d'innrint dó ó turac go deire. Mire fé ndeár an t-olc go léir. Ní raib aon éart agam gan teact anro cun cainte leat-ra rar ar tugar uaim an eocair! Ní feadar an traogal cad d' imtig orm agur a leicéid de gnó leanbaide dóanam. Nuair a conac an aibíd agur an cocal do bainead de m' coraint mé glan."

"Ir uactárac an rgéal é," arra Colla. "Ní feadar an traogal cá táimig an aibíd. Tairbeáin an legáid na manaig go léir duit agur dúbairt ré go ndúbrair nár b' aoinne acu a bí ann."

"Dúbart," arra Mearrgac, "agur dob' fíor dom é. Ní h-aoinne acu a bí ann."

"Ní mirte dom a d'innrint duit," arra Colla, "go raib rórd driuc aimrair ag an legáid ar an ragart ós ro againn ar an Acair Art mac Duib, ac dúbart-ra leir dá mba dó ran a tabairé-ra macramail na h-eocrac go n-aitneórá é."

"D' aitneócainn, a Acair," arra Mearrgac. "Tá a lán der na manaig atá anro agur d' aitneócainn iad, leir. An manac gur tugar an eocair dó ní feaca roimir rin é ná ó rin."

"Ní baogal go breacair ó rin é," arra Colla, "agur ní dóca gur baogal go breicrir airir é má féadan ré coimeád ar do radarc. Ir dóic liom d'á luatact a beir am rgéal go léir innrte do Murcad againn gur b' ead ir fearr é."

D'imtiġ an beirt ruar go Luimneaċ agus ar ran go Ceann Coma. Fuaratar caoi ar ċaint a dèanamh le Murċaḋ agus d'innreadar dó gaċ nid fé mar a ċuit amaċ, i dtaob na cailíre. Ceirtiġ fé iad go dlúṫ, dímeaċ mar a ċeirtiġ an leġáid Colla. D'á fearaḃar a ċeirtiġ fé iad, áṁtaċ, ireaḋ ba mó a ċuaiḋ an rġéal i n-aimṁéiḋ air agus ireaḋ ba deacair dó aon tuairim a ṫabairt do cé r' b' é an bitheamhnaċ. Dúbairt fé leó gur b'fearr gan an rġéal do leiġint amaċ.

"Ire mo ċuairim láidir," ar reirean, "fé h-é an bitheamhnaċ, ná fuil fé ró faḋa uainn an neómat ro, agus go bfuil fé ag fairge go dlúṫ oiainn feuċaint cad a dèanfaimíd. Ní h-aon duine iarraċta é. Ṫairbeáin fé an iomaḋ eólair. Bí fíor aiġe cá raiḃ an ċailín i gcoimeád, agus bí fíor aiġe cá raiḃ an eoċair, agus bí fíor aiġe cé r' b' é an gaḃa a dein an eoċair. Ir iongantaċ an bob a buail fé ort, a Meargaiġ!" ar reirean, ag cur rġeartaḋ gáire ar.—"Má aiṁġim-re aon focal ó m' aċair," ar reirean, "'gá ráḋ gur ṁaiṫ leir an ċailín a d'feirgint, nó gur ṁaiṫ leir í ċur go h-Árdṁaċa, cuirfiḋ mé dé é. Ní mór dúinn go léir beiṫ ag fairge coiṫċianta feuċaint an bfaiġmíd aon fíoc de raḋarc ná de ḃalaiṫ an bitheamhnaiġ."

Ċuir an méid rin aiġne na beirte ċun ruaimnir mórán. Ṫáinig Mearġaċ go Luimneaċ ċun a ġnóṫa, agus ṫáinig Colla aḃaile ċun na mainirtreaċ.

Nuair fáġadar Murċaḋ do ċrom reirean ar ṁaċtnaṁ. Ṫuig fé áilneaċt na cailíre agus a daoine. Bí fíor aiġe, fé r' b' é an bitheamhnaċ, go ndéanfaḋ an ċailín rin fear raiḋḃir dé i gcaiṫeam a raoġail, dá bfréaḋaḋ fé í díol, agus go ndéanfaḋ rí daoine raiḋḃre d'á fliocṫ ar fead reaċt nglún. Bí fíor aiġe nár b' féidir í díol i n-Éirinn. Dá gceannaiġṫí í i n-aon mainirtir ná i n-aon eaglais i n-Éirinn go n-aireófí teaċt ṫáirrí go luaṫ, ó béal go béal,

ameasg sigte agus daoine, an fuid na h-Eirean go leir. Bi fior aige, d'a brig sin, nar b'feidir i diol gan i cur amach a' h-Eirinn. Tre ceannaige eigin Locklanach a caitfi san do deanamh. Bi gach aon daogal, dar leis, go raib san deanta ceana. Bi an iomad aimsire fagalta ag an mbriteamnach, agus do reir an duib a buail re an Mearsach nior biteamnach é do tabarfad aon faillig sa n-aimsir a tugad do. Ma bi an cailin imtigte tar farraige ni raib ann ach fiantar, dar leis, beit ag cuimneam an teacht suas léi go deo. "Ach ni'l agam le deanamh ach beit ag faire cúgam," an reirean i n' aigne fein.

"Ni cuirfinn tar mo learmácain é!" an reirean, a' mactnam eile. "Is aici bi an cailin i gcoimead san an cuiread fior i go h-Inis Cataig. Agus is cuimin liom go mait nách le h-aon deag-toil a rgar ri leis an reóid uarail. Ach cé r' b' é an manach? Agus cá bruair ré an aibid agus an cocal má ba manach bréige é? Conus a fuair ré amach gur b' é Mearsach a dein an eocair? Ni dóca go scuirfead ri fein aibid agus cocal uimpi———Ach cad é sin agam 'á rád! D'aitneóc' an gaba i láithreach. Má 'ri a dein an gniom, agus go deimin, a rigan, ni cuirfinn-re tort é, bi duine éigin aici cun na h-oibre déanamh di. Cé r' b' é an duine sin?———Ni feadar an traogal. Ni'l agam ach beit ag faire cúgam.———Ach caithfear feuchaint ad' diaig go géar, a rigan, i neitib eile leis. Ni gan cúis a tug an legáid an folárain deirineach ro dom agus é ag imteacht, dar éis an folárain céadna tabairt dom tamal roimis sin. Ó, ambara ni déanfaid ré an gnó dom aon miogarnach a teacht orm."

caibidil III.

"LADY, DOST THOU NOT FEAR TO STRAY."

Cuid de'n céad ghnó a dein Bhrian, dóigh luath agus bí fé focair dainghean fa n-Árdrígheacht, ab eadh na h-eaglaisí a bí loiscthe i ndiaigh na Lochlanach do dheiriughadh agus do flánughadh agus do chur i dtreó airíse. Chuir fé fuar an eaglais mór i gCill Dálua; agus an eaglais i n-Inis Cathaigh; agus dein fé athnuachaint ar an eaglais i dTuaim Gréine. Dein fé bóithre móra ó thaobh thaobh agus ó cheann ceann d' oileán na h-Éireann, agus dein fé throcaid bhreaghta leathana láidire ins na háiteanaibh 'n-a dtéidheadh na bóithre sin trearna aibhní, i dtreó gur dein fé tairbhe ana mhór do'n poibhlidheacht, mar gur chuir fé ar cumas daoine dul ar chaithbaibh fada gan an iomad thrioblóide. Bí átha mór ar an bhroibhlidheacht mar gheall ar na h-oibreachaibh sin.

Dein fé dúna agus dainghean láidire, leis, i n-a lán áiteanna, agus chuir fé buidheana maithe láidire fear ircheach ins na dúnaibh sin agus ins na dainghneanaibh sin, mar luchd coimeádta, i dtreó go mbeidís ann i gcómhnúighe chun na tíre do choraint agus chun fmacht an Árdrígh do chur i bhreidhm ar aon duine, nó ar aon aicme daoine, do mhearfadh an fmacht fan do mhilleadh. Do neartuigh fé ar an gcuma fan ríghtheighlach Chairil, agus ríghtheighlach Cheanfeadhbhadh, agus an ríghtheighlach i n-Inis Locha Cé, agus an ríghtheighlach i n-Inis Locha Guir, agus an ríghtheighlach i nDún gCrot, agus mórán eile de dúnaibh agus de ríghtheighlachaibh ar fuid na h-Éireann, agus chuir fé na buidheana fear ircheach iontu chun iad a choimeád agus do choraint. Do neartuigh fan a chómacht féin

go mór ar fuid na h-Éirean go léir, i dteannta fgát agur eagla do cur ar a namaid, amuic agur i mbaile.

Cuir ré luct léiginn agur eólair ag fgrúdaó agur ag breicniugaó na rean dligte agur 'gá dtabairt cun foluir, an cuid acu a bí imcigte a' cuimne; agur fé mar a conaic ré gáó leó, cuir ré i bfeidm airir aon cuid acu a bí imcigte a' feidm le faillig nó de coraó aimrire. Nior ró deacair dó fan a déanam. Bí a leicéid d'uraim i gcómnuige riam ag an nGaedal do dlig na rígeacta nár gáó a déanam ac a cur i n-iúil dó go raib an dlig ann cun a cur fiacaib air an dlig do cómlionaó. Dion iongnaó anoir ar fgoláircib nuair a cío riad ná raib aicme airigte, ceapaice cun na dlig cur i bfeidm, i n-Éirinn fadó. Ir doic leó, agur ir fior doib é, gur b' obair baot dlig déanam dor na daoine atá ar an raogal anoir, ná beit ag brat air go ndéanfaidir an dlig rin do cómlionaó, mura gceapfai aicme láidir cun a cur fiacaib orta an dlig cómlionaó. Ni cuigid riad conur a féadaó dligte déanam i n-Éirinn fadó agur anfan a d'fágáilt fé-r na daoine féin na dligte do cómlionaó. Do féadfi fan do déanam mar, cóm luat agur cuigeaó an poibiliúdeacht an dlig beit ann, do cuireaó toil poibiliúde na ndaoine fiacaib ar gac duine fé leit an dlig do cómlionaó. D' fearr le gac duine fé leit, go mór, an dlig do cómlionaó 'ná fulang leir an noroc mear poibiliúde a béaó air dá breiceaó na daoine é ag tabairt droc mear nó tarcairne do'n dlig. Tá foluíoi maite againn ar feidm de'n cróro fan ra n-aimrir reo féin. Má céidean nór airigte i bfeidm ar an bpoibiliúdeacht anoir féin feuc cá bfuil an duine fé leit go mbeió fé de mirneac aige an nór fan do bfireaó! Aigne poibiliúde na ndaoine iri cuireaó dligte i bfeidm i n-Éirinn fadó, agur ir fearr a cuireaó fí i bfeidm iad, agur ir iomlaine, 'ná mar a tagan le neart armála dligte cur i bfeidm anoir.

Ná mearaḋ aoinne, áṁṫaċ, ná bruiṫi dliġṫe i n-Éirinn faḋó. Do bruiṫi go deiṁin. Aċ nuair a ṫagaḋ an t-é ar a ndéinti an éagcóir, or cómair an bheiṫiṁ, agus nuair a ṫugaḋ an bheiċeaṁ a bheiṫ, do glacti an bheiṫ ar gaċ taoḃ agus do déinti d'á réir. Bí ré daingean i n-aigne na ndaoine, aoinne ná tairbeánfaḋ an uilaim rin do'n dlíġ ná béaḋ an gaċ air. Níor ró deacair dliġṫe fóġanta do ċur i bhreiṫim ameasg daoine de'n tróṁ ran.

Dein Bhrian níḋ eile do ċaḃruiġ go mór leis ċun na ndliġṫe do ċur i bhreiṫim. Ó'n lá a glac ré arm gairge, agus gan é aċ ċúig bliana déag, do tairbeáin ré, i-n-a ġníomarṫaiḃ agus 'n-a béaraiḃ agus ins gaċ aon tragar deiġleála idir é féin agus daoine eile, go raiḃ beann ṫar báṫ aige ar an gceaṫt, ná déanfaḋ ré éagcóir ar aon Chriorṫaiḋe, pé 'cu camaiḋ nó naṁaiḋ é, pé 'cu ireal nó uaral é. Do ṫugaḋ an méid rin ré ndeara. Anran, pé mar a leaċ cómaċt Bhrain agus pé mar a ṁéaduiġ a ċneideaṁaint, do dein daoine eile, uaral agus ireal, aiṫrir air. Ar ball, bí acu go léir, nó dúḃradar go léir go raiḃ acu, beann ṫar báṫ ar an gceaṫt, pé mar a bí ag Bhrian. Do glacaḋ an ceaṫt 'n-a nór acu. Anran bí neaṫt an nóir ag cur le neaṫt an ċirt. Bí neaṫt eile ag cur leis an dá neaṫt ran. B'é neaṫt é rin 'ná neaṫt an Chreidiṁ.

Ná bíoḋ aon iongnaḋ ar aoinne gan aon gáḋ a beiṫ le neaṫt armála ċun dliġṫe ċur i bhreiṫim nuair a bí na trí niṫt rin, neaṫt ciṫt, agus neaṫt nóir, agus neaṫt Chreidiṁ, ag oibriuġaḋ ar acfuinn a céile ċun dliġṫe ċur i bhreiṫim.

Tugaimíd pé ndeara cad a tuit amaċ do Bhrian i n-aon púnc amáin de'n ċeaṫt agus de'n beann a bí aige ar an gceaṫt. Conaic gaċ aoinne go raiḃ aon beaṫt amáin éagcóra ná ceadóċaḋ Brian ar aon tragar cleas ná péṙún. B'í beaṫ éagcóra i rin 'ná marla caḃairt do ṁnaoi

Conaic na fir go léir, ireal agus uaral, go raib gráin gan teóra ag Dhian ar gníomartaib de'n tróro ran. Mar geall ar an uraim a bí acu do Dhian do dein na fir go léir, uaral agus ireal, aicrir air ra nió rin, leir. Má b' uaral an ruo do Dhian an grán rin a beit aige ar gníomartaib de'n tróro ran, dob' uaral an ruo é, dar leó, d' aon fear. Ar ran dúbairt gac fear go raib grán aige féin ar gníomartaib de'n tróro ran. Ar ran do cug gac fear mar béar dó féin beit ag maoideam ar nár cug fé riam "marla ná tarcairne do mnaoi." Do lean an aicrir ar Dhian, agus do lean an cainc, agus do lean an maoideam. Ar ran do neartuig an nór agus do cugad fé ndeara, ar fuid na h-Éirean, ná deinead fir Dhiain gníomarta de'n tróro ran. Fé mar a leag cómacd Dhiain do leag na nóra a bí ag fearaib Dhiain. Ar ball do cugad fé ndeara ná deinti na gníomarta gráinneamla úd i n-aon ball i n-Éirinn.

Anran, nuair a cagad Niam agus a h-acair go Ceann Corad, agus nuair a cíod na rígte óga Niam, do cuimnigdir ar an uairleacd agus ar an nórmaireacd a bí cagaide ar Gaedlaib Éirean go léir agus deimdir eacarta féin :— "Nior mirte di rlat rioga do dógaint 'n-a láim, agus fáinne óir i mbara na rlaite, agus riúbal 'n-a h-aonar ó Donn Cliodna go Dún Sobairce, agus ní baogal go ndéanrad aon fear Gaedlac, uaral ná ireal, oiread agus focal neam-uramac do labairt léi."

Dúbrad an cainc rin, nó caint de'n tróro, cóm minic rin, agus do cuigead cóm maic ran firinne na cainte, gur mearad, 'n-a diaig ran, nuair a bí Dhian agus Niam agus an cuid eile acu ra n-iúir, nár cainc a bí ra rgéal ac gur dein óigbean uaral éigin an riúbal ran, 'n-a h-aonar, ó Dún Sobairce go Donn Cliodna, agus an trlat 'n-a láim aici agus an fáinne óir ar an rlait, agus ná fuair rí ar an

ríġ ac an uṙaim aġuṙ an onóiṙ ba mó a d'féadṙaí a tabaiṙt di. Do lean an ṙġéal aṙ an ġcuma ran i ṙeanacuṙ na n-Éiṙean go dtí go dtáinig an file Gallda, Ua Modha, aġuṙ ġuṙ cúm ṙé an dán úd :—

"Lady, dost thou not fear to stray, ꝛc."

Is fiú an ṙġéal ran mactnam a déanam aiṙ. Is 'mó ríġ aġuṙ impiṙe n-a bṙuil cúntaṙ oṙta i ṙeanacuṙ an domain aġuṙ n-a bṙuil molad móṙ aṙ a ngniomaṙtaib aġuṙ aṙ a ngnathadam, aṙ an ġcuma 'n-aṙ cuiṙeadaṙ tíoṙta fada faiṙṙinge fé ṙmacht a láim, aġuṙ aṙ an ġcuma 'n-aṙ cuiṙeadaṙ, má ba ríġte fóġanta iad, dligte taiṙbeacha i bṙeitheam. Ni dóich liom, amhac, go bṙeaca fiam fóṙ d'á tabaiṙt, aṙ obaiṙ ná aṙ faochaṙ aon ríġ ná aon impiṙe acu, molad de fóġaṙ an mholta ṙo a tuġan an ṙġéal ṙeanacaiṙ ṙeo aṙ Bṙian. Ni nóṙmaiṙeacht, ná macántacht, ná ġniomaṙtha onóṙacha, ná uṙaim do bantṙacht, iṙ ġnát aġ leanmhaint ríóġ aġuṙ coġaid aġuṙ aṙmála aġuṙ cathana ṙuiltheacha. Neamh-ṙuim inṙ na neithib ṙin ṙeadh iṙ ġnát 'á leanmhaint fiam. Neamh-ṙuim i ngac deaġ-nóṙ, neamh-ṙuim i ġceaṙt an fiṙ thall, neamh-ṙuim ṙa n-uṙaim iṙ dual do mnáib ; an beitheach allta 'ġá thaiṙbeáint féin ṙa duine ; ġabáil do choṙaib inṙ ġac dualġaṙ d'á mbaineann le dlíġ, le deaġ-nóṙ, le Cheitheam ; ṙiniad na neithe iṙ ġnát aġ leanmhaint coġaid aġuṙ cómṙaic aġuṙ cathana ṙuiltheacha.

Ni fuaib Bṙian fiam, ó thainig ré i n-aoiṙ a cúiġ mbliadan ndéaġ, ac fáidhte i ġcoġaib. Bi a ġaolta go léiṙ chóm fáidhte inṙ na coġaib aġuṙ bi ré féin. I n-aimṙeóin na ġcoġaí go léiṙ do thuill Bṙian aġuṙ a ṙlóiġte an molad atá ṙa ṙġéal úd i dtaob na mná óiġe aġuṙ i dtaob na n-onóṙa a ṙuaiṙ ṙí aṙ ṙeadh na ṙlíġe go léiṙ ó Dún Sobairce go Tonn Cliodhna. Tá buaidh aġ Bṙian ṙa méid ṙin aṙ chómhacthaib aġuṙ an ríġthib aġuṙ aṙ impiṙib an domain fiam.

Táimid anois ag dul ar aghaidh céad bliain ó shin agus a fhóirithe an duais san. Do coimeád ár sinsear cuimhne air. Chuadar dúinne an cuimhne sin le coimeád. Is ceart dúinn gheim daingean a choimeád air. Caithfear go minic inr na fáilte oiriúna ná fuil aon nídh ag baint le n-ár sinsear gur féidir dúinn aon mhaitheamh nó mór a dhéanamh ar. Tá againn, i rséal na mná óige sin, cúis mhaithe agus adhbar chneidheamhna ná fuil a leithéid le fágail i seanachus aon cine eile fé luighe na gréine indiu. Tá ceangailte oiriúnn, ní h-amháin cuimhne coimeád ar an adhbar chneidheamhna san, ach fós beart a dhéanamh d'á réir.

CAIBIDIL IV.

uisge-fé-talamh.

Díoth Murchadh go minic adhradh ó Ceann Cora ag feuchaint i ndiaigh gnóthaí na h-Aithiríghreachta fé chomairle a athar. Nuair a díoth sé imthighe ó Ceann Cora díoth sgannra air le h-eaglas go ndéanfaí aon throc ghiom a gan fior dó. Dí an fear fritháilimh ceapaithe aige cun fritháilimh ar an Aithiríogh, mar ba cheart agus mar ba ghnáth do réir nóra na h-aimsire sin. Ach cá b' fhior dó, dar leis, ná go nglacfadh an fear fritháilimh bhreab dá ndéinti bhreab mhaith a thairisgint dó. Thuig sé i n-aigne gur i gcoinnibh mná a bí ar an bhfear an cluiche d'imirt, i gcoinnibh na mná ba bheaghta agus ba mheara agus ba ghéire d'á raibh i n-Éirinn an uair sin. Cá b'fhior dó, dar leis, cad iad na cleara d'imireódh sí ar an bhfear dá mba rud é go dtuigfeadh sí nár b'féidir é bhreabadh. Conaic an legaid a diabal coimheadhta. Cá b' fhior cad é an congnamh a tabharfadh an diabal coimheadhta san di i n-aon throc ghó a beartódh sí a déanamh.

"Ní h-aon mhaith," ar feirean i n' aigne féin, "beit ag brath air go bréagrad fear fritálma beit maith a dóthin dí féin agus d'á diabal coimheachta. Caithfid mé bean a cur ag tabairt aire di."

Ní féagrad ré cuimneamh ar aon mnaoi cun na h-oibre rin ach ar Niamh. Di fior aige dá mbéad Niamh i n-aice an Aindiúis, agus a fior a beit aici cad cuige go raib rí ann, nár baoghal go bréagrad Gormflait aon troc níd déanamh a gan fior di. D' imtig ré féin riar go h-Uíb Máine. Do labair ré le Niamh. D'imir ré di ó thurac go deire an rgéal go léir.

"Ní féagrainn-re dul go Ceann Corca agus fanmaint ann, a rígh," arra Niamh. "Ní féagrainn imteacht ó m' atair féin."

"Ní'l t' atair-re i n-aon contabairt, a rígan," arra Murchad. "Ní mar rin do m' atair-re. Tá ré i gcontabairt mór. Dá bréagainn féin fanamaint ra baile ní dóig liom go mbéad aon baoghal air. Tá an iomad eagla aici rómam-ra. Nuair a bim ar baile bíon gach aon ní ar a toil aici, agus ní bíon aon eagla aici roim aoinne. Ní'l aon rioc d'á fior agam' atair go bruil aon contabairt or a cionn. Dá neórrai dó é ní féagraimír é coraint. Do leigread ré amach an rgéal, mar ní chreidread ré focal dé. Tá fior aige nách bean ró maith í, ach ní chreidread ré i n-aon cor go ndéanrad rí aon iarracht ar é cur cun báir. Dá n-abrad aoinne leir go ndéanrad, ir amlaid a tiocrad fearg air. Déanrad ré gur le corp troc aigne a déanrad aoinne a leicéid. Tuigread ré, dá mba ná béad aon cúir eile aici le gan an gníom ran a déanamh, go reachnóch' rí é ar maithe léi féin. Go gcuirfead bár an Aindiúis i féin ar an Aindiúisanacht. D'á éagmair rin, bean ró ábalta iread í. Tá cuirta 'n-a luige aici ar aigne m' atair ná fuil aon ní ir fearr léi 'ná é mharbhtaint

adhaidh, mar dá fhaid a mhairfidh sé gur b'eadh is fhia a déadha gan teacht fa n-Airmhighéadh. Caithfear an t-aimsear a déanamh ar m' aghaidh a gan fhios dó, a Niamh."

"Ni fheadar, a rígh," arsa Niamh, "an bfuil aon daoghal go mbéadh deamhadh orra-sa féin fa rséal."

"Cad é an deamhadh a d'fhéadfadh a beith orm, a rígan?" ar seisean.

"Da dóigh liom," ar sise, "go bfuil gach aon deadhamh ar an gcaint sin a dúbhairt i dtaobh an mhuda atá cumhta 'n-a luighe aici, mar a deirim, ar aighne t' athair. D'á fhaid a mhairfidh t'athair isteach is fhia a béidh Gormflaith 'n-a h-Airmhighain agus isteach is fhia a béis-se gan teacht fa n-Airmhighéadh. Má cuireann sí féin cun báis é cuirfidh sí í féin ar an Airmhighanacht láithreach, agus déanfaidh sí Airmhigh dhiot-sa. Tá fhios agat go maith nách daoghal go nglacfaidh fir Éireann aonne eile i n' Airmhigh. D'fhearr léi í féin do bhéith 'ná t. a d'feirgint fa n-Airmhighéadh. Sin dá dhíobháil mhóra agat 'á déanamh di féin leis an ngniomh. Cá bfuil an tairbhe, a rígh?"

"Tá sé cóm maith agam an rséal go léir a d'innsint duit, a Niamh," arsa Murchadh, "ach is fé mhún atáim 'á innsint duit. Tá nior mó go mór d' fhior a ghótha agam-sa 'ná mar is dóigh léi. Tá, mar is eól duit, a mac 'n-a rígh ar Lochlanaigh Dhaile Átha Cliath. Tá uirghe-fé-thalamh agat 'á déanamh le fada fiadh a d'iarraidh go bfaghadh na Lochlanaigh buadh agus go mbéadh a mac féin i n' Airmhigh ar Éirinn. Éire as Lochlanaigh agus Sitric i n' Airmhigh. Siné atá uaidh. Ni feadair aonne beó cad é an t-uirghe-fé-thalamh a dein sí chuige sin i gcaitheamh na h-aimsire roim chat Ghleanna Mháma. D' fhiné fé ndeár na Lochlanaigh a beith cóm lionmhar fa chat san agus an cat a beith cóm dian, cóm fuilteach. Dhi sí deimhnighthe go mbéadh buadh an chatha san as Lochlanachaibh agus ná tiocfadh dhuine ná aonne eile

againn beó ó'n gcat. Tá an t-uirge-bé-talaim céadna ar
riúbal anoir airír aici. Ir dóic léi ná fuil fior agam-ra é.
Tá níor mó go mór d' fior a gnóta agam 'ná mar ir dóic
léi. Tá rí Loclan ag gleuradh armála agur ag déanamh
loingear agur 'á gcur ar uirge. Tá muintir na h-Iorruaide
i gá ngleuradh féin cun cogaid, ac ní h-innrtear cad é an
cogad é ná cad cuige an gleuradh. Tá ollmúcán ar riúbal
ar oileán Manain agur i n-oileánaib Alban agur cuaid i
n-Inrib Orc. Ni deir aoinne focal i dtaob cad é an bun
atá leir an obair go léir agur leir an ollmúcán go léir.
Tá fior agam-ra go mait cad é an bun atá leir an
ollmúcán. Tá Gormflait agur a mac, rí Loclanac Ata
Cliat, ag déanamh a nóicil ar gac aon traga cuma cun
beit ollamh ar cat uatbarac eile do bualad ar ron
Airrigeacta na h-Eirean cómh luat agur geóbaid riad an
caoi ceart air. Dá bragad m' atair bár díreac nuair a
béad an t-ollmúcán criocnuighe acu, do tiocrad ran agur
a dtoil irteac le n-a céile go h-áluinn."

"Tuigim tú, a rí," arra Niamh. "Agur dá mba ná
béad aon fonn ar t' atair bár d'fágail an uair ba mait
leó é d'fágail bair, iré do mear go dtabairrad Gormflait
congnamh dó cun bair a d'fágail."

"Táim deimhnighteac dé, a rígan," arra Murcad. "Dá
mbéad a gcuid ollmúcáin cuicca cun cinn acu agur iad
ollamh, agur anran go bragad m' atair bár oban, béad gnó
na h-Eirean 'n-a phairig, dar leó. Béad ré 'n-a cogad
déarg idir mire agur m'lreadlainn feucaint cé béad i
n' Airrig. D'féidir go mbéad ré 'n-a cat trír, go
ndéanrad Ua Néill tuaid iarmact ar an Airrigeact do
fealbugad dó féin. Anran dá bruabad neart mait
láidir Loclanac irteac cúgainn níor ró déacair dóib éire
cur ré n-a rmacт agur Airrig déanamh de Sitric."

"Ambara, a rí," arra Niamh, "ir breag glan géar an

feuċaint atá aici 'á déanaṁ roimpi. Cad tá agaiḃ-re 'á déanaṁ? Ni ḃóċa go ḃruilti-re i nḃún ruiḋe ḋiomaoin agur iad rúd 'gá n-oilleaṁugaḋ féin ċóṁ ḋíċealaċ."

"Ná ḃíoḋ eagal ort, a rígan," arra Muriġaḋ. "Ni'l aon faillig againn 'á déanaṁ. Táimid ag gleuraḋ rlóg inr gaċ aon ċúinne ḋe'n tír agur ag cur na n-arm ir feárr 'n-a láṁaiḃ. Tá an t-oilleṁúċán againne 'á déanaṁ ċóṁ ḋian ċóṁ ḋíċealaċ agur atá acu-ran, nó b' féidir nior ḋéine, aċ táimid 'gá déanaṁ a gan fior ċóṁ maiṫ agur féadaimid é. Táid na milte fear againn ċeana féin inr na ḋúnaiḃ agur inr na ḋaingeanaiḃ anro agur anrúḋ ar fuid na tíre. Nior ḃóiġ le h-aoinne ná béaḋ ráiḋte i n-ár n-oḃair go ḃruil oiread nirt againn agur atá."

"Da ḃóiġ liom-ra, a ríg," arra Niaṁ, "go ḃruil deaṁṁaḋ ra níḋ rin oraiḃ. D'féidir ḋá ḃreicti ḃúr neart go n-eireóraí ar an oilleṁúċán ċall, mar go ḋtuigfí nár b' aon ṁaiṫ beiṫ a d'iarraiḋ duaḋ fáġail oraiḃ."

"Ni eireóraí, a ríġan," arra Muriġaḋ. "Ir aṁlaiḋ a déanfaí cuille ḋíċil ar an oilleṁúċán ċall. Tá Gormflaiṫ nó ċeapaiṫe ar an nḋroċ obair atá cuṫa roimpi aici. D'á laiġe a ṁearfaiḋ ri rinne beiṫ ireaḋ ir ḋóiġíġḋe gan an iomaḋ nirt a beiṫ cruinniġṫe aici i n-ár gcóir. Tá fior aici go ḃruilimíd ag gleuraḋ rlóġ aċ ni'l 'fior aici cad ċuige go ḃruilimíd 'á ngleuraḋ. Ni'l fior aici go ḃruil fior a h-oibre féin againn mar atá. Ir ḋóiġ léi gur ċun na h-Áṫorigeaċta do ċoimeaḋ ó Mh'leaċlainn agur ó Ua Néill an gleuraḋ rlóġ atá againn 'á déanaṁ. Dá mbeiṫeá-ra i gCeann Corra i ḃroċair m' aṫar do ċuigfeaḋ Gormflaiṫ gur ag faire uirri féin a beiṫeá ann. Anran ni béaḋ aon baogal go ndéanfaḋ ri aon nroċ niḋ air. Tá an iomaḋ eagla aici róṁaṫ-ra. Ni feadar an doṁan cad a déanfaḋ mura ḃréaḋair teaċt go Ceann Corra agur fanṁaint ann."

"Ní féadfainn imtheacht ó m' athair féin, a ríghe," arsa Niamh. "Ní h-aon mhaith dhuit beith 'gá iarraidh orm. Fágfaidh duine éigin eile."

"Feuch, a rígan," arsa Murchadh, "cad é an bac atá ar t' athair teacht i n-aonfheacht leat! Ná déanfadh do dhíthair aithe tabhairt do'n rígheacht ro Uíbh Máine? Tá ré chóir ceangailte ar Thadhg Mhór ua Ceallaigh beart a dhéanamh i gcoinnibh namhad Éireann agus 'tá ré orm-sa, agus go deimhin, agus ní gádh dom fan do ghádh le h-inghin Thaidhg, tá Tadhg Mór ua Ceallaigh chóir h-ollamh ar bheart a dhéanamh i gcoinnibh namhad Éireann agus 'tá aon fhear, uaral ná ireal, d'á bhfuil beó i n-Éirinn indiu."

"An bhfuil fíor agat cad a dhéanfair, a ríghe," arsa Niamh. "Labair le m' athair agus inis gach aon rud dó, tríd fíor, fé mar atá innrte agat dhómh-sa. D'féidir anfan go dtuigfeadh ré gur ceart dó dul go Ceann Comhra agus fanmhaint ann, agus mise do bheith leis agus do choimeád i n' fhochair ann."

Do dhein Murchadh an nídh sin. D'inis ré do Thadhg Mhór ua Ceallaigh an fhéal go léir tríd fíor, an t-ollamhdán a bí ar riúbal thall i gcríochaibh Lochlan agus i gcríochaibh na h-Iorruaidhe agus inr na h-oileánaibh, agus an t-uirghe-fé-thalamh a bí ag an Árdrígan 'á dhéanamh cun na h-Éireann a thabhairt fé fmacht na Lochlanach agus Árdrígh a dhéanamh d'á mac féin, de Sitric. Thairbeáin ré dó gach deimhne d'á raibh aige ar an méid sin fhéil. D'inis ré dó an dá fholaghamh a chuir an leghaidh dó féin, tré béal Coilla. Nuair aithis Thadhg an fhéal ir beag ná gur b' amhlaidh a bí ré ar duile toirrs nár h-innfeadh fadhó dó é. Socaruigh ré láithreach ar theacht go Ceann Comhra agus Niamh a thabhairt leis. Do tughadh tigh bheag slan uaral foluirmhar dóibh, cun cómhnuighe ann, i n-aice thíghe mhóir Bhriain. Do fuaradh, mar ghnó rúin le déanamh do Thadhg Mór beith ag cabhrughadh leis an Árdrígh i

ngnóćaiḃ fṫáit. Niop ḃ' aon iongnaḋ, anfan, niaṁ ḋo ċeaćt ann. Do ċuig gaċ aoinne ná fanfaḋ fí fa ḋaile i ndiaiġ a h-aċaip.

CAIBIDIOL V.

DÚICÍNÍ.

Cá ḃfuair Muipċaḋ an t-eólup a ḃí aige ap an oilṁúćán a ḃí ap fiúḃal i gcpíoćaiḃ Loćlan, agup ap an mḃun a ḃí leip an oilṁúćán? Fuair fé an t-eólup ap an gcuma po. Ḃí a giollaí cupaip féin aige agup ḃí Caoilte aige map ċeann oifiġe. Dap leip an bpoiḃiliḋeaćt ifé gnó Ḃpiain a ḃí ofita a ḋéanaṁ, gnó na fíġeaćta. Aċ ḋo ċuig Muipċaḋ gnó eile, leip, le ḋéanaṁ do ċuid acu go paiḃ ioncaoiḃ aige aptа. Ḃí fíop aige go maiṫ ná féadfaḋ Gopmflaiṫ a fuaiṁneap a ċeapaḋ. Go gcaillfeaḋ fí an t-anam nó go mḃéaḋ ḃpoċ obaip éigin 'oip láṁaiḃ aici. Ḃí fíop aige náp ḃ' aon ṁaiṫ beiṫ a ḃ'iapaiḃ corg a ċup léi. Dá gcuipfí corg léi i n-aon ḃpoċ obaip aṁáin ná ḋéanfaḋ fí aċ aġaiḋ a ċaḃaipt ap ḃpoċ obaip eile agup é ċeilt niḃ' feapp. Gup ḃ' feapp fgaoileaḋ léi agup eólup cpuinn a ḃ' fáġail, a gan fíop ḃi, ap gaċ aon tpaġap ḃpoċ oibṫe a ḃéaḋ ap fiúḃal aici. Ċuig Muipċaḋ an gnó fan le ḋéanaṁ do Ċaoilte, ḃ' "feap na gCop," a ndúḃaipt Conn. Niop ṁipte an gnó ċaḃaipt le ḋéanaṁ do Ċaoilte. Ḃíoḋ fé inp gaċ aon ċúinne ḃ'oileán na h-Éipeann, agup ní fa fioċt gcéaḋna a ċíoḃ é aon ḋá lá ap a ċéile. 'N-a ceannaiḋe Loćlanaċ a ḃíoḋ fé uaipeanta, ipteaġ i gcaċaip Ḃaile Áṫa Cliaṫ, ag ḃíol éaḋaí oluа a ḋéinṫi i n-Éipinn an uaip fin niḃ' feapp ná map a ḋéinṫi iaḋ i n-aon áit laṫmuiċ ḃ' Éipinn. 'N-a

ȝṙáṙéiṙ a bíoḋ ṙé uaiṙeanta eile aȝuṙ ṙtoc beaȝ ba ṙeaṙȝa aiȝe 'ṡ [illegible] le búiṙtéiṙíḃ Loċlanaċa i ȝcaṫaiṙ Coṙcaiȝe. Nuaiṙ oiṙeaḋ ḋó eólur cṙuinn fáȝail aȝuṙ ȝan beiṫ aȝ bṙaṫ aṙ ṙáṙlaí, ṙaḋaṙc a fúl féin a ḋ' fáȝail aṙ neiṫiḃ, ṫéiḋeaḋ ṙé aṙ bóṙḋ loinȝe, 'n-a Loċlanaċ maṙ 'ḋ eaḋ, aȝuṙ ṫéiḋeaḋ ṙé ṙoiṙ ȝo Caṫaiṙ na Beiṙḃe aȝuṙ ċíoḋ ṙé ȝaċ níḋ a bíoḋ aṙ ṙiúḃal ann. Ċonaiċ ṙé le n-a fúilíḃ féin na ṙlóiȝṫe ḋ'á nȝleuṙaḋ, aȝuṙ ḋ' aiṁiȝ ṙé le n-a ċluaṙaiḃ na ḋaoine 'ȝá innṙint ḋ'á ċéile ȝuṙ ṙiaṙ ȝo h-Éiṁinn a bí na ṙlóiȝṫe ṙin ȝo léiṙ le ḋul ċun caṫana cṙuaḋa ḋo ṫṙoiḋ ḋo'n Áṙḋṙíȝan uaṙal, ḋo Ȝoṙmlóḋa. Ȝoṙmlóḋa a ṫuȝaiḋíṙ aṙ Ȝoṙmflaiṫ. Bí eólur aṙ ċaiṙṫ na tíṙe ṙin aȝ Caoilṫe ċóṁ maiṫ aȝuṙ ḋá mḋ' ann a ṫóȝfaí é. Nuaiṙ a ṫéiḋeaḋ ṙé ameaṙȝ na nḋaoine ann ní bíoḋ ṙíoṙ aȝ aoiṁne ná ȝuṙ ḋuine ḋe ṁuinṫiṙ na tíṙe é.

Fuaiṙ ṙé amaċ, aṙ a meaṙȝ, aṙ ḋṫúiṙ ȝuṙ ḃ'í Ȝoṙmflaiṫ a bí aȝ cuṙ na h-oiḃṙe ȝo léiṙ aṙ ṙiúḃal, aċ iṙ ṙé ṙuún a h-innṙí ḋó é. Fuaiṙ ṙé amaċ, leiṙ, aṙ an ȝcuma ȝcéaḋna, ȝo ṙaiḃ Sitṙic, mac Ȝoṙmflaiṫ, ṙíȝ Loċlanaċ Áṫa Cliaṫ, aȝ caḃṙuȝaḋ le Ȝoṙmflaiṫ aṙ ȝaċ aon tṙaȝaṙ cuma. Bíoḋ ṙé coiṫċianta anonn 'ṙ anall ioṙ an ḋá ċaṫaiṙ aȝ taḃaiṙṫ ȝaċ aon tṙaȝaṙ eólaiṙ ḋo ṙíȝ Loċlan aṙ ȝnóṫaiḃ na h-Éiṙean, aṙ an ȝcuma 'n-a ṙaiḃ Bṙian aȝ tuitim aȝuṙ náṙ b' féiḋiṙ ḋó maiṙeaċtaint puinn eile aimṙiṙe. Nuaiṙ a ȝeóḃaḋ ṙé báṙ ȝo ḋtuitṙeaḋ a ċóṁaċt aṙ a ċéile. Ná béaḋ aon bṙeiṫ aȝ Muṙċaḋ aṙ ṙeaṙaiḃ Éiṙean a ċoimeaḋ ḋlúiṫṫe 'n-a ċéile maṙ a bíoḋaṙ ḋlúiṫṫe aȝ Bṙian. Ȝo mbéaḋ ṙíȝṫe na tíṙe, ċuaiḃ aȝuṙ ċeaṙ, aȝ maṙḃuȝaḋ a ċéile maṙ ȝeall aṙ an Áṙḋṙíȝeaċt. Ná béaḋ aon ḃaċ aṙ ṙluaȝ Loċlanaċ ṙneaḃaḋ ċúċa iṙteaċ an uaiṙ ṙin aȝuṙ ȝaḃáil ḋe ċoṙaiḃ ionṫa i nḋiaiȝ ċéile. Ȝo mbéaḋ a leaṫ aṙ ṫaoḃ na Loċlanaċ féin, i ȝcoinniḃ an leaṫ eile, ċóṁ luaṫ aȝuṙ ṫiocfaḋ na Loċlanaiȝ. Ȝuṙ ḃ'é buaċ ṙíȝ Loċlan

An neapt pIóʒ ba mó péadpad pé cpuinniuʒad a beit cpuinniʒte ʒleupta cupta le céile aiʒe i ʒcóip Báip Ophain, nó i ʒcóip pé puo a tiocpad. Do tuiʒ piʒ Loclan an nío pin ʒo h-Áluinn, aʒup bí pé aʒ déanam a bícil aʒup 'á déanam ʒo mait, aʒup má bí ní paib oipead aʒup cop aiʒe 'á cup dé, ná aʒ Sitpic 'á cup dé, ná paib cúntap cpuinn aʒ Caoilte 'á tabaipt do Mupcad aip.

Téidead Caoilte ʒo h-oileán Manain, leip, aʒup cíod pé cad a bíod ap piúdal ann, aʒup cuipead pé cúntap cpuinn aip aʒ tpialL ap Mupcad.

Tuʒ pé cúpla cuaipd ótuaid ʒo h-Inpib Orc aʒup conaic pé cad a bí ap piúdal ann. Fuaip pé ʒo paib ainim Sopmflait i mbéalaib na ndaoine ann, aʒup ʒo paib talam paidbip ʒeallta i n-Éipinn, paop ó cíop, d'aon fean a tiocpad aʒ cabpuʒad le Sopmflait aʒup le piʒ Loclanac Baile Áta Cliat pa coʒad a bí le teacht.

'N-a cuapdaib ʒo léip, nuaip aipiʒead Caoilte an cómpád ap piúdal i dtaob an coʒaid a bí le teacht aʒup i dtaob na dtalmaintí paidbipe paopa a bí le fáʒail de báp an coʒaid, tuʒad pé pé ndeapa, nuaip a deipead an fean, " Ní fáʒad-pa ʒo h-Éipinn. Ip buan fean 'n-a búdaiʒ féin. Manbóc' Mupcad mé," ʒo ndeipead an bean, " Ip fean meatta tú! Mupa dtéidip-pe ann fáʒad-pa ann! Nó má téideap tú ann paiʒmíd ʒo léip ann i n-aonfeacht leat. Tá pip aʒainne a beid mait a dódin do Mupcad, ní h-ead ac pó mait dó. Ip fearp dul ʒo h-Éipinn, pé cpíc a déanpaid pinn, aʒup beada bos póʒail a beit aʒ duine ap talam bpeaʒ paidbip, 'ná beit a d' iapaid beada doct daop a baint ap na piarʒaib fiaine fuapa po!"

Bí aitne mait ap Mupcad an uaip pin, ní h-amáin aimeapʒ na Loclanac a bí 'n-a ʒcómnuiʒe i n-Éipinn, ac ap puid tipe Loclan ʒo léip, aʒup ap puid na h-lopuaide, aʒup i n-Inpib Orc, aʒup cóm pada ótuaid le h-Inip Tuile. Nuaip

ba mait le mnaoi eagla cuir ar leanb ni deiread ri ac, "Eirt do béal nó glaodrad ar Murcad cúgat!" nó, "Cúgat Murcad!"

Ni raib Caoilte i n' aonar ; a n-obair a bi aige 'á déanam. Bi a teactaire aige le cur uaid go h-Eirinn nuair a bíod eólur éigin ná fuilingeóc' rígnear aige le cur ag triall ar Murcad. Cuiread ré uaid a teactaire agus d'fanad ré féin tall ag faire cuige, ag lorg cuille eólair.

Do tárla, lá d'á raib ré tall i gCatair na Deirbe, gur gluair rárla ó béal go béal amearg na ndaoine.

"Ó," a déarfad duine le duine, "ar airigir an rgéal nua?"

"Nior airigear airiú! Cad é an rgéal nua é?" a déarfai 'á freagrad.

"Árdrígh Éirean atá marb!"

"Eirt do béal!"

"Ó, go deimin ni'l aon focal bréige ann. Loclanach óg uaral ó Át Cliat a tug an rgéal nua anall anro ag triall ar an rígh, agus d'á cómarta ran féin ire Sitric, rígh Loclanach Áta Cliat do cuir anall é. Tá Brian marb agus beirt Sitric i n' Árdrígh anoir."

Anran déarfad duine eile a tiocfad ruar:—

"Tá an éagcóir agat. Nior tugair an rgéal ra ceart leat. Ni h-é an t-Árdrígh atá marb. Ni'l aoinne marb. Ir amlaid a cuir Sitric anall anro ó Át Cliat an primúnra óg, Amlaoib, 'gá innrint do'n rígh go bfuil Gormflait go mait agus go bfuil gac aon nid ag dul cun cinn aici ar a toil. Go bfuair ri an raidbhear a bi uaidi agus go bfuil ri rárta."

"Cad é an raidbhear a bi uaidi?" a déarfad duine eile. "Nác i Árdrígan na h-Éirean i? Tá an raidbhear ran aici le fada anoir. Nár buailtear a cuille uimpi! Cad a cuir i mbéal an amadáin reo Brian a beit marb?"

"Ní ḟeadar-ra ran," a déarḃad an ḟear eile, "muna mar reo a d'eiriġ an ḟocal. Dúḃairt Ġormḟlaiṫ le h-Amlaoiḃ a d'innrint do'n ríġ go raiḃ Brian ag tuitim leir an aoir go tiuġ, agus ná ḟéadḃad ré, agus a dícéal a déanamh, fearam puinn nior ria. Ir dóċa, nuair a leaṫ an ċaint rin ameasg na ndaoine gur ċuireadar leir an ġcaint agus gur deineadar a bár ar an ġcaint. Nuair a bíon ráfla ag ġaḃáil timpal bíon ġaċ aoinne ag cur leir."

Ċuir an ċaint rin Caoilte ag maċtnamh. Cé r' b' é an t-Amlaoiḃ reo? Nó ar d'ḟéidir i n-aon ċor gur b' é carla Daiḃġ Óig ui Ċealla é?

"Ní ḟoláir dom, má ḟéadaim é, raḃaṁ ḟáġail air," ar ḟeirean i n'aigne féin.

Ċrom ré ar dhuidim, ar ḟeaḃ raiṁt laeċanta, i dtreó an ríġċeiġlaiġ le pé mangaireaċt a bí ar riúḃal aige. Díoḃ ré ag fairge ar na h-uairiḃ agus iad ag dul irteaċ 'r amaċ. Ċeir air aon raḃaṁ ḟáġail ar aoinne de ḟaġar Amlaoiḃ. Má ċeir bí ruo eile nár ċeir air. Nior ċeir air ceaċtar luċt aiṁ do ċeaċt n-a timpal do ḃreiḃ agus ḃriúnaċ a déanamh dé agus é ċur irteaċ i ġcaiscaiḃ ḃainġean, ran a' raiḃ ḟior aige, ba dóiċ leaṫ, cad a bí ag imċeaċt air. Nior labraḃ oiread agus ḟocal leir. Nior deineaḃ aċ breiṫ air agus a dá láiṁ a ċeangal lartiar i é agus púicín a ṫarang anuas ar a súilib agus é tógaint ċun riúḃail. Nuair a bí ré irtiġ ra ḃriúnn do cuireaḃ sladha ran ċuim air, agus bí an ceann eile de'n trladha ran ḃainġean ra bralla. Do baineaḃ dé an púicín agus do ráġaḃ anran é i n' aonar. Tar éir raiṁt aimsire do tuġaḃ bia ċuige agus do baineaḃ an ceangal d'á láṁaiḃ an fad a bí ré ag ite an bíḃ. Amáireaċ a bí cúġainn, tar éir ceiṫre h-uaire ficid a beiṫ caiṫte aige i n' aonar, do tuġaḃ an bia ċuige airir. Do tuġaḃ an bia ċuige mar rin ġaċ aon lá. Ġaċ aon uair a ṫaġaḃ an bia do labraḃ Caoilte

leir an dteachtaire, agus d'fiafraigeadh dé dé cad é an ċúis gur cuireadh ireac ra ṗríġún ran é agus gan aon fuil déanta ar an ríġ aige. Ni tugadh an teachtaire aon freagra air ac dé mar a déadh dé dodar dalb. D' imtiġ lá agus oídċe, agus d'imtiġ lá eile agus oídċe eile, agus d'fan Caoilte ra ṗríġún. D'imtiġ reachtmain, agus ambara bi gach aon deadhram go brágrai ra ṗríġún ran é, nior b'fior cad é an fáid. Bi dé ag machtnam agus ag machtnam, agus ni feadrad dé aon tuairim a tabairt do cad dé ndeara príġúnach a déanam dé. Bi fior aige go mait go raib dé ag cur eólair ag thiall ar Murchadh go h-Éirinn ar neart ríoġ tire Lochlan agus ar acfuinn na tire agus ar gach aon traġar gnóta rtáit d'á raib ar riúbal ra n-áit. Ac bi fior aige go mait, leir, ná raib cogadh an uair rin idir an dá tir, idir Éire agus criċ Lochlan, agus d'á bríġ rin, dé eólair a ċuirfead dé uaid abaile go h-Éirinn, nár b'féidir rpiairfeacht do ċur 'n-a leit. Má labair dé caint na Lochlanach cóm mait agus do labradar féin i ni déanfad ran rpiairte dé nuair ná raib aon ċogadh ar riúbal idir an dá tir.

Nuair a bi bheir agus reachtmain caitte ra ṗríġún aige do labair dé, lá, leir an dteachtaire, mar reo :—

" A duine macánta," ar reirean, " ni'l aon lá a táinig anro le m' ċuid bíd ċúġam nár fiafraigeadar díot cad é an ċúis gur deineadh príġúnach díom. Nior tugair aon freagra orm. Ir mait liom anoir an méid reo do rád leat, agus tá rúil agam go nagaid an focal ag thiall ar ríġ Lochlan. Dé duine ir dun le mire ċur ireac ra ṗríġún ro, gan aon dioċ ġniom do ċur am' leit, tá an dlig brirte aige agus díolfaid dé ar. Má tugtar aon ancor dom díolfar ar cóm daor agus a díoladh riam a h-éagcóir. Muna mait leat labairt liom-ra labair le duine éigin eile agus imir an méid rin dó. Labair leir an

c-é a dein an gniom ro. Ni duine gan úgdarár a dein an gniom ro."

D'imtig an teachtaire. Ni raib ré abrad imtigte nuair a cáinig an seachtar céadna úd airír. Do rugadar ar Chaoilte. Dáineadar an slabra d'á com. Sátadar an púicín anuar ar a ceann agus ar a fúilib. Do rugadar leó amach é agus rior cun an chuain, agus cuireadar ar bórd loinge é. Bí an long ag dul go h-Éirinn. Do cuireadh ruar na reólta agus do gluair an long. Nuair a bí an long tamal amach ar uirge do baineadh an púicín de Chaoilte agus do baineadh an ceangal d'á lámaib. Anran do fín an captaéin leitir chuige. Sibé a bí ra leitir :—

> "A 'Duinn,' nó a 'Chaoilte,' nó a 'Corra Duibe Árda,' nó pé ainim n-ar mait leat fiafaigit dó, tá t' anam 'á leigint leat an turus ro. Mar a deirir, ni'l cogadh idir rig Lochlan agus Árdrig Éirean. Ac má feictar ra tír reo airír tú ni feicfear beó tú 'n-a diaig ran."

Do léig ré an leitir agus chuir ré chuige i. Bí an captaéin agus é féin, agus an fuirean, fibialta go leór le n-a céile go dtí gur froiread cuan Corcaige. Do cuireadh i dtír ag calait an chuain rin é agus do fágadh anran é. Bí a dóchas daoine muinteartha i gCorcaig aige. Nior b'fada an nígnear a deir ré eatarta. D'imtig ré ódtuaid go Ceann Corra. Nior b'fada go breacaid ré an nígdamna, Murcad. Tairbeáin ré an leitir dó, agus d'imir ré an rséal go léir dó, tríd rior.

CAIBIDIL VI:

Dá Aṁlaoiḃ?

Nuair a h-innread an rgéal do Murċad ní mirte a ráḃ ná gur cuireadḃ ag magtnaṁ é. Cé r' ḃ'é an fear a rgríḃ an leitir rin a tugaḃ do Caoilte? Cé ba ḃun le breit ar Caoilte agus é cur irteaċ i bpríṙún? Sin cuid der na ceirteanaiḃ a ḃí ag Murċaḃ 'á fiarraiġe ḃé féin. D'inir Caoilte ḃó conur mar a d' iar Taḋg Óg ua Cealla air beit ag faire, 'n-a ċuairdaiḃ, feuċaint an bragaḃ ré aon tuairirg ar an Aṁlaoiḃ úd, an comráḋaiḋe a ḃí ag Taḋg Óg i rgoil Inre Cataiġ. Nuair airiġ ré na ráṙlaí, tall, i dtaoḃ an Aṁlaoiḃ a táinig ó Sitric, ó ríġ Lochlanaċ Áṫa Cliaṫ, ag triall ar ríġ criċe Lochlan, gur ċuimniġ ré ar an Aṁlaoiḃ a ḃí ar iarraiḃ agus gur ḃeartuiġ ré i n' aigne raḋairc fáġail, ḋá mb' féidir é, ar teaċtaire Sitric, le h-ionaċur go mb' féidir gur ḃ' é an t-Aṁlaoiḃ céadna é. Gur a d' iarraiḃ an raḋairc rin a ḃ'fáġail a ḃí ré nuair a cuireadḃ an púicín air.

"Agus anoir cad ir ḃóiċ leat do'n rgéal, a ríġ?" ar reirean le Murċaḃ.

"Tá raint neiṫe ra rgéal, a Ḋuinn," arra Murċaḃ, "atá roiléir go leór." (Ḃí fior ag Murċaḃ cé r' ḃ'é Caoilte.) "An fear a d'óiḋuiġ an púicín do ċur orr-ra ḃí fior aige cad a ḃí uait, gur ḃeartuiġ uait raḋairc fáġail air féin. Ḃí fior aige go n-aitneóṙá é ḋá bragṙá raḋairc air. Fuair reirean raḋairc orr-ra rar ar féaḋair-re raḋairc fáġail air-rean. Do rugaḃ 'n-a láṫair tu nuair a ḃí an púicín orr. D' feuċ ré go maiṫ orr anran. Ir fear é go ḃruil cómaċt aige. Mura mbéaḋ go ḃruil ní béaḋ an luaṫ airim úṁal ḋó. Tá fior aige cé 'ra mac tu. Siné cúir náir leiġ

eagla dó aon ancor a tabairt duit. Tá an méid sin roléir go leor. Cad 'n-a taobh dó a tabairt le tuigsint duit, agus dúinn go léir, ar an leictir seo, go bfuil aithne mait aige ort? Inis an méid seo dom, a Duinn. An raib aithne ag an Amhlaoib a bí i n-Inis Cataig ort?"

"Ní raib, a síg," arsa Caoilte.

"Is dóich liom, a Duinn, go dtuigim an rgéal, ac b'féidir deamhad a beit orm," arsa Murchad. "Má'r aoinne amáin an dá Amhlaoib do bí aithne aige ort, ac ceap ré, agus dob' fíor dó é, go rabair-re deimhnigteac ná raib. Anran do rgrib ré an leictir sin cun a cur 'n-a luige ort nár b'é féin an t-Amhlaoib go rabair ar a lorg, mar go raib aithne mait aige féin ort, agus go raib 'fíor agat féin ná raib aon aithne ag an Amhlaoib eile ort. Is cuimhin liom an t-Amhlaoib a díod ag teacht anro ainíor ó Inis Cataig i n-aonteact le Taog Óg ua Cealla. Mearar gur b' ógánac deag-chroídeac macánta orgailte é, agus is dóich liom gur b' é sin mear gac aoinne air. Is iongantac an rgéal é má bí doimhneir fill ann tarcig de'n macántact agus de'n orgailteact go léir. D'féidir nár b'fearra dúinn rud a déanfaimíd 'ná labairt le Niam agus an nío go léir do cur 'n-a cómhairle. Anro tall, feuch, atá rí féin agus a h-athair 'n-a gcómhnuige," agus tairbeáin ré an tig do Chaoilte.

"An bfuil Niam n-a cómhnuige anro, a síg?" arsa Caoilte, agus do lai ré go bun na gcluar. Tug Murchad ré ndearna an larad, ac d'iompuig ré cóm h-oban ran, ag feuchaint ar rud éigin eile, gur mear Caoilte nár tug.

"Tá rí 'n-a cómhnuigt anro le tamall mait anoir. Tá ré cóm mait agam a d'innrint duit cad 'n-a taob."

Anran d'inis ré do Chaoilte an dá folárlam a tug an legaid uaid, agus an rgarnra a bí air féin le h-eagla go ndéanfai aon iarract ar nim a tabairt do'n Árdrig; conur

nár fhéad ré a aigne cur cun ruaimhnir go dtí gur chuir ré fiachaibh ar Niamh teacht go Ceann Comha.

"Tá," ar feirean, "easla agam' leas-mháthair roime n-a rúin. An fáth a bheidh sí anro ní théanfar aon iarracht ar éagcóir a théanamh ar an-Ardrígh. Tuigean Niamh cad chuige go bhfuil sí anro, agus geallaim duit nach mirte do Ghormflaith easla beith aici roime n-a rúin. Ní thuigean aonne eile ra teighlach,ámh, ach Niamh agus a h-athair, cad chuige go bhfuil sí anro. Tuigean fear fritháilmha an rígh go bhfuil ré anro chun aire thabairt do bhia an rígh, oireach mar ir gnát aire thabairt do bhia aon rígh. Ní'l fhior aige go bhfuil aon chontabairt fé leith ar m' athair. Tá ré chómh maith againn dul agus do fhéal-ra a dh'innsint do Niamh feuchaint a' ndéanfaidh sí go bhfuil dá Aimhaoibh ann nó ná fuil."

Dhaileadar amhon anonn chun an tígh n-a mhaith Niamh agus a h-athair 'n-a gcómnuigh ann. Chuir Niamh agus a h-athair fáilte rómpa mar ba chóir.

D'imir Caoilte a fhéal di, ó thrach go deire, agus thairbeáin ré an leitir di.

"Coimeádfad an leitir seo, le nbúr dtoil," ar sire, "agus thairbeánfad do Thadg í. Má 'sé Aimhaoibh Thadg a fhuibh í aitneóchaidh Thadg an fhuibhinn.'

"Ná béadh ré chómh maith agam-ra," arsa Caoilte, "mheabadh riam go h-Uibh Máine agus an leitir a thairbeáint láithreach dó?"

"Thar a bhreacair riam," arsa Mughdh.

D'imthigh Caoilte riam. Thairbeáir ré an leitir do Thadg Óg ua Cealla.

"Cé 'r dhóigh leat a fhuibh an leitir sin, a Thaidg," ar sé rean.

D' feuch Tadg ar an leitir. Do léigh ré í. Do léigh ré aris í. D'feuch ré ar Chaoilte.

"Cé ir dóiċ leat a rgríb í?" arra Caoilte leir.

"Airiú, cá b' fior dóm-ra cé rgríb í!" arra Tadg. "Ni'l aon bioc d'á fior agam cé rgríb í," ar reirean, "ná cad é an brig atá léi."

Do rtad Caoilte. Conaic ré nár aitin Tadg an rgríbinn. Bí ré i gcár 'oir dá cómairle cé 'cu ba ceart dó an rgéal go léir a d'innrint dó nó nár ceart, gan cead ó Murċad nó ó Miam. Fé deire tuig ré, ó tairbeáin ré an leitir, gur ceart dó a d'innrint cad 'n-a taob gur tairbeáin ré í agur cad é an brig a bí léi. D'inir ré an rgéal go léir dó, na párlaí a d' airig ré tall i dtaob Bruain agur i dtaob an Aṁlaoib a cuaid anonn ó Áit Cliat, ó Sitric, go rig Loċlan, agur i dtaob an teaċtaireaċta a bí ag an Aṁlaoib rin do'n rig tall, 'gá rád leir go raib Gormflait go mait, agur an raibbreat a bí uaiti, go raib ré fágalta aici. Anran d'inir ré dó conur mar a cuaid ré féin i gcómnagar do rigċeiglaċ-rig Loċlan feuċaint a' bréadrad ré radarc fágail ar an Aṁlaoib úd, agur conur mar a cuiread an púicin air, agur mar a cuiread ra prirún é, agur mar a cuiread anall go Corcaig é, agur conur mar a tug an captaéin an leitir dó.

D'éirt Tadg leir an innrint go breag roca·r go dti go raib an focal deirineaċ ráidte. Nior labair ré anran féin. D'fan ré gan labairt ar fead tamail maic. Nuair a bí a maċtnam déanta aige do labair ré.

"Cad é an raibbreat," ar reirean, "a bí ó Gormflait agur a fuair rí?"

"Sini dineaċ an ceirt náċ féidir le Miaṁ ná le Murċad ná liom féin do réidteaċ," arra Caoilte. (Nior maic leir tráċt ar an gcailiṁ gan cead ó Murċad.)

"Ragaid mé leat roir go Ceann Corra," arra Tadg.

Do gluair an beirt roir. D'innreadar nár aitin Tadg an rgríbinn.

"Saṁluiġeaṙ féin ġuṙ maṙ ṙin a béaḋ," aṙṙa Miaṁ

"Aġuṙ aṙ neóin," aṙṙa Caoilte, "is tu a túḃaiṙt an leiṫiṙ a ṫaiṙbeáinṫ dó."

"Is mé," aṙ ṙiṙe. "Nioṙ b' aon diúḃáil i ṫaiṙbeáinṫ dó. Ní h-é an t-é do laḃaiṙ an ṁaint do ṙġṙíḃ an leiṫiṙ. Fuaiṙ ré duine eile ṁun na ṙġṙíḃinne déanaṁ."

Bí Taḋg ana ġruama. Ní ṁaiḃ focal aġ teaċt aṙ aċ é aġ maċtnaṁ. Bí an tṙiúṙ eile aġ caiṫeaṁ tuaiṙimi ċóṁ maiṫ aġuṙ d'féaḋaḋaṙ é, aġuṙ bí ġaċ aon tuaiṙim d'áṙ tuġaḋ aġ dúnaḋ iṙteaċ, i ndiaiġ aṙ ndiaiġ, 'ġá ċuṙ 'n-a luiġe aiṙ ġuṙ b' aon Aṁlaoiḃ aṁáin an ḋá Aṁlaoiḃ. An ṁaiṫ a bí na tuaiṙimi aṙ ṙiúḃal bí a lán neiṫe beaġa aġ teaċt ċun cuiṁne Taiḋg, neiṫe beaġa náṙ ċuiṙ ré bliúṙe ṙuime ionta nuaiṙ a ċonaic ré aṙ otúiṙ iaḋ, aċ ġuṙ ċuiṙ ré móṙán ṙuime anoiṙ ionta, aġuṙ bíoḋaṙ 'ġá ṫaiṙbeáinṫ dó ġo ṁaiḃ ġaċ aon deaḃṙaṁ ġuṙ b' aon Aṁlaoiḃ aṁáin an ḋá Aṁlaoiḃ.

Ṫuiġ Muṙċaḋ ġuṙ ċeaṙt ġuiṫ na caiṫṙe d'innṙint do Taḋg. Do h-innṙeaḋ dó é. Nioṙ ḃeaġ ṙan.

"Ó," aṙ ṙeiṙean, "náċ mé an t-amaḋán cṙioċnuiġṫe! Le ṙeall iṙeaḋ ġlaċ ré an Cṙeiḋeaṁ. Le ṙeall iṙeaḋ ġlaċ ré na mion-Ūiṙḋ, ċun go ġcuiṙṙí iṙteaċ ṙa n-éiṙeam é. Ba ċeaṙt mé ċṙoċaḋ maṙ ġeall aṙ leiġint dó a leiṫéiḋ d' amaḋán a déanaṁ diom! Feall aḃ eaḋ an ciṙ a bí aiġe oṙm! Ó! Ní ċuiṙṙeaḋ náiṙe an ṙġéil diom an ḋá lá 'ṙ 'n ṙaiḋ a ṁaiṙṙeaḋ! Dá maiṙinn céaḋ ní ċuiṙṙinn diom é. A Miaṁ, caiṫṙiṁ-ṙe aġuṙ m' aṫaiṙ ḋul ṙiaṙ aḃaile."

"Aiṙiú, a Taiḋg, a laoġ," aṙṙa Miaṁ, "caḋ é an ġnó aṫá aġaṫ ṙiaṙ diṁn? Ná fuil ṙiaṙ aġaṫ caḋ ċuiġe ġuṙ tuġaḋ aṁṙo ṙiṁn? Caḋ 'tá ċun tu féin a ċoṙġ aṙ aiṙe taḃaiṙt do'n áit ċiaṙ?"

"Ní'lim aġ ḋul ṙiaṙ," aṙ ṙeiṙean. "Leaṁṙaḋ an ṙeallaiṙe úḋ! Ḃaiṁṙeaḋ an ġealġáiṙe ḋé. Ó! An

clairḋe! An biṫeaṁnaċ fill! Leanfaḋ é agus tiocfaḋ fuar leis agus bainfeaḋ an ceann ó n-a ġuaillib dé."

"Go réiḋ, a Ṫaiḋg," arra Murċaḋ. "Ni'l deiṁne ceart i n-aon ċor fós againn air gur b'é an t-Aṁlaoiḃ a bi i n-Inis Caṫaiġ do rġriḃ an leiṫir rin nó do labair an ċaint atá inti. Dá mbéaḋ féin ni h-alaiḋ ḋúinn gan feuċaint róṁainn le h-eagla gur b' aṁlaiḋ a cuirfimíd ar a cumas tuille díoḃála déanaṁ ḋúinn. Má 'fé a ḋein an méid díoḃála atá déanta ni h-aon ḋóiċin é. Ni foláir cuid d'á ġartaċt féin a d'imirt 'n-a ċoinniḃ. Eirig-fe riar aḃaile agus fanaḋ Niaṁ agus t' aṫair anro. Ni gan fáṫ a cuireaḋ amaċ, ṫall i gcriċ Loċlan, an ráfla úd i ndaoḃ báir an Ard-ríġ. Do cuireaḋ amaċ an ráfla i ndiaiḋ go mbéaḋ daoine ag dul i dtaiṫiġe an rġéil agus nuair a tiocfaḋ an táirg ná déanfaí iomaḋ iongnaḋ dé. Do cuireaḋ amaċ an ráfla le cúir eile, leis: Do cuireaḋ amaċ é mar ċóṁarṫa, 'gá ráḋ le ríġ Loċlan 'lean de'n ollṁúċán ċóṁ dian agus féadfair é. Ni feadarlaiṁ cad é an neómat a ġeóḃaḋ Brian báṫ. Bi ollaṁ.' 'Sé rin le ráḋ, 'Cuirfimíd ċun báir é ċóṁ luaṫ agus ir féidir é, aċ bídíd-re ollaṁ!' Sine briġ atá leis na ráflaiḃ."

"Gaḃaim páirtún agaṫ, a ríġ," arra Taḋg le Murċaḋ, "aċ má tá daoine anro againn atá ċóṁ ceapaiṫe rin ar an Ard-ríġ do ċur ċun báir cad 'n-a ṫaoḃ ná beiṫfeaḋ láiṫreaċ oṁṫa agus a ndroċ beaṫa do ċur 'n-a leiṫ agus iad do ċur ċun báir! Cad ċuige beiṫ ag feiṫeam go dti go mbeiḋ an droċ beaṫ déanta acu? Cad é an leiġeas ar an droċ beaṫ an cuirfeaċ do ċur ċun báir nuair a beiḋ an droċ beaṫ déanta?"

"Ir fíor duit, a Ṫaiḋg," arra Murċaḋ, "gur fuaiṁ an leiġeas ar droċ beaṫ an cuirfeaċ do ċur ċun báir nuair a béaḋ an droċ beaṫ déanta. Ni h-aṁlaiḋ aṫáṫar ag feiṫeaṁ go dti go ndéanfaiḋ an cuirfeaċ an droċ beaṫ.

Is amhlaid atáimid ag déanamh ár noícil cun an cuirpthig do corg ar an noroc beart a déanamh. Ni féidir cuirpteach do cur cun báir, pé droc amhar a béad agat air, go dti go mbéad droc ghiom éigin agat le cur 'n-a leit. Mura mbéad droc ghiom agat le cur n-a leit cad a béad agat le déanamh ac tu féin a coraint air? Siné atá againn 'á déanamh, a Thaidg. Táimid 'gár gcoraint féin ar an gcuirpteach. Eirig-re riar abaile, a Thaidg, agus ná leig ort le h-aoinne aon ni6 i dtaob na cainte seo atá déanta anro againn indiu. Ná bíod aon eagal ort ná go dtabharfad-sa caoi duit, nuair a tiocfaid an t-am cuige, ar t'aigne fáram ar an bpeallaire."

"Tá go maith, a rig," arra Thadg. "Tá t' focal agam cuige rin agus táim fárta. Tiocfaid mo lá."

Agus d'imtig sé abaile.

---

caibidil VII.

an tsíde gaoithe.

Nuair a bi Tadg Óg ua Cealla imtigte do labair Murchad le Caoilte.

"A Duinn," ar seisean, "sé h-é an t-Amhlaoib do sgriob an leitir sin, nó do labair an cainte atá inti, tá dotún mór déanta aige. D'á gartacht é tá deamhad déanta aige. Dainfead-sa geit ar sé h-é féin. Imtig ag tsiall ar Dúlainn Óg agus abair leis buidean d'feadaib toghta do cur le céile gan mhaill agus tar cúgam anro cóm luath agus beid riad ollamh aige.

D'imtig Caoilte.

"Cad a mearan tú a Déanaṁ, a rís?" arra Niaṁ.

"Rasad go n-Áit Cliat, a Niaṁ," ar reirean, "agus labarrad le Sitric. Déarrad teachtaireacht ag triall air ó'n Árdrís. Táid Locланaig Áta Cliat, agus Sitric leó. Fé rmacht an Árdrís. Tairbeánrad an leitir rin do Sitric. Tá rittáin idir Éirinn agus tír Locлan. Ó 'tá an trittáin rin ann tá raor cead cun gnótaí ceannaigeachta idir an dá tír, agus tá fiacaib ar gach tír acu cornaṁ dligе a tabairt dor na ceannaigtib a tagan ó'n dtír eile. Tá an cornaṁ ran againne 'á tabairt dor na ceannaigtib Locланaca a tagan go n-Éirinn. Tá gealláṁaint againn ó rís Locлan go dtabarrai an cornaṁ céadna do ceannaigtib Gaedlaca dá dtéidir anonn go Danmarg ag déanaṁ aon gnóta ceannaigeachta ann. Cuaid ceannaige Gaedlac anonn le déanaige. Dí ré ag déanaṁ a gnóta, gan aon cur irteac aige 'á déanaṁ ar gnó aon duine eile, agus gan brireab ná milleab déanaṁ ar aon dlig de dligtib na tíre rin. Táinig ceachtar lucht airm, de lucht airm na tíre agus do rugadar air, gan cúir gan adbar, agus cuireadar i bprirún é, agus do coimeádad ra prirun é breir agus reachtmain. Caitrean rárraṁ a d'fágail ó rís Locлan ar an ngniom ran. Caitrean an ceart céadna a tugtar do ceannaigtib Locланaca i n-Éirinn do cur i n-áirigte do ceannaigtib Gaedlaca tall i gcric Locлan. Ar rgát na h-oidre rin, caitrean a déanaṁ amac má 'r féidir é, an bruil an dá Aṁlaoib ann, nó an é an t-Aṁlaoib a bí anro againn atá anoir 'n-a teachtaire idir Sitric agus an rís tall."

Le n-a linn rin táinig Caoilte tar n-air.

"Tá Dúlainn agus na fir ollaṁ, a rís," ar reirean.

"Tá go maic, a Duinn," arra Murcad. "Tiocfair-re linn."

"Cadin a geóbmid aon rgéala uaid, a rís?" arra Niaṁ.

"An tuirge 'n-a mbeiḋ aon níḋ le h-innsint gur fiú é é ḋ'innsint cumsan teaċtaire ṫar n-ais ċúġat, a Niaṁ," arsa Murċaḋ. "Ní ġáḋ ḋom a ráḋ leat aise maiṫ a ṫaḃairt ḋom' leas-maṫair."

"Ná bíoḋ ceirt orst, a síġ," ar sise. "Taḃarfaḋ aise maiṫ ḋi. Ní ċuirfiḋ sí cor ḋi a gan fios ḋom. Táimíḋ go h-ana mór le n-a ċéile. Aċ tá fios aici, is ḋóiċ liom, cad é an gnó atá anro agam, agus tá sí ag déanaṁ a ḋíċil ċun a tairbeáint ḋúinn go léir gur deasṁaḋ mór ḋúinn aon ḋroċ aṁsar a beiṫ againn uiṗi. Tá an díċeal san 'gá coimeád ar fad ó aon níḋ a ḋéanaṁ a ċaḃróċ' leis an ndroċ aṁsar. Beiḋ m'aigne féin ana mí-fásta, a síġ," ar sise, "go ḋtí go mbeiḋ 'fios agam cé h-é an t-Aṁlaoiḃ seo, nó an aon Aṁlaoiḃ aṁáin an dá Aṁlaoiḃ."

"Cumsan ċúġat an t-eólus, a Niaṁ," arsa Murċaḋ, "ċóṁ luaṫ i n-Éirinn agus beiḋ an t eólus againn le cur ċúġat."

D'imtiġ Murċaḋ agus Caoilte amaċ ċun na h-áite 'n-a raiḃ Dúlainn agus na fir ag feiṫeaṁ leó. Ar marcaiġeaċt a bíodar le h-imteaċt. Marcaiġ maiṫe ab eaḋ iad go léir. Marcaċ áluinn ab eaḋ Murċaḋ agus marcaċ áluinn ab eaḋ Dúlainn. Aċ ní raiḃ aon bneiṫ ag aoinne de'n beirt, ná ag aon fear i n-Éirinn an uair sin, agus M'fheaċlainn Mór féin do ċur ċuige, ar Caoilte, ċun capail a marcaiġeaċt. An rtail ba mó agus ba tneise agus ba tréine doḃ' féidir a ḋ'fáġail, agus é beiṫ ag imteaċt riaṁ, gan láṁ duine do ḋul ar a ceann go dtí go mbéaḋ ré i n-aoir a feaċt mblian, do léimfeaḋ Caoilte ar a muin, gan rsian gan ialait, agus déanfaḋ ré é marcaiġeaċt tsearna na dúṫa go dtí go mbéaḋ an rtail sin ċóṁ min le h-uan caoirać aige. Bí Caoilte cúmṫa ċun na marcaiġeaċta ċóṁ maiṫ díreaċ agus bí ré cúmṫa ċun an reaṫa. Bí an neart agus an fuinneaṁ go léir agus an

bpeir beag faid inr na coraib aige. Aon capal a geobpai idir an dá coir rin ni raib aon bpeic aige, pé léimpeac a déanpad pé ná pé carad a bainpead pé ar péin, ar dul ó n-a ngpeim. Ni péadpad pé an marcac a cur dé ac le h-é péin d'iomlarg ar an dtalam. An túirge 'n-a gcuirpead an capal cun luigte béad an marcac 'n-a pearam i n' aice, agur anran, an túirge 'n-a mbéad an capal ar a coraib airir béad an marcac ar a muin airir. Nior beag de radarc, uairpeanta, beit ag feucaint air péin agur ar capal ós fiain ag iomaig le céile go dtí go caitead an capal géillead dó ra deire.

Do gluair an dipium marcac ó Ceann Corra agur cugadar agaid roir óduaid ar Teamair. Da feóita an gluaipeact acu é, fan an bótair áluinn a bí go bpeag leatan, leibéalta, péid, an bótar a deinead le h-órdugad Bpiain, ó Ceann Corra go Teamair.

Timpal deic mile roir óduaid ó Ceann Corra bí buaicail ag deirpeact bó ar an dtaob tuaid de'n bótar. D' airig pé, adpad riar ódear uaid, mar a béad péidead beag gaoite tré crannaib. Do neartuig ar an péidead i dtreó gur mear an buaicail gur rtoirm a bí ag teact. Anran do neartuig ar an péidead i dtreó gur mear an buaicail nár péidead a bí ann ac fuaim uirge ag gabáil le fánaig gleanna. Anran d'airig pé mar a béad brút agur meilt agur fuadar cuirideacta, agur do gluair an marc-fluag cuige amac ó rgát na coille a bí ar taob an bótair agur a bí 'gá gcliúdac uaid go dtí ran. Tánadar i n' aice agur gluaipeadar tairir, agur an fair a biodar ag gabáil tairir famluig pé go raib an talam ag bogad agur ag luargad agur ag crit pé n-a coraib le neart agur le brút agur le fuinneam a ngluaipeacta agur iad ag imteact mar imteóc' an tríde gaoite, agur an ceó-bótair ag eirige 'n-a noiaig, agur ruip agur bileóga feócta d'á péidead ruar

agus d'á gcarad agus d'á gcuabad cun riúbail, leis an ngaoit a táinig ó'n nGluaireact. D'imtigdar tairis agus cuaid an ced 'n-a fúilid agus bí an fochlam 'n-a cluasaid, agus nuair féad ré a fúile do glanad agus feucaint airis orta, bíodar ag imteact fois ótuaid ar a gabaic agus bí an fochlam ag maolugad. Do maoluig an fochlam go dtí ná raib ann ac mar a béad fuaim uirge. Do maoluig ré anran go dtí ná raib ann ac mar a béad réidead gaoite tré crannaib. Anran do maoluig ré go dtí ná h-airigead an buacail ac put beag anoir agus airis dé. Anran bí ré imtigte. Do cuiread a leitéid de gárd i gcroíde an buacala gur fan ré ar an áit rin gan corruige ar ar fead adbar.

Deic mbliana agus dacad 'n-a diaig ran, nuair a bí an buacail rin 'n-a feandruine, bíod ré 'n-a fearam ar an áit gcéadna go minic agus d'airigead ré an tríde gaoite ag curnugad thar tear, mar ar curnuig an réidead gaoite an uair rin, agus tagad an tríde gaoite cuige aniar andear le fuinneam, agus do gluabad rí tairis fois ótuaid ag déanam ced-bótair agus ag gairead na rop, agus bíod ré daingean i n' aigne gur b'é Murcad agus a mairc-fluag a bíod ann! Díodar go léir ar fluag na marb, an uair rin.

Ac táinig Murcad agus a mairc-fluag go Teamair. Cuir ré teactaire irtead ag triall ar M'Ifeadlainn 'gá rád leis gur mait leis raint cainte déanam leis. Táinig M'Ifeadlainn amac agus cuir ré míle fáilte roim Murcad agus rómpa go léir. Do fug ré leis irtead iad agus déin ré cúram mór díob. Do cuiread cóir bíd agus díge orta. Ar ball d'inis Murcad do M'Ifeadlainn cad a tug é. Gur cuiread duine de ceannaigtid na h-Éirean i bpríbún, tall i bpriom-catair tíre Loclan, gan cúis gan adbar. Anran tairbeáin ré an leitir.

"Táim ceapaite, a rí," ar reirean, "ar dul fois go

n-Áit Cliat agus an labairt le Sitric, ó 'ré rig Locланаć Áta Cliat é, agus an a fiafraige dé an bruil aon eólus aige an t-é ir bun leis an ngniom éagcóirta ro do déanam orainn. Dá leigimir leó an gniom ro gan gearán a déanam mar geall air nior b' fada, b'féidir, go ndéanfai gniom eile a béad níba mearra 'ná é. Ir lag an bearc dúinne a rád go mbéad dion agus cornam againn 'á tabairt do ceannaigtib Locланаća i n-Éirinn, agus ná cuirfimir dion ná cornam i n-áirigte do ceannaigtib Gaedlaća tall i dtir Locлan."

"Agus cá bruil an ceannaige Gaedlać do cuiread i bpríbún, a rig?" arra M'lreaclainn.

"Má féantar an gniom, a rig," arra Murćad, "beid an ceannaige le fágail."

"An amlaid ba mait leat mire dul leat go h-Áit Cliat, a rig?" arra M'lreaclainn.

"Dá mb' é do toil teact linn, a rig," arra Murćad, "ba dian mait an rud é. Tabarfad fé le tuirgint do Sitric, agus tré Sitric do rig Locлan tall, agus dor na Locланaig go léir, go bruilimid ar aon aigne ra rséal. Do cuirfead ran eagla ar an t-é dein an gniom pé h-é féin."

"Tá go mait, a rig," arra M'lreaclainn. "Rágad-ra lib."

Di dá buidean acu ann anran agus iad ag tabairt ágaid ar Áit Cliat. Ni raib i mBaile Áta Cliat an uair rin ac catair ana beag. Di an féar gliar ag fár go raidbir ar formór an tailim atá fé tigtib móra agus fé fráideanaib breagta fada leatana anoir. Nior déacair rigteigliać Sitric a déanam amać. Tug an dá buidean ágaid ar an rigteigliać. Do conactar ag teact iad. Di Sitric agus Amlaoib tuar i brinneóig. Conacadar an dá buidean ag teact cun an rigteigliaig. D' aitnigdar Murćad agu

M'Ifeaclainn. D' aitin Amlaoib Caoilte. Do fuit Amlaoib agus cuaid fé i bfolac.

"Ná leig ort go bfuil aon fioc eólair agat, a fíg, ar cá bfuilim-fe ná an bfuilim beó nó marb," ar feifean le Sitric.

Cuaid Sitric amac ag cur fáilte roim M'Ifeaclainn agus roim Murcad. Do tugad irteac iad féin agus na h-uairle a bí i n-aonfeacht leó, agus do cuiread gac aon cóir orca. Ar ball d'imir Murcad cad a tug é. Bí ana catugad ar Sitric nuair a h-innread dó an éagcóir a deinead ar an gceannaige Gaedlac tall i gCatair na Deirbe.

"Ó," ar feifean, "cuirfead-fa teactaire anonn 'gá innfint do'n fíg gur deinead an éagcóir fin, agus déanfar an uile fagar deimne agus uruideacta air nác baogal go dtabairfar aon caoi d'aoinne ar a leicéid a déanam airir."

"Tá fan mait go leór, a fíg," arfa Murcad, "ac ní déanfaid fan an gnó anoir. Tá órdugad agam-fa ó'n Árdrígh, má tá an fear a dein an gniom fan i n-Éirinn anoir, lucht cuairdais do cur amac cun beirte air agus cun é tabairt cun láma. Ar maite leir an dá cir, le h-Éirinn, agus le cir Loclan, ní foláir an fear a dein an gniom fan do cur cun báir. Ir bíodba báir do'n fíg é, mar do dóg ré cuige féin an t-uzdarár a bainean leir an fíg. Ir bíodba báir do muintir na h-Éirean é, mar do dein ré gniom i gcoinnib anama fir Éireanaig. Ir bíodba báir é do Loclanaig, i n-Éirinn nó i n-aon cir eile, mar do dein ré gniom a cuirfid fiadaib ar lucht gac cine eirige 'n-a gcoinnib, muna ndeintear an gniom a d' agairt, agus fan go luat, ar an t-é a dein an gniom. Ar maite linn go léir, a fíg," arfa Murcad, "ní foláir dóm-fa a beit ar mo cumar a fád leir an Árdrígh nuair a fagad abaile, go bfuil do briatar fíg agam uait-fe cuige go ndéanfair féin do díceal, agus go ndéanfaid fíg Loclan a díceal, ar

ceacc ruar leir an scuirpeac a dein an sniom ran agur é tabairt cun lámha agur an bár atá cuillte aige d'imirt air."

"Ardó, b' féidir, a rís," arra Sitric, "ná féadfad ár ndícheal teacc ruar leir."

"Ní duine ruamac é, a rís," arra Murcad. "Ní féadfad aon duine ruamac an sniom a dein ré do déanam. Ní déad lucc airm an rís úmal do duine ruamac. An fear sur dein lucc airm an rís ruo air, mar a deineadar air riúd, ní ró fuirirce dó dul i bfolac ó ríoghra na tire."

"Ní feadar an doman, a rís," arra Sitric. "Ni'l agamra le déanam ac mo briatar rís a tabairt duit go ndéanfad mo dícheal ar é tabairt cun lámha, agur go n-iarfad ar rís Loclan a dícheal a déanam, leir, cuige. Ire ár mbuac go léir, aon fear a millfid ár rmacc, é tabairt cun lámha cóm luat agur ir féidir é."

Nuair a bí an méid rin cainte déanta eatarta, d'fág Murcad agur M'Ireachtainn rlán ag Sitric agur tánadar uaid. Bí Amlaoib i bfolac agur é ag éirteacc leir an scaint. Nuair a bí an dá buidean imtigte táinig ré amac, agur bí a lán cainte idir é féin agur Sitric feuchaint conur féadfaidír teacc ar an scruad-cár 'n-a padadar mar geall ar an ngniom a dein Amlaoib.

CAIBIDIL VIII.

BEIRT DROC BUADAILI.

"Déanfaid an t-annrgian ran, Murcad, díobáil duinn, a rís," arra Sitric. "Ní maic a deinir é an fear do cur ra prifún. D'fearr rgaoileadh leir agur fairge do coimead air."

"Sinéd dipeac a déanpainn mupa mbéad a pior a beic agam go n-aitneóc' pé mé dá bpagad pé paoaipc opm," apra Amlaoib. "Ip dóic leó i gCeann Corca go bpuilim maib. Ni'l aon pioc d'á pior acu cé p' b'é Amlaoib ná an bpuil pé beó. Dá bpagad an peap úd na gcoip paoaipc opm do neórpad pé dóib cá bpeacaid pé mé. Tá aitne aige opm, ac ip dóic leip ná puil aon aitne agam-pa air péin. Sinéd ball 'n-a bpuil an deapmad air. D' aitnigeap an peidléip tall cóm luac agup do leigeap mo púil air. Dá bpeicead pé mé pap a bpeaca-pa é, agup go n-imteóc' pé gan mé 'gá feipgint, d'imteóc' pé adaile láitpeac agup do neórpad pé dóib i n-Inip Cataig agup i gCeann Corca go bpeacaid pé mé, agup cá bpeacaid pé mé. Anpan do béad pior acu go léip cé tóg an cailíp. Conaic Coila mé i gCeann Corca an lá págap an áit. Do cuippi po agup pud le céile agup béad 'pior acu go léip cad é an gnó a bí agam i gCeann Corca an lá pan. Tadapipaidip tuaipim do cá bpuil an cailíp anoip. Caitpead do mátaip teitead le n-a h-anam ap an áit."

"Mo mátaip!" apra Sitpic.

"Ap mátaip, má pead," apra Amlaoib. "Ni beag di a bpuil le pulang aici eatapta. Ip peapp gan a tuille eóluip a tadaipt dóib. Ip dóic leó go bpuil an cailíp imtigte tap papaige. Ni péidip d'ár mátaip cop a cup di, do lá ná d' oidce, a gan pior dóib, tá an paipe cóm géap pan uipci. Dá bpaiginn-pe mo toil ni pagad peap na gcoip tap n-air ag tpiall opta. Bí eagal ap an pig, dá dtugti aon andop dó go dtiocpad cogad ap, agup gan pinn ollam pór, dap leip."

"Cad é an neapt atá ollam aige?"

"Tá oct mile peap ollam aige, i n-aim 'p i n-éide. Dá ngiaoidti amáipeac air d'péadpad pé dá mile peap eile do cup leip an oct mile pin. Ni dóic leip go bpuilimid laec

láidir ár nDóchin. Tá fgannrad Gleanna Máma fór air," arfa Amlaoib.

"Ní h-aon iongnad go mbéad," arfa Sitric. "Dein Clann Cair obair uathbárach an lá ran."

"Dainfear mórdil an lae rin díob nuair a tiocfaid an lá atá 'n-a gcóir againn," arfa Amhlaoib.

"Dainfear," arfa Sitric. "Ac ir fearr feuchaint fómhainn agur rinn féin d' ollamhugad i gceart. Cad é an neart eile, nó na nirt eile, atá ollamh, nó ag ollamhugad, i n-éagmuir nirt fíg Lochlan agur ár neart féin i n-Éirinn anfo?"

"Tá neart d'á ollamhugad ar oileán Manain," arfa Amlaoib, "agur ní neart fuarach é. Tá cúig céad déag fear ann, ollamh aon lá a gladradh orra. Ní'l oileán der na h-oileánaib atá lartiar d' Albain gan míle nó cúpla míle fear ollamh ann. Ir dóich liom go bfuil trí míle fear ollamh ar oileán Sgathaig."

"Tá ran maith go leór, a fíg, ac an bfuil aon eólur cruinn agat ar an ollmhúchán atá ag Dhian 'á déanamh?" arfa Sitric.

"Amhrathar go bfuil," arfa Amlaoib. "Ní'l aon mhíogarnach ar Dhian. Tá ré 'gá ollamhugad féin chóm tréan agur d'féadfad ré beit 'gá ollamhugad féin dá mbéad fior ár n-aigne aige chóm cruinn agur 'tá againn féin. Dá mbéad ré deich mbliana níor óige 'ná mar atá ré béad ré fuar againn beit ag brath ar aon lámh uachtair a d'fágail air. Ac tá ré ana aosta. Ní fior cad é an neómat a finfid ré a chora. Anfan má bímid ollamh beid gac aon fuid ár dtoil againn."

"Measar," arfa Sitric, "go raib congnamh aige le fágail cun iad a fineád."

"Ir deacair an congnamh a tabairt dó, tá an faire chóm dlúth ran," arfa Amlaoib. "Tá ingean Taidg Mhóir ui

Ceallaċ ra n-áit i gcómhnuiġe agus ní féidir aon níd a déanamh a gan fios di."

"Airiġim a lán daoine ag teaċt táirri rin 'gá rád gur caillin ana bheaġ í. Cad é an raġar í?"

"Droċ raġar," arra Amhlaoid. "Tá rí datamail, deadhraiġteaċ, áluinn go maiċ. Déanfainn gur b' í an bean ir áilne i n-Éirinn í, iarmuiċ de'n Áindriġain. Aċ tá rí go h-olc."

"Ní h-é rin adeirteap," arra Sitric. "Iré ruid atá i mbéalaid daoine 'n-a taob 'ná go bfuil áilneaċt a peapran tap na beapraid agus gur buaid uairleaċt a h-aigne agus a méinne ap áilneaċt a peapran."

"Ná cheid focal dé," arra Amlaoib. "Cheid a mhalairt. An ċéad uair riamh a ċonac í do ċonac go raib rí go h-olc. Droċ raġar ireab í. Deirim leat é."

"Cad é an raġar a dhiṫáir?" arra Sitric. "Deir gaċ aoinne go raib ana ċion aige féin agus ag Amhlaoib ar a ċéile; an t-Amhlaoib úd a caillead nó d'imṫiġ amú. Deirtear go raib ré ag bhireab a ċroide ag gol i ndiaiġ Amhlaoib."

"Ó, cúir ġáire cúġainn! An fear boċt. Ni'l ann aċ leaṫ-amadán," arra Amhlaoib. "Dioḃ ana fróir agam air uaireanta. Ni leiginn m' aigne ċuige, amhaċ. Diomair ḃuar i gCeann Corra lá agus bí clearaideaċt ar riúḃal ann. Ḃain ré an cor de mharcaċ bréige ann le buille ḃuaiġ. Do leigear féin orm nár ṫéadar an cleap a déanamh. 'Nior ḃuġair a ċeapt féin do'n ṫaoḃar,' ar reirean liom Amadán ireab é, a ríġ. Ni mirte fear láidir a ṫabairt ar Mhurċaḃ, amhaċ. Ni doiċ liom gur ḃuail riamh fór umam fear ċóm láidir le Murċaḃ. Deirtear gur theire d'fear é 'ná a atair an lá ir fearr a bí a atair. Ir iongantaċ an fear é. Ni féadfá do fúile ṫógaint dé dá ḃreicfeá ag déanamh na lúṫċlear é. Ni'l aon teora leir an neapt atá ruiḃte inr gaċ ball d'á ballaiḃ."

" Tá rúil agam ná buailfead uime ra ċat ro atá le teaċt lá éigin," arra Sitric. " Aċ feuċ, a Amlaoib. Tá an rgéal go h-olc agat-ra."

" Conur ran aimiú ! "

" Caitfear an ceann a baint díot."

" Ó, tuigim," arra Amlaoib. " Agur tá do bruaċar níg taḃarta agat-ra do Murċaḋ agur do Bṙian go nḋéanfair do díċeal ċun an cinn a baint díom. Náċ rimplíḋe na ḋaoine iad ! Aċ ar nóḋ, táim féin ċóm rimplíḋe le h-aoinne acu. Tá mb'áil liom-ra an ceann a baint d' fear ña gcor nuair a bí gneim agam air ní béaḋ an ceann le baint díom féin anoir, agur ní béaḋ do bruaċar níg taḃarta uait agat-ra ċuige. Aċ rin mar imtigean i gcómnuige ar an nduine ná baineann an ceann d'á namaid nuair a geibean ré an lom air. Geóḃaiḋ an namaid rin lom air féin agur bainfiḋ ré an ceann dé."

" An neófrair do'n níg gur táinig M lfeaċlainn agur Murċaḋ anro ? " arra Sitric.

" Imteóċaḋ roir láitreaċ agur neófraḋ an uile focal dé ḋó, agur neófraḋ dó go dtáinig fear na gcor anro i n-aonfeaċt leó, agur ná tiocfaḋ d'á mb'áil leir an níg leigint dóm-ra an ceann a baint dé i n-ineaḋ an púicín a ċur air," arra Amlaoib. " Ċuirfinn-re púicín air a ċuirfeaḋ deire le n-a ċuid rgiaṙeaċta. Aċ ní h-aon mait beit ag caint anoir air mar rgéal. An ceannaige ! An peiḋléir ! Ir dear an obair beit ag taḃairt ceart ceannaigeaċta d'á leiṫéid rin ! Ceart rgiaṙeaċta atá tuigaiṫe dó ! "

" Agur go mór mór ó'r duine tura ná déanfaḋ rgiaṙeaċt i n-aon ċor ! Ba lag leat a leiṫéid a déanam ! " arra Sitric.

" Cuir uait an magaḋ, a níg," arra Amlaoib. " Ni cúrai magaiḋ é. Déanfaiḋ Donn mac Deaṫaċ diobáil fór duinn,

agus ní déanfaidh dá ndeintí rud orm-sa nuair a bí sé im aonar. Ach é cur anall adhaile 'n-a faoiseal agus 'n-a fláinte! Ní féidir liom foighneam leis mar sé nuair a chuimhnighim air!"

Do sé an beirt. D'imthigh Amhlaoibh anonn go dtí teach Murchadh agus M'Fheadhlainn go h-Ard Chiabh, fé mar a dúbairt sé do neósfadh sé.

"Tá go maith," arsa'n rí. "Is fearr go mór an sé nuair a beith mar atá sé 'ná é beith mar a béadh sé dá gcuirtí an fear úd chun báis. Dá gcuirtí chun báis é ní béadh Lochlanach beó i n-Éirinn um an dtaca so ach an méid acu do cuirfeadh iad féin go daingean fé smacht Bhriain. Ní féadfaimís-ne corg do chur le n-ár ndaoine féin anois. Do caithfí iad do ghleusadh agus do chur ar loingeas agus iad do bheith go h-Éirinn chun díoltais a déanamh ar Bhrian agus ar Gaedhlaibh Éireann mar gheall ar marbhughadh a gcine. Ní béadh ach dithneas agus throc ollamhughadh sa n-obair. Ní raghadh ár neart go h-Éirinn i n-aonfeacht. 'N-a mbuidhin bé leith ireadh do throighthidh Éire. Ansan do marbhóch' Bhrian iad 'n-a mbuidhin bé leith. Is fearr go mór an sé nuair a beith mar atá sé. Beidh uain againn ar cuille nirt do chur le céile. Agus feuch, a Amhlaoibh, a mhic ó," ar seisean, "beidh uain ag Bhrian ar bár a dh' fhágail,———má tá aon aidhm aige ar bár a dh' fhágail i n-aon chor!"

D'fan an sé mar sin agus do ghluair an t-ollamhán ar aghaidh, ins gach aon pháirt de chrích Lochlan agus ins gach aon páirt d' oileán na h-Éireann, go mór mór ins na h-áiteannaibh a bí dílis do Bhrian.

Caibidil IX.

Marbhadh le soilbreas.

An fad a bi an t-ollamhdán i gcúbal mór-cimpal na n-Éadan bi agaid na n-Éireann ar Ceann Corra. Ni raibh lá gan gruaimh éigin, nó buidheán éigin, d'uaigneas nó de mhaitibh mora, ó ceannsar éigin de'n tir, ag teacht go sgéithealach Bhriain, a d'iarraidh cómairle, nó ag focarughadh cúise, nó 'gá fiafraighe an 'mó fear a béadh orra do chur le céile i gcóir an coguidh a chuig gach aoinne a bi ag teacht Deiridh go léir, nuair a bidis ag imteacht, ná raibh riamh i n-Éirinn rígh cómh mór sgradam le Brian; ná raibh riamh i n-Éirinn rígtheighlach cómh sgeamhta le rígtheighlach Bhriain; ná raibh riamh i n-Éirinn, ná i n-aon tir eile, fir cómh h-uasal, cómh cródha, cómh tréan i gcat le Clainn Cais.

Anfan Deiridh go léir, d'á áilneacht agus d'á nórmhaireacht agus d'á uaisleacht ar gach aon trasar cuma, an rígtheighlach agus a raibh ann, gur chuir an Danarígin agus Riamh, ar an ngradam agus ar an uaisleacht agus ar an raidhbhear agus ar an bhlúirre agus ar an rabairne, mairg ná béadh orra i n-aon cor mura mbéadh an beirt rin a beith fa n-díth.

Gan amhar dob' áluinn an beirt iad; agus ni aitneódh' aoinne do thocfadh ann mar rin ar chuimdi ná go raibh caradar idir an mbeirt. Ir ar éigin ba dóigh le duine a chuigeadh Riamh féin uaisleanta go raibh aon nidh eatarta ac caradar, bidh gormghlaic cómh caoin cómh cneafda cómh gradhmar fan léi. Bidh an t-Airrean gach aon maidion, ag Maolfuadam, i n-easglais an rígtheighlaigh, agus bidh gormghlaic agus Riamh ag an Airrean coitcianta. Do éiri go minic i gcaitheamh an lae an beirt i bhrocair a céile, ag caint agus ag cómhrádh go roilibh agus go ruaimc agus go

fultmar, i otred ná bíod aon fioc d' á cuimneam ag aoinne ná raib fíor bunúr an rséil aige, go raib aon níd ioin an mbeirt ac caradar fírinneac. Ní raib fíor bunúr an rséil ag Maolsuatain. Do tuigead gur b'fearr an rséal a coimead uaid i otred ná tairbeanfad ré aon rsácaimlacd 'n-a caint ná 'n-a cuideactanar leir an Aindís ná leir an Aindísain. Ac díod ionsnad mór air nuair a tagad Niam cuige cóm minic roimir an Airrean, ar maidin, agus nuair a d'iarad rí cóm dian cóm dlúd air a guide do cur ruar cun Dé ra Naom Íosuirt.

Dí an aimrir ag gluaiseacd ar an scuma ran. Cómacd Bríain ag neartugad ingr gac aon ball irtig i n-oileán na h-Éirean, agus cómacd Íocían ag neartugad ingr gac aon ball tarmuic d' oileán na h-Éirean. Na duideana ingr na daingeanaib ag déanam taitige der na h-armaib agus ag leanmaint ar an otaitige cóm díchealac agus ba cearc d'fearaib ná feidir cad é an neómat a caicfidir na h-airm rin do láimriail i scoimrgar macaire cun iad féin a coraint ar namdaib fiocmara fuilteacda, mar a dein cuid acu go minic ceana. Na rígte agus na h-uairle ar fuid na tíre ag cur a mbuideana féin le céile, 'gá múinead agus 'gá ngleusad agus ag méadugad a neart, ag togad na bfear ab fearr agus ag cur na n-iarmarán i leit taoib. An gaba, Meargac, ag obair go dian, na ceardaigte dob' fearr le fágail aige, na teinte ar larad agus na builg ag féidead aige, do ló agus d'oídce, agus gan ar a cumar na h-airm a déanam cóm tiug agus dí glaodac agus ceannac orca, dí a leitéid rin d' aimc ar gac aon rud i bfuirm fir cun arm a beit n-a láim aige. Dí Tadg Mór ua Cealla i gCeann Corra, ac má dí, dí Tadg Óg diar ra baile, agus ní baogal ná gur gleus ré neart Uíb Máine cóm mait díreac agus déanrad Tadg Mór féin dá mbéad ré diar.

Ir amlaid a bi faire agus formad agus iomarbáig idir na rígtib agus idir na cineadaib, feucaint cé b' fearr a déanfad an t-ollamúcán, agus cé r' b' iad an buidean dob' fearr a béad gleurta agus ba mó do tairbeánfad neart nuair a tiocfad an glaod.

Bi an feall a tuig ré a bi déanta ag Amlaoib air ag déanam ana buaicta do Tadg Óg ua Cealla. Nuair a cuimnigead ré ar an bfeall ran do conuigead a cuid fola agus tagad allur teic tré n-a chroicean amac le náire. Tuig ré i n' aigne mura mbéad an capadar a tairbeáin ré féin do'n roparre fill, go mb' féidir ná béad oifead iontaoib ag Colla ar agus do bi. Tuig ré anran go mb' féidir gur cearc dó dul ódear cun na mainirtreac agus an rgéal go léir a d'innrint do Colla, rgéal Caoilte a d'innrint dó. Go mb' féidir go dtiocfad droc amrar ag Colla ar duine éigin eile, dífeac fé mar a táinig an droc amrar ag an legáid ar an ragart ós, ar Art mac Duib. Nuair a cuimnig ré ar an méid rin ba dóbair dó preabad ódear láidfeac. Ac anran do cuimnig ré ar Niam agus ar Murcad, agus dúbairt ré leir féin gur b'fearr dul roir ar dtúir go Ceann Corad agus labairt le Niam. Siúd roir é. Ni féadfad ré fanmaint rocair. Ni féadfad ré an oidce codlad. Ni féadad ré aon truaimneas fágail ó n' aigne ac an fuid a bíod gnó éigin idir lámaib aige, gnó éigin a coirgfead é ar beit ag mactnam. Nuair a bíod ré ag riúbal ni féadad ré gan beit ag géarugad ra cuirideact go dtí ná féadfad aoinne coimeád ruar leir.

Táinig ré go Ceann Corad. Nuair a bi ré ag teact i gcómngar an rígtaigligig agus é ag riúbal go géar, conaic ré an beirt ban ag riúbal roimir amac agus é ag teact ruar leó. Bi ré ag riúbal géar agus biodar-ran ag riúbal go breag réid. Bi caint éigin ar riúbal acu a bi 'gá gcur

ag gáirí go h-ionġantach. Nior mothuiġdar ag teacht é gó otí go raib ré náċ mór buailte leó. D'iompu i ġoḋar agus cuġadar aġáiḋ air. Do rtad ré 'n-a coilġ-fearaṁ ar lár an bóthair. Gormflait agus Niaṁ iriad a bí ann.

"Ó! Mile fáilte romat, a rig!" arra Gormflait go roilbir. "Ir fada ná feacamair tu," ar rire, agus fin rí a láṁ cuige agus gáire 'n-a rnua.

Do rug ré ar an láṁ, ac tá braġad ré Éire air ní féadfad ré focal do labairt.

"Ir dóċa," ar rire, "ná fuairir aon tuairirg fór ar Aṁlaoiḃ. Cuirean ré uaigneas orm, a Niaṁ," ar rire le Niaṁ, "Tadg a d'feirgint agus gan Aṁlaoiḃ a d'feirgint le n-a coir. Bí ana cion agam ar Aṁlaoiḃ. Ni feadar an doman cad d'imtig air. Da mór an truaġ aon drioċ nid a d'imteaċt air."

Comáin rí léi mar rin ag caint. Nior labair Tadg. Ni féadfad ré labairt. Bí ré mar a radfaí le rgian é. Nior labair Niaṁ ac cóiṁ beag. Pé rud a bí 'gá cur ag gáirí rar a dtáinig Tadg ruar, nior fan aon cuimne aici air agus nior fan aon gáire aici.

"Ir doiċ liom," arra Gormflait, "go bfuil rud éigin ag déanaṁ buarta do d' dhiċáir, a Niaṁ, agus gur maic leir beit ag caint leat ad' aonar. Fanaig anran ag riúbal daoiḃ féin go otí go mbeiḃ búr gcaint déanta agaiḃ, agus riaġad-ra irteaċ. Ac ná coimeád aḃrad uaim í, a Tadg," ar rire. "Tá clear ar obair fnáċaide aici 'á múinead dom agus ni beiḃ mé rárta go otí go mbeiḃ an clear agam."

D'imtig rí uata. Nior labair aoinne de'n beirt go otí go raib rí ar a radarc. Anran do labair Niaṁ.

"Airiú, a Tadg, a maoinaċ," ar rire, "cad tá ort!"

"Ni'l bluire ar doman orm," ar reirean, "ac do bain an bean ran a leiteid de fheib aram! Nior fan léar meaḃraċ agam nuair a conac an beirt agaiḃ i broċair a

ċéile ar an gcuma ran. Nár uaċbárać an ara í! Cad é mar féadan rí caint agus ruit agus gáirí déanam, gur dóić le duine ná fuil cor ná lúb 'n-a croíde ać oiread leir an leanb! Do buaid rí ar a bfeaca riam!"

"Ni feadarair a leać, a Taidg. Ni feadarair a leać," arra Niam. "Mura mbéad m' aćair a beić anro am' aice agam comáinfead rí ar mo mheadair mé. Ni feadar an traogal cad a dall Dhian agus í tabairt leir riam! D'fearr liom go mbeinn féin agus m' aćair ciar ra baile agus go bféadfaimír ranmaint ann." Anran do ċrom rí ar gol, agus bí rí ag gol ar fead tamail maiċ.

Nior labair Taidg go dtí go raib an grear ran guil cuiġe di aici. Nuair a bí ré cuiġe di aici: "Sead!" ar 'rire "Ir mór an t-éadtromuġad ar mo ċroíde an méid rin."

"A Niam, a laoġ," arra Taidg, "ni déanfaid ro an gnó go deó. Caiċfear aćaruġad déanam ar an obair seo. Ni fágfar anro dura nior ria. Tá cion agam ar Dhian. Tá cion againn go léir air. Aċ ir mearra liom-ra dura 'ná é, agus 'ná a bfuil beó d'á mbainean leir. Má dug ré leir í, agus má dein ré deamhad nuair a dug ré leir í, ni h-alaid dúinn dura beić díor leir an ndeamhad ran. Caiċfid Murċad duine éigin eile do ċur ag faire ar Ġormflait. Dean éigin d'á fagar féin ba ċeart do ċur ag faire uirri. Ir maiċ liom mar a tánag. Ni raib aon ċoinne agam go raibair i n-a leiċéid de cár aici. An bfuil fior agat cad 'tá ceapaide aici? Tá rí ceapaide ar do ċroíde a bhfead irtig ad' ċiab le corp roilbhir agus fibialtaċta! Ire a nádúr féin fuat fioċmar a beić aici lartig de'n troilbhear agus de'n gealgaire. Ir amlaid a péidtigean ran le n-a goile agus le n-a fláinte. Tá fior aici go h-áluinn náċ mar rin duit-re, ná péidtigean a leiċéid le d' goile ná le d' fláinte. Tá fior aici go gcuirfid an obair rin ra ċré tú aċ leanmaint air. Anoir, ag feuċaint dom ort, ċim go

bruilir ag dul ar. Caitfear duine éigin a d'fágail a beid mait a dótin di fa chéar fo atá an riúbal aici."

"Is dóich liom, a Thaidg," arsa Niam, "go bruil an ceart agat, nó pé 'n-éiginn é, go bruil cuid de'n ceart agat. Tá sí, is dóich liom, ceapaithe an mo sláinte bhreith, nó murab é sin é, an mé dílinte ar fo. Is dóich liom gur cuma léi ach go mbéad sí sgaiftha liom beo nó marb. Má imtigim anois beid átar uirri agus déanfaid sí léi féin go bruil eiligthe go mait léi fa chuiche a focaruig sí an a d'imirt. Ni mait liom an méid sin a tabairt mar fáram di agus gan cúrrai an Aindoruig do bac i n-aon cor."

"Ni h-aon comparáid i n-aon cor tusa agus i féin, a Niam. Ni h-aon chreidearmaint duit-se an lám uachtair a d'fágail uirri ins na beartaib atá cuirte roimpi aici. Téanam agus labhraimir le m' athair. Agus feuch aigid! Da dóbair dom an gnó a tuig mé do dearmad. Táim 'gá cuimneam, a Niam, gur ceart dom dul fior go h-Inis Caitaig agus a d'innsint do Choilla gur b' é Amlaoib a guid an cailíf."

"Agus ar neóin, a Thaidg," arsa Niam, ag cur smuta gáire airti, "ni'l aon deimhne ceart fór agat air gur b' é an t-Amlaoib a bi cior i n-Inis Caitaig do guid an cailíf."

"Tá deimhne mo dóthin agam air," ar feirean. "Nách tapaid a táinig an dúil fa Chreidearm aige! Bi rud éigin 'gá cur n-a luige orm i gcaitheam na h-aimsire an fad a bi ré 'gá ollmhugad féin chun an Chreidim a glacad ná rabh aon gur fa n-ollmhucán. Bi eagal orm dá ngéillinn do'n smaoineam san go mbéinn ag déanam éagcóra ar an mbuachail, bi ré cóm simplide, cóm leanabaide sin, an noraire! Anfan airir, nuair a dúbairt ré gur mait leir beit 'n-a fagart, táinig an smaoineam céadna chúgam. Cearar nár mothuigear an gur ceart 'n-a caint ná 'n-a

meón i otaoð an fuda a bí aige 'á cur foimir, dar liom: Cugar fé ndeara go minic folamar éigin ná féadainn a cuirgint inr na gnóthaib Creidim a díoð ar riúbal aige. An lá a bí Dhian agur na h-uairle díor, nuair a tainig an legáid, d' airigear daoine ag cáineadh agur ag gearadh na loclanach or cómair an loclanaig óig. Bí eagal orm go mbéad fearg air. Nior cuir fé bluire fuime 'n-a gcainc, an fopaire fill! Ir áluinn a coimeád fé a aigne irtig, agur mire ag déanam éagcóra ar mo dá fúil agur ar mo breitheamntar féin le h-eaglа go ndéanfainn éagcóir air-rean. Ni'l aon dioc d'á meabhall orm, a Niam. Iré guid an cailíf, agur ir cun i guid do leig fé air gur glac fé an Creideam, agur ir cuige do leig fé air gur mait leir beit 'n-a fagart. Bí fíor aige, cóm luat agur béad cuid der na mion-Óidaib glacaide aige, go gcuirfead Colla fa n-éfdam é. Anfan bí gac aon caoi aige ar an gcailíf a guid. Díor cun dul fíor agur an fséal go léir a d'innsint do Colla, ac nior mait liom é déanam gan é cur ad' cómairle-re ar dtúir. Cá b' fíor ná go mb' féidir go mbéad fé ar duine éigin eile ag Colla. Téanam go breicmid m'adair, agur fa n-am gcéadna, bí ag cuimneam ad' aigne ar cad ir ceart dom a déanam."

Cuadar irtead i dtig Taidg Móir ui Cealla, agur fuaradar Taidg féin fómpa irtig.

---

caibidil X.

fuasgailt.

Bí Taidg Mór féin fómpa irtig agur nior b' aon iongnad má geal a croide nuair a conaic fé cuige irtead an deirt. Ni fuid le feirgint i n-éinnn an lá fan físan ós a

ṫ' féaṗṗaṫ ṗeaṗaṁ i n-aice na h-inṡine aṡuṗ iomláine a h-áilneaċta féin ḋo ċoimeaḋ. Pé áilneaċt a ċíṗí inṫi an ṗaiḋ a ḃéaḋ ṗí 'n-a h-aonaṗ ḋo ṫiocṗaḋ ciaoíḋċlóḋ aṗ an áilneaċt ṗan nuaiṗ a cuiṗṗí 'n-a ṗeaṗaṁ i n-aice Niaṁ í. Ḃí ḋaoine aṡ ṫuṗnuṡaḋ aṗ a ṫaḃaiṗṫ pé nḋeaṗa ná ḃíoḋ iomláine ḃláṫa aṗ áilneaċt Ṡoṗmṗlaiṫ féin, le ḋeiṗiniṡe, nuaiṗ a ċíṫí Niaṁ 'n-a h-aice. Níoṗ ċóiṗ puinn ionṡnaḋ ḋéanaṁ ḋé ṗin, áṁṫaċ, maṗ iṗ aṡ ṫeaċt a ḃí áilneaċt Niaṁ aṡuṗ ḃí áilneaċt Ṡoṗmṗlaiṫ aṡ imṫeaċt, nó aṡ ṫuṗnuṡaḋ aṗ imṫeaċt. Aṡuṗ i ḋṫaoḃ an ṁic. Ḃí ṗinne aṡuṗ ṗoluṗṁaiṗe aṡuṗ ṡileaċt na h-inṡine ann, aṡuṗ ḃí ṗoiṫ óiṗ na h-inṡine aiṗ; an ṫ-ualaċ óṗḋa aṗ a ċeann aṡuṗ anuaṗ aṗ a ṡuailliḃ aṡuṗ aṗ a ṗlinneánaiḃ. Ḃí an ṫṗúil ṁoṡa ċéaḋna n-a ċeann, ṡo ṡlan aṡuṗ ṡo h-oṗṡailṫe aṡuṗ ṡo neaṁ-eaṡlaċ. 'N-a ṫeannṫa ṗan ḃí ṗé ṡṁoíḋe cumaṗaċ láiḋiṁ maṗ ḃa ḋual aḋaṗ ḋó ḃeiṫ. Ní ṗaiḃ an ċaoi ṗáṡaiṫa póṗ aiṡe aṗ ṡníoṁaṗṫaiḃ ṡaile aṡuṗ ṡaiṗṡe ḋéanaṁ, maṗ a ḃí ṗáṡaiṫa aṡá aḋaiṗ, i ṡcaṫanaiḃ Ḃṗiain i n-aṡaiḋ na Loċlanaċ. Aċ ḃí an ċaoi ṁoiṁiṗ, aṡuṗ ḃí ṡaċ aon ḋeaḋṗaṁ ṡo nḋéanṗaḋ ṗé na ṡníoṁaṗṫa nuaiṗ a ṫiocṗaḋ an ċaoi, aṡuṗ ṡo moṫóċ' na Loċlanaiṡ meaṡċaint a ḃuille.

Níoṗ ḃ' aon ionṡnaḋ má ṡeal ṁoíḋe Ṫaiḋṡ Móiṗ uí Ċealla nuaiṗ a ċonaic ṗé an ḃeiṗt ċuiṡe iṗṫeaċ.

"Dé ḃeaṫa-ṗa, a Ṫaiḋṡ!" aṗ ṗeiṗean. "Conuṗ ṗáṡaiṗ ṡaċ aon ṗuṫ aṡuṗ ṡaċ aoinne aḋ' ḋiaiṡ ṗa ḃaile?"

"Ṡo maiṗiṗ-ṗe, a aṫaiṗ!" aṗṗa Taḋṡ. "D'ṗáṡaṗ ṡaċ aoinne aṡuṗ ṡaċ aon ṗuṫ am' ḋiaiṡ ṡo maiṫ, buiḋċaṗ le Ḋia! Ḃí ṗuṫ beaṡ aṡ ḋéanaṁ buaiṗṫa ḋom aṡuṗ níoṗ ḋeineaṗ aċ ṗuiṫ aniaṗ ċun ṡo laḃaiṗṗainn le Niaṁ maṗ ṡeall aiṗ."

"An 'mó ṗeaṗ a ḃeiḋ aṡaṫ i ṡcóiṗ an ċoṡaiḋ, a Ṫaiḋṡ?" aṗṗa Taḋṡ Móṗ.

"Tá ċúiṡ céaḋ ḋéaṡ ṗeaṗ aṡainn ċeana, a aṫaiṗ," aṗṗa

Taoiġ Óg, "agus tá fíor agam go mbeiḋ cúig céad eile againn faṙ a' fada."

"Tá fan ṗó beag, a mic ó," aṙṙa Taoiġ Mór. "Da ċeaṙt ṗúinn an tṙí míle flán a beiṫ againn."

"Is mó an neaṙt ḋá míle ó Uíḃ Máine, a aṫair, 'ná tṙí míle ó Aiṫeanaiḃ eile. Tá a lán ḋ' ár ḃṙeaṙaiḃ agus tá muiṙiġean óg oṙṫa."

"Tá," aṙṙa Taoiġ Mór, "agus má ġeiḃiḋ Loċlanaiġ an láṁ uaṫaiṙ oṙainn caḋ a ḋéanṗaiḋ an muiṙiġean óg? Beaṙt laġ, a Taiḋġ, ṙeaḋ ḋ'aon ṗeaṙ ará ábalta aṙ ċlaiḋeaṁ a ċaṙaḋ ṗanṁainṫ ṙiaṙ anoiṙ. Náċ ḋóiċ leaṫ fan, a Niaṁ?"

"Ní ḋóiċ liom, a aṫair," aṙṙa Niaṁ, "go ḃṗanṗaiḋ aon ṗeaṙ ṙiaṙ i n-Uíḃ Máine, aon ṗeaṙ go ḃṗuil lúṫ a ġéag i n-aon ċoṙ aiġe."

"Ní ḋóiċ liom go ḃṗanṗaiḋ, a 'nġean ó," aṙṙa Taoiġ Mór. "Aċ caḋ é ṙeo oṙaiḃ, a Taiḋġ?" aṙ ṙeiṙean.

D'iṙiṙ Taoiġ ḋó anṙan conuṙ a ṫáiniġ ṙé go h-oḃan aṙ Ġoṙmflaiṫ agus aṙ Niaṁ agus caḋ a ċonaiċ ṙé. Míniġ ṙé ḋó conuṙ maṙ, ḋo ṙéiṙ a ṫuiṙġiona féin, a ḃí beaṙṫuiġṫe aġ Ġoṙmflaiṫ ṙṙṁo agus ċroíḋe agus aiġne Niaṁ ḋo ḃṁeaḋ agus ḋo ṁilleaḋ le coṙṗ roilḃṁiṙ agus le coṙṗ caṙaḋaiṙ maṙ 'ḋ eaḋ.

"Ní ṗéaḋṗaiḋ Niaṁ an ṁuḋ fan ḋo ṗeaṙaṁ, a aṫair," aṙ ṙeiṙean. "Tá ṙí aġ ḋul aṙ ċeaṅa féin. Ní ṗáġṗaiḋ an ḃean fan ġoile ná fláinṫe aiċi. Ní ṗeaṙṙḋe í aon uaiṙ a' ċloiġ ḋe'n aimṙiṙ a ċaiṫean ṙí i ġcóṁluaḋaiṙ na mná fan. Cṙoċaiṙe mná ṙeaḋ an ḃean fan! Má ṗáġṫaṙ Niaṁ 'n-a ṗoċaiṙ cuiṙṙiḋ ṙí Niaṁ ṙa n-iúiṙ, an ṁuḋ ará beaṙṫuiġṫe aiċi a ḋéanaṁ."

D'ṗeuċ Taoiġ Mór aṙ Niaṁ.

"Amḃṁaċaṙ, a ġaṁain," aṙ ṙeiṙean, "ġuṙ ḋóiċ liom go ḃṗuil an ceaṙt aiġe. Taoi'n tú aġ ḋul aṙ. Náċ oiċ uaim náṙ ċuġ ṗé nḋeaṙa é!"

"Ó, a ᴀᵭaiṁ," aṁra Miaṁ, "ir ṫruaġ ċráiḋṫe náṁ ḟanamaiṁ ṫiaṁ ra ḃaile. Taġan toċt aġur ualaċ ar mo ċroíḋe nuaiṁ a ċim ċúġam i ġaċ aon ṁaiḋion aġur i ċóṁ réiṁ, ċóṁ roilḃiṁ, ċóṁ ġealġáiṁiṫeaċ. Ḃim a ḋ'iaṁaiḋ ġáiṁe ḋéanaṁ léi i ḋṫreó ná taḃaṁraḋ rí ré nᵭeaṁa an toċt oṁ, aċ ir beaġ ná ġo mb'ᵭeaṁ liom báṁ ḋ' ḟáġail 'ná ḟanṁaint a ṫuille 'n-a ḟoċaiṁ. Ġo maiṫiḋ Ḋia ḋom é! ní ḟéaḋaim ġan ḃeiṫ 'ġá ṁear ġo ḃṁuil ṁnoċ níḋ 'ġá leanṁaint."

"Ná bac i ṁéin a ṫuille, a 'nᵭean ó," aṁra Taḋg Mór. "Ir ṫruaġ náṁ laḃṁaiṁ níor ṫáiṁġe liom. ḟanaiġ aṁaon anṁan. Raġaḋ anonn go teiġlaċ Ḃṁiain. Ḃeiḋ mé cúġaiḃ ṁaṁ a' ᵭaḋa."

Ḋ'imṫiġ ré amaċ aġur anonn ċun an teiġlaiġ. Ġoṁṁ-ḟlaiṫ an ċéaḋ ḋuine a ḃuail uime.

"Móṁa ḋuit, a ṁíġ," ar ṁire leir. "Caḋ tá ag coimeaḋ Miaṁ uaim? Ir ionġantaċ an t-eólur atá aici ar obair ṁnáṫaiḋe. Tá cleaṁ ar an obair ṁin aici 'á ṁúineaḋ ḋom aġur iré ir ᵭaḋa liom go mbeiḋ an cleaṁ aġam. An ᵭaḋa go ḋtiocᵭaiḋ ṁi, a ṁíġ?"

"Tá ṁi ġan ḃeiṫ ar ṁóġnaṁ, a Ḋṁoṁíġan," aṁra Taḋg Mór. "Tá a ṁnitáiṁ ag caiṁt léi. Ir ḋóiċ liom ġur imir ré ruḋ éigin ḋi a ċuiṁ tré ċéile aiġne uiṁċi. Ḃiod ḟoiḋne aġat, a Ḋṁoṁíġan," ar peirean. "Ḃ'ḟéiḋir náċ ṁiú biorán a'r é. Ḃ' ḟéiḋir go mbéaḋ ṁi ċúġat ġan puinn níġniṁ. An ḃṁuil an t-Ḋṁoṁíġ le ḟeirġint, le ḋ' ḋoil, a Ḋṁoṁíġan?"

"Anoir ḋíṁeaċ a ḋonac é ṁéin aġur an níġḋaiṁna ag ḋul irteaċ," ar ṁire.

"Ġuṁa maiṫ aġat, a Ḋṁoṁíġan!" aṁra Taḋg Mór, aġur ḋ'imṫiġ ré irteaċ.

"Seaḋ!" aṁra Ġoṁṁḟlaiṫ, 'n-a h-aiġne ṁéin, nuaiṁ a ḃí ré imṫiġṫe, "ní ḋeiṁim ná go ḃṁuil teiṁneaṁ croíḋe cuṁṫa aġam ar ḋo ᵭeaṫa-ṁa. 'Tá ṁi ġan ḃeiṫ ar ṁóġnaṁ.' An

caillín bocht! Dá mb' áil leó gan í cur am' theó. Ní féidir aon nió a déanamh a gan fior di. Ac ir féidir rud a déanamh or a cómhair. Ir féidir an croídhe do chráidh inti or a cómair."

Pé caint a bí ag Murcadh 'á déanamh leir an Aindrias nior b'fada go raib rí déanta. Anfan táinig ré féin agus Taidg Mór amach. D'imir Taidg Mór a rséal dó, agus ná féadfadh ré Niamh a d'fágáilt i gCeann Corra níba fia.

"Tá go maith, a Thaidg, tá go h-ana maith," arra Murcadh. "Tagan fan agus an rud ar a bfuil rocair irteach le n-a céile go h-áluinn. Tá m' athair ag dul ar a chuairt nís. Fágfar an Aindrisan i gCeann Corra or cionn an rígcheiglaig. Ní féidir di aon dhoc nió a déanamh an fad a beidh an t-Aindrias ar a chuairt. Ní foláir duit-re dul leir, a Thaidg, agus ní foláir duit Niamh a bheit leat. Má tá rí ag dul ar tabairfidh an chuairt tar n-air 'n-a maire féin airir i, geallaim duit é."

Do táinig Taidg Mór tar n-air cun a tige féin. D'imir ré do'n beirt cad air go raib rocair. Bí átar mór orra araon.

"Tá mo guidhe tabairtha dom ag Dia, molaidh go deó leir!" arra Niamh. "Ní'l maidion le fada," ar rire, "nár iarar ar Maolruadain mo guidhe do chur ruar chun Dé ra Naomh Idhirt. Dior 'gá iarraidh ar Dia, tré impidhe Seanáin, mé d'fuargailt ar an gcruadh-cár 'n-a rabar. Chuir Dia chuca cúgam ar dtúir, a Thaidg. Do labhair-re le m' athair. Do labair m' athair le Murcadh. Agus rin déanta an fuargailt! Molaidh go deó le Dia!"

"Ir maith é rin," arra Taidg Óg. "Agus anoir, ó tá do gnó-ra déanta chun ár dtoile go léir, ir mithid dóm-ra agaidh a tabairt ar mo gnó féin. Tá mo chroídhe bhirte ó beith ag cuimhneamh ar an ropaire fill úd agus ar guid na cailire agus ar an lámh a bí agam féin ra gabhaigeadh ran."

"Aimiú, a Taidg, an ar duile ataoi!" arra Miaṁ. "An lám a bí agat féin ra gadaigeact ran! Cad é an lám a d' féadfá-ra beit agat ra gadaigeact ran?"

"Mura mbéad an capadar a conaic Colla, agus gac aoinne eile, toir mire agus an fopaire úd, a Miaṁ," ar reirean, "ni béad oifead iontaoib ag Colla ar agus a bí aige ar. Mura mbéad an iontaoib a bí ag Colla ar ni cuirfai irteac ra n-éfdam é, agus ni bfagad fé an caoctamlact a fuair fé ar an ngadaigeact a déanaṁ. Fuair fé capadar, a Miaṁ, ó m' atair agus óm' ṁáthair, agus uaib go léir, tiar i n-Uíb Máine. Ir truag cráidte mar a cuir fé cor leir riaṁ ra n-áit. Ni cuirfead fé cor leir ra n-áit agus ni bfagad fé an capadar a fuair fé ann, a Miaṁ, mura mbéad mire! Nuair a cuimnigim air bion náire orm ná féadfainn a d'innrint duit!"

Nuair airig Miaṁ an méid rin cainte ni mirte a ráb ná go raib náire a dóchi uirri féin. Cuig ri go h-áluinn an uair rin, agus go minic roimir rin, cad é an fagar an grád a tugad di gan labairt. Cuig ri an uair rin, agus go minic roimir rin, ó'n lá a d'imir Caoilte rséal an púicín, cad é an fagar an glacad Cleitiaṁ a déin Aṁlaoib agus cad i an intinn ar ar glac fé na h-Uiṁe. Di an dá ṁaċtnaṁ úd tabairt d'á céile aici cruinn go leór. Di náire a dóchi uirri nuair airig ri Tadg 'á rád go raib náire air. Ni dúbairt ri aon focal, áṁtac, amac ar a béal i dtaob an náire a bí uirri ná i dtaob ná cúire a bí aici leir an náire; nid nár locd ar an gcailin!

"Ó, a Taidg," ar rire, "ná labair ar an gcuma ran. Di ré riúd cóṁ rleaṁain cóṁ gealgáiṁiteac ran go raib báig agus capadar ag gac aoinne leir. Mearamair go léir go raib ré cóṁ rimplide cóṁ h-orgailte leir an leanb. Cuirfinn geall go n-adṁód' Colla féin nác mar geall ort-ra a tug ré aon iontaoib riaṁ a' h-Aṁlaoib, ac mar

geall ar Amlaoib féin. Ni n-alaib duit éagcóir a déanamh ort féin, a Taidg. Nior deinir ac an rud a deineamair go léir. Nior buail ré ort-ra ac an bob a buail ré orainn go léir."

"Nior buail ré aon bob ort-ra, a Niam," arra Taidg, agus gan aon cuimneam aige ar an mbrig a bi le n-a caint.

"Ambriadar gur buail," ar rise. "Do buail ré an bob orm a buail ré ar gac aoinne. Ni raib aon coinne agam ná gur buacail simplide orgailte deag-croidead é. Bi ádar mór orm mar geall ar caradar a beit idir cura agus a leicéid d' ógánac gealcroidead uaral onóireac, dar liom."

Da mór go léir an ruaimnear aigne ar Taidg an caint rin a d'aireactaint ó Niam.

"Agus cad 'deirir liom," ar reirean, "i dtaob dul rior agus an rgéal go léir a d'innrint do Colla?"

"Ni doic liom," ar rise, "go bfuil aon gád leir. Cá b'fior duit ná go mb' féidir go bfuil fior an rgéil go léir ag Colla céana cóm maic agus atá againne? Agus cá b'fior duit ná go mb'féidir gur mó an milleán atá ag Colla air féin 'ná mar atá aige ar aoinne eile? Cad ir gád duit-re dul agus tú féin a daorad ra rgéal? I dtaob aon droc amrair a beit ag Colla ar aon duine eile," ar rise, "ni baogal go gcuirfid Colla aon droc amrar ar aoinne gan labairt le Murcad. Má labran ré le Murcad rocaródaid Murcad an rgéal dó. Ir cómairle tabar-fainn-re duit, a Taidg," ar rise, "'ná gan aon cur irteac ná amac a beit agat ar an rgéal a cuille an faid ná déanfaid aoinne aon cur irteac ná amac ort mar geall air. Do rgaoilfinn torm é dá mbéinn ad' cár."

"Ir doic liom, a Niam," ar reirean, "go ndéanfaid mé rud ort. Ni'l aon lorg i n-aon cor agam ar beit ag dul ag caint le Colla mar geall air. Ir amlaid atá grain

agam air mar fséal, agus gráin agam orm féin mar geall ar aon baint a beit agam leis."

Nior b' fada gur gluair Brian ar a cuairt ríg mór-timpal na h-Éirean. Do gluair Taog Mór ua Cealla agus Miaṁ 'n-a cualacht. Bí raogal breag anran ag Miaṁ, agus nior b' fada go raib a croíde agus a h-aigne féin aige.

Do fágad Ceann Cora fé cúram 'na h-Árdrígna Bí fior aici cad é an brígh a bí leis sin.

CAIBIDIL XI.

CUAIRT RÍG.

Do gluair Brian ar a cuairt rígh. Bí cualacht uaral i n-aonfeacht leis. Bí Murcad i n-aonfeacht leis, agus Dúlainn Óg, agus Taog Mór ua Cealla, agus Miaṁ. Bí Taog Óg ua Cealla imtigte riar a baile go h-Uíb Máine cun aire tabairt do'n rígeacht san, i n-ined a atar, agus cun na breasa do cur le céile agus do gleusad agus d' ollamhugad i gcóir an cogaid adúbairt gach aonne a bí ag teacht go luat. Ní raib an cogad fógarta. Bí ritcáin roir Árdrígh Éirean agus rígh Loclan. Bí ritcáin roir é agus na rígte eile go léir, tartoir agus tartuaid. Ac bí ré bainsean i n-aigne na ndaoine, ar fuaid na h-Éirean, go raib an cogad ag teacht agus nár b'fada go mbéad ré ann. D'á brígh sin bí an t-ollamúcán ar siúbal imr gach aon ball. Cun an ollamúcáin sin do cur ar siúbal níba géire dá mb' féidir é ined cuaird Brian ar an gcuairt rígh sin. Tearmuig uaid a d'feirgint le n-a fúilib féin conur a bí an

gnó d'á déanam. Dí cuid d á clainn mac, agus uairle eile a bí cuirgionad i ngnóthaib cogaid, imthighe roimir mórtimpal cun na nduún agus cun na ndaingean i a bí curtha fuar aige, cun a d'innrint go raib ré ag teacht, agus cun na bfear a bí inr na dúnaib agus inr na daingeanaib rin do gleusad agus do cur i dtreo, ionus go mbeidis oireamhnach ar dul fé n-a fúil. Dí rséala curtha, leis, ag triall ar na rígthib, go raib ré ag teacht, agus bí gach rígh acu ceapaithe ar pé neairt fear a bí aige do beith cóm gleusta agus dob' féidir iad a beith, agus an méid ba mó a d' féadfad ré díob a beith curtha le céile aige i gcóir an lae a tiocfad Brian. Nior b' féidir aon dib a bualad ar Bhrian i neithib de'n trómad ran. Dí an trúil nó géar aige. Do cifead ré ar an gcéad amharc an loch ba lúgha, inr na fir nó inr na h-airm, nó ra gleus. Cifead ré, leis, ar an gcéad amharc, an raib cóir iompair agus cóir gluaisrte agus fáilte lóin, ag an rígh rin dor na fearaib rin, dá ngladóidi cun bóthair orra.

Anran, bí árd formad ag na rígthib le n-a céile feuchaint cé h-é an rígh a geódad molad ó Bhrian nó cé h-é a geódad cáinead; nó, dá mba ná cáinfi aoinne, cé ba mó a geódad de'n molad. Dí an formad ran idir na fearaib cóm mór difeac agus bí ré idir na rígthib, i dtreo nár gád dor na rígthib puinn de duag na bfear a d'fágail cun iad a gríorad, mar go rabdar féin ag gríorad a céile cóm dian agus dob' féidir é. Ní raib aoinne do cuig an méid rin nib' fearr 'ná mar a cuig Brian é, agus ní raib aoinne dob' fearr a d' féadfad torad baint ar 'ná mar a d'féad Brian torad baint ar.

Siar tré Connachtaib a cuig Brian aghaid ar dtúir. Dí fior aige gur i gConnachtaib ba lúgha a bí gád le h-aimrir cun ollmhúcáin mar go raib an t-ollmhúcán déanta céana ann. Teighlach Taidg Mhóir ui Cealla an céad teighlach i gConnachtaib

ar ar dus ré aṡaiḋ. Bí Daḋg Óg imdiġde riar roimir agur bí gaċ níḋ oilaim aige roimir.

Nuair a daṡaḋ Bruan irdeaċ mar rin ar ċuaiḋ, i dtiġearnar níġ, ar an eaglair a dugaḋ ré aṡaiḋ ar dúir. Dá mbéaḋ gáḋ le h-aon níḋ a ḋéanaṁ do'n eaglair, aon níḋ i bfuilm raoirreaċta, ċun an tiġe ċur i méid, nó ċun rlaċt a ċur air, dugaḋ Bruan rindiúr maiṫ do níġ na tire rin ċun na h-oibre rin do ḋéanaṁ. Anran, dá mbéaḋ mainirtir ra n-áit daḃarraḋ ré cuaiḋ ar an mainirtir, agur ḋéanraḋ Maolruaḋain feuċaint i ndiaiġ oibre na mainirtreaċ, feuċaint a' raiḃ gaċ aon rud 'n-a ċeann, agur aon rud ba gáḋ a ceapcugaḋ ḋéanraḋ ré é ceapcugaḋ.

Ba beag eaglair ná mainirtir ná conḃint ban riaġalta ná bíoḋ níḋ éigin taiḃḋeaċ ag Bruan le bronnaḋ orra nuair a daṡaḋ ré mar rin ar ċuaiḋ, agur do curdí gaċ eaglair agur gaċ mainirtir agur gaċ conḃint ban riaġalta ra dreó doḃ feapr 'n-ar ḃ' féidir iad do ċur nuair a bíoḋ rúil le n-a ḋeaċt.

Deireaḋ ré, i gcómnuiġe, gur dor na gnóṫaiḃ a bain le Creideaṁ ba ċeann do níġdiḃ agur do ḋaoine aireaċar a daḃairt ar dtúir. Gur ċeann gnó Dé a ḋéanaṁ ar dtúir rar a dtaḃarrai aṡaiḋ ar gnó an draoġail reo. Gur ḋóiċiġ-de do ḋuine an rat a beiṫ ar a gnóṫaiḃ raoġalta nuair a ḋéanraḋ ré a díċeall ar ḋualgairiḃ an Ċreidim do ċómlionaḋ. Aċ, pé 'cu ba doil le Dia an rat do ċur ar gnóṫaiḃ raoġalta an duine nó gan a ċur, go raiḃ ceangailte ar an nduine aiṫeanta Dé do ċoimeaḋ.

Do múin Bruan dor na níġdiḃ agur dor na ḋaoine a bí ré n-a rmaċt an uraim ir dual do ḃantraċt, aċ do múin ré ḋóiḃ, 'n-a ḋeannta ran, an uraim ir dual do'n ċeapt ar gaċ aon draġar cuma, agur ċuir ré 'n-a luiġe ar a n-aigne go dairgean gur i ndiaiġ Dé ata bríġ agur bunúr agur cúir agur rát gaċ uraima díoḃ go léir. An t-é ná beiḋ

eaglá Dé air ná beann aige ar dúig Dé, go bfuil fé fuar ag doinne beit ag brat air go fraonfaid an duine fin ó dhúir ná ó chaor ná ó eagcóir a déanamh ar a comhfrain má geibean fé an caoi. D'á bfúig fin gur ceart ar dtúir gheim daingean a tabairt do'n Chreideamh i gcroíde agus i n-aigne an duine. Nuair a beid an gheim fin ag an gCreideamh gur b'ead ir féidir an duine fin a déanamh úmal do gach dúig agus do gach fiagail agus do gach dualgar bunaig d'á mbaineann leir an gCreideamh.

Na fígte agus na fiagaltairi atá fa traogal anoir, an cuid acu go bfuil aon athail i n-aon cor acu do Chreideamh, do ceadócaidir an Creideamh le h-ionacur go ndéanfad an Creideamh na daoine úmal dóib. Cóm mait agus gur cuige fin a cuiread an Creideamh ar bun, cun daoine déanamh úmal do fígtib! Do cuig Brian nár b'ead. Gur cun daoine déanamh úmal do Dia a cuireadh an Creideamh ar bun. Ná fuil fa n-úmluigeacht a cuirean an Creideamh i n-áirigte do figtib ac cuid de torad an Chreidimh. Gur mait an rud do figtib an úmluigeacht fan a teacht mar toradh ar an gCreideamh ar an raogal ro, ac ná fuil fa méid fin de toradh an Chreidimh ac neamnid reacar an toradh a facthar ar ar an raogal eile. Go n-iompuigtear neite daob fior fuar nuair a cuirtear fuim i dtoradh an Chreidimh ar an raogal ro agus neamfuim 'n-a toradh ar an raogal eile.

Do cuig Brian na neite fin go léir agus dein fé beart do féin a tuirgiona. Bí an Creideamh aige 'n-a chroíde féin irtig agus do bí an Creideamh fan le feirgint go roiléir 'n-a gniomartaib. Do múirgil an deag-pampla fan Creideamh agus toradh an Chreidimh i gcroíde na fígte agus na ndaoine a bí fé n-a rmacht.

Cuig fé turac do'n Chreideamh inr na h-áiteanaib 'n-ar cuig fé a cuarda. Nuair a bíod feuchta aige ar na h-eaglairíb

agus ar na mainistiribh agus ar conbintibh na mban miaghalta tugadh ré aghaidh ar na rgoileanaibh, agus d'feuchadh ré irteach go cruinn ra cuma 'n-a mbiodh an obair ag dul cun cinn. Agus tugadh ré aire mhaith,—ach nior ghádh dó ran mar do tugadh na manaigh féin aire maith dó,—pé earnamh a béadh, ná ná béadh, ar aon traghar eile ealadhan, ná caithfeadh aon earnamh a beith, ná aon faillighe a beith, ra cuma 'n-a mhúintir an Cheithearnach dor na daoinibh ósa. Bí fíor ag Dhian go maith, agus bí fíor ag an uile dhuine der na h-oidibh a bí ag rtiúrughadh na h-oibre rin, ná fuil ach diabhal ó ifrean ra bhfear a geóbaidh rgoluighearcht gan Cheithearnach. D'á bhrígh rin nior ghádh do Dhian beith ag feuchaint 'n-a ndiaigh cun a cur fiachaibh orcha an Cheithearnach do mhúineadh. Ach do bíodh.

Nuair a bíodh an obair rin go léir déanta ag Dhian, ra n-áit 'n-a mbíodh ré ar a cuairt, tugadh ré aghaidh ar an oilimhúcán armála a bíodh ar riúbal i gcoir an cogaidh móir a bí ag teacht, dar le gach aonne. Do tugtí na fir amach or a cómhair agus do cuirtí tré n-a nglleacaidheacht iad. Bíodh oifead ran eagla roime n-a fúil ag na fearaibh go léir, ioir uaral agus ifeal, go mbíodh ag déanamh taitighe de'n ghleacaidheacht ar fead móran aimrire roim ré nuair a bíodh fúil le n-a teacht. Deinidh a ndícheal cun ná fagadh ré aon locht orcha. Agus bíodh an formad ann, leir, ioir na rígtib, feuchaint cé aige dob' fearr n-a mbéadh an t-oilimhúcán déanta, agus ioir na buidhnib, feuchaint cia'cu buidhean ba mó a thabharfadh ráram dó.

Tugadh ré tabaircairti uaid, dor na rígtib agus dor na fearaibh, claidheamh, nó rleagh, nó tuagh, nó bhat áluinn, nó capal bheagh, agus bíodh an formad ann feuchaint cé geóbadh an tabharthar ba luachmhaire, mar, gan amhar, ir do'n t-é ab fearr a thabharfadh ráram a tabharfaí an tabharthar ab fearr.

Bí áṫar an ḋomáin ar Niaṁ nuair a fuair rí ġur fiar ċun teiġlaiġ a h-aṫar a bí Bṙian ag ḋul ar ḋtúir. Ċuir Taḋg Mór teaċtaire riar, ċóṁ luaṫ agus fuair ré an t-eólur, 'ġá innrint ḋo Taḋg Óg go raiḃ an t-Ardṙíġ ag teaċt. Ba ṁaiṫ le Bṙian féin ḋul riar ċun na h-áite rin ar ḋtúir. Ir ann a bí a ġaolta ó ṫaoḃ a ṁáṫar, agus ir ann a bí ġaolta na clainne a bí aiġe le n-a ċéad ṁnaoi. Dṙiṙiúr ḋo Maolṙuanaiḋ na Pairṙe aḃ eaḋ í. Agus ġan aṁṙar bí áṫar an ḋomáin ar an muintir ċiar ġo léir, leir, nuair a h-innreaḋ ḋóiḃ go raiḃ ré ag teaċt. Táinig Maolṙuanaiḋ na Pairṙe, níġ Ua Bṙiaċraċ Ardne, agus a lán eile ḋ'uaiṙliḃ Conaċt, ṫamal maiṫ ḋe'n ṫríġ 'n-a ċoinniḃ. Bí Conn, mac Maoilṙuanaiḋ, i ḋteiġlaċ Bṙiain ċeana. Ṫuġaḋar go léir aġaiḋ ar teiġlaċ Taiḋg Móir ui Ċealla. Do cuireaḋ míle fáilte rómpa. Do cuireaḋ ġaċ cóir orṫa ḋ'ár ċeart, go h-uaral agus go ríoġa, agus ḋúḃaiṙt Niaṁ náṙ tóġaḋ an ceó i ġceart ḋ'á cṙoíḋe go ḋtí go Bṙuair rí i féin airíṙ i ḋteiġlaċ a h-aṫar agus uairle Conaċt agus Ċeann Coṙa 'n-a timṙal.

D' aṁuiġ an ċuideaċta ġur ṡaṁluiġḋar an ṙolur 'n-a timṙal, maṙ a bíoḋ ċeana, agus ġur b'í an ġaċ ġréine céaḋna airíṙ i ag teaċt n-a mearġ.

Nuair a bí an ċuairt go h-Uíḃ Máine taḃaiṙt ċuaḋar go léir, le coir a ċéile, go h-Uíḃ Fiaċraċ Ardne agus ċuir Maolṙuanaiḋ cóir uaral orṫa.

Caibidil XII.

Caradas ag Fás a' Fuaid.

Nuair a bí a cuairt agus a gnó críochnuighte i gConaċtaib ag Brian tug sé aghaidh ċtuaidh ar Cúig' Uiaḋ. Tug muintir na cúige sin go léir an onóir dó ba ċeart a thabairt do'n Árdrígh, agus tug Brian dóib na tabairtí ba ċeart do'n Árdrígh a thabairt do rígthib cúigí. D'feuċ sé ar na h-eaglaisíb agus ar na mainistreaċaib agus ar na sgoileanaib, fé mar a deineadh sé ins gaċ aon ball. Ghlaoid sé cun na gconbintí leis, agus ba mór ag na mnáib riaghalta an t-Árdrígh do ċeaċt 'gá breuċaint agus ag feuċaint na sgoileana a bí acu. Bíodh mná óga acu 'n-a sgoileanaib agus iad ag múineadh gaċ aon traghar eólais dor na mnáib óga san ar na neiṫib a bí riaċtanaċ an uair sin do mnaoi beiṫ ar eólus aici.

Ba mór ag na mnáib riaghalta an t-Árdrígh a d'feirgint, agus Murċaḋ, agus Dúlainn Óg, agus gaċ fear eile de muintir Bhriain n-a raib a n-ainimneaċa i mbéalaib daoine ar fuid na h-Éirean an uair sin. Aċ ní raib aoinne beó ab fearr leó a d'feirgint 'ná Niaṁ. Ċuaid a tuairim go hoímpe eataṁa. Do h-innsead dóib ná raib sígan ós eile ar ċalaṁ na h-Éirean an uair sin ċóṁ bheag ná ċóṁ daċaṁail léi. Agus do h-innsead dóib go raib rocair 'n-a h-aigne aici gan póraḋ ċoiḋċe. Go bhfanfaḋ sí ag taḃairt aire d'á h-aċair an fad ab é toil Dé iad fágáilt ar an raoghal go i bhroċair a ċéile, agus anfan, dá mb' é a h-aċair ba ċúirte a gheóbaḋ báṫ, go bhfanfaḋ sí singil 'n-a diaig ar an raoghal go dtí go mbéanfaḋ Dia ċuige féin í agus go mbéaḋ sí i bhroċair a h-aċar airír ar an raoghal eile.

Sar a' dtagaḋ sí ċúċa bídís ag maċtnaṁ ar a h-áilneaċt

agus ag cuimneam ar na mnáib óga dob' áluinne agus ba breagta agus ba dathamla d'á bfeacadar riam, agus 'gá famlugad 'n-a n-aigne cad é an fagar í má bí rí níba breagta le feirgint 'ná aoinne acu fúd. Anfan, nuair a tagad rí agus do cídír í, do leadad a fúile orta agus d' aomuigdír nár féad aon tramlugad d'ár deineadar teacd i n-aon giomacd do'n radarc a conacadar nuair feucadar uirri. Anfan, ní díod aon iongnad orta nuair airigdír i dtaob an troluir 'n-a timpal agus i dtaob an gad gréine. Do famluigti dóib féin, nuair a tagad rí irteac fa conbint cúca, go dtugaidír fé ndeara an folur 'n-a gnaoi agus 'n-a timpal, agus gur cuma í nó gad gréine ag teacd irteac.

Ire céad rud a deinead na mná riagalta, inr gac aon conbint. Cóm luat agus díod tamal de lá caitte ann aici, 'ná cromad ar tatant uirri fanmaint acu ar fad. Glacad rire an tatant go breag réid agus go breag réim, ac ní baogal go dtugad rí aon cómarcai uaidi ar géillead do'n tatant. Díod átar mór orta an fáid a díod rí acu, agus díod uaigneas mór orta nuair a díod cuaird na h-áite tabarta, agus nuair a díod Drian agus a cualacd ag imteacd go h-áit eile.

Nuair a bí Cúig' Ulad riúdalta do gabad timpal tré Cúige Laigean. Do fanad raint laetanta i gCúige na Mide, i dteiglac Mí'leaclainn Móir. Nior cuaird i n-airdeas cuaird cun an teiglais rin. Do cuired cóir go rial agus go flatamail ar an Árdrís agus ar a cualacd ann. Dá mbéad i gcualacd Drian an uair rin duine 'aracta, duine ná béad aon fior aige ar cad a bí tuicide amac i n-Éirinn ruim aimrire roimir rin, ní béad aon cuimneam i n-aon cor aige go raib Drian tar éir Mí'leaclainn do cur ar an Árdrígeacd. Samlóc' ré gur b' é Drian an t-Árdrís i gcómnuige agus go raib Mí'leaclainn

fé n-a fmacт 1 gcómnuiġe. Ъ'é an cleaf céadna é aġ an dá ceiġlaċ. Níor leiġ ceiġlaċ Mi'lfeaċlainn oncа gur ъ' iad féin ceiġlaċ an Áfdoriġ fiam, agur níor ċairbeáin ceiġlaċ Ъfiain aon mór-ir-fiú ná aon eiriġe anáirde or cionn an ceiġlaiġ eile. Ъí an dá muintir go réim agur go foilъir le n-a céile, agur go h-ollam ċun gaċ uframa agur gaċ onóra ċabairt d'á céile.

Ċuaiġ an t-Áfdoriġ agur a ceiġlaċ aġ triall ar Sitric, ar riġ Loclannaċ Ъaile Áta Cliaṫ. Do cuireaġ an ċuaird rin ċun cinn ġireaċ mar a cuireaġ i gcár Mi'lfeaċlainn nó i gcár aon riġ cúige eile i n-Éirinn. Do ġlaoiġ Ъrian ċun ciġċe na gceannaiġċe agur d' feuċ fé go cruinn ar an gcuma 'n-a noéimiġir a ngnó. D'feuċ fé ar na loingfear a ъí fa ċuan. Do ċuiġ fé i n' aigne gur mór go léir an tairъċe do muintir na h-Éirean dá mbéaġ mórán der na loingfear fan fa ċuan fan, agur inr gaċ cuan eile de ċuantaiġ na h-Éirean, agur mórán de'n obair ceannaiġeaċta fan acu d'á ċoimeád ar riúъal ioir oileán na h-Éirean agur dúċaiġ iaraċta. An fair a ъí fé aġ maċtnaṁ ar an gcuma fan ar an dtairъċe a ъí aġ cuan Ъaile Áta Cliaṫ 'á déanaṁ, do ċuimniġ fé ar an gcoċrom uaċъárać uirge atá ó ċaċair Luimniġe fíor go h-Inir Caċaiġ agur amaċ ar fad go léim Ċúċulainn, agur ċuimniġ fé ar an dtairъċe a déanfaġ an coċrom uirge rin dá mbéaġ fé clúdaiġe le loingfear ъfeaġta mórа do déanfaġ eafai ceannaiġeaċta amaċ ó Éirinn go cuantaiġ an domain, agur do ċabairfaġ eafai iaraċta irteaċ go h-Éirinn fa ъfliúrre céadna, ó ċuantaiġ an domain.

Nuair fáġ fé Ъaile Áta Cliaṫ agur cuaiġ fé ódear go ceiġlaċ riġ Laiġean, ceiġlaċ Maoilmórda, ceiġlaċ ordáir a céile, ъí an maċtnaṁ céadna i n' aigne i dtaoь uirge Béil Sionainne. D'inir fé do riġ Laiġean cad a ъí i n' aigne, agur dúъairt fé leir gur ъ' é a ċuairim féin ná fiaiь le

fáġail i n-Éirinn, ná i n-aon áit eile, adhmad a déanfad crainn feóil do loingear mór dóm maith agus do déanfad an t-adhmad a bí ag fár i gCúige Laiġean.

"Dá gcuirfá cúġam riar go Ceann Comair, a rí," ar feirean le Maolmórda, "trí cinn de'r na crannaib ir fearr agat cun na h-oibre, do cuirfinn trí loingear d'á ndéanamh gan a tuille riġnir."

"Cuirfead agus fáilte, a Árdrí," arra rí Laiġean.

D'fan an rséal mar rin an uair rin.

Do ġluair Brian agus a cualacht ódear irteach i n-Uirmúmain. Tug ré a cuairt cun teiġlaiġ rí na nDéiread. Mocha mac Faelán ab ainim do'n rí rin. Bí ré dílir do Bhrian, bíod ná raib adhrad roimir rin ó bhrir Brian catana fuilteacha ar a cine. Bí ré i n' aigne, fé mar a bí i n-aigne gach aonne, go raib tórmach cogaid ar riúbal, go raib an rpéir thom leir an dtórmach cogaid rin, agus ná raib aon fear beó ach Brian a d'féadrad éire tabairt raor ar an gcogad gan nuair a tiocfad ré. D'á bríġ rin bí ré dílir do Bhrian.

Táinig Brian agus a cualacht go teiġlach atar Caoilte. Fuair gach aonne amach anran cé r' b' é Caoilte, gur mac rí é agus gur Donn ab ainim dó, Donn mac Beatach. Nuair a fuair Conn, mac Maolruanaid na Rairge, gur mac rí Caoilte táinig ré cuige agus do rug ré ar dá láimh air.

"Ó, a Duinn," ar feirean, "cad 'n-a taob nár innrir dom cé r' b' é tú! Bí ré am' aigne go mb'féidir go raib bhaon éigin d'fuil rioga ionat, agus an bfuil fior agat cadin a cuimniġear air? Cuimniġear air nuair a tugar an tarcairne duit agus nuair a conac an cuma 'n-ar coimeádair rrian le t' feirg. 'Murra mac rí é,' arra mire am' aigne féin, 'tá an folaiġeacht ann pé ball 'n-a bfuair ré i beit ann.' Dúbart go deimin. Náċ mór an cleasaide

Niaṁ! Cuiṛ ṛí ċuṛa aṛ ċeaċtaiṛeaċt an lá úd. Do ċuiṛ má'ṛ ṛíoṛ bṛéaȝ! Ní h-eaḋ aċ ċeaṛ ṛí ṛinn a ċuṛ ó ċéile. Do ṛuȝ ṛí miṛe i lárain Dṛiain, aȝuṛ ȝeallaim ḋuit ȝuṛ cuiṛeaḋ ṛmaċt oṛm. 'Díoḋ ciall aȝat, a ṁic ó,' aṛṛa Dṛian. Ioiṛ Dṛian aȝuṛ an ṛaȝaṛt aȝuṛ Niaṁ, aȝuṛ í imṫiȝċe amaċ, níoṛ ṛáȝaḋ léaṛ meaḋṛaċ am' ċeann. Nuaiṛ a ḃíoṛ taȝaiṫe amaċ aȝuṛ ṛaint maċtnaiṁ ṫéanta aȝam iṛeaḋ ṫuiȝeaṛ i ȝceaṛt caṫ a ḃí imṫiȝċe oṛm. 'Tá a h-aiȝne ṛocaiṛ aȝ Niaṁ aṛ ȝan póṛaḋ ċoiḋċe,' aṛṛa Maolṛuaṫain, aȝuṛ, 'Díoḋ ciall aȝat, a ṁic ó,' aṛṛa Dṛian. Deineaḋaṛ amaḋán ḋíom eaṫaṁa."

"Aȝuṛ náċ maiṫ náṛ ḋeiniṛ aon ḋeaṛṁaḋ ḋe'n ṛocal aṁáin úd, a ṛíġ," aṛṛa Caoilte.

"Caḋ é an ṛocal?" aṛṛa Conn.

"An ṛocal úd aḋúḃaiṛt Maolṛuaṫain, 'Tá a h-aiȝne ṛocaiṛ aȝ Niaṁ aṛ ȝan póṛaḋ ċoiḋċe.'"

"Ó, ambaṛa iṛ ṛíoṛ ḋuit é," aṛṛa Conn. "D' ṛan an ṛocal ṛan 'n-a ṛeaṛaṁ am' aiȝne ó ṛin. Tá ṛé 'n-a ṛeaṛaṁ am' aiȝne anoiṛ ċóṁ ȝléineaċ aȝuṛ bí ṛé nuaiṛ aiṁȝeaṛ aȝ teaċt a' ḃéal Maolṛuaṫain amaċ é! 'Tá ṛocaiṛ aȝ Niaṁ 'ṛ-a h-aiȝne,' aṛ ṛeiṛean, 'ȝan póṛaḋ ċoiḋċe.' Dá maiṛinn míle bliain ní imṫeóċ' an méiḋ ṛin caiṁṫe aṛ m' aiȝne."

"'Sé an ṛȝéal céaḋna aȝam-ṛa é." aṛṛa Caoilte. "Dúḃaiṛt ṛí an ċaint ṛin ḋíṛeaċ amaċ aṛ a ḃéal féin liom nuaiṛ a bí ṛí a'm ċuṛ aṛ a' ḋteaċtaiṛeaċt maṛ 'ḋ eaḋ, aȝuṛ tá an ṛocal 'n-a ṛeaṛaṁ am' aiȝne anoiṛ, aȝuṛ beiḋ ȝo deó."

"Feuċ, a Ḋuinn," aṛṛa Conn, "iṛ maiṫ a ḋein ṛí é aȝuṛ a h-aiȝne ḋo ṛocaṁuȝaḋ aṛ an ȝcuma ṛan. Dá bṛóṛaḋ ṛí ċuṛa iṛ ḋóiċ liom ȝo mbainṛinn an t-anam aṛat; aȝuṛ dá bṛóṛaḋ ṛí miṛe iṛ ḋóċa ȝo mbainṛeá-ṛa an t-anam aṛam-ṛa; aȝuṛ dá bṛóṛaḋ ṛí ḋuine eile iṛ ḋóċa ȝo mbainṛimíṛ aṛaon an t-anam aṛ ṛan. Aċ nuaiṛ ná póṛṛaiḋ ṛí aoinne ċoiḋċe

ní beiḋ aoinne aṡam-ṙa ná aṡaṫ-ṙa ná aṡainn aṁaċ ċun an anama baint ar! Ir mian maiṫ aṫá an ṙṡéal ṙocair aici!'

"Ir ṙíor ḋuit ṙin, a Ċuinn," aṙṙa Caoilte. "Ṡocaruiṡ ṙí é i otṫeó ṡo bṙéaḋṙaimiḋ beiṫ aṡ baint ṙṙóiṁ ar, an ruo aṫá aṡaṫ-ṙa 'á ḋéanaṁ anoir, aṡur i otṫeó ṡo bṙuil ar ár ṡcumar beiṫ muinteaṙṫa caṁaḋaċ le n-a ċéile. Tá ṡáḋ aṡainn anoir le muinteaṙṫar aṡur le caṁaḋar. Ir ḋóiṫ liom naċ ṙó ṙaḋa ṡo mbeiḋ naṁaiḋ aṡur eaṙcáiṁḋe ar nuóṫin aṡainn."

"Ir ṙíor ḋuit ṙin, a Ḋuinn," aṙṙa Conn. "Ná béaḋ ṙé ċóṁ maiṫ aṡainn, aṡaṫ-ṙa aṡur aṡam-ṙa a ḋeiṁim, caṁaḋar ḋainṡean a beiṫ eaḋṙainn, ṙé man aṫá roiṁ Muṙċaḋ aṡur Ḋúlainn, i otṫeó nuair a ḃéimiṙ i láṁ caṫa ṡo bṙéaḋṙaimiṙ a ċéile ċoṙaiṁ. Tá ana ċion aṡam oṁ ó'n lá úḋ a ḋuaiḋṙ oṁ ṙa ṙuiṫ."

"Ní mó an ċion aṫá aṡaṫ oṁ, a Ċuinn," aṙṙa Caoilte, "'ná maṙ aṫá aṡam-ṙa oṁ-ṙa. Aṡur a' bṙuil ṙíor aṡaṫ caḋ é an ċúiṙ ṡo bṙuil an ċion ṙan aṡam oṁ, a Ċuinn?'

"Anḋaiṡ ní ṙeaḋaṙ, a Ḋuinn," aṙṙa Conn. "Ní h-eól ḋom ṡuṙ ḋeineaṙ aon ní ḋ ṁiaṁ ḋuit a ḋuilleaḋ ċion ḋom uaiṫ."

"'Neóṙaḋ-ṙa ḋuit caḋ a ċuiṙ an ċion am' ċroíḋe oṁ. An ṡṙáḋ a ṫairḃeánaiṙ a beiṫ aṡaṫ ḋo Niaṁ. Sine a ḋein é."

"Aililiú!" aṙṙa Conn. "Ḃa ḋóiṫ liom ṡuṙ éaḋ, aṡur ṙuaṫ ḋom, aṡur ṡṙáin oṁ, a ṁúirṡileóċaḋ ṙé ṙin a ḋ' ċroíḋe."

"Ireaḋ, leiṙ," aṙṙa Caoilte, "ṡo ḋṫí ṡo noúḃaiṙt ṙí liom ṡo ṙaiḃ a h-aiṡne ṙocair aici ar ṡan póṙaḋ ċoíḋċe. Nuair aiṙiṡeaṙ an ṙocal ṙan uaiṫi ḃí ṙíor aṡam ṡuṙ ḃ' ṙíor an ṙocal. Anṙan nuair a ċonaċ, aṡur nuair a ḋuiṡeaṙ am aiṡne, an ṡṙáḋ a ḃí aṡaṫ-ṙa ḋi ṫáiniṡ ṫṙuaṡ aṡam ḋuit. Anṙan ṫáiniṡ an ċion aṡam oṁ. Sin maṙ a ṫáiniṡ ṙé. Tá

ré am' croide fóir, dóm láidir doiread agus bí ré an uair sin."

"Is iongantach an scéal é sin, a Duinn," arra Conn. "Is é an scéal céadna ó m' thaob-sa é ach nár thugar fé ndeara é dóm féin agus thugair-se fé ndeara é. Bí fior agam cad é an dúil n-a mbíod Caoilte ag teacht fé déin teiglaig Taidg Móir ui Cealla. Nuair a tánag amach ó Bruan agus ó Maolfuadain, agus Maolfuadain tar éis an cinn a baint de'n sgéal dom, dar leis, agus Bruan tar éis cómairle tabairt dom ciall a beit agam, dóm luat agus d' féadar mo meabair do cruinniugad, agus níor b' fuirsde é, 'Agus Caoilte bocht,' arra mise am' aigne féin, 'cad a déanfaid ré! Tá an sgéal dóm h-olc aige agus 'tá ré agam-sa, nó b'féidir níos measa.' Tá ana báig agam leat ó sin. Agus feuch, níor thugar fé ndeara an dúil go dtí anoir nuair a d'innsir-se do thaob féin de'n sgéal dom."

Do snadmuig an beirt a scaradar go dainglean anfan, agus bí móráil agus aitear agus átar croide orca ar san amach.

D' admuigdar i gcómnuige, ar san amach, gur mór an tabairtar ó Dia dóib an caradar san a beit eatarta, agus gur ar Niam a bí a buidéar acu Dia do tabairt an tabairtair sin dóib.

CAIBIDIL XIII.

CIÚNAS ROIM TÓIRTHIG.

An fáid a bí Bruan ar an gcuairt sin, mór-timpal na h-Éirean, bí ré ag tádugad agus ag dlúdugad agus ag méadugad a nirt ar gach aon tragar cuma. Do bíod ré ag sgíorad na ndaoine a bíod neam-fuimeamail. Bí a lán

neam-fuimeamhlacta ina na daoine i n-aiteanaib. Ni creidfidir go raib aon daoghal go dtiocfadh namaid go dti go bfeicfidir ag teacht é. Anfan, nuair a marbófai a leat agus nuair a fásfai an leat eile díob leat-marb, agus nuair a béadh an namaid imtighte agus a gcuid an traoghal beirte cun riúbail aige, ni cuirfeadh aon nid 'n-a luighe orta gur ceart dóib iad féin d'ollamhughadh mar nár dhaoghal ná go dtiocfadh an namaid rin airir. Nuair a tagadh Brian Ameargh daoine de'n trómh ran, ar a cuairdh, díoh ré ag caint leó agus ag plé leó agus 'gá ngríoradh agus ag fridiúcán orta, go dti go gcuireadh ré a bfearghas fuar agus go focamuighdir ar na h-airm a folátar agus ar caitighe déanamh díob cóm mait le cách. Dhaileadh duine uime uaireanta, amhach. agus ni féadadh a dícheal aon rrionadh cur 'n-a mirneach. Dubh aon fear amháin an freagra ro air:—

"Ná bí liom, a Árdrígh," ar reirean. "Dá mbéadh ré i n-áirighe agam maireachtaint mile bliadhan b'fearr liom gach aon lá de'n mhile bliadhan ran do cairdeamh ar mhuladh mo cinn ra laithigh ag rgláibaideacht 'ná aon lá amháin do chroid!"

D'éigean do Bhrian eirighe ar. Ni mór de'n traghar ran, amhach, a dhuail uime ar a cuairdh. Na fuil a dhuil uime, pé neam-fuimeamhlacht a bí orta rar ar labhair ré leó, do bain a caint an neam-fuimeamhlacht díob. Do tughadh dóib na h-airm agus do cuireadh ag déanamh na gleacaidheacta iad agus rtiúrtóiri 'n-a mhun, agus bí gach aon deabhadh nár ró fada go mbeidir ábalta ar aghaidh a tabhairt ar Loclanach i gcat agus ar cleas a mhúineadh dó.

Um an am 'n-a raib an cuairdh d'á criochnughadh bí mearta i n' aigne ag Brian go mbéadh fuar le cúig mile fichid fear ollamh aige i gcóir na Loclanach nuair a tiocfaidir. Do réir a bfeicheamhantair ir go cuan Baile Átha Cliath a bíodar le teacht. Bí eólur mait tabharta aige do Chlann Cair,

agur dor na cineadaib eile ra Mumain, ar na báidhiu go Baile Áta Cliat. Ni raib aon daoghal go mbéad na ridighte as dul amú' ná go mbéidir as brúd ar a céile ná as teacd cforta ar a céile.

Bi fior aige, dá mbéad fir Éirean go léir i n-aonfeacd aige, go mbéad bheir mór agur dadad mile fear aige, agur bi fior aige, dá mbéad ran amlaid, ná tiocfad aon coghad, mar ná raib aon cómacd tarmuic, i n-aon fáirt de'n domhan, a d'féadfad aghaid a tabairt ar cómacd na h-Éirean dá mbéad fir Éirean go léir i n-aonfeacd. Ac bi fior aige go maid go mbéad cuid d'feadraib Éirean ar daoi na Locdanad, agur go mbéad cuid acu ná radad i n-aon cor ra cairmirt. Dein ré a dícheal, ra cuairt, ar an dá aicme rin do luighfeadhughad an oiread agur dob' féidir é. Cuir ré go roiléir or comhair aigne na ndaoine, coitchianta, agur inr gach áit 'n-ar labair ré leir na daoine, dá bradad na Locdanaigh an lámh uachtair ra cogad a bi as teacd go ngeóbdir do corraib i nGaedhlaib Éirean chóm tiubairteach ran gur b' fearr go mór d'á raib de Chriortaighthib ra n-oiledn bár a d'fághail ra cat a troidhi 'ná mairfeachtaint i n-Éirinn i ndiaigh an cata ran. Cuaid an caint rin i bfeidhm ar formhór na ndaoine. Thuigeadar go raib an fírinne ra caint. Socaruighdar a n-aigne ar an lámh uachtair a beit acu féin nuair a tiocfad an cat nó tuitim ra cat. Cuaid an focal ran amach ameasg na ndaoine inr gach aon dall. Ni h-ar teacd ó'n gcat a bíodh aoinne as tráchd, ac ar tuitim ra cat nó an namhaid do tuitim. Cuaid daoine i dtaithighe an focail chóm mór ran go raib a n-aigne focair acu, go bfeadh féidh, gan aon comhdhuair, ar dul ra cat, nuair a tiocfad an cat, agur ar gan teacd ar. D'fhé raoghal a gheár gach fear amach dó féin, go dtí go dtiocfad an cat ran.

Ni baoghal gur fág Brian gan cur 'n-a luighe oidhche go léir,

coitcianta, an fear a cuirfeadh fa cat gur bár ar fon an Cheitinn dó é, agus bí fíor acu féin, an t-é a d'fuilingeódh bár ar fon an Cheitinn go raibh aoibneas na bFlaitas i n-áirighe dó Laidheas. Ní féadfadh bár i gcath rgát ná eagla dó cur ar fearaibh go raibh a n-aigne focair ar an gcuma ran. Agus níor cuir, nuair a táinig ré.

An fáit a bí an cuairt rin ar riúbal, leir, bí rud eile ar riúbal. Bí Caoilte ag imteacht coitcianta ó áit go h-áit i n-Éirinn, agus bíodh ré go minic imthighe tar farraige a gan fíor d' aoinne ac do Murchadh. Cuaidh ré roir go minic go cnic Lochlan gan rpleadhcar do'n folárarh úd a tugadh dó fa leithi a fuair ré ó Cartaéin na loinge a tug abaile go Corcaig é tar éir a tamal a tabairt fa phírún tall i gcathair rígh Lochlan. Cuaidh ré anonn airír agus airír eile, agus tug ré leir anall, gach uair díobh, ag thiall ar Murchadh, cúntar cruinn ar an neart fear a bí tall ag rígh Lochlan, agus ar an méid loingear a bí aige cun na bfear a bheith tar farraige, agus gur anall go h-Éirinn a bí na fir rin le tabairt, cóm luath agus thocfadh an t-am chuige.

Cuaidh ré ótuaidh, agus níor b'aon uair amáin é, go h-Ínrib Orc agus go h-Ínrib Gall, agus conaic ré le n-a rúilib féin cad é an neart fear a bí 'á déanamh ruar inr na h-oileánaib rin, agus cé r' b'é an rígh a béadh or cionn na bfear ran. Cuaidh ré, 'n-a chaidhdaib, roir ótuaidh go tír na h-Iorruaidhe, agus fuair ré anran, leir, an t-eólur a bí uaidh, agus eólur ná raibh coinne aige leir. Nuair a díodh raint eólair cruinnighe aige tagadh ré abaile agus tugadh ré an t-eólur do Murchadh, agus tugadh Murchadh do Bhrian é, 'ré rin, an méid ba maith a tabairt dó dé. Bí cuid de'n eólur agus níor tugadh do Bhrian é go dtí 'n-a dhiaig ran.

Do h-innread dó cad é an neart rlóg a béadh ag teacht anall ó rígh Lochlan agus cé r' b'iad na taoiseacha a béadh 'n-a bun. Do h-innread dó cad é an neart rlóg a béadh

AS TEACT ANALL Ó FÍG NA H-IORUAIDE AGUS CÉ F' D'IAD NA TAOIREACA A DÉAD 'N-A DUN. DO H-INNREAD DÓ CAD É AN NEART FLÓG A DÉAD AS TEACT ADTUAID Ó ÍNFID ORC AGUS Ó ÍNFID GALL AGUS CÉ F' D'IAD NA TAOIREACA A DÉAD I MBUN NA FLÓG FAN. AGUS DO H-INNREAD DÓ NÁC NAMAID AR FAD A DÉAD AS TEACT; GO MBEAD CONGNAM FEAR, AGUS NÁR CONGNAM FUARAC É, AS TEACT ANOIR ADTUAID Ó GAEDLAIB ALBAN, CUN DUILLE DUALAD LE GAEDLAIB ÉIREAN I GCOINNIB CÓMACT LOCLAN, AGUS GO MBÉAD AN DÁ FÍG UARAL, AN DÁ MAOR MÓR, I GCEANNUR AN CONGNAIM FIN. FUAIR CAOILTE AMAC, LEIR, GO RAIB FLÓIGTE AS TEACT ANOIR Ó'N GCEANN TUAID DE'N ALMAINN AS CABRUGAD LE NAMDAIB NA NGAEDAL. BÍ, BA BÓIC LE DUINE, AN FÁGÁNACT GO LÉIR, COIR AGUS CUAIRD, AS CHUINNIUGAD AGUS AS EIRIGE, MAR A BÉAD CONN MÓR FARAIGE, CUN AN OILEÁIN REO NA H-ÉIREAN DO BÁC AGUS DO MÚCAD AGUS DO THAOCAD D' AON MÓR-IARACT AMÁIN.

BÍ AN T-OLLMÚCÁN AR FIÚBAL GO H-UACBÁRAC IMR GAC AON BALL, AR FUID NA H-ÉIREAN AGUS IMR NA DÚTAIB TALL, AC 'N-A TAOB FAN A'R UILE NÍ RAIB AC FITCÁIN AGUS CARADAR IMR GAC AON BALL, I N-ÉIRINN AGUS TAR LEAR. BA CUMA É NÓ AN CIÚNAR ROIMIR AN DTÓIRCHIG. BÍ AN TRITCÁIN ANN. D'Á BRÍG RIN BÍ NEART DO CAOILTE AGUS D'Á AICME FÉIN AR BEIC IMR GAC AON CÚINNE, AS FAIRE AGUS AS FÁGAIL EÓLUIR, AGUS BÍ, AR AN GCUMA GCÉADNA, NEART DO'N NAMAID AR A LUCT FAIRE BEIC ACU IMR GAC AON CÚINNE D' OILEÁN NA H-ÉIREAN, AS FEUCAINT AGUS AS IMÚCAD AGUS AS FÁGAIL EÓLUIR, CÓM MAIC AGUS DOB' FÉIDIR LEÓ É.

PÉ CÚIR A BÍ LEIR, BÍOD GO NDEIG CAOILTE ANONN GO MINIC GO CRÍOCAIB LOCLAN, AGUS ANONN GO CATAIR NA BEIRBE, NÍOR DEINEAD AON IARRACT AR AON CUR IRTEAC A DÉANAM AIR NÁ AR BAINT LEIR I N-AON TRAGAR CUMA. DUG RÉ FÉIN AIRE MAIC GAN AON DLÍG A BRIREAD.

IOIR AN DÁ AICME FAIRE BA DEACAIR PUINN EÓLUIR A BEIC

i n-Éirinn a gan fios do'n namaid, agus ba só déacair do'n namaid aon cos a cur díob a gan fios do Caoilte. Ní raib ag gach taob le déanamh ac beit 'gá neartugad féin cóm maith agus dob' féidir leó é, agus beit a d'iarraid eólais a nirt do coimeád ó'n dtaob eile cóm maith agus dob' féidir leó é, go dtí go bpléargfad an tóiteneac eatarta. Bí dá fagar eólais ag gach taob de'n dá taob 'á cruinniugad. Bí gach taob a d'iarraid eólais a d' fágail ar na neitib ab fearr a déanfad cur le n-a neart féin agus ar na neitib ab fearr a déanfad baint ó neart an taoib eile.

---

caibidil XIV.

conghamh do'n chonghamh.

Ri raib Brian aibrad imtighe ó Ceann Cora, ar a cuairt fís, agus Niamh agus a h-athair imtighe i gcualacht Bhrain, nuair a tugad fé ndeara daoine iaracta ag teacht ann. Níor cuiread aon truim ró mór ra méid rin. Bíod daoine ag teacht ó gach aon páirt d' Éirinn go ceártain Mearghaig ag ceannach na n-arm. Bí cúram teighlaig an Árdrígh i gCeann Cora ar an Árdrígain, nír nár b'iongnad, agus ba léir do gach aoinne go raib rí ábalta ar a rmacht do cur i bpeidm agus ar muintir an teighlaig do coimeád fé n-a láim, agus ar a gceann a coimeád fúta, agus ar a cur fiacaib orta a ngnó déanamh mar ba ceart. D'á brig rin, nuair a tagad daoine iaracta ann, ní leigead eagla d'aoinne de muintir an teighlaig aon rud a tabairt fé ndeara ná acn cur irteac a déanamh ar neitib nár bain leó, dar leó féin.

I n-éagmuir na ndaoine iarachta eile d'ár táinig ann táinig Amlaoib ann. Sa n-oíche ireadh táinig ré, agus bí fíor ag Gormflait roim ré go raib ré ag teacht. Do fleamhnuig ré irteach a gan fíor do'n teighlach. Ní feacaid aoinne é. B'éigean dó teacht ar an gcuma gan mar bí an 10 nad aithe ra n-áit air, agus dá bpeicti ann é do fhoirfeadh an rápla Inir Cataig agus Uíb Máine. Anfan do fhoirfeadh ré Murchadh agus Brian agus níor b' fíor cad a tiocfadh ar. Táinig ré ann ra n-oíche, a gan fíor d'aoinne. Nuair a bí ré féin agus Gormflait i bpochair a chéile, i reomra a bí abfad irteach, do cuir rí na milte fáilte roimir. B' fuirirte a d' aithint ó'n gcuma 'n-ar glac rí é go raib an gaol achamair go mait eatarta. Ná féadfadh ré beit níb' achamaire.

"Ó! a mhic ó, a laoig," ar rire, "nách fada gur féadair teacht! Sílear ná tiocfá choíche. Conus tá an obair ag dul cun cinn? Cathain a buailfear an builte do faorfaid rinn ó'n annrgian, ní h-ead ach ó'n rluag annrgian! Cathain a tiocfaid an cabair, a mhic?"

"Tiocfad an cabair amáireach, a máthair," ar reirean, "dá mbéad do thaob-ra de'n obair déanta."

"Conus féadfainn mo thaob de'n obair a déanamh anoir agus gan Brian anro? An faid a bí ré anro bí an earcú ran Tairdg Móir ag fairge orm inr gach aon chúinne gach aon rae foluir. Ní féadfainn com a chur thiom gan mé féin a chur i gcontabairt. Tá Murchadh ag fairge orm. Tá Donn mac Deathach ag fairge orm. 'Sé mo thuairim láirir gur dein an t-earbog úd a bí anro ó'n Róim ruo éigin, nó go nóúbairt ré ruo éigin, do chuir iad go léir ar a gcoraint féin orm. Thugar fé ndeara é, cupla uair, ag feuchaint orm, agus níor thaith an feuchaint liom. Mearar gur feuch ré trearna thíom. Ní feadar an doman cad a chuir iad go léir ar a gcoraint féin mar atáid. Níor deineadar aon nid

a d' féadfad aon rud do cur ar a rúilid dóid. An fad a bí Niamh anro ag faire orm do leigear mé féin fé n-a rúilid cóm h-orgailte agus dob' féidir dom é. Deinear gach aon rud, dar liom, cun a tairbeáint di ná raib brig ná bunúr leir an bfaireacán. Deinear niba mó 'ná ran. Tugar mé féin di cóm h-iomlán ran gur doíc liom dá bfanad rí adbad eile anro go mbéad rí cuirte fé 'n gcré agam!"

"Airiú, cad a cuirfead fé'n gcré í, a máthair? Ar nóin ní h-amlaid a tabarfá di féin an rud n-a raib rí ag faire ort rar a dtabarfá do Dhian é!" ar reirean.

"Ní h-amlaid," ar rire. "Nior gád dom é. Cailín fíor uaral 'n-a h-aigne iread í. Do deinead árd éagcóir uirri nuair a cuired anro í. Tá rí ana géarcúiread, ac tá ré bun or cionn ar fad le n-a meón agus le n-a nádúr aon rud i bfuirm fairseacáin a tabairt le déanam di. Ní raib fart agá h-atair agus í tabairt anro. Nior deinear-ra ac í tactad agus do múcad le réime agus le roilbrear agus le gealgáirseacht. Go deimin le fírinne duit, a Amlaoib, do díod truag agam do'n cailín boct nuair a cinn í ag carad le gáire déanam agus gan aon gáire 'n-a croíde. Mura mbéad a luatact a rugadar leó cun riúbail i déad rí ar an gclár acu."

"Di aitne agam uirri," arra Amlaoib. "Conac í ciar ra baile cúrla uair. Nior mearar gur b' aon rud fóganta í."

"Aon rud fóganta!" arra Gormflait. "Tabarfad a ceart féin di, a mic, agus tuigim cad tá agam 'á rád. Irí cailín í ir fearr agus ir uairle agus ir gile agus ir glaine croíde agus aigne d'ár buail riam fór umam-ra! Déarfad an méid rin di dá ndéinead rí oiread eile fairseacáin orm. Ní'l fart ag an muintir a cuir anro í."

"Tá rí imcigte anoir, a máthair, pé 'r doman é, agus tá

an áit reo fút féin. Da cóir go bféadfá fuo éigin a déanaṁ nuair a ciocfaó an t-Aifreann reo aball e. Nár cóir go bféadfá beit ollaṁ i otreó nár ǧáo duit tú féin a cur i n-aon contaibairt nuair a béaó ré ra baile. Tá ré ana aoifa. Dá otaǧaó an bár air féineac nuair a béaó ár neairt as teacht ireac i ǧcuan Daile Áta Cliat béaó ǧac aon fuo ar ár otoil aǧainn láiṫreac. Béaó éire aǧainn ǧan a beit oiriinn oiread aǧur aon fear aṁáin do caillea ṁaint. Do tuitfeaó neairt Dhuain ar a céile. D'éileóċ' M'Ifeaċlainn airir an Aifreaċt a bainead dé cun i caibairt do Dhuan. D'éileóċ' Murċaó an Aifreaċt ó 'ré an riǧoaṁna é. D'eireóċ' Ua Néill cun ǧan an Aifreaċt d' fáǧáilt as aoinne acu aċ í beit aiǧe féin. Déidir ǧo léir as marbuǧaó a céile láiṫreac donn. Nior ǧáo dúinn aon bioc d'á nduaǧ d' fáǧail. Marbó'dir féin a céile dúinn. Ni béaó le déanaṁ aǧainn aċ fǧaoileaó leó aǧur beit as brúit ireac oriċa ré mar a béidir as laǧuǧaó a céile. Um an otaca 'n-a mbéidir oifiǧte aǧá céile béimir-ne i feilb an oileain. Déin fuo éigin, a ṁáiṫ. Taibair conǧnaṁ éigin do Dhuan cun an traoǧail reo d'fáǧaint. Ir miċid dó imeaċt."

"Déanfaó mo dícheal, a ṁic ó," ar fire. "Aċ caiṫfir aon ní ó aṁáin a ǧeallaṁaint dom, a Aṁlaoib," ar fire.

"Ǧeallfaó aon fuo ir maiṫ leat duit, a ṁáiṫ," ar feirean. "Cad é an fuo é?"

"Ǧeall dom," ar fire, "má eirigean linn go bfórfair Niaṁ."

"Aililiú!" ar feirean, agur do leaṫ a dá fúil air. "Ag maǧaó aċaoin tú, a ṁáiṫ!" ar feirean.

"Ni h-eaó, a ṁic mo ċroide!" ar fire. "Lom daiririub ataim. Ni'l cor 'n-a croide ná 'n-a h-aigne ná fuil 'fior agam. Nior buail a leiṫéid eile riaṁ umam. Go dti ǧur buail ri féin umam nior ṁeafar go riaib a leiṫéid ar bit.

Mion mearar gur b'féidir a leiceó a beit ar bit. An oíoce úd a bíodair go léir anro nuair a conac tu as rince lér mearar ná feaca riam aon beirt cóm h-oiteamnac d'á céile. Ni mire amáin a mear é. D' aitiseap an cosarnac: 'Ó! nác áluinn an lánma a déanfaidir!' An ngealltfair dom go bpórfair i má eitiseap linn?"

"Ni'l eitiste linn fór, a mácair," ar reircan, "ac ni dóic liom gur mirte dom a seallamaint duit go bpórfad i————má póran ri mé. Tá ré i mbéal gac aoinne go bfuil rocair aici 'n-a h-aisne gan póraó coioce.'

"Ó'n aicne atá cuirca asam uirci ni cuirfeaó ran féin blúire ionsnaó orm," arra Sormflait. "Tá meon ana mait, ana naomta, aici. D'féidir go n-atarói' ri a h-aisne. Ir cuimin liom cosarnac eile d'aitiseap an oioce céadna ad' caob-ra. 'Ó,' adeirci, 'nác mór an truag rasart a déanam dé!' Cuir sáire cúsainn! Ac pórfair i má póran ri tú?"

"Tá go mait, a mácair," ar reircan. "Ni dóic liom, amtac, go bpórfaió ri mé pé tatant a déanfair uirci. Ir éasramlac an bean tú, a mácair," ar reirean. "Mearar go marbórá mé niba cúirse 'ná mar a leisfeá dom i póraó!"

"Dá dtuisceá a feadar mar a cuisim-re é ni mearfá ran," arra Sormflait.

Cusadar formór na h-oioce as caint. Cus Amlaoib cúntar cruinn oi ar an neart a bí le teact go h-Éirinn cun reilb na h-Éirean do sliacad cóm luat agus seóbaó Brian bár. D'imir ré oi cad é an neart fear a bí ollam as rís Loclan agus cad iad na loingear a bí ollam ar uirse aise. D'imir ré oi cad é an neart fear a bí ollam as rís na h-Iorruaide, agus cad iad na loingear a bí ollam ar uirse aise, agus conur mar a bí beirt mac an rís, an beirt óisfear ba tneire agus ba tréine i dtír na h-Iorruaide an

uair sin. ag teacht 'n-a bfearaib cinn-fiain ar flóigtib na h-Ioruaide.

D'imir ré di conur mar a bí Sigurd mac Lódair, rígh Inrí h-Orc, cun teacht agur mór-fluag aige d'fearaib Luacha Láidire cruadha ó Inrib Orc agur ó Inrib Gaill, ó Sgatáig agur ó Ceann Tire agur ó-r na dúthaib sin go léir mór-timpal.

Tug ré gach aon cúntar mar sin di ar an gcuma 'n-a raib neart Loclan ruirde an uair sin agur ar an gcuma 'n-a raib an neart ag méadughad agur ag dul i n-acfuinnighe i n-aghaid an lae. Agur cuir ré 'n-a luighe ar a h-aigne ná raib aon nith ag tearthubáil fearta ach bár Bhrian.

D'fan Amlaoib i gCeann Corca an cuid eile de'n oídche sin agur an lá a bí cúghainn. Nior thairbeáin ré é fein d' aoinne i gcaitheamh an lae. Chóm luath agur bí am mairb na h-oídche airir ann d'imtigh ré. Tug ré aghaid ar Baile Atha Cliath. Chuaid ré cun cainte le Sitric, rígh Loclanach Baile Atha Cliath, agur d'imir ré dó an uile focal de'n cainte a bí idir é fein agur Gormflaith.

Bí eagal ar an mbeirt ná déanfadh Gormflaith an beart. Nior thaitn leó i n-aon chor an báigh a thairbeáin rí a beith aici do Niamh. Thigeadar 'n-a n-aigne má bí congnamh le tabairt do Bhrian cun imtheacht ar an raoghal, agur má b' i Gormflaith a thabarfadh an congnamh ran dó, nár b' fholáir congnamh a thabairt do Gormflaith fein ra gnó.

Conur a tabarfaí an congnamh ran di, ámhach, agur cad é an fagar an congnamh a tabarfaí di? D'fini an ceirt acu agur nior ceirt ró dog í.

caibidil XV.

Duille fé chuairim; nó, fuadar ná feadar.

Dí an deirt irtiġ i reómra i ṗiġteiġlaċ Sitric i mBaile Áta Cliaṫ aġur iad aġ cur 'r aġ cúiteaṁ i dtaob an ṙġéil.

"Ní déanṗaid ṙí an deart," arṗa Aṁlaoib. "Ní'l an ṙġairt cóṁ láidir aici aġur do ṁeadar. Siné fé ndeáṗ ġan an ġnó beiṫ déanta fadó. Do cuireadh niaṁ aġ ṗaire uiṁċi. Iṙí niaṁ a coirġ í aṗ an obair a déanaṁ an ṗaid a bí Brian ra baile, aċ ní leir an bṗaire do coirġ ṙí í. Cuir niaṁ Gormṗlaiṫ ó'n ndṫoċ ġnioṁ a ġan ṗior do Gormṗlaiṫ ṗéin. Deirim an méid reo leat, a ṗíġ. Dá bṗanaḋ Brian ra baile i gCeann Cora aġur dá bṗanaḋ niaṁ ann, aġur í ṗéin aġur Gormṗlaiṫ a beiṫ cóṁ mór i gcuideaċtanar a ċéile aġur bíodar, ní déanṗaḋ Gormṗlaiṫ an ġnioṁ i n-aon cor. Déaḋ ṙí ceapaiṫe aṗ an ngnioṁ a déanaṁ, aċ an ṗaid a déaḋ niaṁ ann aġur í ṗé ṗúilib Gormṗlaiṫ, aġur a h-anál aġ dul ṗé Gormṗlaiṫ, aġur a ġuṫ aġur a ġáire aġ dul ṗé Gormṗlaiṫ, ní déanṗaḋ Gormṗlaiṫ an ġnioṁ."

"Aċ!" arṗa Sitric. "Aiṁiú, náċ eólġairead an duaċair tu! Cá bṗuarair an ṗáideaṁlaċt go léir? Da dóiċ le duine ġur aġ breiṫniuġaḋ aiġne an duine a ċaiṫir oc ṗaoġal."

"Abair do roġa ruo, a ṗíġ," arṗa Aṁlaoib, "i dtaob conur a ċaiṫeaṙ mo ṗaoġal, aċ bain-ṙe an ċluar anuar ó'n ġceann diom muṙa bṗuil an ceart ra méid úo agam. Déaḋ an ruo atá uainn déanta fadó muṙa mbéaḋ niaṁ a teaċt go Ceann Cora. Cun na ṗaire déanaṁ iread do cuġaḋ ann í. Dein ṙí an ṗaire, aċ ní leir an bṗaire do coirġ ṙí an ġnioṁ, aċ le h-í ṗéin a beiṫ ann."

" Da dóiġ liom gur conuir a déanfaḋ an gníoṁ an ċeirt anoir agus náċ conuir a coirgeaḋ é. Ó bheiṫniġir an corg ċóṁ maiṫ b' féidir go bfuil bheiṫniuġaḋ éigin déanta agat ar conuir a cuireaḋ an corg ar an rígh," arsa Sitric.

" Tá an bheiṫniuġaḋ ran, leis, déanta agam. A rígh," arsa Amhlaoiḃ.

" Is maiṫ é sin. Sgaoil cúġainn toraḋ do maċtnaiṁ," arsa Sitric.

" Ar aimġir riaṁ," arsa Amhlaoiḃ, " conuir a deineaḋ Airmiġ de Diarmaid mac Céirḃeóil ? "

" Do marḃuiġeaḋ Tuaṫal Maolġarḃ," arsa Sitric. " Aċ ar aimġir-se caḋ d' imṫiġ ar an bfear a maiṙḃ Tuaṫal ? "

" Do deineaḋ goin galáin dé," arsa Amhlaoiḃ.

" Go díreaċ," arsa Sitric ; " an ruḃ a d' imṫeóċ' láiṫreaċ donn ar an t-é a maṙḃóċ' Bruan, aċ ro a beiṫ de deirġiġeaċt idir an dá rséal. Do deineaḋ goin galáin de 'n t-é maiṙḃ Tuaṫal, aċ tar éis an gníoṁ a deineaḋ dé é. An fear a ṫaḃairfeaḋ fé Bruan a maṙḃuġaḋ, roimir an ngníoṁ a déanfaí goin galáin dé."

Bí an beirt ag caint ar an gcuma ran. Táinig feirḃíreaċ irteaċ.

" Tá duine ra fóirre agus ba maiṫ leis labairt leat, a rígh," arsa'n feirḃíreaċ.

" Taḃair anro irteaċ é," arsa Sitric.

Do tugaḋ irteaċ é.

Sidé raġar duine a ċonaic an beirt nuair a táinig ré irteaċ. Firín beag agus ceann mór air. Bí folt oḋar ar a ċeann, folt trom 'agus é ag tuitim anuas ar a ġuaillib agus riar síos ar a slinneánaiḃ. Bí mar béaḋ raca beag óir ar gaċ taoḃ d'á ċeann, agá uireanaiḃ, ag coimeáḋ a ġruaige riar d'á éaḋan agus d'á súilib. Bí éaḋan leaṫan áiḋ air agus fáiḃri trearna ann, 'gá taisbeáint go raiḃ ré, an ċuid ba luġa dé, trí riċid blian. Bí rón faḋa díreaċ

air agus dá fuil maithe mórna foluirmana aige, agus iad aibig go maith. Bí a ceannaca fairleicneac agus bí féarog thom, liath-gorm air agus i ag dul abhaid fior ar a bhollac. Bí bhat, nó clóca, de'n éadach raidhir ba ceart a beith ar duin'uasal, aniar ar a fhinneánaib.

"Cad é an gnó atá agat diom-sa, a duine macánta?" arsa Sitric leir.

"Liag ireadh mé, a rígh," arsa'n duine iarachta. "Tá mórán de chíocaib an domain fiúdalta agam i gcaitheamh mo shaoghail. Ó'n m'bheatain anall a tánag le déanaighe. Tá mórán taithighe agam ar na galaraib a tagan ar an nduine, agus ar na neithib ir fearr cun na ngalar ran do leigheas. Tánag anro go dtí an cathair seo ag bhat air go mb'féidir go bhféadfainn úráid a déanamh ann de'n eólus atá agam agus fuinte taithbhe déanamh do daoine a béadh 'n-a ghátar. Ir léir duit féin, a rígh," ar seisean, "gur mó beag an gnó a béadh agam' leithéid ag teacht anro cun na h-oibre sin a déanamh gan mé féin do cur i n-iúil ar dtúir do'n rígh agus ceadh a d'iarraidh air."

"Tá san fíor go leór," arsa Sitric, "ach cá b' fhior dómh-sa nách díobáil a déanfá dom' daoine dá dtugainn an ceadh san duit," agus cuir sé gáire ar. "Cá b'fhior dom," ar seisean, "ná gur b' amhlaidh a tabarfá nimh dúinn go léir."

"Cúir gáire cúgat, a rígh," arsa'n duine iarachta. "Ni gádh dom a d'innsint duit-se, a rígh," ar seisean, "gur b'é meon agus nádúr an liaig gur túirse leir go mór leigheas a déanamh 'ná aon díobáil fláinte déanamh d' aon duine. Tuigim go maith cad a bainean le nimh, agus cad a bainean le duine do leigheas ó nimh dá mbéadh sé tar éis an nimhe do tógainc, pé 'cu le tionóirg nó le toil a béadh an nimh tógta aige. Ach ní gádh dom beith 'gá innsint cad a d'fhéadfainn a déanamh. Tá seirtiméireachtaí anro agam ó

ṁíġcíḃ agus ó uairliḃ agus ó ċoláirtíḃ móra, 'ġá tairbeáint cad é an raġar mé, agus cad é an raġar oibre a ḋeineas ċeana inr na h-áiteanaiḃ eile 'n-a ṁaḃar ran a ḋtánag anro."

Tagaing ré amaċ beart páréar agus fin ré ċun an ríġ iad. Tóg Sitric iad agus ċrom ré ar iad do léiġeaḋ. Tairbeáin ré d' Amlaoiḃ cuid acu. Do léiġ Amlaoiḃ iad.

"Cim arta ro," arra Sitric, "gur lonán ir ainim duit."

"Ireaḋ, a ríġ," ar reirean. "Lonán m' ainim."

"Tá go maiṫ," arra Sitric. "Tá mo ċeaḋ-ra agat ċun aon tairḃṫe ir féidir leat a ḋéanaṁ do ṁuintir na cataraċ ro. Ir doċa gur cuma leat cé 'cu loċlanaiġ nó Éireannaiġ an ṁuintir n-a n-imireoċair do ċuid eolair orta?"

"Ir cuma, a ríġ," arra lonán. "Imireoċad mo ċuid eolair ar an muintir ir mó a ċíread 'n-a ġátar agus ar an muintir ir fearr a ḋíolfaiḋ mé."

"Ó, tuigim," arra Sitric. "Ba ḋóiċ liom féin, áṁċaċ," ar reirean, "go brażaḋ duine a riúḃluiġ oireaḋ agus riúḃluiġir-re ceannaċ ar a ċuid eolair, agus díol ar, níor fearr 'ná mar a ġeóḃair-re ra ċataib reo."

"Conur ran, a ríġ, le d'toil?" arra lonán.

"Ba ḋóiċ liom gur 'mó ríġ, nó Árdríġ, gur maiṫ leir tura beiṫ i n' aice i gcómnuiġe ag feuċaint i ndiaiġ a flainte dó, agus go mb'féidir gur b' fearr a ḋíolfaḋ ré tú ar do ċuid eolair 'ná mar féadfaḋ daoine doċta na cataraċ ro tú díol," arra Sitric.

Do ġeal gnúir lonáin.

"Tá go maiṫ, a ríġ," ar reirean. "Ní'l aon rud ab fearr a taiṫnfeaḋ liom, má'r ċuige atá t' onóir, 'ná an gnó ran a ḋéanaṁ do t' onóir-re. Tabarfainn aire maiṫ do'n ġnó, agus ir doiċ liom, nuair a ḃéaḋ taiṫiġe agat ar m' eolur ar feaḋ tamail, agus ar m'obair, náċ go nó dog ba maiṫ leat fgarafaṁaint liom."

"Ni h-orm féin a bíor ag cuimneamh nuair a labhair," arra Sitric. "Ir ar Ardrígh Éirean, ar Bhrian, a bíor ag cuimneamh."

Do doirchigh gnúir Lonáin. Níor labair ré. D'fuirirte a d'aithint go raib fuo éigin nár b'fóghanta irtigh aige i gcoinnib an Ardrígh. D'feuch an beirt eile ar a céile. Ar ball do labair Lonán.

"Gabaim párdún agat, a rígh," ar reirean, "agur agat-ra, a rígh," ar reirean le h-Amlaoib. "Táinig ainim an fir rin ró oban orm. Táinig ainim an Ardrígh rin ró oban orm," ar reirean. Do rtad ré. "Mearar gur ort féin a bír ag tráct, a rígh," ar reirean.

"Ni mearaim," arra Sitric, "go bfuil aon ghráb ró mór agat do'n Ardrígh."

Níor labair Lonán, ac do doirchigh a gnúir airír.

"Ac bíod nác orm féin a bíor ag cuimneamh ar otúir b' féidir nár b'fearra dom ruo a déanfainn 'ná cuimneamh orm féin anoir. D'féidir nác i gcómnuige a tiocfad do leitéid-re crorta orm. Tar éugam anro amáireac agur b'féidir go bréadfaimír rocaruigad," arra Sitric.

Do geal gnúir Lonáin airír. Da dóic le duine air gur rígeact a bronnad air bí ré cóm h-áthrac, cóm mórálac, cóm buidheac.

D'imtigh ré. D'feuch an beirt ar a céile.

"Cad é an fuadar é reo fút anoir?" arra Amlaoib.

"Fágaim le h-uadact," arra Sitric, "ná feadar cad é an fuadar é reo fúm!"

"Ni'l aon ghráb ag Lonán do Bhrian," arra Amlaoib.

"Tá an méid rin roiléir go leór," arra Sitric. "Ni feadar an domhan cad a dein Bhrian air."

"Ir 'mó duine nác é gur dein Bhrian thoc beart air," arra Amlaoib.

"Bí ré ar bara mo cheangan dá uair a d' fiarraigh dé

cAO A bein bRIAN AIR, Aċ bí eAGAL ORM GO RAṁLÓĊ' RÉ GO RAIB CÚIR ÉIGIN AGAM LEIR AN GCEIRT A ĊUR ĊUIGE," ARRA SITRIC.

" TIOCFAIDH RÉ ANRO AMÁIREAĊ," ARRA AṀLAOIB.

" NÍ BEIRIM NÁ GO DTIOCFAIDH," ARRA SITRIC.

" AGUS CAO A BÉANFAIR LEIR ? " ARRA AṀLAOIB.

" D'FÉITHIR GUR 'MÓ RUD A FÉADFAÍ A BÉANAṀ LEIR," ARRA SITRIC.

Do RTAD AN BEIRT AGUS IAD AG MAĊTNAṀ. Bí SITRIC 'N-A SUIDE AR ĊAĊAOIR AGUS Bí AṀLAOIB AG RIÚBAL RIOR A'R RUAR. Cuig AN BEIRT TAMAL MAIT AR AN GCUMA RAN. AR BALL DO LABAIR AṀLAOIB :—

" IR FIOR RAN," AR FEIREAN. " IR 'MÓ RUD, D'FÉITHIR, A FÉADFAÍ A BÉANAṀ LEIR. TIOCFAIDH RÉ ANRO AMÁIREAĊ. NÍ GÁD DOM A RÁD LEAT AIRE ṀAIT A TABAIRT. FAIG-RE GHEIM AIR MÁ 'R FÉITHIR É, Aċ NÁ LEIG DÓ AON GHEIM FÁGAIL ORT."

" NÁ BÍOD EAGAL ORT," ARRA SITRIC. " MAR ADÚBART, NÍ'L AON RIOC D'Á RIOR AGAM FÓR CAO A BÉANFAR. RÉ RUD AR A ROCAIRFEAR IRÉ LONÁN FÉIN A ROCAIRFEÁD AIR, UAIR FÉIN."

" SINÍ AN ĊAINT," ARRA AṀLAOIB. " ANRAN, MÁ RGÉIDEAN RÉ IR AIR FÉIN A RGÉIDFIDH RÉ."

Do RGAR AN BEIRT I GCÓIR NA H-OÍDHE:

CAIBIDIL XVI.

CÓṀACT LUIBNEAĊA.

SEAĊTṀAIN DÍREAĊ TAR ÉIS NA H-OÍDHE 'N-A RAIB SITRIC AGUS AṀLAOIB AGUS LONÁN I BROĊAIR A ĊÉILE IRTIG I DTEIGLAC SITRIC I MBAILE ÁTA CLIAT, Bí GORMFLAIT AGUS BEIRT D'Á

mnáiḃ coiṁḋeaċta aȝ riúḃal ar ḃruaċ ȝlaire bíȝe a ḃí aȝ ȝaḃáil ṫar ríȝṫeiȝlaċ Ḃṗiain i ȝCeann Coṗa. Conaċaḋar aȝ ȝaḃáil ċúċa aniar ó ṫṗeó luimníȝe capal aȝur cárḃaṫ aȝur beiṗt ṗa cárḃaṫ. Nuair a ṫáinig an cárḃaṫ i ȝcóṁnȝar na h-áiṫe 'n-a ṗaiḃ na mná uairle do ṗṫaḋ an cárḃaṫ.

"Sinéḋ ríȝṫeiȝleaċ an Áṫṗaiṁ aȝaṫ anoir," aṗṗa ḋuine de'n beiṗt leis an nḋuine eile, "aȝur rinne an Áṫṗaiṁan féin, Ȝoṁṁlaiṫ, an ḃeanuaṗal is aoiṁḋe de'n ṫriúr, an ḃean n-a ḃṗuil an ṫ-éaḋaċ coṁċṗa uiṁċi."

Ṫáinig an ḟear eile amaċ ar an ȝcárḃaṫ.

"Ní ḋóċa," ar ṗeirean, leis an ḃḟear a ḋ'ḟan irṫiȝ, "ȝa mḃeiḋ a ṫuille ȝnóṫa aȝam ḋíoṫ-ṗa inḋiu. Tá ṗé ċóṁ maiṫ aȝaṫ caṗaḋ ṫar n-air."

Ḋíol ṗé é aȝur ċuir ṗé uaiḋ é, aȝur ṫuȝ ṗé féin aȝaiḋ ar an áiṫ 'n-a ṗaiḃ na mná uairle aȝ riúḃal. Níor ṗṫaḋaḋar ḋ'á ȝcaint, ná níor ḟaṁluiȝ ṗé ȝur ċuireaḋar bluíṫe ruime ann ȝo ḋtí ȝo ṗaiḃ ṗé ar a n-aȝaiḋ amaċ. An uair rin féin ȝeóḃaiḋíṁ ṫainig ȝan feuċaint air ná aon ṫruim a ċur ann muṗa mḃéaḋ ȝur ċaiṫ ṗé é féin ar a ḋá ȝlúin ar aȝaiḋ Ȝoṁṁlaiṫ amaċ aȝur ȝur ḟin ṗé leiṫir ċúiċi.

"Ȝaḃaim páṗḋún aȝaṫ, a Áṫṗaiṁan," ar ṗeirean, "ar ḃ'é ṫoil ḋo Ṡoillṗe an leiṫir rin do léiȝeaḋ. Ó ríȝ Locḷannaċ Áṫa Cliaṫ iṗeaḋ í."

"Déiṁc aṫá uaiḋ ṗeo is ḋóċa," ar ṗiṗe leis na mnáiḃ coiṁḋeaċta, aȝur ḋo ṗuȝ ṗí ar an leiṫir. D'aiṫin ṗí an ṛȝṙíḃinn a ḃí ar an ȝcúṁḋaċ. Ḃ' ḟíor ḋo'n ḋuine é ȝur ó Ṡiṫṗic a ḟuair ṗé an leiṫir le caḃairṫ aȝ ṫṗiall uiṁċi. D'oṛȝail ṗí an leiṫir aȝur ċṗom ṗí ar í léiȝeaḋ. Ar ḃall ḋ' ḟeuċ ṗí ar an ḃṗear. Ḋ' ḟeuċ ṗí ȝo ȝéar air. Ḟiṁin beaȝ ab eaḋ é aȝur ceann móṁ air; an ḟear céaḋna a ḃí irṫiȝ i ḋteiȝleaċ ríȝ Locḷannaċ Áṫa Cliaṫ an oíḋċe úḋ, ṛeaċṫṁain roimir rin, aȝ caint le Siṫṗic aȝur le h-Áṁlaoiḃ.

D'feuċ Sorṁṗlaiṫ ar na mnáiḃ coiṁḋeaċta.

"Teiḋiġ-re irteaċ, a ċlann ó," ar rire. "Oirean dom labairt leir an nduine reo i n' aonar."

D'imtiġ an ḃeirt ḃan.

"Cim," arra Sorṁṗlaiṫ leir an ḃṗear, "gur lonán ir ainim duit-re."

"Ireaḋ, ċun do ċoile, a Ándṁíġan," ar reirean.

"Cad ċuige gur cuireaḋ anro tú?" ar rire.

"Do réiḋtiġ an ríġ liom, a Ṡoillre," arra lonán, "ċun go ndéanṗainn, mar ir gnáṫ a ḃéanaṁ do ríġ, aireaċar a taḃairt do'n ḃia agur do'n diġ a cuṁṗai or a cóṁair le caiṫeaṁ, le h-eagla go ndéanṗaí éagcóir air, le h-eagla go dtaḃaṗṗaí nim dó."

"Agur cad 'n-a ċaoḃ náṁ ċoimeaḋ ré tú?" arra Sorṁṗlaiṫ.

"Túḃairt ré liom, a Ṡoillre," arra lonán, "go mb'féidir gur mó an gnó ḃéaḋ anro diom féin agur dem' ċuid eoluir agur dem' ċuid foġluma 'ná mar a ḃí aige féin diom. Ir dóċa gur imir ré ra leiṫir cad é an gnó ba ḋóiċ leir a ḃéaḋ anro diom?"

"Do réir mar a ċuigim-re an ċaint atá ra leiṫir ir 'mó gnó ṫéadṗaḋ ḃeiṫ anro diot," arra Sorṁṗlaiṫ.

"Ní mó na gnóṫaí a ḋ'ṫéadṗaḋ ḃeiṫ diom anro, a Ṡoillre," arra lonán, "'ná na gnóṫaí a ḋ'ṫéadṗainn-re a ḃéanaṁ anro."

"Aċ go ndíoṁṗaí ċu arta, ir dóċa," arra Sorṁṗlaiṫ. "Agur ir dóċa," ar rire, "ḋ'á ṁéid iad na gnóṫaí gur ḃ' eaḋ ba mó a ḃéaḋ le diol arta?"

"Do réir ḋeaḃraiṁ, a Ṡoillre," arra lónán.

Do rtad Sorṁṗlaiṫ ar ṫeaḋ tamail maiṫ. Ḃoġ ri a ḃéal ċun labaṙṫa cúṗla uair agur niop labair ri. Ir amlaiḋ a ḋúṁ ri a ḃéal airír agur do lean ri d'á maċtnaṁ. An ṗaid a ḃí ri ag maċtnaṁ ḃí lonán ag feuċaint uaiḋ ar an

rruċán agur gan aon ċoir aige 'á ċur dé. Do bog rí a béal ċun labarṫa fé deire agur do labair rí.

"Tá fé ċóṁ maiṫ agam an ceann a baint de'n rséal duit," ar rire. "Tá oideaċ anro agur ċroċfaiḋ tú feaċt n-uaire dá bfaigfí amaċ oiṫe é."

"Ir fíor ran, a Áṫoṁísan," arra Lonán.

"Náċ bfeag bog a glacan tú é!" ar rire.

"Tá iontaoiḃ agam arat, a Ṡoillre," ar reirean. "Dúḃairt leir an rís i n-Áṫ Cliaṫ go raiḃ iontaoiḃ agam arat."

Do ċruaiḋ a rúil agur a gnúir agur ċuig rí droċ feuċaint air.

"Ni feicim," ar rire, "caḋ é an ċúir go mbéaḋ an iontaoiḃ rin agat aram-ra, a giolla. Ni'l eroṫ na risinne ar an gcaint rin."

Ċóg rí anáiride a láṁ fé mar a béaḋ cóṁarṫa éigin aici 'á déanaṁ. Do rit ċúiċi anuar ó'n risgeigliaċ ceaṫrar d'feararaiḃ luaṫa láidire agur a ċlaideaṁ noċt i láṁ gaċ fir acu.

"Cuirtear ra ċarcair an fear ran," ar rire, go bfeag féiḋ. Da ḋóiċ le duine gur ċun a ḋinnéir a ḋ' órduig rí é bfeiṫ, do labair rí cóṁ cneasta ran.

Do rugaḋ ar Lonán agur do cuireaḋ irteaċ ra ċarcair é: Do léig Ṫormḟlaiṫ an leiṫir airír, agur dein rí a maċtnaṁ airír ar an gcaint a bí ra leiṫir. Sidí an ċaint a bí ra leiṫir:—

"A ṁáṫair,

"Déanfaiḋ ré reo an gnó. Tá a ċúir féin aige ċun na h-oibre déanaṁ. Ni mirte, áṁṫaċ, é díol go maiṫ; anran beiḋ dá ċúir aige ċun na h-oibre déanaṁ. Ni h-obair ṫúraċ a déanfaiḋ ré. Tá an t-eólur ṫar báir aige.

"Tá ár neart go léir ollaṁ ar bheabaḋ irteaċ

cúʒainn cómh luaċ aʒur d' aiṁeóċaid riaḋ an táirʒ.

"Dá bṗéaḋṗaí an ʒnó déanaṁ cómh luaċ aʒur béaḋ an ċuairḋ criocnuiʒċe b' fin mar ab feaṗṗ é. Béaḋ fior na h-aimriṫe aʒainn aʒur d' féaḋṗaimíd an aimriṫ d' fṁiṫálaṁ. Déanṗaiḋ an feaṗ ro an ʒnó. Ná caill.

"Ir eól duit cé h-é

"Mire."

Nuair a bí beaʒán aimriṫe caiṫṫe aʒur uain fáʒalṫa aʒ lonán ar ṡʒannṁa ṫeaċt i ʒceaṗt air, do ʒlaoid sí airíd ar an ʒceaṫṁar.

"Tuʒtar cúʒam anro an feaṗ úd," ar sire.

Do tuʒaḋ.

Nuair a bí an beirt 'n-a n-aonar airíd do labair sire. Bí lonán aʒ cṁiṫ.

"Cad é an cúis a bí aʒat-sa le n-a ráḋ," ar sire, "ʒo raiḃ iontaoiḃ aʒat aram-sa?"

"Ní féidir do duine i ʒcómnuiʒe, a Soillse," ar reirean, "a d'innsint cad é an cúis dó iontaoiḃ a beiṫ aiʒe ar duine eile. Aċ ir léir, a Ḃṗónáin, muna mbéaḋ iontaoiḃ a beiṫ aʒam-sa ar do Soillse-se ná tiocfainn anro i n-aon ċor. Tánaʒ cúʒat anro, a Ḃṗónáin, aʒur an téad ar mó muineál. Ní déanfainn san muna mbéaḋ an iontaoiḃ a beiṫ aʒam ar do Soillse."

"Ní déanfá," ar sire, "do réir deaḃṁaiṁ. Ní déanfaḋ aoinne é aċ duine duile. Tá cnoṫ na fírinne air sin. Aċ ní innsean san cad é an cúis a bí aʒat leir an iontaoiḃ. Inir an cúis dom."

"Tá ʒo maiṫ, a Soillse," ar reirean, "aċ taḃair do ḃṁiaḋar níoʒa dom ná tóʒfair orm é má innsim an fírinne do d' Soillse."

"A duine!" ar sire, aʒur ḃuail sí ṡpeaċ d'á coir ṡa talaṁ, "náċ í an fírinne atá uaim!"

"Tá ṡʒannṁa orm róṁaṫ, a Ḃṗónáin!" ar reirean.

"Mo bhuadar fiosa duit," ar fire, "nád baosal duit mé. Imir dom an fuid atá ar t' aigne."

"Tá fé am' aigne, a Soillre," ar feirean, "an gnó a tug mire anro agus an gnó ba coil leat-ra a déanfainn anro gurab aon gnó amáin iad. D'á bhfig rin, nuair a bíor ag teacht anro cun an gnóta ran a déanamh táinig iontaoib agam arat-ra, a Artoifean, agus mar geall ar an iontaoib rin tánag anro, mar a cion tú, agus an téad ar mo muineál. Ní fuil le déanamh ac mé cur fuar ar an gcroic!"

"Tá go maic," ar fire. "Táim fárta. An ndéanfair an gnó?"

"Déanfad, a Artoifean," ar feirean.

"Geóbair do cuaifead go maic ar an ngnó," ar fire.

"Cuigear go bfaiginn, a Soillre." ar feirean.

Bí an fséal focair eatarta anran. Nior b'fada go bfeicci iad coitcianta ag imteacht thío an inre ar bhuac na slaire bige ag ftacad na luibneaca agus 'gá mbreitniugad. Do éiri ra gairdin iad agus an gnó céadna ar fiúbal acu. Agus d'adhuigead Lonán gur b' fearr an t-eólur a bí ag Gormflait ar na luibneaca agus ar na cómacdaib a bí ionta cun uile nó cun maiceara 'ná mar a bí aige féin.

Nior b' fada gur cugad port gnóta ra teigiac do Lonán. Do cuiread 'n-a riobard or cionn an bíd é, cun feucaint i ndiaig an bíd agus airneacar a cabairt do gac aon tragar bíd a béad le h-úrád ra teigiac, i otreó nár baosal go dtabarfai cun búird ann aon bia a béad mi-foláin. Nior mór riobard de'n trómo ran a beit i dteigiac a bí cóm mór agus n-a mbiod oiread ran bíd d'á ollamugad gac aon lá an treacdmain do daoinib ann.

Ac iré gnó fé leic a bí ceapaide do Lonán ann 'ná feucaint cun an bíd a h-ollmórai do'n Artoifean, le h-eagla go scurfai aon droc nío ann.

Dí Lonán ag déanamh na h-oibre sin agus ag déanamh na h-oibre go maith, agus dí an aimsir ag sluaisreacht agus gach aoinne ag cóimheam na laetanta agus ag breithniughadh na h-aimsire 'n-ar dóig leó a béadh an t-Árdrígh agus a chalacht ag teacht abaile. Dí uaigneas mór sa teighlach i ndiaigh na ndaoine a dí amuich, agus b'é b'fada le gach aoinne go mbeadh ag teacht abaile. Bíthí ag tráchtadh go minic ar Niamh agus ar a h-athair agus ar Chaoilte agus ar Conn. Agus do cuimhnighthí ar an mhár agus ar an bhfeirg a dí ar Conn. Agus ar conar mar adúbairt Bhrian leis ciall a beith aige. Do cuimhnighthí ar Mhurchadh agus ar Dúlainn, agus ar an ngarrún óg, mac Mhurchadh, a deineadh, a deirthí, gníomharta nár b'é gach fear a d' féadfadh iad a déanamh, agus go mbíodh daoine 'gá rádh, nuair a béadh ré deich mbliana fichid go mbéadh ré cóir láidir le beirt de fhagar Mhurchadh an lá b'fearr a dí Murchadh riamh. Do cuimhnighthí orthu go léir ar an gcuma ran, agus b'é b'fada le gach aoinne go mbéidís ag teacht abaile, mar, nuair a thiocfaidís, ní béadh aon rud ra teighlach, ar fead adhaidh, ach rópt agus gleó agus pléiriúr agus caitheamh aimsire, rince agus ceól agus ól agus imirt, agus an uile fhagar aoibhnis.

Ar an gcuma gcéadna i read bíodh an rséal ag an muintir a dí amuich. Bídís ag feuchaint rómpa amach chun an lae 'n-a mbéadh an chuaird chríochnuighthe agus iad go léir ag teacht abaile go Ceann Corra i n-aonfeacht leis an Árdrígh, agus a gcáirde ra baile ag cur na milte fáilte rómpa, agus ag cur an uile fhagar ceirteana chúca i dtaobh an chuma 'n-ar chaitheadar an aimsir an fad a bíodar amuich agus i dtaobh na ndaoine a buail úmpa inr na críochaibh iarachta, an radhar fial fáilteach, nó an radhar go dothíghearach. I gcaitheamh na cuairde bídís a d'iarraidh cúntar cruinn a choimeád ar gach nídh agus ar gach aicme daoine, agus go mór mór ar gach aon rséal rultmar a buaileadh úmpa, i

orro, nuair a tiocfaidir abaile, go mbéad a lán le h-innrint acu, a lán a bainfead gairi agus fuit amac, agus a lán a cuirfead daoine ag déanam iongnad der na fudai a neórfai dóib.

Tagad teachtairi abaile coitcianta ó'n áit 'n-a mbíod an t-Ardrig agus a cualacht, agus d'innread na teachtairiconuir a díod gach aoinne agus gach aon fud. Anran do beiread na teachtairi leó tar n-air, ag triall ar an Ardrig agus ar a cualacht, cúntar cruinn ar conur a díod gach aoinne agus gach aon fud ra baile.

Ni raib Lonán aurad rocair 'n-a port i gCeann Corra nuair a bí a fior go cruinn ag Murchad agus ag Brian agus ag an gcualacht go léir go raib ré ann. Nuair a h-innread an rgéal i látair Murchad nior labair ré focal. Ni dúbairt ré oic ná mait leir an rgéal. Nuair a h-innread i látair Briain é nior dóic le duine gur airig ré i n-aon cor é, mar nior cuir ré ruim ar bit ann. Ni h-air, ná ar neitib d'á fógrad, a bí ré ag cuimneam. Bí ré ag cuimneam ar na tuairirgíb a bí ag teacht cuige i n-agaid an lae, agus uaireanta go minic ra ló, tuairirgí ó Chríc Loclan anoir, agus ó Chríc na h-Iorruaide, agus ó Inrib Orc, agus ó Aiteanaib ná raib cóm fada ó baile, agus gan inr na tuairirgíb go léir ac fuadar agus ollmúcán, fuadar agus ollmúcán, cun cogaid, agus gan fior nó cruinn ag aoinne ar cá raib an cogad le beit. Bí a fior ag Brian agus ag Murchad, agus ag an gcuid eile de lucht cómairle Briain, cad é brig a bí leir an ollmúcán agus leir an bruadar. Bí fior acu go raib geinte Loclan go léir, agus a lucht cabairte agus conganta agus cómluadair, 'gá ngleurad féin agus 'gá gcórugad féin agus ag cruinniugad a neart cun aon iarract amáin eile, báir agus beata, do déanam ar oileán na h-Eirean do fealbugad dóib féin agus d'á rliocht. D'á baingine a cuid an méid rin 'n-a luige ar

aisne Bruain agus an aisne lucht cómhaile Bruain ireadh ba dóine a deineadar an uile fasar dícil, i gcaitheamh na cuairide rin, an neart na h-Éireann do gleusadh agus do cur i dtreó, inr gach aon ball, inr na daingneannaib a bí cuirte ruar as Bruan, agus i dteisiúcáib na rígte agus na n-uasal a bí dílir do Bruan, ionur, nuair a tiocfadh na geinte iarachta, go braighdir an treilb,—ach gur fé'n bród a geóbdir an treilb.

CAIBIDIL XVII.

FÓD AN BÁIS DO SEASAM.

Nuair airig an cuid eile de chualacht Bruain Lonán a beit i gCeann Corra agus an gnó a bí aige 'á deanamh ann, bí iongnadh orra agus bíodar as ciorad an fséil go tuig. Bídir 'á fiafraighe cé r' b'é; cá dtáinig sé; conur a fuair sé eólur ann; cé ba dun leis an bport san a tabairt i n-aon cor dó; agus ceirteana de'n trórd san. Anran do táinig amach gur b' áird liag é, agus gur tug sé teirtiméireachtaí mórra leis as tnúth an Árdrígan, agus gur tug an Árdrígan an port dó i dtreó go mbéadh liag cóm mór san eólur agus cóm mor san tuirsint ra rígtheisiúch i gcómnuighe, cun feuchaint i ndiaig bíd an rígtheisiúigh i dtreó go mbéadh an bia folán i gcómnuighe, agus cun feuchaint i ndiaig flainte na ndaoine ra rígtheisiúch, leis. I rígtheisiúch n-a raib oiread san daoine ann nár b' fior cad é an neómat, ra lá nó ra n-oídche, do tiocfadh taom oban ar duine éigin de muintir an rígtheisiúigh, agus anran dá mba ná béadh liag maith ra n-áit go mb' féidir go bragadh an

duine bár fan a mbéad doctúir tagaiche ó áit eile, dá mbéad an an ndoctúir teacht abhfad.

"Cad dúbairt Niamh, agus a h-athair, agus Murchad, leis an ngnó?" a déanfaidh duine éigin, b'féidir.

Pé rud adúbradar leis an ngnó ir eatarthu féin adúbradar é. Níor leigeadar aon focal dé amach ameasg na cod' eile de'n chualacht. Dhíodar 'á chíoradh agus 'á bheitheamhnughadh eatarthu féin, amháin, chóm dian, ní h-eadh ach níba déine go mór, 'ná mar a bí an muintir a labhair 'gá chíoradh agus 'á bheitheamhnughadh. Cibé an ball cad é an bheitheamhnughadh a bí ag Niamh agus agá h-athair agus ag Murchadh 'á déanamh an an fgéal, agus cad é an cúis a bí acu leis an fgéal a bheitheamhnughadh go dlúth.

Pé bheitheamhnughadh a bí ag Niamh ná agá h-athair ná ag Murchadh, ná ag aonne eile de chualacht Bhriain 'á déanamh, i gcaitheamh na cuaidhe sin, ar an fgéal fan, ná ar aon fgéal eile d'á fóiro a táinig chúca ó Cheann Cora, bí aon bheitheamhnughadh amháin acu go léir 'á déanamh ar na fgéalta a bí ag teacht chúca anoir agus anoir-adtuaidh, agus anoir-adtuaidh, ó'n uile áiro de'n dómhan lochlannach. Bí na fgéalta fan ag teacht coitchianta, agus pé mar a bí an aimfir ag imtheacht bíodar ag teacht níba thúgha. Iré bheitheamhnughadh a bí ag chualacht Bhriain 'á déanamh 'ná fo: nuair a thiocfadh na flóigthe a bí chun teacht, nuair a thiocfadh tonn adh ar an dtórmach go léir, nuair a thiocfadh an cogadh a bí gealltha, nár b' foláir dó beith 'n-a chogadh bádh do thaob éigin, do Gaedhlaibh Éireann nó dor na geinthibh a bí ag teacht. Chuig gach aonne, agus dúbairt gach aonne le n-a chómhfhrain agus le n-a chomhádaidhe é, i gcaitheamh na cuaidhe fin, go raibh ceangailte ar gach aon fear de fhliocht Gaedhal gan beith beó i ndiaigh an cogaidh fin dá mb' ag na geinthibh a déadh an buadh fa chogadh. Dúbairt gach fear le gach fear eile, "Beidh buadh ag Gaedhlaibh nó ní déadh-fa beó! Ní'l orm ach bádh d'fágail

aon uair amáin. Ir fearr go mór bár d'fágail i lár an cata 'ná beit beó i n-Éirinn fé rmacht na Loclanac. Má bíon an buad acu bíod Éire acu ac ní béad-ra acu! Ac geallaim an méid reo dóib. Má 'fé mo bár a beid acu ní h-i n-airge a beid fé acu!"

Fé mar a tagad na cuairtirí bíod an fagar ran cainte le clor níba mínicige, agus bíod an mactnam a bíod lairtig de'n caint ag dul i ngéire i n-agaid an lae go dtí, fé deire, go raib fé focair i n-aigne gac fir ná raib aige le caiteam ar an raogal ro ac go dtí lá an cata mór rin a bí le teacht, fé fada gairid go dtiocfad fé, agus do cuig gac fear i n' aigne ná raib a cuille raogail uaid. Bár a d'fágail an lá ran, ar ron Gaedal Éirean agus ar ron Cheidim Criort, tar éis an éirlig ba mó a d'féadfad fé do déanam ar an namaid iaracta, air rin iread bí aigne gac fir focair. Níor cuimnig aonne ar cad a déanfad fé ná ar conur a mairfead fé dá dtagad fé raor ó'n gcat agus an buad ag Gaedlaib. Níor beag, dar le gac duine, beit ag cuimneam air rin nuair a béad ran amlaid.

Bí aigne na bfear focair ar an gcuma ran ní h-amáin i gcualacht an Árdrig, ar an gcuairt, ac fós i dteigiac gac rig cúige n-ar cait an t-Árdrig raint laetanta ann, agus inr na daingeanaib a bí cuirta ruar ag an Árdrig, agus inr gac aon ball 'n-ar cuaid caint na bfear ran agus a n-anál fé'n bpoibiliudeact. Bí aigne na mban cóm focair air rin agus bí aigne na bfear. Nuair a tiocfad an lá ní fanfaidir ra baile i ndiaig na bfear. Do raigdir irteac ra cat agus do tabairfaidir gac congnam dor na fearaib, agus dá mbéad buad ag an namaid iaracta ní béad aon bean acu beó i n-Éirinn i ndiaig an cata. Geóbdir bár i dteannta na bfear. Agus dá mbéad aon fear cóm meatta ran agus go dtaraingeóc' fé riar ó fód a báir, do fearóc' bean ar an bfód ran agus tabairfad rí agaid ar an namaid

AGUR DO GLACFAD RÍ AN DÁR A FEACAIN FEIREAN. SIN MAR A LADRAIDIR, PÉ RUD A DÉANFAIDIR. DÍ CUID ACU, AGUR NÍOR CUID BEAG É, DO DÉANFAD AN GNÍOMH CÓIR DÁNA DÍREAC AGUR DÉANFAD AON DUINE DEF NA FEADRAIB É. DÉANFAD MAM É, BÍOD NÁ DÚBAIRT RÍ GO NDÉANFAD.

DÁ MBÉAD FIOR AG AN MUINTIR A BÍ LE TEACT, AGUR A BÍ AG FOCAIRUGAD AR A MNÁ AGUR A GCLANN A TABAIRT LEO CUN CUR FÚCA I N-ÉIRINN, DÁ MBÉAD FIOR ACU GO RAIB AN FAGAR FAN AIGNE AG FÁR AGUR AG NEARTUGAD AGUR AG AIBIUGAD I N-ÉIRINN 'N-A GCÓIR, B'FÉIDIR GO DTIOCFAIDÍR AR ACAIRUGAD AIGNE AGUR GO BFANFAIDÍR TALL. AC NÍ RAIB AON RIOC D'Á FIOR ACU. BÍ DAOINE I N-ÉIRINN A BÍ COITCIANTA AG CUR TUAIRISCÍ ANONN AG THIALL ORTA, AC NÍOR INNFEADAR DÓIB GO RAIB A LEITÉID RIÚD DE DÁFACT CROÍDE 'N-A GCÓIR. B'FÉIDIR NÁR TUIGEADAR FÉIN GO RAIB, AGUR B'FÉIDIR GUR CUMA LEÓ AC BEIT AG FÉIDEAD FÉ 'N MUINTIR TALL, I DTREO GO DTIOCFAIDÍR, PÉ RUD A TIOCFAD AR, TALL NÁ ABUR. GORMFLAIT AGUR AMLAOIB MACÁNTA AGUR SITRIC, RÍG LOCLANAC ÁTA CLIAT, A BÍ 'GÁ DÉANAM RAN. DÉAD MAOLMÓRDA, RÍG LAIGEAN, DRÍTAIR GORMFLAIT, 'GÁ DÉANAM LEÓ, AC, DAR LEIR AN DTRIÚR OILE, LEAT-AMADÁN AB EAD É, AGUR NÍOR B' AON IONTAOIB É CUN AON GNÓ CONTABAIRTAC A TABAIRT LE DÉANAM DÓ.

DO CRIOCNUIGEAD AN CUAIRD.

TÁINIG BRIAN AGUR A CUALACT ABAILE GO CEANN CORA. BÍ LÁN A CROÍDE D' ÁTAR AR GAC AOINNE; AN MUINTIR A BÍ RA BAILE AG CUR GAC AON TRAGAR TUAIRISCÍ AR AN MUINTIR A TÁINIG, AGUR AN MUINTIR A TÁINIG AG CUR GAC AON TRAGAR TUAIRISCÍ AR AN MUINTIR A BÍ RA BAILE. NUAIR A BÍ NA CAIRTEANA GO LÉIR CURTA, FREAGARTA, AR GAC TAOB, AGUR NA TUAIRISCÍ GO LÉIR TABARTA, CURNUIG CEIRT AR GABÁIL TIMPAL I DTAOB AN RTÍOBAIRD NUA A BÍ TAGAITE ANN CUN BEIT AG FEUCAINT I NDIAIG AN BÍD AGUR I NDIAIG NA NDAOINE A BÉAD BREÓITE, DÁ BA RUD É GO BÉAD A LEITÉIDI ANN.

"Ce h-é sin?"
"Cad ar é?"
"Cad a tuig anro é?"
"Cé 'no dioð é?"

Do fheagrað na ceisteana sé mar a féadað teacht orta agus sé mar a bí eolus ag an muintir n-ar cuireað cúca iad. Anran do cuaið gac aoinne isteac i n'áit féin, ag déanam a gnóta féin, agus cuaið gac aon nuo cun ruaimnir, gno an nígteigleig d'á déanam go cruinn agus go slactmar mar ba gnát, na nígte agus na h-uairle, na fagaint agus na h-earboig, ag teacht gac aon lá cun cainte déanam leir an Anrorig, agus an t-uatbár bíð agus dige, an t-uatbár aráin agus ime agus fiona agus feóla, d'á caiteam gac aon lá fa nígteigleac, mar ba gnát.

Cúpla lá tar éis Dhiain a teacht abaile do focamuig Taog Mór ua Cealla ar dul riar abaile go h-Uið Máine. Bí Dhian, i gcaiteam na cuaipde, tar éis a cur ar a púilið dor na nígtið go léir agus do taoiseacaið na ríóg, nár b' fior catin a tiocfað an namaid, agus nár b'foláir do gac nig cúige agus do gac taoiseac aipm agus do gac fear cinn riain, agus do'n uile duine a bí i n-aon cor ábalta ar aipm do láimriáil, beit ollam, cóm luat agus geódoir an focal, cun agaið a tabairt ar an namaid pé áit 'n-a dtairbeánfaidir iad féin. Nior b'foláir do Taog Mór ua Cealla, nið nár b' iongnað, dul riar go h-Uið Máine agus a muintir féin do gleusað agus d'ollamugað, agus a cur ar a púilið doið nár mór doið beit ollam, cóm mait le cáð, cun agaið a tabairt ar an namaid cóm luat agus tiocfað an glaoið.

Bí Taog Óg ua Cealla tiar ceana, ag déanam na h-oibre sin, agus ba mait cuige é, ac má bí féin, agus má ba mait féin, do cuig an t-adair nár b' alaið dó féin gan dul riar, leir, agus beit ag feucaint i ndiaig na h-oibre. Bí gac

ríġ cúiġe i n-Éirinn, go mór mór na ríġte a bí dílir do Bhrian, ag ġleusaḋ a neairt féin, fé n-a rúilib féin, agus é daingean i n-aigne gaċ ríġ acu gur b'é fód an ċaṫa, pé áit 'n-a raiḃ an fód ran, fód a báir. Bí Taḋg Mór ua Ceallaċ cóm dílir do Bhrian le h-aon ríġ cúiġe acu, agus bí an rud eile cóm daingean i n-aigne Taiḋg agus bí ré i n-aigne aoinne acu. Níor b'féidir dó gan dul riar:

Agus níor b'féidir do Niaṁ gan dul riar i n-aonfeaċt leir.

Is ar Taḋg Óg a bí an t-áṫar nuair a ċonaic ré cuiġe iad:

"Ó! a Niaṁ," ar reirean, "is áluinn a d' feuċan tú! Deir an ċuairt rin ana ṫairḃṫe duit. Tá do ġnaoi agus do ḋá súil féin airír agat."

Tuġ Niaṁ gaċ aon ċúntar dó ar an ġcuairt, agus ar na tuairirġíḃ agus ar na ráflaíḃ a bí ag ġluaiseaċt inr gaċ aon ball i dtaoḃ na naṁad iaraṫta a bí ag teaċt go h-Éirinn ċun clanna Gaeḋal do díorġuġaḋ agus reilḃ na tíre do ṫógaint dóiḃ féin. D'inis rí dó go cruinn an obair a bí déanta ag Bhrian ċun neairt na nGaeḋal do ġleusaḋ i gcóir an ċogaiḋ móir a bí ag teaċt, agus conus mar a bí fir Éirean rocair 'n-a n-aigne ar báṫ a ṫ'fágail ra ċogaḋ ran nuair a ṫiocfaḋ ré, nó ar báṫ a ṫaḃairt do'n naṁaiḋ.

Tuġ rí dó go cruinn agus go mion tuairirġ agus cúntar ar gaċ níḋ d'ár ṫuit amaċ inr gaċ aon áit 'n-ar ġaḃḋar i gcaiṫeaṁ na cuairde. Agus d'inis rí dó go raiḃ Maoil-mórḋa, ríġ Laiġean, ag teaċt go Ceann Coṁa i n-aċmaireaċt, ag taḃairt na gcrann leir i gcóir na loingear a bí le déanaṁ ar linn Luimniġe.

"Siné anoir agat, a Taiḋg," ar rire, "an rġéal go léir, ó'n lá ṫágamair an áit reo go dtí an lá a ṫánamair tar n-air ann."

caibidil XVIII.

sgiath-buille claideamh.

An lá a cuaid Niam agus a h-athair riar go h-Uíb Máine, nó an lá 'n-a diaig, táinig Caoilte go Ceann Corra, agus níor b' fhior an mór de 'n domhan a bí rúbalta aige. Chóm luath agus bí bia caithte aige, agus a thuirre curtha dé aige, bí ré féin agus Murchadh agus Bhrian i reómra fé leith agus é ag tabairt eólais dóib ar a chaithimh agus ar cad a chonaic ré.

"Anonn go críoch Lochlan a chuadar ar dtúis," ar reirean, "a rígthe. Dúbairt liom féin go dtabharfainn fúthu pé ruth a d'imtheóchadh orm. Ní fheadar cé 'cu do h-aithigeadh mé nó nár aithigeadh. Má aithin aoinne mé níor leig ré air gur aithin ré mé.

"Níor fágar aon bhioc d'á neart gan feuchaint. agus do bheithigear a neart chóm cruinn agus d'féadar é bheithiughadh. Táid na daoine go léir ar a meadhair, ba dóich le duine, le dúil teacht go h-Éirinn agus reilg a glacadh i n-oileán na h-Éireann agus cur fúthu ann. Tá ré buailte irteach 'n-a n-aigne go bhfuil an t-oileán ro chóm fairsing, agus an talamh chóm torthamhail rin ann, nách gádh dor na daoine gur leó é aon obair a dhéanamh ag faothughadh an tailimh. Chím go roiléir go bhfuil daoine éigin anro i n-Éirinn atá ag réireadh fúthu agus ag cur neithe de'n tsórd gan irteach 'n-a n-aigne. Ré cúig atá leis ní'l aon mhear i n-aon chor acu ar a dtír féin, agus d'á luathacht a bheid riadh tagaithe anall anro i n-aonfheacht ireadh ir feairr é, dar leó. Táid na mná agus an chlann chóm mór builg chun teacht agus athid na fir, nó níor mó. Tá oireadh loingeas ollamh acu agus thabharfadh anoir fiche míle fear agus airm agus lón

dóib. Is dóich leó féin go mbeid deich mile fear acu, agus go dtógfaid na mná agus an clann fuar oifead fliuch agus tógfad deich mile eile fear.

"Ni mheasaim féin, dar éis na cainte go léir, go bféadfaid fiad deich mile fear do chur le céile agus do tabairt anfo anoir. Da maith an rud a béad déanta acu dá dtugaidis ocht mile fear leó i dteannta na mban agus na clainne.

"Cuadar ótuaid go tir na h-Iorruaidhe. Tá an obair céadna ar fiúbal anfan, agus an buile céadna ar na daoine go léir chun imteacht ar a dtir féin agus teacht go h-Eirinn. Ni h-aon iongnad an dicheall a beit orta fan chun imtighe ar a dtir féin. Ni'l fa baile acu ach beada chuaid, agus tuillid fiad go cruaid í. Talamh fuar fiain neamh-thorthamail atá acu. Tá obair chuaid acu le déanamh coitchianta, ag carad leis an talamh a faochfughad, agus anfan, dar éis na fsláduighidhe go léir, ni bion puinn de bárr a faochair acu. Ni h-aon iongnad dichneal a beit orta chun na tire d'fágáil agus teacht chun cómhnuighe i dtir a déanfaid, dar leó, iad do chothugad diomhaoin. Tá daoine éigin ó Eirinn ag féidead fúta fan, leis, agus ag cur na fmaointe fin isteach 'n-a n-aigne. Mufa mbéad go bfuil ni chiocfad na fmaointe chúca."

"An mó mile fear is dóich leat, a Duinn, a d' féadfaid fiche na h-Iorruaidhe do chur le céile agus do tabairt leis, má tagan ré?" arfa Brian.

"Déanfainn, a Árdrígh," arfa Caoilte, "go gcuirfid ré le céile thri nó ceathair de milid fear. Tá beirt mac aige, fir ana chródha. Fé'n mbeirt fin isteach beid an thruagh. Beid, is dóich, thri nó ceathair de milid ban agus leanb acu i dteannta na bfear. Is mó an dichneal atá ar mnáib na h-Iorruaidhe chun teacht 'ná mar atá ar mnáib tire Lochlan. Tá ré 'n-a n-aigne ná beid acu le déanamh nuair a chiocfaid

riad go h-Éirinn ac buailad irteac agus fuirde fíor. Tá duine éigin, nó daoine éigin, 'gá gcur amú', 'gá gcur ar a n-aimhleas, ag cur an duib 'n-a geal ar na daoine bocta."

"Comáin leat, a Duinn," arra Dhian.

"Cuadar ócuaid go h-Inrib Orc, a Athraig," arra Caoilte. "Cuireas mé féin i mbocd file, agus tógas clárireac liom agus tánag go rígteigiac an lárla Sigurd, lárla na n-Inrí rin Orc. Bí cuideacta le beic ann. Bí cuiread tabairta ag Sigurd do'n lárla Gilli, fear atá pórta aga dhriúr. Táinig an t-lárla Gilli, fear dhréur Sigurd. Táinig a lán eile uairle ann. Bí glaodac ar ceól agus tugar dóib an ceól. Cé buailread cúgainn irteac ac Sithic, rígh Locianac Ata Cliat. Do cuiread fáilte roimir féin agus roime n-a cualacht. Bí fear ann a táinig aduaid ó Inir Tuile. Bí cúntar aige 'á tabairt ar cad fé ndeara dó féin agus do raint eile de mhuintir an oileáin rin imteacht ó'n mbaile. Deineadar coir thom. D'eirig iorr iad agus duin'uaral fóganta a bí ann, agus mearadar an duin'uaral do cur cun báir. Do teir orta ar fead aburad, mar bí clann mac ró chóda aige agus do corain an clann mac é. Fé deire do fuaradar iom ar teigiac an duin'uarail do lorgad, agus do loirgeadar 'n-a mbeatais é féin agus a bean agus a clann irtig 'n-a tig féin. Nial ab ainim do'n duin'uaral. D'éigean do'n muintir a dein an lorgad imteacht ar an oileán. Tánadar, nó táinig cuid acu, go teigiac Sigurd i n-Inir Orc. Gunar, nó Conchubar, ab ainim do'n fear a bí ag innrint an sgéil. An fad a bí an sgéal ar riúbal táinig fear cun an doruir, larmuic, ac níor tairbeáin ré é féin. Cairi ab ainim do'n fear ran, agus fear ana chóda iread é. Cliamain iread é do'n duin'uaral a loirgead, agus ba dóbair go loirgti é féin mar bí ré ra tig an oídce do deinead an lorgad. Bí ré ar an dtaob amuic de dorus rígteigiaig Sigurd an

uair rin, agus bí ré ag éirteacht leis an rséal. Duine de'n muintir a dein an iorgaid ab eaid an fear a bí ag innrint an rséil. Bí an dá lapla ag an mbóird agus ríg Loclanaig Áta Cliat eataрta, agus iad ag éirteacht leis an rséal. Bíor fein ag éirteacht leis an rséal agus mo clárrpeac ré m' uillinn agam. Do labair Sitric.

"'Conur a d'fuiling Scrapádinn an teine, a Gunair?' ar reirean.

"'Mait go leór ar dtúr, a ríg,' arra Gunar, 'ac nuair a rug an tear i gceart air do liúig ré agus do goil ré mar a déanfad reana bean.'

"Air éigin a bí an méid rin cainte ar a béal nuair a léim Cairí an dorur irteac agus ruar cun na h-áite 'n-a raib Gunar 'n-a fuide i n-aice an búird ar agaid an rig agus an dá lapla amac. Sar a' raib fior ag aoinne cad a bí ar riúbal aige do tarraing Cairí a claideam agus le aon rsuab-buille amáin do bain ré an ceann de'n rséalaíde. Cuir ré a leiténd rin d'fuinneam leis an mbuille gur léim an ceann irteac ar an mbóird, ar agaid Sitric agus an dá lapla amac, agus go raib an bóird lán d'fuil, mór-timpal an cinn, rar a raib uain ag aoinne ar a tuirgint cad a bí tuitide amac. Níor dein Cairí ac feuchaint 'n-a timpal agus anran imteacht amac. Níor lean aoinne é. Ar ball, nuair a bí caoi agam air, do chomar ar duine a bí am' aice do cheirtiugad. Do labrar i gcaint na h-lorudide.

"'Cé h-é an rig rin, Sitric?' arra mire.

"'Ó Éirinn andear é rin,' arra'n duine liom. 'Ire rig Loclanaig Áta Cliat é.'

"'Agus cad a tug anro é?' arra mire.

"'Do réir mar a tuigim,' ar reirean, 'ir amlaid a táinig ré 'gá lapaid ar an dá lapla, ar Sigurd agus ar Gilli, a neart do cur le céile agus dul leis go h-Éirinn ag cabairt leis ra cogad ro ata le déanam i gcoinnid Briain.'

"'Agus cé h-é Brian?' arra mise go neamh-thaitneach.

"'Ach!' ar seisean, 'an amhlaidh nach eol duit cé h-é Brian!'

"'Agus cé h-é féin ardó?' arra mise.

"'Airdrígh Éireann,' ar seisean. 'Measaim,' ar seisean, 'ná fuil aoinne beó gan aithne aige ar Bhrian.'

"'Is dócha,' arra mise, 'gur dhoch fíg é, theagh go bfuil an cogadh mór so d'á beathughadh 'n-a choinnibh.'

"'Ní dhoch fíg,' ar seisean. 'Sinéadh an tsáil ar fad. Ní'l fíg eile beó sa domhan atá chóm maith leis. Nuair a théinteadh feall air maithean sé an feall an chéad uair, agus má theinean an duine sin feall air an tarna h-uair maithean sé an feall an tarna h-uair. Anfan, má theinean an duine céadna feall air an tríomhadh h-uair tugan sé an cuirpteach fuar do'n dlígh. Sin fíg fóghanta agat!' ar seisean.

"'Agus cad 'n-a thaobh an cogadh má 'read?' arra mise.

"'Ní feadar an traoghal,' ar seisean, 'murab amhlaidh atá daoine éigin ag déanamh an fill an tríomhadh h-uair air. Ní béidir ag déanamh an fill an tríomhadh h-uair air,' ar seisean, 'dá mb' áil leis iad do chrochadh an chéad uair, nó, an cuid ba lúgha dhe, an tarna h-uair.'

"'An bfuil Sighrid ag dul le Sitric?' arra mise.

"'Deir gach aoinne go bfuil,' ar seisean, 'agus Gilli, agus Orrac. Deir gach aoinne,' ar seisean, 'nách féidir do Bhrian agus do Ghaedhlaibh fearann i n-aghaidh na slóighte atá ag chruinniughadh ar an uile áird 'n-a gcoinnibh. Go gcuirfar clanna Gaedhal go léir cun báir, agus anfan go mbeirdh Éire gan chíor ag an muintir a fhaghaidh ann anoir ag déanamh an chogaidh.'"

"An mór an neart is dóich leat a d'fhéadfaidh Sighrid agus Gilli do thabairt leó?" arra Brian.

"Tá mórán loingear acu, a Airdrígh," arra Caoilte

" agus tá mórán loingeas ag Orpac. Tá taitighe ag an uile fhagas luchd gabadóireachta agus fuballa ar teacht as tuaill ar Sígurd nuair a bíon ré as dul ar cuairt tar farraige. Bíon deimhne acu ar cuid mhaith de'n fhógail a d' fhágail dóib féin. Ir deacair tuairim a thabairt do'n méid nirt ríogh a d' féadfaid ré a thabairt leis."

" An bfuil aon tuairim acu," arra Murchadh, " do'n neart ríogh a beid 'n-a gcoinnibh i n-Éirinn ? "

" Tá tuairim acu, a rígh," arra Caoilte, " nách i n-airghe a gcéadbaid riad feilb na h-Éireann, ach ni'l aon chuimneamh acu go bfuil aon bhaoghal ná go bfaighid riad an treilb. Tá an méid sin cuirthe 'n-a luighe ar a n-aighne go dtaingean, agus ir ó Éirinn a cuireadh 'n-a luighe ar a n-aighne é."

" Nách mór an iongnadh nár aithin Sitric thú, a Dhuinn," arra Brian.

" Fágaim le h-uabhacht, a Árdrígh," arra Caoilte, " gur baineadh prieabh aram nuair a chonac ag teacht irteach é. Ach bí an ceilt pó mhaith orm. Thugar aire do'n chláirrigh, agus bí a ghnó féin ag déanamh buartha dó-ran. D'á éagmuir sin ní dóich liom go n-aithneóch' ré mé dá mba ná béadh aon ceilt orm. Ní pó mhinic a chonaic ré riamh mé, agus níor chuir ré puinn fuime riamh ionam."

" Táimid go léir fé chomaoine mór agat, a Dhuinn," arra Brian. " Ni'l aon teóra le n-a bfuil d'eólur tabairtha agat chúghainn, agus eólur tairbheach ireadh é. Ní beimíd ollamh i gceart i n-aon chor mura mbéadh a bfuil d'eólur tabairtha chúghainn agat. Thocfaidís a gan fhior orainn mura mbéadh tú ! "

Um an dtaca 'n-a raibh deire an eóluir tabairtha dóib ag Caoilte do ghluair an focal thíd an rígtheighlach go raibh Maolmórdha, rígh Laighean, ag teacht go Ceann Cora agus cualacht le n-a coir agus na trí crainn mhóra acu 'á tabairt leó, cun na gcrann reóil dor na loingeas a bí le déanamh ar linn Luimnighe.

CAIBIDIOL XIX.

CLUICE FICILLE, AGUS POLL I GCRANN.

Nuair a bí an t-eólur ran go léir fágalta ag Brian agus ag Muircad, ó Caoilte, do labair Brian.

"Dúbrair dá uair nó trí, a Duinn," arra Brian, "gur daoine anro i n-Éirinn atá ag réidead fé muintir na nDúitaí iaracta ro go léir agus 'á ngníorad i n-ár n-aghaid. B'féidir go bruil obair de'n tródd ran ar riúbal. Má tá ní h-uadha féin atá na daoine rin, anro i n-Éirinn, ag déanamh na h-oibre rin. Tá cómhacta atá níor treire 'ná cómhacta daona, ag oibriughad ag dun-bréimh na h-oibre go léir. Cómhacta Éirinn iriad atá 'gá n-oibriughad féin i n-ár gcoinnibh, i gcoinnibh an Chreidimh atá irtis i n-ár gcroídhe: Táid cómhacta Éirinn ag rgriosad agus ag sníorad na ndroc daoine atá anro i n-Éirinn againn, cun na rmaointe úd do cur irteach i n-aigne ár namhad, agus tá cómhacta Éirinn, ar an gcuma gcéadna, ag rgriosad agus ag sníorad ár namhad, inr na tiomcaibh rin go léir a riúbluigir, cun na rmaointe rin do glacad agus beart a déanamh d'á réir. Tá cómhacht ir treire 'ná cómhacht daona i n-ár gcoinnibh; Ni foláir dúinne, d'á bríg rin, cómhacht ir treire 'ná comhacht daona do beit ag caibriughad linn ra gleic reo atá ag teacht orainn. Ba mait liom beit ag caint le m' anamchara."

Do tugad cuige Maolruanain. Deineadar an caint: Anran dúbairt Brian le Maolruanain teachtaireacht do cur mór-timpal ag triall ar cléir na h-Éirean, 'gá ordúgad guide na n-earbog agus guide na pagart agus guide na bprobal do beit ag dul ruar cun Dé coitchianta, ar ran amach, 'gá iarraid ar Dia, tré impide na Maigdine Muire

agus na naoṁ go léir, agus tré impíde Pádraig agus Bríghde agus Colum Cille agus naoṁ Éireann go léir, an Creideaṁ agus fliocht Gaedal do tabairt faoi ar an nglleic uathbárach a bí ag teacht orta.

"Tá an nídh sin d'á déanaṁ ceana, a Athraiġ," arsa Maolruaidhain. "Tá ré 'á déanaṁ ar fuid na h-Éireann inr gach áit 'n-a bfuil fagairt agus pobul, agus Airtean d'á rádh. agus tá ré 'á déanaṁ inr gach mainistir agus inr gach condhint dan riaġalta. Ach cuireadh an teachtaireacht timpal, mar sin féin. D'féidir gur déine-de a déanfar an guidhe an teachtaireacht do chur timpal uait-re, a Athraiġ. Ni féadfaidh an guidhe beit ró dian."

"Ni féadfaidh," arsa Brian, "ná cóṁ dian agus ba maith é beit. Ba maith liom, tar gach nídh eile, go mbéadh naoṁ Íobairt an Aifrinn d'á déanaṁ coitchianta ar an intinn chéadna."

"Cuirfar san ra teachtaireacht, a Athraiġ," arsa Maolruaidhain.

Do cuireadh an teachtaireacht san mór-timpal na h-Éireann.

An faid a bí an chaint sin ar siúbal idir Brian agus Maolruaidhain bí aor óg an baile imtighte amach, gach bóthar agus gach cómhgar, roir an treó 'n-a raibh rígh Laigean agus a chualacht ag teacht, chun go bfeicfidir an rígh, agus na h-uairle iarachta, agus na crainn móra. Fé deire do chonacadar an rígh agus chonacadar na h-uairle iarachta agus chonacadar na crainn. Bí rice fear, deichniúbar ar gach taob, fé gach crann acu. Biodar ag siúbal go breagh réidh. D'iompuigh an t-aor óg leó riar agus thánadar go Ceann Cora. Thainig Brian amach agus chuir fé fáilte roim rígh Laigean. Do leigeadh na crainn anuar ar an bpáirc breagh glar a bí amach ó'n rígcheighlach. Do rugadh na fir irteach agus do cuireadh gach cóir orta. Anran d'imtigh na fir abaile agus d' fan an rígh i bhrocair Bhrain chun raint

laeċanta ċaiṫeaṁ aṡ caint aṡur aṡ cóṁluaḋaṁ leir: Ṫáinig ré maṁ a ṁaiḋ an Áṁonṅán, a ḃṁiúṁ.

"Seó, a Ṡoṁṁláiṫ," aṁ reirean, "do ċailleaṁ an cnaipe óiṁ a ḃí ra ḃṁaṫ ro aṡam. Feuċ a' ḃṁéaḋṁá cnaipe do ċuṁ ann dom."

"Conuṁ a ċailliṁ an cnaipe?" aṁ ṁire.

"Nuaiṁ a ḃíomaiṁ aṡ teaċt leir na trí cṁannaiḃ," aṁ reirean, "bí muintir Uíḃ Fáilṡe ré ċṁann acu aṡur muintir Uíḃ Faoláin ré ċṁann eile aṡur muintir Muiṁeaḋaiṡ ré'n dtṁáḋ cṁann. Ḃíomaiṁ aṡ teaċt tré Ślíaḃ an Ḃoṡaiṡ. Níor ḃ'éidir dor na trí buiḋniḃ ṡluaireaċt i n-aonṁeaċt. Níor ḃ'fialáiṁ dóiḃ ṡluaireaċt i ndiaiṡ 'ċéile. D' eiṁiṡ eataṁta feuċaint cé'cu buiḋean a ḃéaḋ aṁ tuṁaċ. Bí feaṁṡ aṡ teaċt oṁta. Ní ṡéillfeaḋ aon buiḋean acu do buiḋean eile. Ślíeaṁ ṡo mbéaḋ ré 'n-a ḃṁuiḋin ċaoṁċainn eataṁta. Níor ḋeineaṁ féin aċ túiṁliocan de m' ċapall aṡur ḋul aṡur mo ṡualainn ċuṁ ré'n ṡcṁann. Bí aṡ muintir Uíḃ Faoláin. Nuaiṁ a ċonaic an dá buiḋin eile an méiḋ rin ṫaṁainṡeaḋaṁ riaṁ aṡur bí an tríṫċáin aṡainn. Nuaiṁ a ṫáinig meáṡċaint an ċṁainn aṁ mo ṡualainn do ṁṡeinn an cnaipe aṁ an mbṁat aṡur do ċailleaṁ é."

Bí Ṡoṁṁláiṫ aṡ éirteaċt leir aṡur aṡ feuċaint aiṁ an ṁaiḋ a bí ré aṡ caint. Nuaiṁ ṁṫaḋ ré níor ḋein rí aċ an bṁat do ċaiṫeaṁ ra teine. Do laṁ an bṁat aṡur do loiṁṡeaḋ 'n-a luaiṫṁiṡ é or cóṁaiṁ na beiṁte aṡur iaḋ aṡ feuċaint aiṁ. Bṁat ana ḋaoṁ aḃ eaḋ é. Níor ḃ'faḋa roimiṁ rin ó ṫuṡ Bṁian do ṁíṡ Laiṡean é. Bí ionṡnaḋ aṡur aiṫeaċt aṁ ṁíṡ Laiṡean nuaiṁ a ċonaic ré caḋ a bí ḋéanta aṡ Ṡoṁṁláiṫ. Ní ṁeidir ré an doṁan caḋ a bí aṡ eiṁiṡe di. Níor ṁáṡ rí aḃṁaḋ ṡan eólur é. Do ṁeaṁaiṁ rí aṁ a aṡaiḋ amaċ aṡur a ṡnúir áluinn aṁ laṁaḋ le buile ṁeiṁṡe, aṡur a ḋá ṁúil, aṡur ba ḃṁeaṡ an ḋá ṁúil iaḋ, aṡ taiṫneaṁ le ṁolur éiṡin náṁ b' fóṡanta. Do ċaoluiṡ na ṁaḃṁaí anuaṁ

orta agus do doirgis a h-agaid, fé mar a tiocfad fgamal ar an nglén, agus dubairt fi, tré n-a fiacalaib, i gcogar nác mór :—

" A rád gur mus fé am' beatáig orm mo dritáin a beit n-a beitigeac iompair ag Brian ! "

Nuair a dúbairt fi an focal fan d'iompuig fi uaid agus do gluair fi ag fártáil fior agus fuar an feómra. Do leac a dá fúil air-fean, agus ni feidir fé cad ba mait dó a rád. D'iompuig fi airis air far a raib uain aige ar puinn mactnaim a déanam.

" Ni ró fada," ar fire, " go mbeid fé 'n-a beitigeac iompair ag Murcad, leir ! Anfan ifead a bainfear obair ar an mbeitigeac. Anfan ifead a curfar an t-ualac air, agus má cuimean fé fraile fuar ni beid ac an bata tabairt dó ! "

" Tá an éagcóir agat, a bean ! " ar feifean. " Ná tabair a cuille de'n caint fin dóm-fa mar ni glacfar uait í. Nior deineadar aon rud ac an rud ba ceart do Chriortaide a déanam cun daoine gan ciall do coimeád ó n-a céile marbugad. ' A'm beitigeac iompair ag Brian ' ! Ir ró mait an bail ort nác fear'tu ! Tá mb' ead ni déarfá an caint fin. Tá n-abarcá ni déarfá an tarna h-uair í ! "

Do frad fi airis ar a agaid amac agus do caoluig na fúile i dtreó gur beag ná go rabadar dúnta.

" Ni déarfainn," ar fire. " Nior gád dom é. Ni gád dom an caint do rád anoir. Déarfaid daoine nác mé í: Déarfaid muintir Uib Faolain í, ag maideam ar an gcuma 'n-a bfuaradar curac ar an dá muintir eile. Déarfaid an dá muintir eile í ag gearán ar an éagcóir a deinead orta. Ragaid an caint ó béal go béal ar fuid na h-Éirean. Ragaid an caint ó fliocht go fliocht an faid a beid fliocht gaedal beó ; ' Dein rig Laigean beitigeac iompair dé féin do Brian.' Conur a cuirfir-fe fiacaib ar na daoine gan an

focal do ráð an tajna h-uair! Maiṙiṙ an focal, a ṙíġ, an ḟaid a ṁaiṙiṙi-ṙe, an ḟaid a ṁaiṙiṙ aoinne de d' ḟlioċt i n-Éiṙinn. Cad 'déaṙḟaid laiġniġ feaṙta nuaiṙ a caiṫeaṙ inṙ na ṙúiliḃ oṙċa go ḃṙuil an ṙíġ atá oṙċa n-a beiṫiġeac iompaiṙ aġ Ḃṙian!"

An túiṙge 'n-a ṙaiḃ an méid ṙin aṙ a béal aici bí ṙí imṫiġṫe amaċ doṙuṙ a bí i n-iaċtaṙ an tṙeómṙa agus an doṙuṙ dúnta 'n-a diaiġ aici agus an coċaiṙ caṙta ṙa ġlaṙ aici.

D'ḟáġ ṙí anṙúd n-a ḟeaṙaṁ é agus a ṁeaḃaiṙ baiṫe dé náċ móṙ. D'ḟan ṙé aṙ feaḃ aḃṙaḃ gan aon ċoṙ a ċuṙ dé. Ḟé deiṙe buail ṙé amaċ. Ċuiṙ ṙé an dínnéaṙ agus an tṙáṫnóna dé gan puinn caiṫe déanaṁ le h-aoinne. Nuaiṙ a bí an dínnéaṙ caiṫṫe agus an ċuideaċta ṙgaipiṫe buail ṙé iṙteaċ i ṙeómṙa n-a ṙaiḃ uaiṙle aġ imiṙt ṙiċille ann. Bí Muṙċaḃ agus Conáinġ, beiṙt de ṁacaiḃ Ḃṙiain, aġ imiṙt ċluiċe, agus iad 'á imiṙt go dian. Bí ṙíġ Laiġean 'n-a ḟeaṙaṁ oṙ a ġcionn aġ ḟeuċaint aṙ an ġcluiċe. Tuġ ṙé ḟé ndeaṙa dá n-aiṙtiṁiġeaḃ Conáinġ ḟeaṙ áiṁiġṫe go mbuaḋaḃ ṙé an cluiċe. Tuġ ṙé cóṁaiṙṫa éigin do Conáinġ. Do ḋein Conáinġ an t-aiṙtiṁiġeaḃ agus do buaiḋ ṙé an cluiċe.

Bí ḟioṙ aġ Muṙċaḃ ġuṙ tuġ ṙíġ Laiġean an cóṁaiṙṫa uaiḋ.

"Is feaṙṙ an cóṁaiṙle a tuġaiṙ do Conáinġ anoiṙ, a ṙíġ," aṙṙa Muṙċaḃ leiṙ, "'ná an cóṁaiṙle tuġaiṙ doṙ na Locḷanaiġ ṙoim ċat Ġleanna Máma. Do buaḋaḃ oṙċa maṙ ġeall aṙ an gcóṁaiṙle úd a tuġaiṙ-ṙe ḋóiḃ."

"Taḃaiṙṙaḋ cóṁaiṙle a beiḋ nioṙ feaṙṙ 'ná an cóṁaiṙle ṙin ḋóiḃ lá eile," aṙṙa ṙíġ Laiġean.

"Má 'ṙeaḋ," aṙṙa Muṙċaḋ, "ná ḋein aon deaṙṁaḋ de ċṙann a beiḋ ḟolaṁ 'n-a láṙ a beiṫ i n-aice na h-áiṫe agaṫ ċun dul i bḟolaċ ann, ḟé maṙ a ċuaḋaiṙ ṙa ċṙann i nĠleann Máma. Agus bíoḋ an ḟoll móṙ a ḋóṫin i dtṙeó go bṙéaḋṙaiṙ do ċoṙa taṙaṫ iṙteaċ. Muṙa mbéaḋ do ċoṙa

beit Larmuic de'n poll a bi ra cRann úd i nGleann Máma ni feicfinn tú ann i n-aon cor."

D'iompuig níg Laigean agur do nit ré an dorur amac.

"Ó, a Murcaid," arra Conaing, "tá cadugad orm nár leigear orm nár cuigear an cómarca! Tá fearg air. Beid an t-Árdrig ar buile cúgainn mar geall air."

"Ná féadfad ré é féin d'iompar!" arra Murcad.

"Ir cruag mar a cráctair i n-aon cor ar an gcrann!"

arra Conaing.

"Dá mba ná béad agat ac aon gáire amáin, a Conaing," arra Murcad, "déanfá an gáire rin dá bfeicfeá é nuair a rugar ar dá coir air agur Carraingear amac a' poll an crainn é. Ni raib aon coinne i n-aon cor agam gur b'é a bi agam go dtí go raib ré Carraingte amac agam. Tá ré riam ag gabáil páirt na Locranac a gan fior. Gabad ré a bpáirt or cómair an craogail agur ni déanfad focal leir! Ac 'gá leigint air go bfuil ré dílir dúinn agur anfan ag déanam an gill orainn!"

Ni feacadar níg Laigean an cuid eile de'n oídce. D'imcig ré roim lá agur cug ré agaid roir abaile. Nuair a cáinig an maidion do fuarad go raib ré imcigte. Do n-innread do Brian an rud a cuit amac i dtaob an cluice. Comáin Brian teacdaire i ndiaig níg Laigean 'gá iarraid air carad agur go ndéanfai leorgníom ra n-earonóir a tugad dó. Go raib tabardairi ag Brian le bronnad air mar geall ar na crainn a tabairt cuige.

Cáinig an teacdaire ruar leir. Dug ré a teacdaireacd dó. Bi data 'n-a láim ag níg Laigean. Nior dein ré ac cúpla buille de'n data tabairt ra ceann do teacdaire an Árdrig, agur comáinc leir roir. Ar gcuaillid fear a tugad abaile an teacdaire. Nuair a conaic muinter nígdeigLaig Brian an cor a bi ar an dteacdaire d'iarradar ar Brian leigint dóib níg Laigean do leanmaint agur é tabairt tar n air 'n-a prirúnac. Ni doiledc Brian cuige rin.

"Is do ríġ Laiġean a tugaḋ an earonóir ar túir," arra Brian. "Leigtear dó imteacht slán abaile. Anran naiġmíd roir agus bainfimíd fáram dé as dorus a tíġe féin."

Com luat agus a fuair Gormflait go raiḃ ríġ Laiġean imtiġte i breirg agus go raiḃ an earonóir tabarta aige do teachtaire Briain, bí fior aici go raiḃ ré n-a cogaḋ deirg eatarta. Sin a raiḃ uaiti. Comáin rí teachtaire go Baile Áta Cliat as trialt ar Sitric agus ar Amlaoiḃ 'ġá innrint doiḃ cad a bí tuitte amac.

"Anoir an t-am agaiḃ!" ar sire. "Tagaḋ búr neart go léir com tarais agus is féidir é. Beiḋ an gnó eile déanta agam-sa agus as Lonán sar a mbeiḋ búr neart cruinniġte, tagaiġe."

---

caibidil XX.

Ríġ Laiġean.

Duine b'eaḋ ríġ Laiġean nár cuir aoinne puinn suime i n-aon nuḋ a déanraḋ ré ná i n-aon níḋ a déanraḋ ré. Fear baoċ ab eaḋ é. Mear ré féin ná raiḃ duine ar bit doḃ' feasr ciall agus tuigsint 'ná é, ać níor b'é sin mear daoine eile air. Bí ré ollam i gcomhnuiġe cun daoine eile do comhairliuġaḋ. Do leigeaḋ daoine orta go nglacraiḋir an comhairle, ać ní glacaiḋir. Tugaḋ ré a aigne do gać aoinne agus ní tugaḋ aoinne a aigne dó-ran. Dá dtugaiḋir ní coimeádraḋ ré rún. Bí ré ar daoḃ na loċlanaċ i gcat Gleanna Máma agus bí ré amuiġ air gur mear geall ar comhairle éigin a dug ré doiḃ a cuaiḋ an lá

n-a gcoinnib. Tar éir an cata bí Murcad agus Dúlainn Óg ag gabáil timpal ag feucaint i ndiaig na bfear ngunta. Conacadar crann agus poll dreóite ann agus a lár folam. Bí dá coir duine amac ar an bpoll. Do rug Murcad ar an dá coir agus tarraing ré an duine amac a' poll an chrainn. Cé béad aige ac Maolmórda! Dein Murcad agus Dúlainn gáirí a ndóchin nuair a conacadar cé bí acu. Do deineadh rig ar Laignib 'n-a diaig ran dé tré cómairle Gormflait agus Sitric.

Níor cuig Gormflait ná Sitric ná Amlaoib fíor ná eólur dó ar an uirge-fé-talam a bí ar riúbal acu i gcoinnib Bhrian agus Murcad. Ní féadfaidír é. Do rgoilfead air nó do leigfead ré amac é. Do leigeadar dó go dtí go raib gac aon nídh ollam acu i gcóir an cogaid. Tearcuig uata anran é féin agus flóigte Laigean a beit ar a dtaob féin, i gcoinnib Bhrain, ra cogad. Cuige rin iread cuir Gormflait an fearg air nuair a cuaid ré go Ceann Cora leir na crannaib. Dein rí an gnó go feilimiontа. Táinig ré go Ceann Cora an uair rin agus gan iodh é agus Brian ac an caradar ba dreire agus ba dílre. D'fág ré Ceann Cora agus gan 'n-a chóide do Brian ac fuat agus fíoc agus fearg, agus a chóide d'á lorgad ag an bfocal úd a cuir Gormflait irteac 'n-a cluair, é beit 'n-a "beitigeac iompair ag Brian!" Bí ré lán ceapaite ar dul, gan rtad gan rígnear, ag triall ar Sitric agus ar a d'innrint dó cad é an tarcuirne a tugad dó i gCeann Cora, agus ar a iarraid air cabruigad leir cun an tarcuirne do díogalt ar Brian agus ar Murcad agus orda go léir.

Nuair a bí ran mar rin bí a h-aidm féin cuirda cun cinn go h-áluinn ag Gormflait. Bí rig Laigean gabda irteac go dtaingean aici ar a taob féin, ra cogad a bí ag teacd, agus ní raib aon rioc d'á fior ag rig Laigean ná gur b'é a gnó féin a bí aige d'á déanam; ná gur b'é a fuat féin agus a

mhorgair féin a bí aige d'á fárarh i gcoinnibh Bhriain. Bí gnó Gormflait aige d'á déanamh cun a toile go h-iomlán agus ní raib aon baogal go leigfeadh ré amach aon rún, mar níor tugadh dó aon rún.

Sar a raib uain ag Maolmórda ar beit ra baile ó Ceann Cora bí teachtaire Gormflait i mBaile Átha Cliat 'gá innsint do Sitric cad a bí déanta. Chóm luat agus do fhoir Maolmórda an baile siúd isteach go Baile Átha Cliat é 'gá innsint do Sitric cad d' imtig air i gCeann Cora agus 'gá iarraidh air a páirt do gabáil i gcoinnibh Bhriain.

"Geóbad, a rígh," arsa Sitric, "do páirt i gcoinnibh Bhriain, agus ní mire amháin a geóbaid do páirt 'n-a coinnibh. Geóbaid rígh Loclan do páirt 'n-a coinnibh. Agus geóbaid rígh na h-Iorruaidhe do páirt 'n-a coinnibh. Agus geóbaid rígthe nách iad do páirt 'n-a coinnibh. Comáinfead teachtairí láithreach ag triall orta 'gá iarraidh orta teacht anfo go cuan Baile Átha Cliat chóm luat i n-Éirinn agus ir féidir é, cun do páirt-se gabáil, agus díoltair a déanamh ar Bhrian agus ar a clainn mar geall ar a bruil d' olc déanta acu ar clannaibh Loclan le fada bliantaibh. Imtig-se abaile, a rígh," ar seisean, "agus cruinnigh do neart agus cuir tu féin i dtreó, agus bí anfo le d' fhóigtib nuair a tiocfaid an neart iarachta."

D'imtig rígh Laigean abaile agus dírigh sé ar a fhóigte do chruinniugad agus do gleusad. D'innis sé do gach aoinne cad é an tarcuisne a tugad dó i gCeann Cora, conus mar a caitead Gleann Máma inr na súilib air féin agus ar Laigneacaib, agus conus mar adúbairt Murchad, mac Bhriain, leis féin agus leis na Laigneacaib gan aon dá cuid a déanamh d'á ndícheal.

Do cealg an caint sin na Laigneacha, agus dúbradar go mbéad lá eile acu féin agus go ndíolfad Brian agus Murchad, agus Clann Cair go léir, a' Gleann Máma.

Dioɔaɾ aʒ déanaṁ na h-oibɾe a bí ʒeáɾɫa amaċ ɔóiḃ aʒ ʒoɾmɫaiċ, aʒuɾ ní ɾaiḃ aon ɾioc ɔ'á ɫioɾ acu ʒuɾ b' í ɾin obaiɾ a bí acu 'á déanaṁ. Da ɔoiṁinn aʒuɾ ba ʒaɾɔa aʒuɾ ba ɔɾoċ aiʒeanɔa an bean ʒoɾmɫaiċ, aʒuɾ ɔoḃ' ábalɔa an bean í. Aċ bí cluiċe báiɾ a'ɾ beaɔa aici ɔ'á imiɾt le ɔaoiniḃ a bí beaʒán ɾó ɔoiṁinn ɔi, aʒuɾ ɾó ʒaɾɔa ɔi, aʒuɾ ɾó ábalɔa ɔi. Do ɔuiʒeaɔaɾ an cluiċe a bí aici ɔ'á imiɾt aʒuɾ ɔo ɾʒaoileaɔaɾ léi. Bí ḃob aici ɔ'á ḃualaḋ aɾ ɾíʒ Laiʒean aʒuɾ aɾ na Laiʒneaċaiḃ, aʒuɾ ní ɾaiḃ aon ɾioc ɔ'á ɫioɾ aici ʒo ɾaiḃ a ɔoċɾom, aʒuɾ ḃɾeiɾ, ɔe ḃob ɔ'á ḃualaḋ, i láṫaiɾ na h-uaiɾe céaɔna, uiɾṫi féin.

leabar a trí.

caibidil I.

cor i n-aghaidh an chaim.

Raint laechanta tar éis rígh Laighean a dh' imtheacht i bpeirg ó Cheann Coradh bí Bhrian agus Muircadh agus Dúlainn Óg i bprocair a cheile i gcómhairle. Bí a lán neithe acu 'á bpleitmiughadh. Bíodar ag áireamh na mílte fear a féadfaí tabhairt ar gach thiúch nuair a thiocfadh an ghlaoch. Thuigeadar gur irteach i gcuan Baile Átha Cliath a thiocfadh an namhaid iarachta. Bíodar ag bpleitmiughadh na mbóithre a bí ó Cheann Corad go Baile Átha Cliath; agus ó Uíbh Máine go Baile Átha Cliath; agus ó Cairpeal go Baile Átha Cliath; agus ó tír na nDéise go Baile Átha Cliath; agus ó Chiarraighe go Baile Átha Cliath; agus mar sin, ó gach aon áit 'n-a raibh cuid de neart slógh Bhrian go dtí an áit i n-aice Baile Átha Cliath 'n-a gcaithfeadh a slóighte go léir teacht agus chuinniughadh i gcoinnibh na slógh namhad iarachta a bí ag teacht go h-Éirinn ó'n uile pháirt de'n domhan locharnach. Anfan irfeadh do thuigeadh go h-áluinn tairbhe na h-oidhre a bí ag Bhrian 'á théanamh ar fead adhfad roimis sin, nuair a bí na bóithre bheagha leathana aige 'á théanamh ins gach aon ball agus nuair a bí na thrócaid bheagha láidhire aige 'á cur ar na h-aibnibh. Do thuigeadh, leis, an uair sin gur theineadh maitheas mór nuair a rugadh slóighte Bhrian go minic roimis sin, go Cill Mhaighneann i n-aice Baile Átha Cliath, an áit 'nar

ghnáth le Bhrian dul agus longphort a dhéanamh agus raint aimhrire chaitheamh, nuair a bíodh ghnó aige le dhéanamh, aighear a fhocharughadh roimh rígthibh. nó a rmacht féin do chur i bhreithm. Bí aithne mhaith ag Dál gCais ar na bóithribh ó Cheann Corra go Cill Mhaighneann.

Nuair a bí cuid mhaith aimhrire caithte ra chómhairle, agus caint agus bheithiughadh dhéanta ar a lán neithe, táinig an t-am chun dul agus bia chaitheamh. Táinig teachtaire 'gá rádh go raibh an bia ollamh. D'eirigh an triúr agus thánadar go reómra an bhí. Suighdear chun an bhúird. Táinig Gormflaith agus fuig rí i n-aice an Árdrígh. Bí rí go réimh agus go roilbhir agus go gealgháireach leó, agus go mór mór leis an Árdrígh. Bí rí ag dhéanamh ghrinn agus ruilt de'n chuma 'n-ar chuir rígh Laighean fearg ar Murchadh nuair a dhein ré an bhagairt ar Chonáing ra chuicce.

"Nior dhéinear aon iongnadh de m' dhrichdáir," ar rise. "Fear ireadh é, ir dóigh liom, nár cheir an chatal riamh air. Ach go deimhin agus go dearbhtha nior mhearar go ndéanfadh Murchadh an rud a dhein ré."

"Cad a dheinear, a Árdrígan?" arra Murchadh.

"Nuair a thagan fearg ort, a rígh," ar rise, "ní h-aon dóichín tu. Ach ní ghnáth leat fearg a theacht ort gan puinn cúise."

"Ir fíor duit, a Árdrígan," ar reirean. "Ní raibh aon cheart agam a dhéanamh de'n ghéal ach neamhnidh, mar ní raibh ann ach neamhnídh. Ir thuag ná táinig ré thar n-air nuair a táinig an teachtaire ruar leir. Dá dtagadh d' aimhóchainn láithreach go raibh an éagcóir agam agus d'iarrfainn air mo leathrghéal do ghabáil."

Nior chuir Brian ná Úlainn aon focal irteach ra chómhrádh ran. Nior mhaith leó tráchd i n-aon chor ar an earonóir a tugadh do theachtaire an Árdrígh. Dar leó d'fhéadfadh rígh Laighean diúltughadh do charadh agus gan an

teaċtaiṗe do bualadh. Cuid ab eadh é ṗin de'n tuatal nár ċeiṗ ṗiaṁ ar ṗíġ Laiġean.

Da ġnáṫ, i ndeiṗe ġaċ dinnéiṗ, ṗódluiṗt éigin, nó miṗleán éigin, do ṫabairt iṗteaċ agus do ċur ar an mbóṗd. Bí ġairdṗín na h-Árdṗíġna ar a ġlúin ag Muṗċadh agus é ag cimilt a ḃaiṗe ó'á ḃṗom, ag feiċeaṁ leiṗ na miṗleán. Lonán a bí ag ṗuċálaṁ. Do cóġadh ċun ṗiúḃail na miara móṗa. Ṫáinig Lonán iṗteaċ agus trí miara beaġa aige agus ṗóṗd éigin bíd oṗċa, agus aon ṁiar beag aṁáin agus dá uball uiṗċi. Ċuiṗ ré an ṁiar ar a ṗaiḃ na h-uḃla or cóṁair na h-Árdṗíġna, agus na trí miara eile or cóṁair an tṗíṗ feaṗ. D'feuċ ré ar Muṗċadh. Ċuiṗ Muṗċadh a láṁ anonn láiṫeaċ agus ṫaraing ré ċuige an ṁéiṗín a cuiṗeadh or cóṁair Bṗiain agus an ṁéiṗín a cuiṗeadh or cóṁair Úílainn. Dein ré an méid ṗin go tapaid, i dtṗeó ná ṗaiḃ uain ag aoinne acu ar aon ṗioc de'n bia ċur 'n-a béal. Anṗan do ṫóg ré bluíṗe de'n bia agus ċuiṗ ré i mbéal an ġairdṗín é agus do ṗġaoil ré an ġairdṗín uaid ar an dtalaṁ. Siúḃluiġ an maidiṗín beaġán ar an úṗlár. Anṗan do ċuiṫ ré. D' iompuiġ ré na ċeiṫṗe coṗa anáiṗde. Do ċroċ na coṗa ar feaḋ tamail biġ agus bí an ġairdṗín maiḃ.

D'feuċ Muṗċadh ar Ġoiṁṗlaiṫ.

"Deiniṗ láidiṗ áṗ ndóċin dúinn é!" ar ṗeiṗean.

Ṫuġ ré fé ndeara a láṁ aici 'á ċur iṗteaċ 'n a ḃṗollaċ. Do ṗṫeaḃ ré anonn agus do ṗuġ ré ar an láṁ.

"Ná dein é ṗin, a Árdṗíġan!" ar ṗeiṗean. Ir aṁlaid a bí ṗġian 'n-a ḃṗollaċ aici agus ṁear ṛí Lonán do ṗáḋ leiṗ an ṗġiain.

Nuair a bí ġneim ag Muṗċadh ar a láṁ d' feuċ ṛí ar Lonán, agus ba ḋóiċ leat go ṗáḋṗadh ṛí é le n-a ṗúilib. An ṁuintiṗ a bí láiṫeaċ an uair ṗin agus do ċonaic a h-aġaid agus í ag feuċaint ar Lonán, ní miṗte a ṗáḋ ná go ḃṗeacadan a diaḃal coiṁdeaċta má ċonaic aoinne ṗiaṁ é.

"Do dioladh mé!" ar sise le Lonán.

"Cad é an bhfuil atá leis an obair seo?" arsa Brian agus d'fiuc sé ó duine go duine d'á raibh láidreas.

"Tá, a Airdfhigh," arsa Murchadh, "go bfuil oireas nimhe sa méid bídh atá ar na trí miadaibh beaga san agus marbóidh trí naonbúin, ní áirighim triúr."

D'fiuc Brian ar Lonán.

"Cad cuige duit a leitéid sin de ghníomh a déanamh?" ar seisean.

"Nior dhein sé ach an rud a dúbradh leis a déanamh," arsa Murchadh.

"Ní fhoghnadh san i n-aon chor é!" arsa Brian.

"Orgail do béal agus imir an fidhinne do'n Airdfhigh," arsa Murchadh le Gormflaith.

"Orgail-se féin do béal," arsa Gormflaith, "agus imir an fhéal go léir dó. Is doiche liom gur tu is fearr eólus air."

"Cad é an ainim atá ort-sa?" arsa Murchadh le Lonán.

"Lonán mac Beathadh, a rígh," arsa Lonán.

"Airiú, an dtiocfair do Donn tu?" arsa Brian.

"Ó! Ó! Ó!" arsa Gormflaith.

"Iseadh, a Airdfhigh," arsa Lonán.

"Tar i dtosach an fhéil, a Lonáin," arsa Murchadh, "agus imir do'n Airdfhigh é, trid fior."

"Déanfad fhéal gaisid dé duit, a Airdfhigh," arsa Lonán. "Tánag abaile anois go h-Eirinn tar éis fhoilseana agus coláisti an domain do fiúbal, ag cruinniughadh eólais ar gheamántaib agus ar chaomaib an duine, agus ar na leighseanaib is fearr orcha. Ní rabhar abhfad sa bhaile nuair a cuir mo dhiteáir, Donn, nidh am' chomaidhe.

"'Tátar ar tí an t-Airdfhigh do cur cun báis le nimh,' ar seisean. 'Tá aireachar maith 'á thabairt dó,' ar seisean, 'ach tá fhannha orainn go léir le h-easla go bhraighfi caoi ar an

ngníom a déanamh i n-aimdeóin ár n-aipeácair. D'fégrá-ra beapt a déanamh,' ar peipean, 'a cuipfead an t-Ápdpíg ó baogal.'

"'Cé atá ar a ti?' arpa mipe.

"'Tá Sopmflait,' ar peipean, 'agup a mac, piġ Loclann Áta Cliath.'

"'Cad é an taipbhe a déanpaid a bár doib?' arpa mipe.

"'Ni pa taipbhe a déanpaid a bár doib atá an ceipt,' ar peipean, 'ac pa taipbhe ip doic leó a déanpaid a bár doib. Tá Sopmflait,' ar peipean, 'agup Sitpic ag obair, fé talam agup or cionn tailim, cun geinte cpice Loclann agup cpice na h-Iopuaide do cpuinniugad agup do tabairt anpo go h-Éipinn cun na nGaedal do dípgiugad agup Éipe beit acu féin, agup Sitpic a beit i n' Ápdpíg ar Éipinn. Dá bpagad Dpian bár le linn an cpuinnigte beit déanta do cuitpead, dar leó, cómacd Dpiain ar a céile. Déad pígte Éipean go léip ag marbugad a céile cun teacd ar an Ápdpígeacd, agup ba pó fuipipte do cómacd Loclannac bualad irteac agup an Ápdpígeacd do pgiobad uata go léip. Cuige pin,' ar peipean, 'tá Sopmflait ag paipe feucaint an bpagad pi caol ar nim a tabairt do Dhian, agup táimid-ne ag paipe uipci cun gan an caol a tabairt di. Tugamair Niam, ingean Taidg Móip ui Cealla, go Ceann Copa, cun na paipe déanam, ac tá Sopmflait pó glic do Niam. D'á éagmair pin ni péidtigean paipeacán de'n tpóip pan le meón ná le h-aigne Niam. Tugamair pé ndeapa go paib a pláinte ag imteacd uaidi pa n-obair. Tá an aigne pó uapal ag Niam. Do marbócad paipeacán de'n tpóip pan i. Dípeac nuair a biomair i gcár ná paib pior againn cad ba mait dúinn a déanam pocaipuig Dhian ar dul ar a cuaipd pig. An pard a beid pé ar an gcuaipd agup Sopmflait i gCeann Copa ni'l baogal air. Ac nuair a beid an cuaipd tabairte ni feadar an tpaogal cad a déanpaimid.'

"'Inis an rséal go léir do Brian féin,' arra mise.

"'Ni béad aon mait ann,' ar reisean. 'Ni cheidfead ré go ndéanfad ri é, agus anfan is amlaid a béad an contadairt niba mó.'

"'Agus cad 'cá agam-sa le déanam?' arra mise.

"'Éirt go cruinn liom,' ar reisean, 'agus neósfad duit cad tá agat le déanam. Ni'l Sitsuic rárta nuair ná fuil an gnó d'á déanam cóm tapaid agus ba mait leis é. D'á bfagad ré duine a déanfad an gnó nios capamla do tabairfad ré cuarfadal mait dó ar an obair a déanam. Imtig-se go Baile Átha Cliat, ad' doctúir, mar 'd ead. Leis do Sitsuic tu d'fágail amac. Tuigead ré uait, i ndiaig ar ndiaig, ná fuil aon grád agat do Brian. Nuair a tuigfid ré an méid sin meafraid ré go ndéanfaid-se an gnó. Cuirfar siar go Ceann Cora tu. Beid tú ann nuair a tiocfaid Brian abaile. Ceafsar tu cun na h-oidhe déanam agus geallfar cuarfadal mait duit. An fad a beid an gnó ar do láim-se ni baogal go gcuirfar ar aon láim eile an gnó. Luig isteach cun na h-oidhe cóm mait agus dá mbeitea dáiriuid. Dein gac aon rud diteac mar a déanfar leat é déanam. Tabair a toil féin do Sormflait. Dein rud uisci ins gac aon nid a cuirfid ri or do cómair. Anfan, nuair a tiocfaid an t-am ceart cuige féadfair rséid uisci.'

"Cuadar go Baile Átha Cliat. Tuit gac nid amac diteac mar a mear Donn a cuitfead. Is uatbárac an bean i!" ar reisean, agus d' feuc ré anonn ar Sormflait, mar feucfad duine ar éan éigin neam-coitcianta, nó ar beitigeac neam-coitcianta.

D'feuc rise air, isin an dá fuil.

"Ni foláir a d' admáil," ar rise, "gur deimir do gnó go mait. Buailir bob ar Sitsuic, agus buailir bob ar fear atá nios géise go mór 'ná Sitsuic. Buailir bob ar Amlaoid.

Muṙa mbéaḋ ṙan ní ḃuailṙeá an ḃob oṙm-ṙa maṙ a ḃuailiṙ. Iṙ ábalta an ḃuaċail tu," aṙ ṙiṙe. "Ċáimiġ aṁṙaṙ am' aiġne cúṙla uaiṙ ġo mb' ṙéiḋiṙ ġo naḃaiṙ am' meallaḋ, aċ ċuiṙiṙ m' aiġne ċun ṙuaiṁniṙ ġaċ uaiṙ acu le ṫ' ṙimpliḋeaċt. Ó, iṙ ṙleaṁain an ḃioṙánaċ tu! Iṙ tṙuaġ náċ aġ tṙiall oṙm ṙéin a ċáiniṙ aṙ ṫúiṙ! Aċ nuaiṙ a ċáiniṙ ċúġam ó'n mbeiṙt ṙin caṫ ṙéaṫṙainn a ṙáḋ! Caṫ é an ḋioḃáil ḋom aċ Aṁlaoiḃ."

"Cé h-é Aṁlaoiḃ?" aṙṙa Bṙian.

Ċṙom ġaċ aoinne a ċeann.

"Náċ é ṙin an t-óġánaċ úṫ a ṫaġaḋ anṙo aniṙ ó Iniṙ Caṫaiġ i n-aonṙeaċt le mac Ṫaiḋġ Móiṙ ui Ċealla?" aṙṙa Bṙian.

Niṙ laḃaiṙ aoinne, aċ ḋo laṙ ġnúiṙ Muṙċaḋ.

"Ná neóṙṙaiḋ aoinne ḋom cé h-é an t-óġánaċ úṫ?" aṙṙa Bṙian.

"Ni'l aċ aoinne aṁáin anṙo a ḋ'ṙéaḋṙaḋ an ċeiṙt ṙin ḋo ṙṙeaġaiṙt ḋuit, a aṫaiṙ," aṙṙa Muṙċaḋ, aġuṙ ḋo laḃaiṙ ṙé ġo h-ana ṙeal.

D'eiṁiġ Bṙian ó'n mbóṙḋ aġuṙ ṫ' imṫiġ ṙé amaċ ġan ṙeuċaint aṙ Ġoṁṙlaiṫ.

"Coimeáḋaṙ 'n-a ṙṙiṙúnaċ í," aṙṙa Muṙċaḋ le Ḋúlainn, aġuṙ ḋ'imṫiġ ṙé amaċ i nḋiaiġ an Áṙḋṙíġ.

"Tá cáṁḃaṫ na h-Áṙḋṙíġna ṙéin oillaṁ amuiċ ċun bóṫaiṙ," aṙṙa Lonán. "Bíomaiṙ ċun imṫeaċt aṙ coṙ-anáiṙḋe ġo ḃaile Áṫa Cliaṫ," aṙ ṙeiṙean, "ċóṁ luaṫ aġuṙ béaḋ an ġniom ṫéanṫa," aġuṙ ċuiṙ ṙé ġáiṙe aṙ.

"Imṫiġ amaċ aġuṙ imiṙ an méiḋ ṙin ḋo Muṙċaḋ," aṙṙa Ḋúlainn. "Taḃaṙṙaḋ-ṙa aiṙe ḋi ṙeo."

D'imṫiġ Lonán amaċ. Bí Bṙian aġuṙ Muṙċaḋ amuiċ aġuṙ iaḋ aġ ṙiúḃal ṙíoṙ aġuṙ ṙuaṙ aġuṙ Bṙian aġ caint. D' aiṙiġ ṙé an t-aon ḟocal aṁáin ó Bṙian.

"Ni mac ḋ' Aṁlaoiḃ é. Tuiġim an ṙġéal ġo léiṙ anoiṙ."

Conaic ré Lonán ag teacht 'n-a threó.

"A Lonáin, a mic ó," ar reirean, "tá comaoine mór cuirte agat orm! Cuirir t'anam féin i gcontaibairt ar mo son."

"Ir ruarac le rád m'anam-sa reacar t'anam-sa anoir, a Árdrígh," arsa Lonán. "Ac a leicéid seo, a rígh," ar reirean le Murcadh. "Tá cáirbat na h-Árdrígha ollamh cun bóthair. Dí rocair aici ar dul láithreach go h-Ád Cliath agus ar mire breith léi. Do crochfaí mé cómh luath agus béinn tíor dá mbéadh an rgéal aici mar a mear rí a béadh ré. Sinéd tuarartoal a geóbainn uatha," agus cuir ré gáire ar.

"Tá ran go maith! Tá ran go h-ana mhaith!" arsa Brian. "Ní'l aon bioc d'á fior ag aoinne cad 'tá tuitithe amach. Cuir irteach ra cáirbat í, a Murcadh, agus cuir buidean fear léi rior go Baile Átha Cliath, agus fágtar tíor í."

D'imtigh Brian irteach 'n-a feómra féin, agus d'imtigh Murcadh agus Lonán cun an ruda a d' órduigh ré do déanamh. Tánadar irteach mar a raib Dúlainn agus Gormflaith, agus an gairdín marb.

"Tuigim go bfuilir ag dul go h-Ád Cliath, a Árdrígan," arsa Murcadh. "Tá do cáirbat féin ollamh duit."

D'éirigh rí, gan labairt, agus buail rí amach i n-aonfeacht leir. Táinig Lonán i n-aonfeacht leir an mbeirt. Tug ré cogar do Murcadh. Tánadar mar a raib an cáirbat, gabtha, ollamh cun bóthair.

"Tá an Árdrígan ag dul go h-Ád Cliath, a giolla," arsa Murcadh leir an ngiolla. "Tabair aire mhaith dor na capaillib."

D'feuch Murcadh irteach ra cáirbat. Conaic ré borca beag dear irtig ann. Tóg ré amach an borca.

D'feuc Sommflait air. D'feuc feirean uirri. Nior labair aonne acu.

Do sluair an cárbat.

---

caibidil II

breall ar an bfeall.

Nuair a bí an cárbat ag sluaireacht bí beirt dan uaral ra cárbat i n-aonfeacht le Sommflait, beirt d'á mnáib coimdeachta, beirt a táinig léi go Ceann Corra nuair a fór Bruan í. Bí Dúlainn agus dírim marcac aige cun dul, mar sárda, i n-aonfeacht leir an scárbat. Le Sommflait fein ab ead cúigear dor na marcacaib. Tánadar léi go Ceann Corra nuair a bí rí ag teacht ann. Ní raib aon bioc d'á fior ag aonne acu, ná ag aonne der na mnáib coimdeachta, cad a bí tuitte amac. Coimead Sommflait an sno go léir ioir í fein agus lonán. Bí rocair aici ar imteacht láidreac nuair a béad an sníom déanta. Dá mbéad Bruan agus Murcad agus Dúlainn com marb leir an ngaiorin béad rí fein agus lonán, agus an méid d'á muintir fein a bí i sCeann Corra, béidir leat na rlige go n-Áit Cliat rar a mbéad teiglac Cinn Corra tagaite ar an rgeon, dar léi. Béidir rocair, ó baogal, i n-Áit Cliat rar a mbéad teiglac Cinn Corra ábalta ar aon tragar gnim a déanam, béad a leitéid rin de meargán mearaide ar an áit agus ar na daoine, dar léi. Anran d'féadrai lonán a chocad agus ni béad fior ag aonne beo cé dein an gníom. Coimead rí fein agus lonán an rún com mait ran ná raib aon bioc d'á fior ag aonne ac acu fein go dtí gur rgéid

Lonán, ac amáin ag Murċaḋ, agus ag Caoilte, ḃriċáin Lonáin. An muintir a ḃí ag sluaiseaċt i n-aonḟeaċt leis an scáṁbat an uair sin, larmuiċ de Úḋlainn, ní raiḃ aon ċoinne acu ná go mbéiḋis ag teaċt tar n-air aiṁsir i n-aonḟeaċt leis an scáṁbat sceaḋna, agus an Ḟrorísan irtis ann acu, i sceann beaġán aimsire, nuair a ḃéaḋ a cuairt go h-Áṫ Cliaṫ taḃarṫa aici.

Nuair a ṫruiḃeaḋ rois ó Ċeann Corra ċuis Úḋlainn beist ḋer na marcaċaiḃ, beist de muintir Ġormḟlaiṫ, uaiḃ, níḃa ġéise 'ná mar a ḃí an ċuid eile ag sluaiseaċt, agus leitis acu do ríġ Loċlanaċ Áṫa Cliaṫ, 'ġá ráḋ leis díṁim marcaċ a ṫaḃairt leis agus teaċt 'n-a ġcoinnib ċun na h-Árorísna do ṫóġaint uaṫa agus i ṫionnlacan an ċuid eile de'n triṫ. Anran do sluaiġ Úḋlainn go réiḋ i ṫreó go mbéaḋ Sitric tamal maiṫ ar an ríġ 'n-a ġcoinnib.

An uair a rġar Murċaḋ leó do ṫóġ ré leis an borca agus ċuaiḋ ré go reómra Ḃriain D' orġail ré an borca i láṫair Ḃriain, agus ṫóġ ré nuḋ amaċ ar agus ċuir ré ar an mbóiḋ é.

"Caḋ ċuige gur ṫugaḋ an ċailíġ rin aniar ó'n mainirtir, a Murċaḋ?" arra Ḃrian.

D'inis Murċaḋ cúrrai na cailíġe ḋó ó ṫuraċ go deire. Nior labair Ḃrian aon ḟocal amaċ ar a béal an ḟaiḋ a ḃí Murċaḋ ag innsint an rġéil ḋó.

"Bí ḟior againn," arra Murċaḋ, ag criocnuġaḋ an rġéil, "gur anro bí an ċailíġ agus cé r' b'é an biṫeamnaċ. D'inis Caoilte do Lonán an rġéal. Ní raiḃ Lonán aḃṫaḋ anro nuair a ḟuair ré amaċ gur ra borca ran a bí an ċailíġ. Bí rocair aici, nuair a béimís go léir sinte ċóm maiḃ leis an ngairḋin, an borca breiṫ léi. Bí ré aici anoir ra cárbat. Conaic Lonán é agus ṫuġ ré an coġar ḋom. Ṫóġar an borca or cómair a rúl. Nior ḋein rí ac ḟeuċaint orm. Nior labair rí ḟocal. Labarṫaiḋ an coileán úd léi nuair

A naṫaiṙ ri riop aṫ tuall air féin aṫur ar an ṫcoilean eile."

"Ir fearr," arra Bruan, "an cailiṫ do cur riop airiṫ ṫo maimirtir Inre Caṫaiṫ, mar a raiṙ ri ceana. I n-onóir do Seanán iread cuṫar do'n mhimirtir i. Cuir riop ann airiṫ i, a Murcaṙ. Aṫur feuc. Ir ceart a ṙ'innrinc do Mearṫaṫ ṫur fuarad i. Deiṙ áṫar air. Ni deirim ná ṫo ṙreucraiṙ ré roimir ran a ndéanraiṙ ré macramail eocrac airiṫ, an fear boct! Ir ṙóic liom, leir, ṫo ṫaṙaṙraiṙ Colla aireacar niop fearr ṙi féin aṫur do ṫac aon cailiṫ eile ṙ'á ṙruil aiṫe."

Do cuireaṙ riop an cailiṫ ṫo ṙi an mhimirtir. Ni mirte a raṙ ná ṫo raiṙ áṫar ar Colla. Do h-innreaṙ an ṙṫéal do Mearṫaṫ. Bi áṫar air. Bi reirṙṫean, leir, air, cuiṫe féin. Niop ṙ' fuirirte a ṙreicniuṫaṙ, amṫac, cé 'cu aṫ an áṫar nó aṫ an reirṙṫean a bi an lám-uacṫair i n' aiṫne.

Do h-orṫalaṙ an cóṙta láiṙir ra n-éṙṫam aṫur ṙo ṫóṫaṙ amac ar an ṙorca iarainn a bi ṙolam. Do cuireaṙ an cailiṫ ṙaor irteac airiṫ ra ṙorca ṙeaṫ iarainn rin, mar a raiṙ ri ceana, ran a ṙtáimiṫ an ṫ-óṫánac Locranac úṙ, an ṫ-óṫánac ṙreaṫ ṙaṫamail úṙ, a bi cóm naomṫa, cóm réim, cóm ṫruanac, cóm ṫealṫáirteac, cóm h-orṫailte 'n-a meón, ṫur ṙóic le ṙuine ná raiṙ 'n-a croiṙe ar ran ac ṙirinne aṫur ṙilre. Dein Mearṫaṫ ṫlar eile aṫur eocair eile ṙo'n ṙorca, aṫur ni naoṫal ṫur dein ré macramail ṙo'n eocair rin.

Ni ṙruair Art mac Duiṙ amac riam ṫo raiṙ ré ar read ramail i n-a leicéiṙ ṙe contaṙairt. Ni ṙruair na manaiṫ amac, ó'n lá a cuireaṙ an cailiṫ ra ṙorca ran ar ṙtúir ṫo ṙi an lá a cuireaṙ iaṙ féin ar an oileán, ṫo raiṙ an ṙorca ṙolam ar read ramail aṫur an cailiṫ naor imṫiṫṫe.

Táimiṫ an leṫáiṙ céadna airiṫ, tar éir ruim brianta. B' i céad ceirt a cuir ré ar Colla, cóm luaṫ aṫur ṙ'féad

ré labairt a gan fíor leis, 'ná, " An bfuaradh an cailín?"

Do tairbeánadh dó í. Bí áčar mór air. Do h-innreadh an rgéal go léir dó; conur a guid Amlaoib an cailín; conur a cuireadh Niamh ag faire ar Gormflait le h-eagla go dtabarfaidh rí níṁ do Bhrian; conur ab éigean Niamh a čógaint ar an obair rin mar go raib Gormflait 'gá cur čun báir le neart roilbir agus cuideačtanair agus gealgáiri Anran do h-innreadh dó conur a h-imireadh an clear ar Gormflait; conur a cuireadh Lonán čúiči ag cabruġadh léi, mar d'eadh, čun an gníṁ a déanaṁ, agus conur mar a bí Bhrian ó baogal ar fad an fard a bí an cabruġadh ran ar riúbal, agus cad é an deire a bí ar an gcabruġadh. Do gáireadh an legáid airír agus airír eile nuair a cuiṁniġeadh ré ar an gcuma na mbiod an beirt, Gormflait agus Lonán, ag déanaṁ a ngnóča čóṁ dirgréideač, agus an dirgréid go léir ag Lonán 'á tabairt do Mhurčadh i gcaiteaṁ na h-aimrire.

" Ó!" a deireadh ré, " do tuġadh a rhian féin dí ar áilleačt an domain! An bean bočt!"

Do fhoir an beirt maročaċ an čačair. Čánadar go dorus ríġteiġlaiġ an ríġ. Do ruġadh an leitir irteač. Do léiġ Sitric í. Bí Amlaoib ann. Bí an beirt ag faire agus ag feiteaṁ. Bíodar ag bṙaċ, i n-aġaid gač neómait, ar rgéal uačbáraċ a d'aireačtaint ó Ceann Cora. Nuair a táinig an leitir bí an beirt deiṁniġeač go raib an rgéal a bí uača ra leitir. Ní raib aon níd iongantač ra leitir. Leitir ó Úlainn ab ead í 'gá innrint go raib an Árdrígan ag teačt agus 'gá iarraid ar an ríġ, ar Sitric, dul 'n-a coinnid čun i dtionnlacan go h-Áṫ Cliaṫ. Táinig an beirt amaċ mar a raib an dá maročaċ. D'feučadar orra, agus d'feučadar ar a céile.

" Cad é an fséal ó Ceann Comá agaib é, a fear á ? " arra Sitric.

" Mar ba gnát, a rí. Nior cugamair aon nuacht linn," arra duine de'n deirt.

" Conar tá an t-Ardrí ? " arra Sitric.

" Go h-ana mait, a rí," arra'n fear a labair.

" Agus an Rígdamna, conar tá ré ? " arra Sitric

" Go h-álainn, a rí," arra'n fear.

" Agus Dúlainn, conar tá ré ? " arra Sitric.

" Tá ré go mait, a rí," arra'n fear. " Ir fé n-a láim atá na fir atá ag tionnlacan na h-Ardrígna," ar reirean.

" Tá go mait," arra Sitric. " Téidig-re irteac go scuirfar cóir oraib. Ní iarfar oraib dul cun bóthair airír imriu."

" Guma mait ag búr Soillse ! " arra'n fear, agus d'imtig an deirt.

" Cad deirir leir an fséal ? " arra Sitric le h-Amlaoib.

" Ní féidir liom tón ná ceann a d'fágail air ! " arra Amlaoib.

D'imtig Sitric agus cuir ré dírim marcac ar bóthar, agus gluair ré cun riúbail. Nior féad ré gan gluaiseacht ana géar. Conaic an dírim eile cúca é adbar rar ar mearadar a círeoír é. D'úmluigdar d'á céile mar ba cóir. Tug Dúlainn an Ardrígan ruar d'á mac, agus d'iompuig ré féin agus a cualacht abaile. Nior b' fada go raib an cualacht eile ra cathair. Focal amac ar a béal nior labair Gormflait go dtí go raib an triúr i brocair a céile irtig agus gan aoinne ann ac iad. Anran do labair rí agus nior mait leat beit ag éirteacht léi.

" Sead ! " ar rire, " deineadair go dear é ! Ní mirte gnó tabairt do deirt agaib le déanam ! "

" Cad a deineamair, a máthair ? " arra Sitric.

" Imir an méid seo dom," ar rire. " Cá bfuarair Lonán ? nó an bfuil fior agat cé h-é ? "

"Liag tuirgionac ireaḋ é," arra Sitric. "Tá an t-eólur a ḋ'oirr ḋuit aige. Do fiúḃluiġ ré ċuige. Cad é rin ḋúinne cé h-é, ac, mar a ḋúḃart leat, é ċroċaḋ cóm luac agus béaḋ an obair déanta."

Ḃi rí ag feuċaint ó ḋuine go ḋuine acu an faiḋ a ḃi ré ag caint.

"Ó," ar rire, "ir deacair do ḋuine foiḋneam le n-úr leiċéiḋi de beirt amaḋán! Driċtair do Ċaoilte ireaḋ é." (Do léim an beirt 'n-a rearam.) "Táimiġ ré anro cúġaiḃ-re 'ġá leiġint air go raiḃ fuac aige do Ḋruan. Ċuireaḃair-re ag triall orm-ra é, an ruḋ a ḃi uaiḋ. Ḃí iontaoiḃ agam-ra ar mar ġeall ar é ċeaċt cúġam uaiḃ-re. D' oibriġmair araon a' láim a ċéile. Nior ċuireamair cor ḋinn nár imir ré do Murċaḋ cóm luac agus ċuireamair ḋinn é. Direaċ nuair a ḃi an obair náċ mór déanta do rġéiḋ ré. Ċuir ré na trí miara nime or cómair an trír. Tarraing Murċaḋ ċuige na trí miara rar a raiḃ uain ar aoinne de'n beirt eile ar an mḃia do ḃlaireaḋ. Tug Murċaḋ ḃlúire de'n ḃia dom' ġaiḋrín. Ċuit an ġaiḋrín marḃ or cómair ár rúl go léir. Anran d'imir Lonán ḋóiḃ cé r' ḃ' é agus cad é an ḃob a ḃi ḃuailte aige orm-ra. Ni feirir liom ġan uraim a ḃeiṫ agam ḋó. Ċorain ré Ḋruan orm cóm n-áluinn agus do coranaḋ aoinne riam. Conur féaḋrainn-re aon ḃeart eile Tarang cúġam an faiḋ a ḃi an iontaoiḃ agam a' Lonán agus rinn ag oibriuġaḋ a' láim a ċéile! Nior ḃ'féirir an ġniom a ḋéanam ġan rinn araon 'á ḋéanam. Nior ḃaoġal do Ḋruan an faiḋ a ḃi láim Lonáin ra ġniom, nir náċ iongnaḋ. Ni ḃéaḋ a láim ra ġniom muna mḃéaḋ é ċeaċt cúġam uaiḃ-re. Ó, táir riaḋ go léir ag cur a n-anam amac ag ġáirí umainn agus ag magaḋ fúinn! Agus ġan amrar tá a cúir acu."

Comáin ri léi ag caint. Nior labair aoinne de'n beirt eile go ceann aḃrad. Ar ball do labair Amlaoiḃ.

" An tuzair leat an cailín ? " an reirean.

" Nior tuzar ! " an rire. " Bí rí azam ra cárbat azur mé az fázaint na h-áite. Conac Lonán, an ropaire ! az cozarnaiz le Murcad. Táinig Murcad cúzam anall azur tóz ré leir an borca 'n-a raib an cailín. Ó, beineadair an zno zo h-áluinn ar fad nuair a cuireadair Lonán cúzam ! Dá mb'áil leir teact ar aon cuma eile cúzam ac uaib-re ! Ir zarta a dein ré é. Zo deimin ní féidir liom zan uraim a beit azam dó."

D'iompuiz dat dub an znúir Amlaoib nuair a fuair ré zo raib an cailín imtizte.

" Dá mb'áil liom-ra," an reirean, " a malairt de cúram a cur ar Fear na gCor nuair a bí an caoi azam air ! "

" Eirt, a Amlaoib," arra Sitric. " Ní fiú diorán a'r an zno zo léir. Tá ár mátair anro azainn beo. Ir ionzantac an rzéal iad 'zá leizint uata cóm doz. Deir caoi airir azat ar rocairzeab le Fear na gCor uair éizin. Tá ár neart ollam inr zac aon ball. Da mór zo léir an tairbte dúinn neart Zaedal a beit zan ceann, dá n-eirizeab linn. Ac tá ré ana aorta. Ir cuma nó beit zan ceann doib an ceann a beit cóm h-aorta. Ná h-abraimir a tuille mar zeall ar Lonán ná ar a zno. Ní doic liom zo bfuil puinn d'á fior az aoinne zo raib an zno ar riúbal. Tuzaimir azaib ar an obair atá rómainn. Comáinimir teactairí mór-timpal 'zá rád le n-ár neart cruinniuzad, zan a tuille riznir, ra cuan ro amuic ; zo bfuil zac aon ruo ollam. Tá Maolmórda ar dearz-buile, a mátair. Deinir an méro rin zo mait. Tá néal cun cozaib i locranacaib na h-Éirean, azur ir az triall ar riz Laizean atáid riad az teact. Buaidraimid fór ar Brian azur ar Clainn Cair ! "

caibidil III:

An dá lonán.

Cóm luaċ agus bí an cosar tabarċa ag lonán do Murċaḋ agus an borca tóġta ag Murċaḋ ar an ġeárbat, d'imtiġ lonán irteaċ ċun an treómha a bí aige ra ríġċeiġlaċ ó táinig ré ann 'n-a ḋoċtúir, agus 'n-a rtíoḃarḋ ar ġaċ cómuġaḋ bíḋ d'á mbéaḋ le déanam ann. Ní feacaiḋ aoinne riam ó rin an lonán céadna ag teaċt amaċ ar an reómha ran. Táinig fear amaċ ar an reómha, aċ níor b' é an lonán céadna é, ḋar le n-aoinne a ċonaic an lonán a ċuaiḋ irteaċ, agus anran, an lonán a táinig amaċ. Bí folt oḋar, ag tuitim riar síor ar a ṡlinneánaiḃ, ar an lonán a ċuaiḋ irteaċ. Bí folt bneaġ fionn-ruaḋ, ag tuitim riar síor ar a ṡlinneánaiḃ, ar an lonán a táinig amaċ. Bí féaróġ fada liaṫ-ġorm ar an lonán a ċuaiḋ irteaċ. Bí féaróġ ruaḋ ná raiḃ nó fada, ar an lonán a táinig amaċ. Fiṙin beaġ agus ceann mór air ab eaḋ an lonán a ċuaiḋ irteaċ. Níor b' fear nó mór an lonán a táinig amaċ, aċ bí an ceann tar éir ḋul i luiġeaḋ, agus anran níor ḟeuċ an fear ċóm beaġ agus d'ḟeuċ ré fé'n ġceann mór. Bí na páiḃrí imtiġte ar an éaḋan, aċ bí an t-éaḋan leaṫan go maiṫ agus áiḋ go maiṫ ag an lonán a táinig amaċ, díreaċ mar a bí ag an lonán a ċuaiḋ irteaċ. Bí an lonán a ċuaiḋ irteaċ trí ṙiċiḋ, muna raiḃ ré or a ċionn. Ní raiḃ an lonán a táinig amaċ aon lá or cionn reaċt mbliana ṙiċiḋ. Dá ḃreiceaḋ Amlaoiḃ, nó Sitric, nó Ġormṡlaiṫ, an lonán a táinig amaċ taḃarṙaiḋír an leaḃar ná feacaḋar riam é. D'á ḃriġ rin níor ġáḋ do'n lonán a táinig amaċ puinn eaġla ḃeiṫ aige roimir an ġcaint a bí ar

ruṁbal ioin an otruṁ, irtiġ i riġteiġlaċ Sitric i n-Áṫ Cliaṫ, nuair a bíodar 'ġá maoideam agus 'ġá deanbuġaḋ go ndéanfaidír ro 'r rúd leir an lonán a buail an bob orta, cóm luaṫ agus ġeóbdír ġreim air.

Iriaḋ a bí go loirgiṫe rgóilta 'n-a gcroíde agus 'n-a n-aigne, ag cuimneam ar an gcuma 'n-ar buail ré an bob ran orta, díreaċ nuair a mearadar gur b' iaḋ féin a bí 'á bualaḋ air-rean go h-áluinn. Bí Caoilte i gCeann Corra an uair ċéadna agus ir 'mó gáire maiṫ a bí aige féin agus ag lonán agus ag Murċaḋ agus lonán ag reanaċur do'n beirt eile ar an gcuma 'na mbíoḋ ré féin agus Gormflaiṫ ag toġaḋ na luiḃneaċa agus ag áireamh na gcómaṫ a bí iontu.

"Tá an méid reo agam le rad, áṁṫaċ," arra lonán leir an mbeirt. "Thío an obair go léir ni mire do ċúm ná do ċeap ná do beartuiġ ná do ċurnuiġ aon droċ níḋ. Í féin a ċurnuiġeaḋ gaċ aon rud. Ní'r ċuġar di aon blúire droċ eólair ná raiḃ aici ċeana. Nuair a bí an bia againn d'á ollamuġaḋ ċun an ġnim a ḋéanam, níor ḋeineaṫ aċ gaċ aon rud do focaruġaḋ agus do cómuġaḋ díreaċ mar a d'órduiġ ri dom é ḋéanam."

"Tá fior agam-ra aon rud amáin a deimir, a biċeamnaiġ, agus níor órduiġ ri duit é ḋéanam," arra Murċaḋ.

"Cad é an rud é rin, a ríġ?" arra lonán agus iongnaḋ aġ teaċt air.

"Níor órduiġ ri duit an bagairt úd a ḋéanam orm-ra," arra Murċaḋ.

"Ó!" arra lonán. "Ir fior duit, a ríġ," agus gáireadar, mar do baineaḋ iarraċt de ġeit a' lonán.

"Tá aon níḋ amáin ra rgéal agus ní ró maiṫ a ċaiṫnean ré liom," arra Caoilte.

"Cad é an rud é?" arra Murċaḋ.

"Tá Gormflaiṫ i n-Áṫ Cliaṫ," ar reirean, "agus tá cead

a cor aici, agus ceaḋ a cinn, agus ceaḋ a béil. Ir truaġ náṙ coimeádaḋ anro i. Déanṙaiḋ an bean ṙan díoḃáil dúinn. Tá ṙí ar deaṙġ buile maṙ ġeall ar an ġcuma 'n-a bṙuil ṙtáicin áiṙéiṙ déanta ḋi or cómaiṙ an domain. Ni cuiṙṙeaḋ ré blúiṙe ionġnaḋ oṙm ḋ'á dtéiḋeaḋ ṙí féin, do ṙiúḃal a cor dá mḃ' féidiṙ é, ṙoiṙ cun cainte le níġ Locḷan, agus ar ṙan ótuaiḋ cun cainte le níġ na h-Ioṙuaiḋe, agus mór-cimpal cun ġaċ níġ agus cun ġaċ cine 'n-aṙ ḋóiċ léi ġo bṙaġaḋ ṙí a beaġ nó a mór ḋ' aon ṙuḋ i bṙuiṙm niṙc ṙlóġ le taḃaiṙt léi cun ḋioltaiṙ a déanaṁ ar Áṙḋṙíġ Éiṙean agus ṙiainn ġo léiṙ. Daoine ná cuiṁneóċ' i n-aon ċoṙ ar ċeaċt mealḷṙaiḋ ṙí léi iaḋ agus ḋiocṙaiḋ ṙiaḋ. Ir mór an truaġ náṙ coimeádaḋ anro i!"

"Tá an ceaṙt aġat ṙa méiḋ ṙ[illegible] a Ċaoilte," aṙṙa Muṙċaḋ. "Dúḃaṙt féin leiṙ an Áṙḋṙíġ ġur i ċoimeáḋ anro ḃa ċeaṙt. Ni déanṙaḋ. Ḃa laġ leiṙ é. Ni'l aġainn aċ aon ġnó amáin a déanaṁ de pé neaṙt a ḋiocṙaiḋ. D'á méiḋ a ḋiocṙaiḋ díoḃ, má ċuġaimíḋ Ġleann Máma an taṙna h-uaiṙ ḋóiḃ, ṙuḋ a taḃaṙṙaimíḋ, iṙeaḋ ir lúġa ir ḃaoġal iaḋ do ċeaċt ġo deó aiṙiṙ ċúġainn. Táiḋ ṙiaḋ ṙaḋa a nḋóċin aġ ceaċt. Ir miċiḋ deiṙe ċuṙ le n-a ġcuaṙḋaiḃ. Ni ṙaiḃ ṙiṙ Éiṙean ṙiaṁ ċóṁ ceaṙaiṙe aṙ deiṙe ċuṙ le cómaċt Locḷan agus aṫáiḋ ṙiaḋ anoiṙ. Aċ ní h-aġ caiṙṫ ir ceaṙt ḋúinn a beiṫ. Téanaiġ. Tá caiṙṫ aġ an Áṙḋṙíġ le déanaṁ liom-ṙa agus le beiṙt aġaiḃ-ṙe."

Ċuaḋaṙ i láṫaiṙ an Áṙḋṙíġ. Ḃi a lán eile deṙ na ġiollaiḃ cuṙaiṙ cṙuinniġṫe ṗómṙa ann. Ḃi Maolṙuaṫain ann agus leiciṙeaċa aiġe 'á ṙṙí' ċóṁ ciuġ agus ḃ' féaḋaḋ ré an cleiṫe ċomáinṫ. Fé maṙ a ḃioḋ ġaċ leiciṙ ṙṙíoḃḋa aiġe ċuiṙeaḋ Ḃṙian a ainim ċiṙ léi, agus do ċuġṫi do ḋuine deṙ na ġiollaiḃ cuṙaiṙ í agus ċuiṙeaḋ ré ṙin an ṙalaṁ dé.

Aġ ṫṙiall a[illegible] na niġṫiḃ agus ar na ṫaoiṙeaċaiḃ a ḃi cuiḋ

der na leitireadaib ag dul. Sios bunúr na cainte a bí iontu san :—

" A rígh onóraig,

" Tá an lá buailte linn. Ní fior cad é an neómat a tiocfaid fséala cúgainn 'gá innsint dúinn loingeas rígh Loclan agus loingeas rígh na h-Ioruaidhe agus loingeas Sigurd, rígh Innsi h-Orc, a beit i gcuan Átha Cliath. Ní h-alaid dúinn gan beit ollamh dóib. Cruinnigh do neasc, a rígh, agus tabair agaid ar Cill Mhaighneann. Ní beid aon uaignear orc ar an rígh. Beid fir Éireann 'n-a miltib ag bualadh umat. Tá focair againn go léir i n-ár n-aigne gan teacht abaile beó nó teacht abaile le buaid. Abair le gach fear d'á bfuil agat gur fearr go mór bár d'fágail i gcath 'ná luige fé rmacht Loclanach anoir.

" Mire Brian."

Bí cuid der na leitireadaib ag dul ag trialL ar earbogaib agus ar fagartaib agus ar mainistreadaib. Seo bunúr na cainte a bí iontu san :—

" A Tigearna Earboig,

" Cuir do gnide ruar cun Dé ar ár son cómh dian cómh dícealach agus cuirir gnide ruar cun Dé riamh. Tá an lá cruaid buailte linn fé deire. Tá ár namhaid ag cruinniugad cúgainn ar an uile áird. Má beirean an namhaid seo buaid anoir orainn tá deire linn ; tá deire le fliocht Gaedal i n-Éirinn agus tá deire leir an gCreideamh a tug Pádraig cúgainn tré grárta Dé. Cuir féin do gnide ruar cun Dé 'gá iarraid ar Dia gan an buaid tabairt do'n namhaid. Iar ar na pobalaib go léir a ngnide cun ruar cun Dé ar an intinn gcéadna. ' Éirtean Dia le gnide na ndaoine.'

" Brian."

Cóm luaċ agus fuaim gaċ fiġ agus gaċ taoiseaċ a leitir do thurnuigeadh ar na fir do chuinniugaḋ. Do thuig na daoine go léir an focal úd, "gur fearr go mór dár d' fáġail i gcath 'ná luiġe fé rmaċt loċlanaċ anoir." Thuig gaċ aoinne gur b' fearr an fanaige do teaċt isteaċ ar Chinn agus gan aon Chriosduide d' fanmaint beo ar an oileán 'ná fliuċt Gaeḋal do luiġe fé rmaċt na loċlanaċ an uair sin. D'á bríġ sin, na mná agus na seanḋaoine a bí ag fanmaint sa baile nior ḋeineadar buaist ná gol ná oloġón. Má bí an buaist orṫa, agus ir ḋóċa go raiḃ, nior ṫairbeánadar puinn dé.

Na mná a bí pórta agus go raiḃ cúram clainne orṫa d'fanadar sa baile, aċ má fanadar nior aimiġ aoinne orna ó aoinne acu, ná ní feaċaiḋ aoinne ḋeóir le n-a rúil. Ir ḋóċa gur fileadar a nḋóṫin díoḃ nuair ná raiḃ aoinne ag feuċaint orṫa. Nior ḟan na cailíní óga sa baile. Cuadar i n-aonfeaċt le n-a nḋruiċáireaċaiḃ cun bíḋ a d' ullamuġaḋ ḋóiḃ ar an rliġ agus cun éadaiġ a niġe ḋóiḃ nuair ba ġáḋ é, agus cun banaltranair a ḋéanam orṫa tar éis an ċaṫa dá mbéaḋ gáḋ acu leis. Bí mná na nGaeḋal go léir, óg agus críona, ana ċuirsionaċ sa n-obair sin.

Cóm luaċ agus fuaim na h-earboiġ agus na raġairt agus na h-abḃana ins na mainistreaċaiḃ na leitireaċa, do cuireaḋ an guiḋe ar siúḃal ins gaċ aon ball láiṫreaċ. Bí na h-Airminni ins na h-eaglaisiḃ gaċ maidion ar an intinn sin Bhrian agus na pobuil ag guiḋe ar an intinn sceadna, agus na manaiġ ag guiḋe ins na mainistreaċaiḃ, ní h-amáin sa lá aċ i gcaiteam na h-oíḋċe leis. Caiṫiodar an oíḋċe i láṫair na h-Altóraċ 'gá iarraiḋ ar an Slánuiġteóir, tré impíḋe na Maiġdine Muire agus tré impíḋe Pádraig agus Bríġde agus Colum Cille, gan an buaḋ ṫabairt dor na loċlanaiġ sa ċaṫ uaṫḃárach a bí ag teaċt. Ní mirte a rád ná gur ḋeineadar a nguiḋe go dúrċaċtaċ, mar bí fior acu

go dtan mait cad a bí le h-imteacht orta féin agus an na mainirtreacaib dá mbeireadh na Loclanaig buad. Bíodar go léir ollamh, gan amhar, ar bár a d'fulang ar fon an Cheirdim, ac bí fíor acu, dá mbeireadh na Loclanaig buad an cata ran a bí ag teacht an uair rin, go gcuirfidír an Cheirdeamh féin ar neamhnid i dteannta na ndaoine do cur cun bair. D'á brig rin do leanadar ag guide go cruaid, do ló agus d' oidce, agus ag déanamh troigead go dtan, an fad a lean an contabairt.

Nior b' fada go breacadar ag gluaireacht na bóicne roir ócuaid, ó gac aon páirt de'n Mumain, mar a béad rocraidí móra fada, na fir chródа, fir bheagta ósa láidire, fir go maib rocair 'n-a n-aigne acu gan teacht tar n-air beó ó'n gcogad dá mbéad buad ag Loclanaig. Ag mactnamh ar an nid rin doid focarguigdar 'n-a n-aigne ná tiocfaidír tar n-air beó pé teob a buadfad. Socarguigdar 'n-a n-aigne d'á luigead eagla béad acu roimir an mbár gur b' ead b'fearr a déanfaidír an throid agus gur b'ead ba mó an t-éirleac a déanfaidír ar na Loclanaig, agus, ar fan, gur b'ead ba dóicíg-de an buad beit ag Gaedlaib agus an cat do bhread ar na Loclanaig. Cuaid an focarugad ran 'n-a luige cóm daingean ran ar a n-aigne gur gnát eatarda, 'n-a gcómrád, agus gan acu 'á déanamh dé ac cúir gairbe, an focal, "Bé duine tiocfaid tar n-air ná ná tiocfaid, ní tiocfad-ra tar n-air."

"Sinî an caint! Ní cun teacht tar n-air atáimíd ag dul ra cat ro!" a déarfad duine eile.

"Caitfead bár a d'fágail uair éigin. Ní tiocfaid uair coidce a beid nior fearr ar gac aon tragar cuma cun bár a d'fágail 'ná an uair a cífead na bideamnaig ar m' agaid amac agus an t-arm am' láim!" adéarfad an tríomad duine.

"Agus d'á éagmuir rin," adéarfad an ceathramad duine,

" ir bár ar ron an Creidim é, agur an t-é a d'fuilingeódaid bár ar ron an Creidim ragaid a anam ruar láithreach go h-aoibneas na bflatas! Dá dtagainn tar n-air agus maithreachtaint fiche bliain eile, b'féidir nár fó mór an deimhne a béad agam air sin. Déanfaid na Loclannaig a ngnó go h-olc nó ní tiocfaid aon cor díom-sa tar n-air."

Siné ragar cainte a bíod ar siúbal acu agus iad ag gluaiseacht na bóithre roimh ócuaid 'n-a rochraidh móra rada. Bíod na reandaoine ar na cnucánaib ag feuchaint orta ag gluaiseacht, agus do labrad a gcuid fola le háracht, agus, "Ó!" adeiridir, "Nách truag gan mé óg airir!" Cíoir na fir agus na gadana breagta rada 'n-a láimhib acu agus reana glasa, cruadha, géara na ngadana ran ag taitneamh agus ag rpréacarnaig ra gréin, agus na tuagana ar guaillib na bfear, agus na bratacha ar a gcrannaib i dcurac gach buidne, ag luasgad ra gaoith; agus gach buidean ag gluaiseacht go breag, réid, cruamda, cor le coir, gual le gualainn, agus an buidean ag carad pé mar a carad an bótar agus ag díriugad nuair a dírigead an bótar. Cíod na reandaoine ar na cnucánaib an obair go léir, agus do gluairead an crean'fuil trér na rean féitheacaib, 'n-a cairib teine, agus tagad luar croíde ar na reandaoinib, agus, "Ó!" adeiridir, "Nách truag chráidte gan mé óg airir!"

CAIBIDIL IV.

OSPAC 1 n-INIS CATAIG.

AG TRIALL AR NA RÍGTIB BA RIA ÓDEAR IREAD DO CUIREAD AN ÉAD CUID DEF NA LEITIREACAIB, Ó B'IAD BA RIA Ó AIT AN COINNE. ANRAN DO CUIREAD IAD AG TRIALL AR RÍGTIB CONACT; AG TRIALL AR NA DÚNAIB; AG TRIALL AR RÍG NA NDÉIRE, AGUS MAR RIN. CUAID LONÁN Ó DEAR GO CIARRAIGE LUACRA, AG TRIALL AR A ATAIR, MAC DEATAC. CUAID CAOILTE RIAR GO N-UIB MÁINE AGUS LEITIR AIGE DO TABG MÓR UA CEALLA. NÍ RAIB PUINN GÁD LE LEITIR A CUR AG TRIALL AR TABG. BÍ AN MÉID NIRT A BÍ ACU GLEURTA, OLLAM CUN BÓTAIR AIGE FÉIN AGUS AGÁ MAC. BÍ RÁFLAÍ AR RIÚBAL ANN AR CONUR MAR BA DÓBAIR GO GCURTI BRIAN AGUS MURCAD CUN BÁIR LE NIM, AGUS GUR B'Í AN ÁIRDRÍGAN A MEAR AN GNÍOM A DÉANAM AC GUR CAILL AN FEARTÍGIR UIRRI NUAIR A BÍ GAC AON RUD OLLAM AICI. ANRAN GUR MAIRB RÍ AN FEARTÍGIR AGUS GUR IMTIG RÍ RÍOR GO N-ÁT CLIAT AG TRIALL AR A MAC, SITRIC.

TUG CAOILTE AN RGÉAL 'N-A CEART DÓIB. NUAIR A TUGAD DÓIB AN RGÉAL 'N-A CEART DÚBRADAR GO LÉIR AN FOCAL CÉADNA ADÚBAIRT CAOILTE FÉIN, GUR MÓR AN TRUAG NÁR COIMEADAD AN ÁIRDRÍGAN 'N-A PRÍRÚNAC.

NUAIR AIRIG NIAM AN RGÉAL 'N-A CEART, "Ó!" AR RIRE, "NÍ'L AON TEÓRA LIB! NÍ'L AON TEÓRA LEAT, A CAOILTE," AR RIRE, "AGUS CUIMHNEAM AR A LEICÉID DE CLEAR."

"MURA MBÉAD LONÁN A BEIT AGAM NÍ CUIMHNEÓCAINN AIR, A RÍGAN," ARRA CAOILTE. "DEINEAMAIR DOCTÚIR IARACTA DE LONÁN I OTHEÓ NÁR AITIN A ATAIR FÉIN É, NÁ A MÁTAIR, NUAIR A BÍ RÉ FOCAIR AGAINN. NÍ RAIB AON BAOGAL GO OTEIRPEAD AN T-EÓLUR AIR MAR IR AG FOGLUIM CUN BEIT 'N-A DOCTÚIR ATÁ A FAOGAL GO OTÍ FO CAITTE AIGE. DEIN RÉ A GNÓ GO H-ÁLUINN.

Dá mba ná béad aṫair ac aon ṫáirse amáin déanṗá an ṫáirse rin dá mbeiṫeá aṫ éirteacṫ leis 'ṫá innrint conuṗ a ċaiṫ ré féin aṫuṗ Ṫoirmṫlaiṫ an aimriṗ, aṫ riocad luiḃneaċa aṫuṗ 'ṫá mbreiṫniuṫaḋ."

I láṗ a ṫcoḋ' cainte ḋóiḃ, riúḋ ċúċa irteac teaċtaire ainiṗ ó Inis Caṫaiṫ.

"Ó! a ríṫe," aṗ reirean, "tá an ṗaṁaiṫe ṫo léiṗ, ó Inis Caṫaiṫ amaċ ṫo Léim Ċúculainn, lán de loingeaṗ iaraċta. Is doċa ṫo ḃṗuil an maṁirtiṁ tré ṫeine um an dtaca ṗo aṫuṗ na manaiṫ ṫo léiṗ maṗḃ!" aṫuṗ ċaṗ ré an dá oiṫeṫn déaṫ aṫuṗ é aṫ ṫreadaḋ a dá ḃaṗ.

Siúḋ ṫaċ aoinne 'ṫá ċeirtiuṫaḋ:—

"Caṫin a ṫánaḋaṁ?"

"Cad iad na loingeaṗ iad?"

"Aṗ labaiṗ aoinne leó?"

"An ḃṗeacaiṗ féin iad?"

"Cá b'ṗiaṗ duit an loingeaṗ naṁad iad?"

Ni ṗaiḃ uaim aiṫe aṗ aon ṗreaṫṗa ṫabaiṗt aṗ na ceirteanaiḃ nuaiṗ riúḋ irteac teaċtaire eile.

"Eiṗt do béal, a amadáin!" aṗṗa'n taṁa teaċtaire. "Is tu ḋein an ṗoṫṗam ṫan ṫáḋ ṫan ṗiaċtanaṗ! Táid na loingeaṗ ann, a ríṫe," aṗ reirean, "ac ni loingeaṗ naṁad iad. Is loingeaṗ caṗad iad. Orṗac is ainim ḋo'n ríṫ ata oṗṫa. Táimiṫ ré irteac ċun na maṁirtreac i mbád, aṫuṗ do labaiṗ ré le Colla aṫuṗ d'imiṗ ré ḋó cad a ṫuṫ é aṫuṗ ṫaċ aon ruḋ. Tá an ċablaċ loingeaṗ anṗúḋ móṗ-ṫimṗal an oileáin aṫuṗ tá Orṗac aṫuṗ Colla imṫiṫe roiṗ ṫo Ceann Coṗa ċun labaṗṫa leis an Áṗoṗiṫ. Deiṗ na ṗiṗ ata aṗ na loingeaṗ ṫo ḃṗuil cablaċ eile aṫ Ḃṗuadaṗ. Di an dá ríṫ (beiṗt dṁitáṗ ṁeaḋ iad) muinteaṗṫa ṫo maiṫ le n-a ċéile aṗ ṗeaḋ tamail, ṫo dtí ṫuṗ ṫoiliṫ Ḃṗuadaṗ ċun an ċoṫaiḋ reo ata ó'á ḋéanaṁ i ṫcoinniḃ Ḃṗiain. Do ṫuiṫ Orṗac i n-a aiṫne ṫuṗ ḃ' éaṫcóiṗ an coṫaḋ aṫuṗ ḋiúltuiṫ ré d' aon

lám a beit aige ann. Bí loingear Orpaic agus loingear Bruadair irtiġ i n-aon cuan amáin lartuaid i n-áit éigin. Do leat Bruadar a loingear féin ar béal an cuain cun gan loingear Orpaic do leigint amach. Ceangail ré a loingear féin d'á céile le téadaib móra láidire agus ceangail ré long acu de'n talamh tiriom ar gach taob. Níor leig Orpac air gur cuig ré ré ndeara an gníom ran. Nuair a táinig an oíche agus bí Bruadar agus a máirnéalaiġ 'n-a gcodla, cuir Orpac a loingear go léir i ndiaiġ céile i n-aon line amáin agus d' órduiġ ré gan aon trolur do larad ar aon loing acu. Anran do bog ré cun gluaiste iad i ndiaiġ céile, i dtreo na h-áite 'n-a raib long na láime deire de loingear Bruadair ceangailte de'n talamh tiriom. Cuaid fuirean i mbád agus do ġearadar an téad gan aon fochram a déanamh. Anran do fleamhnuiġ na loingear go léir amach. Nuair a táinig folur na maidine conaic Bruadar an cuan lairtiġ dé folamh, agus loingear Orpaic abrad amach ar an bharaige agus iad ag imteacht riar ódear ré lán a reól. Tánadar anfo go dtí an linn seo luimniġe cun a d' innsint do Bhrian cad a bí cuiġe, agus cun ré cabair a béad ar a gcumar do tabairt dó. Dá mb' áil leat-ra," ar seisean leis an gcéad teachtaire, "beagáinín foidne beit agat nior ġáid duit an ruit a deinir do déanamh anfo ainiar, agus nior ġáid dóm-ra beit ag bruiread mo cor agus ag cur raotair orm féin ag ruit ainiar ad diaiġ cun gan leigint duit an dúthaiġ a cur ar a meadair."

"Sead!" arsa Tadg Mór ua Cealla, "ir mitid dúinn go léir beit ag gluaiseacht. Cad dúbairt Orpac a bí Bruadar ar aigne déanamh?" ar seisean leis an dteachtaire.

"Dúbairt ré le Colla, a rí̇ġ," arsa'n teachtaire, "gur b'é a thaitim go mbéad Bruadar 'n-a ceann ar loingear ríġ Locłan agus go mbéad Sigurd agus ré loingear a béad

aiṡe ṙé ṁaċt Ḃṙuaḋaiṙ. Aṡuṙ ḋúḃaiṙt ṙé ṡuṙ ḃ'é a ṫuaiṙim ṡo ḃṙuiliḋ ṙiaḋ ṡo léiṙ iṙtiṡ i ṡeuan Áṫa Cliaṫ um an ṫṫaca ṙo. nó ṡeall leiṙ."

"Ó! ṙoṫ. ṙoṫ!" aṙṙa Taḋṡ Móṙ. "Ni ḃeimíḋ i n-am i n-aon ċoṙ!"

Le n-a linn ṙin cé ḃuailṙeaḋ ċúċa iṙteaċ aċ Taḋṡ Óṡ ua Ceaḷḷa aṡuṙ Conn aṡuṙ aṫair Ċuinn, Maolṙuanaiḋ na Paiṫṙe. ṙíṡ Ua ḃFiaċṙaċ Áiṫne. Do cuiṙeaḋ ṙáilṫe ṙoimiṙ an ṙíṡ aṡuṙ ṙoim Conn.

"Ḃiomaiṙ ḋíṙeaċ oḷḷaṁ aṙ imṫeaċt," aṙṙa Maolṙuanaiḋ, "aċ ni ḃéaḋ Conn ṙáṙṫa ṡan teaċt ṙeuċaint an naḋaḃaiṙ-ṙe oḷḷaṁ. Deiṙ ṙé, aṡuṙ iṙ ḋóċa ṡuṙ ṙíoṙ ḋó é, ṡuṙ ṙeaṙṙa ḋúinn coimeaḋ i n-aice ċéile aṙ an ṙlíṡ, aṡuṙ anṙan coimeaḋ i n-aice ċéile ṙa ċaṫ, leiṙ, má ṙéaḋaimíḋ é."

"Tá an ceaṙt aiṡe, a ṙíṡ," aṙṙa Caoilṫe. "Iṙ 'mó cuma 'n-a nóéanṙaimíḋ áiṙe ḋ'á ċéile má ċoimeaḋaimíḋ i n-aice ċéile, 'ṙé ṙin. aċ ṡan ḃeiṫ ṙó aċmaiṙ ḋ'á ċéile. An 'mó ṙeaṙ a ḃeiḋ aṡaiḃ, a Ċuinn?" aṙ ṙeiṙean.

"Ḃeiḋ ḃṙeiṙ aṡuṙ ṙiċe céaḋ ṙeaṙ, iṙ ḋóiċ liom," aṙṙa Conn. "An ḃṙuil Niaṁ aṡ teaċt?" aṙ ṙeiṙean.

"Tá, Niaṁ aṡ teaċt," aṙṙa Niaṁ ṙéin; "ná ḃíoḋ aon ṙioċ ḋ'á ṁeaṙḃaḷḷ oṙṫ-ṙa ná aṙ aoinne eile." aṙ ṙiṙe.

"Ni ṙaṙṙaiḋ Niaṁ i n-aon ḃaḷḷ i nḋiaiṡ a h-aṫaṙ," aṙṙa Taḋṡ Móṙ ua Ceaḷḷa.

"Iṙ maiṫ an inṡean a ṫuṡ Día ḋuiṫ, a ṙíṡ," aṙṙa Maolṙuanaiḋ. "nuaiṙ a ṫuṡ ṙé Niaṁ ḋuiṫ. Tá ṙúil aṡam ṡo ṡcuimḥniṡean tú ṡo minic aiṙ ṙin, aṡuṙ ṡo ḋṫuṡan tu ḃuiḋċaṙ ḋo Día maṙ ṡeall aiṁ."

Riṡ ana ḋiaḋa aḃ eaḋ Maolṙuanaiḋ na Paiṫṙe. Ḃíoḋ ṙé coiṫċianṫa aṡ maċtnaṁ i láṫaiṙ an Áṫaṙ Sioṙuíḋe. aṡuṙ, aṙ an maċtnaṁ. ḃíoḋ ṙé coiṫċianṫa aṡ laḃaiṙt leiṙ an Áṫaiṙ Sioṙuíḋe. Ṫuiṡeaḋ ṙé i n' aiṡne ná ṙaiḃ aon ċṙaṡaṙ caiṁṫe ḃa ċiṙṫe ċun laḃaiṙṫa leiṙ an Áṫaiṙ

Siorruíde 'ná an ċaint a ċuir ár Slánuiġtheóir i mbéalaib na gCriortaide ċun labairt leir an Athair Siorruíde. D'á brígh rin, nuair a labhrad ré leir an Athair Siorruíde ir, "Ár n-Athair atá ar neamh, &c." adeiread ré. Bíod ré ag rád na fairrge rin coitċianta, agus do tugad an ainim, "Maoilruanaid na fairrge," air mar ġeall air rin. Fear ana láidir, ana chródha, ab ead é, agus murab raib eagla ag na loċlanaiġ roime n-a fairrge ní baoġal ná go raib eagla acu roime n-a tuaiġ.

Níor b' fada go rabadar go léir ollamh ċun bóthair. Bí cárbat áluinn ag Niamh, agus bí beirt d'á mnáib coimheadta ra cárbat i n-aonfeacht léi, ac tugad rí a lán d'á h-aimrir ameasg na mban óg eile a bí ag dul ó'n mbaile, i n-aonfeacht leir na fearaib, agus í 'gá rtiúruġad agus 'gá tairbeáint dóib conar na h-éadaí lín a tearthód' uatha ar ball, do ċur ċúċa agus do ċoimeád i n-eagar.

D' fan an dá buidean ran, buidean Thaidg Móir ui Ċealla agus buidean Maoilruanaid na fairrge, i n-aice ċéile ar an rlíġ, agus bíod Conn agus Caoilte i gcómhluadar a ċéile go mór. D'éigean do Chaoilte an rgéal go léir ó thurac go deire a d'innrint do Conn, conar a ċuir Sitric agus Amhlaoib an fear ó Ath Cliath ċun Bhrian do ċur ċun báir le nimh, agus gur b'é fear a ċuireadar uatha ċun na h-oidhre rin a théanamh 'ná Lonán, thrátar Chaoilte, an fear, thar a raib d'fearaib i n-Éirinn, dob' fearr a théanfad Brian do ċoraint ar an mnaoi a bí ceapaithe ar an nimh a thabairt dó.

Do ġluair na buidheana eile ó gach aon páirt de Chúige Conacht, na bóithre roir, i dtreó na h-áite 'n-ar ġnát le Brian longphort a théanamh, i n-aice Átha Cliath. Táinig an dá buidean, buidean Ua Máine agus buidean Ua Briacrach Áidhne, go Ceann Cora, ċun beit i n-aonfeacht le buidin an Árdrígh. Anran do ġluaiseadar féin agus buidean an Árdrígh an bóthar roir óthuaidh.

Dirigh ran an fáganach Ceann Corra táinig teachtaire ó Rí Laighean ag triall an an Ardrí agus tug sé leitir do'n Ardrí, agus riomad na focail a bí sa leitir sin.

"A Ardrí Éirean,

"Do tugad saronóir dóm-sa ad' rígtheighlach-sa i gCeann Corra. Tar anoir agus coraim tu féin orm, mar táim ceapaithe ar an saronóir sin do díoghailt ort-sa agus ar do chlann, agus ar Dál gCais.

"Mise Maolmórda
"Rí Laighean."

Do léig Brian an leitir. Anran do sgríb sé ar chrom na leitire na focail:—

"Táim ag teacht, a dhithán. Feuch cúgat féin.
"Mise Brian."

"Seo, a ghiolla," ar seisean leis an teachtaire. "Beir tar n-air í."

Tóg an teachtaire an leitir agus do rug sé leis tar n-air í.

Ní raib um an tsaca san bótar andear ná bótar aniar ná bótar ócuaid tré Cúige Laighean ná raib cluasaithe leis na buidhnibh fear agus iad ag gluaiseacht 'n-a milltib, fé n-a rígthibh agus fé n-a tsaoiseachaibh, agus a n-airm ar a nguaillibh, agus a mbratacha breagha ríoda anáirde ar a gcrannaibh ag lúbad agus ag luasgad sa ghaoith, agus a n-agaid go léir ar an áit 'n-ar ghnát le Brian a longphort a déanamh, i n-aice Áta Cliath. Agus ní raib inr na buidhnibh sin go léir oiread agus aon fear amáin ná raib focair go daingean i n' aigne aige gan teacht tar n-air beó.

"Má'r ag loclanaig a beith buaidh," a deirimsi, "ir fearr gan teacht tar n-air beó. Má'r ag gaedlaib a beith buaidh bíod a torad ag an muintir atá sa baile i n-ár ndiaig. Sé taob ar a mbeith buaidh, díolfaid na loclanaig ar."

caibideil V.

míċeál ruaḋ.

Bí Brian agus a ġnáṫ-ṫeiġleaċ tamal roiṁ ó Ċeann Coṁa, ar bóṫar Áṫa Cliaṫ, agus iad ag ġluaiseaċt go h-áluinn agus go ruaṁḋa agus go míleata. Bí buiḋean Taiḋg Móir ui Ċeallaiġ agus buiḋean Maoilruanaiḋ na Paiḋre ag teaċt 'n-a ndiaiġ. Bí niaṁ 'n-a cárbat i ndiaiġ buiḋin Taiḋg. Táinig bean agus clóca uiṙċi, agus coċal an clóca amaċ ar a ceann aici, i gcóṁnaṁ do'n cárbat. Dáġair rí ar niaṁ. Do ṙaḋ an cárbat. Do ṙin an bean leiṫi iṙteaċ ċun niaṁ agus d' imṫiġ rí. Do léiġ niaṁ an leiṫi. D' feuċ rí 'n-a ṫimpal. Ní raiḃ Caoilṫe aḃṙaḋ ó'n áit. Dúḃairt rí le duine der na fearaiḃ gladaḋaċ air. Táinig ré. Tuġ rí dó an leiṫi. Do léiġ ré í.

"Caḋ iṙ fearṙ a ḋéanaṁ, a ṙíġan?" arṙa Caoilṫe.

"Mearaim ġur fearṙ an leiṫi ṙin a ṫaḃairṫ do Muṙċaḋ," ar ṙiṙe.

"Iṙ ṙíor," arṙa Caoilṫe.

D'imṫiġ ré amaċ i ndiaiġ ġnáṫ-ṫeiġleiġ an Áṙoṙíġ, agus ṫuġ ré an leiṫi do Muṙċaḋ. Bí iongnaḋ ar Muṙċaḋ nuair a léiġ ré an leiṫi.

"Tá go maiṫ, a Ċaoilṫe," ar reiṙean.

Táinig Caoilṫe ṫar n-air.

Ṫar na máiṙeaċ an lae ṙin táinig ġiolla tuṙair ag tṙiall ar Ċaoilṫe, duine d'á ġiollaiḃ tuṙair ṙéin, agus ṙin ré leiṫi ċuige. Do léiġ Caoilṫe í. Siúḋ ag tṙiall ar niaṁ é agus ṙin ré ċúiċi an leiṫi. Do léiġ rí í.

"Ó!" ar ṙiṙe. "Imṫiġ láiṫṙeaċ, a Ċaoilṫe," ar ṙiṙe, "agus taḃair í ṙeo leiṙ do Muṙċaḋ." Do ḋein.

I dṫeó go dtuigṙeaṙ bṙíġ agus bunúṙ an dá leiṫi ṙin

ní foláir duit riar beagán agur a d'innrint conur a d'imtig le Gormflait ó fág rí Ceann Cora agur ó táinig rí go teigiac ríg Loclanac Áta Cliat.

Do h-innread i dtosac an rgéil reo conur mar a tug Bruan a ingean le pórad do Sitric, le h-ionacur go ndéanfad an cleamnar ran a dómact féin do neartugad leir an gcaradar, dar leir, a diocfad ar roir Loclanaig Áta Cliat agur Clann Cair. Déibionn ab ainim do'n ingean ran Bruain, ainim a máthar féin. Rigan ana ciallmar, ana tuirgionac ab ead í. Do coimeádad uaid an t-uirge-fé-talam a bí 'á déanam i gcoinnid a h-athar an faid a bí Niam ag déanam na faire, agur anran, an fad a bí Lonán 'gá leigint air go raib fé ag cabhugad le Gormflait ra dtoc obair a bí ar riúbal aici. Coimeád a muintir féin an rgéal ó Déibionn i gcaitheam na h-aimrire rin cun gan beit ag cur buaidte uirri gan fáthar, agur i dtreo gur fuaimneagaige a béad an raogal aici nuair a cifead Sitric go roiléir ná raib aon bioc d' fior na dtoc oibre aici. Coimeád Sitric an t-eólur uaidi díread mar a dein fé a dícéal ar é coimeád ó gach aoinne ba dóid leir a déanfad aon iarmact ar an ndroc obair do Dorg.

Ad nuair a táinig Amlaoib tar n-air ó Inir Cataig cóm h-oban, agur nuair nár h-innread d'aoinne cad é an cúir, agur anran, nuair a tug rí fé ndeara an dirgréid agur an cosamnac ag Amlaoib agur ag Sitric, agur an beirt ag rtad de pé caint a díod eatarta nuair a tagad rí 'n-a láthair, tuig rí 'n-a h-aigne go raib ruo éigin nár b' fóganta d'á beartugad acu. D'á foiléire a tuig rí an nid rin iread ba lúga a leig rí uirri gur tuig rí é féin ná aon nid d'á fóro, agur iread ba lúga a bí aon cuimneam acu-ran gur tuig rí é féin ná aon nid d'á fóro. Bí rí ag faire orta go géar agur ní raib aon coinne acu go raib. D'á feadar faire a dein rí, ámtac, níor féad rí teact ruar le h-aon

níor áiriġte do tabairfead eólur cruinn dí ar cad a bí ar
rúbal acu, ná ar cé 'n-a coinnib go raib an t-uirge-fé-
talaṁ 'á déanaṁ.

Do lean an rgéal mar rin go dtí go dtáinig Gormflait
go h-Áit Cliat. Anran do tuig Déibionn go raib donar
éigin tar na beartaib déanta. Nior b' fada gur tugad le
tuirgint di ná raib Gormflait ag dul tar n-air ag tiall
ar Brian. Anran do rtadad de beit ag déanaṁ aon
coimeád ar cad n-a taob gur táinig rí uaid ná ar cad 'n-a
taob ná raib rí ag dul tar n-air. Do tárla go raib an
ceathar i brocáin a céile agur gur eirig fearg Gormflait:
Do léim rí agur do rpriúc rí. Do cait rí inr na rúilib ar
Sitric agur ar Amlaoib an bob a buail lonán orta, agur
anran, an bob a buail ré uirci féin nuair a cuaid ré riar
ag tiall uirci agur teirtiméireacht aige uata-ran. Anran
do tuig Déibionn cad é an brig a bí leir an ndirgnéid
agur leir an gcogarnaċ agur leir an rtad cainte nuair a
tagad rí féin. Nior labair rí aon focal amaċ ar a béal
mar geall ar an ngniom a mearad a déanaṁ ar a h-atair.
Dúbairt rí, 'n-a h-aigne féin: "Do ceir an méid rin orair:
Ní rtadfaid rib anoir. Déanfaid rib iarracht eile. Ní mór
dom fairge nior fearr a déanaṁ, le h-eagla go mb' féidir
ná teirfead an tarna h-iarracht orair."

Nior dein rí aon ceilt ar an ndroc mear a bí aici orta,
ná ar an bpeirg a bí uirci mar geall ar an rud a cearadar
a déanaṁ. Ac nior dein rí triácht ar imteacht ar an áit
mar geall air. Nior b'fada gur tuit rud amaċ a
tairbeáin di gur maith a dein rí é agur fanmaint.

Táinig rig Laigean ann.

"Sead!" arra Gormflait leir, "mearaim gur deinear
éagcóir ort nuair a dúbairt gur beitigeaċ iompair ag
Brian tu. Mearaim gur b'fearra dó go rgaoilfead ré
tairir an beitigeaċ. Airigim go bruil do neart agat d'á

cruinniughadh go cuchaig. Fiafraigh an focal úd a dúbhraigh le Murchadh; 'Má caillead Gleann Máma thé m' chómairle,' agus cura, 'buadhfar Gleann Máma eile thé m' chómairle.' An t-annrgian! Muna mbéadh an beirt seo beit chóm fimpligthe," ar sise, "béadh thé féin agus a athair agus Dúlainn fé 'n bhóthar go théicht anoir."

"Ni gádh duic é cur ar an mbeirt seo, a mhathair," arsa Amlaoibh. "Di aimsir do dóchin agat cun an ghnim a dheanamh gan a ndéigh lonán ag thiall ort, agus níor deimir é. Níor deimir, agus ni déanfá ó shin é, pé caoi a béadh agat air, an faid a béadh ingean Thaidg Mhóir ui Cealla at' aice! Is dóich liom," ar seisean, "dá mbéadh sí abhfad at' aice go ndéanfadh sí mirbuilt orst, a mhathair," agus cuir sé orana gáire ar. Níor dear an orana-gáire é, di sé chóm diabhlaithe agus an ghnúis chóm h-álainn, chóm h-óg. An t-é a cifeadh an ghnúis sin an uair sin agus an orana-gáire, déanfadh sé go maith duine i n-éagmuis Gormflaith gur b'féidir a diabal coimhdeachta a b'feirgint uaisneanta. Conaic Déibionn diabal coimhdeachta Amlaoibh an uair sin, agus coimeád sí cuimhne air.

"Cad é sin agat d'á rádh, a choileáin!" arsa Gormflaith. "Cad i an mirbuilt a déanfadh sí orm!"

"Déanfadh sí naoi dhiot, a mhathair," ar seisean, "agus ba mór an mirbuilt é," agus do leathnuigh an orana-gáire.

Do stad sí agus í ag feuchaint air.

"Ni déanfadh mirbuilt féin naoi dhiot-sa!" ar sise.

"Foch, foch!" arsa Maolmórda, "ni'l aon taithbhe le teacht ar an rasar san cainte. Cuimhnigh uaib í. Ni deimhin ná go bhfuil nuo déanta agam-sa do chuirfidh cun cinn an beart so do theip ar thriúr agaib-se."

Do léim Sitric agus cuir sé bar ar béal fhíg Laighean, agus sin sé a mhéar i otheó na h-áithe 'n-a raib Déibionn 'n-a seasamh i lúib na finneóige. Thuit sí isteach sa lúib

rin nuair a tugnuiġ an caint ar ḃuil i n-oiread ioir Ġormflait agus Aṁlaoiḃ. D' aiṁiġ rí an focal, áṁtaċ, a' ḃéal ríġ Laiġean, aċ níor leiġ rí uirri gur aiṁiġ. Do riċ cailin irteaċ, duine de ṁnáiḃ coiṁdeaċta Déiḃionn.

" Ó ! " ar rise, " tá an cuan lán de loingeas ! "

Do riċ gaċ aoinne amaċ aċ Déiḃionn.

" Tar a leiṫ, a laoġ," ar rise leis an gcailin. " Táiniġ anro i n-aonfeaċt liom-sa," ar rise. " Tá fior agam náċ mirte ḋom rún a taḃairt duit. Tá, mar ir eól duit, mar ir eól do gaċ aoinne, loċlanaiġ an doṁain ag cruinniuġaḋ a neart i n-aġaiḋ na h-Éirean agus i n-aġaiḋ Áirdriġ Éirean. Tá an t-Árdriġ ag cruinniuġaḋ neart na nGaeḋal cun na h-Éirean do coṫaint. Tuigiḋ riġde loċlanaċ tá mbéaḋ Árdriġ Éirean ar an ríġ go dtuitfeaḋ cóṁaċt na nGaeḋal ar a ċéile agus nár ḋeacair an lám uaċtair a ḃ' fáġail orra. Tá, d'á brígh sin, iarraċt ṁalluiġde d'á déanaṁ le fada ar an Árdriġ do cur cun báir le niṁ. Tá teiside glan ar an iarraċt san. Siné fé ndeara Ġormflait a beiṫ anro anoir. Tá iarraċt eile d'á déanaṁ anoir. Tá feall éigin eile d'á déanaṁ anoir ar m' aṫair. D' aiṁiġear an focal ó ciaṁiḃ ó ríġ Laiġean. ' Tá rud déanta agam-sa,' ar reirean, ' do cuirfiḋ cun cinn an beart so do ċeil ar gruṁ agaiḃ-se.' Ní dúḃairt sé a tuille mar do cuir Sitric lám ar a béal. Ní doiċ leó gur aiṁiġear-sa an focal. Ní mór fséala cur láiṫreaċ ag triall ar an Árdriġ. Innisiu an lá cun an fiona do cur riar go Sord Colum Cille. Imṫiġ, a laoġ, agus cuir an fion sa borca mar ir gnáṫ leat a déanaṁ, fion Airgnin, agus tar cúġam anro nuair a beiḋ san déanta agat."

D'imṫiġ an cailin agus cuir rí an fion sa borca. Da gnáṫ le Déiḃionn an fion san do cur cun na mainistreaċ san, agus d'á brígh sin níor cuir aoinne aon truim sa rud a bí ag an gcailin 'á déanaṁ. Nuair a bí an borca i dtreó

aici táinig sí ag tiall ar an mBanrígin mar a dúbradh léi.

"Seó anoir," arra'n Banrígin léi, "cuir cúgat an dá leicir seo. Tabair an dá leicir do'n Airdinneac, do Giolla Pádraig, agus dein an rud a déanfaid ré leat."

D'imtig an cailin agus do rug sí léi an borca, agus an capal agus an cárbat aici, mar ba gnát. Conaic Sitric agus Amlaoib agus Gormflait ag imteacht í. Conacadar an borca fiona. Níor cuimnigdar ar aon nid eile beit aici, agus níor cuireadar blúire suime inti.

Táinig sí go Sord Colum Cille. Tug sí an dá leicir do'n Airdinneac. D'orgail ré leicir acu, mar dó féin ab ead í. Do léig ré í. Tug an cailin fé ndeara gur iompuig a lic ann.

"An bfuil fior agat cad 'tá ra leicir seo atá léigte agam?" ar reirean leir an gcailin.

"Tá tuairim agam dó, a Athair," ar sire.

"An mbéarfá-ra an leicir eile seo ag tiall ar ingin Taidg Móir ui Cealla?" ar reirean. "Deir Déibionn ná fuil aoinne ir fearr a déanfaid an gnó 'ná mar a déanfair-re é."

"Agus cá bfuil ingean Taidg Móir ui Cealla le fágail?" arra'n cailin.

Tá sí le fágail," arra'n t-Airdinneac, "i mbuidean a h-athar, ra mór-fluag atá ag teacht aniar ó Ceann Coga. Cuirfead cárbat agus giolla leat. Tabarfainn an leicir do'n giolla le breit riar ac dein an Banrígin gan an leicir a tabairt d' aoinne ac duit-re. Agus dein sí go gcaitfir do ceann a coimead folaigte go mait, le h-eagla go n-aitneófai tu. Caitfid Niam an leicir a d'fágail a gan fior d' aoinne, agus caitfid sí an leicir a d'fágail gan a fior a beit aici cé uaid go braigid sí í."

"Tá go mait," arra'n cailin. "Dúbairt Déibionn liom go neórfá-ra dom cad a béad le déanam agam."

"Nuair a beir an leitir tabairt do Niam agat féadfair an cárbat agus an fiolla do breit leat riar abaile ag thiall ar do máthair. Cuirfid Béibionn fior ort airir i ndiaig an cata. Ni fior cé beir beó an uair rin, ámtach."

Do fabad capal agus cárbat, agus do cuiread an cailin ra cárbat agus do cuiread an trriall i láim an fiolla.

"Dein an toitneal ir mó a d' féadfair," arra'n t-Airdinneach leir an ngiolla, "ach gan rúile na ndaoine tarang ort ach comh beag a'r ir féidir é."

Do fluair an cárbat. Nior féad an fiolla oiread toitinir a déanamh agus a mearad a déanfad ré, mar bí na bóithre go léir lán de daoine. Ach tánadar fé deire cun buidne Taidg Móir agus, mar a dúbradh ceana, do tugad an leitir do Niam agus cuir Niam cun Murchad í. Comh luath agus do léig Murchad an leitir d'imtig ré cun na h-áite 'n-a raib Brian agus d' atarruig ré na rir a bí i n-aice le pearrain an Árdrígh.

Nuala ab ainim do'n cailin a tug an leitir rin do Niam. Comh luath agus bí an leitir tabairte uaidi aici d'imtig rí amach cun na h-áite 'n-ar fág rí an fiolla agus an cárbat. Bailigdar leó amach a' bruit na rlóg, agus tugadar aghaid riar go Cúige Conacht, cun na h-áite 'n-a raib máthair an cailin 'n-a cómnuige.

Ire cúir go ndúbradh le Nuala a ceann do coimeád rolaighe 'ná ro. Do tuig Béibionn go raib Maolmórda tar éir breithe gheallamaint d' fear éigin ach dul i n-aice an Árdrígh ra gluaireacht agus rleag do fád ann, nó é cur cun báir ar cuma éigin mar rin. Bí eagal uirri, dá mb' ar an gcuma ran a béad an rgéal, go mb' féidir go n-aitneóc' an fealltóir Nuala agus anran go bragad Sitric amach an rgéal go léir, agus go marbóc' ré í féin. Nior fág rí ar a cumar Nuala do marbugad, pé ruo a tuitfead amach, mar dúbairt rí léi dul riar abaile. Coimeád Nuala a

ceann folaiġte agus níor aitin aoinne í. Níor aitin Niam féin í, bíod go raib aithne maith thiar ra baile aici uiṁci féin agus ar a máthair.

Um thráthnóna an lae a d'imtiġ Nuala ó ríġtheiġlaċ Sitric agus an capal agus an cárbat agus an borca fiona aici, do tháinig gur airiġ duine eile de mnáib coimdeaċta Déibionn caint ioir an dá ríġ, ioir Sitric agus Maolmórda.

"Ná biod ceirt ort, a ríġ," arra Maolmórda. "Déanfaid Miceál Ruad an beart. Tá ré i ngnáth-theiġlaċ an Árdrígh anoir le ceithre bliana, agus tá árd iontaoib ag Brian ar. Tá iontaoib acu go léir ar. Ir doíċ le Murċad ná fuil fear eile ra ríġtheiġlaċ cóm díleas leis. Gormflaith a thug aithne dom air. Ir cuma leis cé 'cu curfar cun báis é nó ná curfar nuair a beid an gníom déanta, mar tá gealltá againn dó go mbeid fearann faor go deó agá mnaoi agus agá fliocht má éuireann ré Brian ar an ríġ uainn. Dá mbéad Brian ar an ríġ béad gaċ aon rud ar ár dtoil againn."

D'imtiġ an Dean coimdeaċta agus d'inis rí do Déibionn an caint a d'airiġ rí. D'imtiġ Déibionn agus comáin rí ar riúbal gialla tuiair i lár na h-oíde agus leitir eile aige le tabairt do Niam. D' aimriġ ré capal maith. Bí aithne ar na boíthriḃ agus ar na cómnaiḃ aige. Do fhoir ré an áit 'n-a raib buidean Thaidg Móir ui Cealla. Thug ré an leitir do Chaoilte, mar adúbrad, agus thug Caoilte do Niam í, agus cuir Niam as thiall ar Murċad í. Do léiġ Murċad í. D'feuċ ré 'n-a timpal. D'feuċ ré ar an ngárda a cuir ré, inde roimir rin, ó deid i n-aice Bhrian. Bí aithne maith aige ar Miceál Ruad. Ní raib Miceál Ruad le feirsint i n-aon ball. Nuair a deinead an t-athruġad inde roimir rin do cuiġ Miceál i n' aigne go raib rséide as duine éigin air. D'euluiġ ré ra n-oíde ar an áit.

Cóṁ luaċ agus fuair Murċaḋ imċiġte é do rgaoil ré an focal ameargs na bfear, breiċ air agus é caḃairt car n-air. Nior b' fada gur cuġaḋ car n-air é. Bí an iomaḋ aiċne air. Do cuġaḋ i láṫair Murċaḋ é.

" Ré duine caḃarfaḋ cúl le caṫ," arra Murċaḋ leir, " nior ṁeasar gur cura déanfaḋ é! Searaiṁ anran aṫ' ineaḋ, agus ná fág an áit airir."

Ceap Miceál nuair a cuġaḋ car n-air é go gcroċfaí é. Bí fior aige go raiḃ an ċroċ cuillte aige. Nuair nár deineaḋ aċ a ráḋ leir dul agus fearaṁ i n' ineaḋ féin bí iongnaḋ air. Nior ċuġ ré fé ndeara an baġairt a deir Murċaḋ ar na fearaiḃ eile.

Dá gcroċtí é b'féidir go raġaḋ an rséal ó béal go béal agus go rroirfeaḋ ré rís Locḷannaċ Áṫa Cliaṫ, agus nár b'fearr-de Béibionn ran. Dá bréaḋaḋ ré imċeaċt rlán go h-Áṫ Cliaṫ nuair a d'euluiġ ré ċiocfaḋ an dioḃáil céadna ar, b'féidir.

Searaiṁ ré i n' ineaḋ féin ameargs na bfear an lá ran ———aċ ni feaċaṫar 'n-a diaiġ ran é beó 'ná maiḃ.

---

caibidil VI.

éigean ar rígeaċt na bflaṫas.

Nuair a bíoḋ Caoilte i n-Alḃain ag breiṫniuġaḋ an nirt a bí ag Locḷannaiġ i n-Inrib Orc agus inr na h-oileánaiḃ eile ann, ir i dteiġlaċ Dómnaill ṁic Éiṁin, i Máġ Seirrġinn, a ċaiṫeaḋ ré an ċuid ba ṁó de'n aimrir. Cuġaḋ ré, ra ċaint a bíoḋ eaṫarra, cuairirg cruinn do Dómnall

ar an gcuma n-a raib gac aon duo ag dul cun cinn i n-Eirinn. Bioð Ðómnall coitcianta 'ga ceirtiú' i otaob Briain agus i otaoð Murcað agus i otaoð Ðái gCais go léir.

Tugað Caoilte cuid ð'á aimrir, leis, i brocair Muireadaig, Mórṁaor Leaṁna, agus caiteað ré na tuairisi céadna taðairt ðó ran ar an gcuma 'n-ar fearaiṁ cómacht Briain, agus ar gac ðócar a bi go bréadrað ré fearaṁ i n-agaið na mór-cómacht a bi ag cruinniú' ar gac áiro 'n-a coinniu.

Bi ana báig ag an mbeirt rin le Brian agus le Gaeðlaiu. Níor b'iongnað báig a beit ag Ðómnall le Brian, mar ó Oiliolla Olum do fiolraiu an beirt. Ó Gaeðlaiu a fiolraiu Muireadac leis. D'á éagmuis rin, níor b' aon iongnað ðúil mór a beit ag an mbeirt go mbuaðrað Brian ra mór-cat a bi ag teact, mar ðá mb' ag na geintiu a béað an buað do cuirfiðir deise leis an gCreideaṁ a múin Colum Cille do Gaeðlaiu agus do Cruitneacaiu Alban, agus níor mirte deiṁin a déanaṁ dé go ndéanfaiðir Gaeðil Alban do ðírgiugað.

Bioð Caoilte 'ga innrint do'n beirt cad é an fagar fir Brian, agus cad é an fagar fir Murcað, agus cad é an fagar fir Ðúlainn, agus Maolruanaid na Raiore, agus Tadg Mór ua Cealla.

"Agus," arra Ðómnall, "cad é an fagar an cailin seo, ingean Taidg Móir ui Cealla, go bfuilimid boðar ag gac aoinne ag molað a h-áilneacta?"

Nuair a cuireað an ceirt rin cuige do lar Caoilte go bun na gcluar. Anran do ðánuig ré cóṁ bán le caile.

D' feuc Ðómnall air agus cuig ré an rgéal go léir láitreac, ðar leis féin.

"Is ðóca," ar seisean, "gur fior an cainc a deirtear, go bfuil ri nior áilne 'ná Gormflait féin."

"Is fior, a rig," arra Caoilte. "Tá ri nior áilne 'ná

mar a bí Gormflait riam. Ní h-é an fagar céadna áilneacta atá ionta. Tá fé cóm maic agam an fséal go léir a d'innsint duit, a síg," ar feisean le Dómnall.

Anfan táinig fé i dtusaċ an fséil agus d'inis fé do Dómnall, ó tusaċ go deiġe, gaċ aon rud a bí aige le h-innsint i dtaob Miam; conus a bain a h-áilneacta a meabair faogalta dé an céad uair a conaic fé í; conus mar a bí éad ar Conn cuige mar geall uirri; conus mar adúbairt fí leis féin, agus leis an gcuid eile der na síġtib óga, go raib focair aici 'n-a h-aisne gan póraḋ i n-aon coṁ, aċ fanṁaint i bfoċair a h-aċar an fair a maisreaḋ a h-aċair, agus anfan maisreaċtaint singil ar an faogal fo go dti go leanfaḋ sí é.

Fear breag daṫaṁail uasal cumasaċ ab eaḋ Dómnall. D'éirt fé le Caoilte an fair a bí Caoilte ag caint. Cuig fé i n' aisne nár b'foláir nó gur b'uaċbárać an áilneacta a bí fa sísan óg fan. Dúbairt fé leis féin gur dóċa gur b'é cúis go ndúbairt sí go raib a h-aisne focair ar gan póraḋ mar nár taitn aoinne der na fearaib óga fan léi. Go mb' féidir da bfeiceaḋ sí an fear a taitnfeaḋ léi go n-aṫarnóċaḋ sí an focarugaḋ fan. Níor leig fé air le Caoilte go raib aon maċtnaṁ de'n tróṁ fan i n' aisne. Bí fé i mbéalaib na ndaoine go léir go raib Sitric cun a máṫar féin, Gormflait, a taḃairt le póraḋ d' Iarla Inri h-Orc. Bí tuairim ag daoine go raib sí gealsta aige do níba mó 'ná an t-Iarla fan. Gan amṁar bí Gormflait ag dul amaċ inr na bliantaib. Aċ má bí féin bí na gealsamna úd ann. Ir dóċa gur cuig Sitric go mb'féidir go rocaróċ' an cat, nuair a tiocfaḋ fé, a lán de'n trag fan gealsamna.

Cuig Dómnall i n' aisne dá bréaḋaḋ fé féin Miam a d' fágail go mbéaḋ bean aige a béaḋ níob' áilne, agus níob' fearr ar gaċ aon trag cuma, 'ná an bean fo a bí

'á gealladhaint do gach aonne ach teacht ag cabhusadh le Sitric.

Pe a domhan é. Bí Domhnall rocair ar teacht go h-Eirinn ag cabhusadh le Brian i gcoinnibh na Lochlanach, ach nuair airigh sé an molad a dein Caoilte ar ingin Tairdg Mhóir ui Cealla bí sé rocair níba daingine, naoi n-uaire níba daingine, ar teacht, agus ar an uile fear a d' féadfad sé, do tabairt leis. Do labair sé leis an Mórmhaor eile, Mórmhaor Leamhna a tugtar air fa treanacus, agus cuir sé fuar é cun a nirt go léir do chuinnigud ar an gcuma gcéadna agus teacht go h-Eirinn ag cabhusadh le Brian.

"Má buaidhtear ar Brian," ar seisean, "fa cat fo atá ag teacht, tá sé dóm mait ag Gaedlaib imteacht a' h-Albain. Dirgeófar rinn go léir. Ir fearra dúinn tuitim i gcat ag cabhusadh le Brian 'ná na Lochlanaig a teacht agus rinn a marbhadh anfo fa baile má buaidhtear ar Brian."

Do chuinnig an beirt a nesirt go léir. Táinig cúca an uile fagar fir a d' féadfad aon nío i bruirm airm do láimhreáil. Níor fan fa baile ach feanndaoine agus mná agus leanbai.

Ir fó beag o'á cuimhneam a bí ag Niam gur b' i sé ndeár an méid rin de'n congnam a táinig ag triall ar Brian a beit dóm láidir agus bí sé. Diread mar a bí sí gan aon fhoc o'á cuimhneam aici, nuair a bí sí ag faire ar Gormflait cun gan leigint di nim a tabairt do Brian, nách leis an bfraise do coraim sí Brian ach leis an gcorg a cuir a cómluadar fógantа, agus a cuideachtanar fógantа, agus a h-anál fógantа, le hroc intinn Gormflait, a gan fios di féin agus a gan fios do Gormflait.

An fard a bí na flóigte ar an flig bí móran tairbhe ag Niam 'á déanam, a gan fios di féin, ar an gcuma ran. Bí dúil ag na fearaib go léir gach gnó déanam ar an gcuma ba dóig leó dob' fearr a taitnfead léi; agus i mbuidhib

na mbaṅ ní raiḃ aon níḋ ba mó aṫ na mnáiḃ 'ná focal molta ḋ'fáṫail uaiḋi nuair a bíoḋ sí aṫ saḃáil eataṗta aṫ feuċaint ar an sċuma 'n-a mbíoḋ a ngnó acu 'á ḋéanaṁ. Ḋeimḋíṫ go léir a ngnó níoḃ' feaṗr go móṫ, ar gaċ aon traṫar cuma, 'ná mar a ḋéanṗaiḋíṫ é ḋá mba ná béaḋ sí ann.

Aċ ḋein sí, leir, móṗán taiṁḃe agus ní h-a gan ṗior ḋi a ḋein sí é, aċ le h-iomlaine feara agus maċtnaiṁ.

Do h-innreaḋ ċeana caḋ é an ċúiṗ sur tugaḋ "Maolruanaiḋ na Ṗaiḋre" ar ríṫ Ua bṗiaċraċ Áiḋne. Sur ċuiṫ ré i n' aigne a ḃeiṫ ceangailte ar an sċíoṗtaiḋe ḃeiṫ coiṫċianta aṫ guiḋe ċun an Aṫar Síoṗuiḋe, agus ná fuil aon ċaint ir oiṗeaṁnaiġe ċun labaṗṫa leir an Aṫair Síoṗuiḋe, molaḋ a'ṗ glóiṗe leir, 'ná an ċaint a ṁúin ar Slánuiġṫeoiṗ ḋúinn.

Do labair Niaṁ anoir a'ṗ airíṗ le cuid ḋer na feaṗaiḃ. Do ṫráċt sí leó ar an sċuma 'n-a raḃḋar go léir lán ċeapaiṫe ar gan teaċt ṫar n-air ó'n sgaṫ. Ċuir sí i sċuiṁne ḋóiḃ sur ar ron an Ċneidiṁ, ċóṁ maiṫ le h-ar ron na h-Éireann, a bí an ceapaḋ ran ḋéanta acu go léir. Bí focal aici le raḋ, ó am go h-am, ar ríġ Ua bṗiaċraċ Áiḋne agus ar an sċuma 'n-a mbíoḋ an Ṗaiḋir ar riúḃal aiġe i sċóṁnuiġe. Ċuir sí 'n-a luiġe oṗṫa go raiḃ gaċ duine acu ċóṁ ceapaiṫe ar ḃár a ḋ'fáġail ra ċaṫ a bí ṗómpa agus bí Maolruanaiḋ. Ḋ'á bṗíġ rin, go raiḃ gaċ duine acu ċóṁ móṗ i ngáḋ leir an bṖaiḋir agus bí Maolruanaiḋ.

"Ir ḋóċa," ar sire, "go bṗuil oiṗeaḋ gáḋ agam féin leir agus aṫá aġ aoinne," agus ċurnuiġ sí ar an bṖaiḋir ḋó raḋ coiṫċianta.

"Má tá gáḋ aġ Niaṁ leir an bṖaiḋir," arṗa duine ḋer na feaṗaiḃ, "ir ḋeacair a raḋ ná go bṗuil gáḋ agam-ra leir!" agus ċurnuiġ ré ar an bṖaiḋir ḋo raḋ coiṫċianta. Níoṁ ḃ'faḋa go raiḃ an Ṗaiḋir ar riúḃal aġ gaċ duine ḋ'á raiḃ ar an móṁ-fluaġ.

Bí a lán ragairt ar an mór-fluag. Ní raib gnáth-teiglach riú ann gan ragairt fé leit, nó b' féidir beirt ragairt dá mbéad a lán daoine ra gnáth-teiglach. Do caibnuig na ragairt go mór leir an bPaidir do cur ar riúbal amearg na bfear, agus anran, amearg na ndaoine go léir a bí ag leanmaint na ríog. Ní baogal ná go ndúbrad an Paidir rin ó chroide, go dúrtactac. Cuig gac aonne dá mba ná béad lám Dé go láidir le Gaedlaib Éirean ra cat a bí ag teact ná béad an buad acu. D'á méid a cuigead an nid rin iread ir dúrtactaige a dúbrad an Paidir agus iread ir aoirde do gladad ar Dia, le gac ragar úrnuigte, 'gá iarraid air cabruigad le Gaedlaib agus leir an gCreideam. Do gladad ar an Slánuigteóir ó b'é do múin an Paidir dor na Criortaidib. Do gladad ar an Maigdin Muire, ó b' í Mátair an tSlánuigteóra í. Do gladad ar Micéal naomta an t-Aindaingeal, ar naom Eoin Bairte, ar Peadair agus ar Pól, ar Padraig agus ar Brigid agus ar Colum Cille, agus ar na naoim go léir, 'gá iarraid orta a nguide cur ruar cun an tSlánuigteóra agus cun an Átar Siorruide ar son na nGaedal agus ar son an Creidim, ionur go dtabarrad Dia an buad do Gaedlaib ra mór-cat a bí rómpa.

Do cuig Brian cad a bí ar riúbal agus do gaib ré a buidéar go dúrtactac le Dia, agus do neartuig a guide féin cun Dé ar son na ríog a bí 'gá leanmaint cun an cata móir, ríoigte ná fillfead aon duine acu ó'n gcat ran dá mbéad buad ag an namait, ríoigte ná fillfead duine ar an gcéad acu pé taob ar a mbéad buad.

Ní ra mór-fluag amáin a bí éigean d'á déanam ar Rigeact na bFlatar ar an gcuma ran le guide daoine. Inr na mainirtirib agus inr na h-eaglaisib, ar fuid na h-Éirean, bí ragairt agus manaig agus mná riaglata, do lo agus d'oíde, gan dia gan deoc gan codla gan ruan, ag

bpuiread a scpoiṫe as slaoṫaḋ so h-árd ar Ḋia, tré impíṫe na Maigṫine Muire agus na naoṁ go léir, gan buaḋ ar cáca a bí ag teaċt do leigint leir an namḋaid.

Ar an gcuma scéalṫna, inr gaċ aon ṗáirt d' Éirinn, go mór mór i ngaċ lin-tíġe go raiḃ duine de ṁór-fluaġ Ḃriain tagaiṫe ar, bí an t-éigean céadna 'á ḋéanaṁ ar Riġeaċt na bFlaiṫar, an t-aṫair agus an ṁáṫair agus an cuid eile de'n clainn 'ġá iarraiḋ ar Ḋia an t-é a bí amuiġ uaċa do ṫabairt raor ó'n gcaṫ agus é ṫabairt cúca ṫar n-air rlán. Bí na paidreaca agus na h-úrnuiġṫe ba ġnáṫ ar riúḃal inr gaċ tiġ, agus i n-éagmuir na n-úrnuiġṫe ba ġnáṫ bíoḋ na h-úrnuiġṫe móra ar riúḃal, Mairneaṁ Pádraig, agus Aṁra Colum Cille, agus Lúireaċ Pádraig, agus mórán úrnuiġṫe de 'n tróṁ ran i n-onóir do naoiṁ pé leiṫ, 'ġá iarraiḋ orṫa a ngluḋe cur cun Dé ar ron duine éigin pé leiṫ a bí ra ṁór-fluaġ agus an duine ṫabairt raor.

Bí gaċ fear der na fearaiḃ a bí ra ṁór-fluaġ ceapaiṫe ar gan filleaḋ o'n gcaṫ, aċ bí a ṁalairt rin d'aiġne as an muintir a bí ra baile n-a noiaiġ. Bí an ṁuintir a bí ra baile as déanaṁ a scpoiṫe díċeall 'ġá iarraiḋ ar Ḋia iad do ṫabairt aḃaile rlán.

Da beag aon treaḃċar pé leiṫ gan naoṁ de naoiṁ Éirean pé leiṫ acu. Bí Seanán as muintir gnáṫ-ṫeiġlaiġ Ḃriain. Bí Breandán as muintir Ciarraiġe. Bí Íta as muintir Uíḃ Conaill Gaḃra. Bí Déaglán as muintir na nDéire. Bí Barra as muintir Corcaiġe. Mar rin doíḃ. Agus bí na h-úrnuiġṫe as dul ruar coiṫċianta cun gaċ naoiṁ acu ran, ó'n muintir a bí pé n-a comairce, a d'iarraiḋ a n-impiḋe cun Dé, an uair rin ṫar gaċ uair d'ár ṫáinig riaṁ roimir rin.

Ioir ṁór-fluaġ as sluaireaċt cun an cáca agus gaolta 'n-a noiaiġ ra baile, ni raiḃ aċ aon-ġuṫ úrnuiġṫe as dul ruar cun Dé ó Ġaeḋlaiḃ Éirean go léir.

caibidil VII.

connla.

Bí mac ag Murċadh agus Toirdealbhach ab ainim dó. Ní raibh ré ach trí bliana d' aois nó mar sin nuair a táinig Tadhg Óg ua Ceallla agus Amhlaoibh go h-Inis Cathaig cun na rgoluigeachta d' fhagail. Timpal na h-aimrire céadna san do ruzadh an leanbh riar go rigtheigliach Maoilruanaidh na Pairne, toirg an gaol a beith ann. Ní fada a bí ré tiar sa rigtheigliach san nuair a táinig Niamh ann ar cuairdh, ó rigtheigliach a h-athar i n-Uibh Maine. Do cuir an leanbh aithe ar Niamh. Má cuir do ceangail ré ruar di. Nuair a bí rí ag dul abaile bí an leanbh ag bruiread a croídhe ag gol. D'éigean dóibh leigint dó imtheacht i n-aonfeacht léi go h-Uibh Maine. Ar san amach ir mó d'á aimrir a chaith ré i n-Uibh Maine 'ná i n-aon áit eile. Dhíodh ré ann nuair a thagadh Tadhg Óg ua Ceallla agus Amhlaoibh ar a gcuairdaibh ó Inis Cathaig ainiar ann. Táinig árd cion aige ar Amhlaoibh an céad uair a conaic ré é. Bí cion aige ar Thadhg Óg, agus bí cion aige ar Thadhg Mór, agus ar gach aoinne sa teigliach. Ach do fuair Amhlaoibh inead 'n-a croídhe ná fuair aon duine eile an uair sin, tarmuich de Niamh féin.

Conaic Niamh an nídh sin. Conaic gach aoinne é, ach níor chuir aoinne eile puinn suime ann. Ní raibh ann, dar leó, ach mian leinbh. Conaic Thadhg Óg é, agus bí athar air, mar, dar leis, táinig mian an leinbh agus an carthar a bí voir é féin agus an lochanach óg irteach le n-a céile. Chuir Niamh suim ana mhór i mian an leinbh an uair sin, ach níor leig ri uirri gur chuir. Do chuir rí an suim ann mar, dar léi, do thairbheáin an cion san a táinig ag an leanbh san ar Amhlaoibh an uair sin, nách gan adhbar a táinig an nídh eile úd 'n-a

h-aigne agus 'n-a choíde féin an uair céadna i dtaob an Aimladh céadna.

Bí san mar sin. Bíodh Niamh agus an leanb i bpocair a céile coitcianta. Ní raib aon teóra leis an leanb san cun ceirtiúcáin, agus Niamh a caitead na ceirteana go léir a fheagairt dó. Bíodh ceirteana aige le cur cúichi i dtaob an uile fagar nío; an fréir; an talamh; na cnuic; na h-aibhní; an gluan; an gealach; an duine; an bár; an raogal eile; gach aon nuo ar a bréadadh ré cuimneamh. Bí an ciall agus an breitheamhantas go h-áluinn aici-sin agus, gan a leigint uirri go raib rí 'gá déanamh, cuir sí irtheach i n-aigne an leinb sin eólur ar an gCheitheamh cóm cruinn agus cóm h-iomlán agus cóm fóillionta agus a d'féadfadh Colla féin a déanamh. Ní déarfainn ná gur dein sí an gnó nib' fearr 'ná mar féadfadh Colla é déanamh. Mar gheall ar an gcion a bí ag an leanb uirri, agus aici air, do tugadh an t-eólur agus do glacadh an t-eólur ar cuma nár b' féidir é tabairt ná é glacadh dá mb' é Colla, nó duine mar é, a béadh i n-ineadh Niamh.

Nuair a bíodh na ceirteana a baineadh leis na neitib a tagadh fé n-a fúilib féidtigthe dó d'iompuigeadh an leanb ar na ceirteanaib a tagadh or cómair a aigne, agus anfan ar na ceirteanaib a bain le h-Éirinn agus le pigtib Éireann, agus le naoim na h-Éireann, le teacht an Cheitheim go h-Éirinn agus le dílse na nGaedal do'n Cheitheamh. Anfan, do ceirtigeadh ré í ar teacht na Loclanach agus ar an léirsgrios teine agus fola a deinidir i gcómnuige nuair a tagaidir, agus d'innread rí dó gach aon nuo ré mar a bíodh le h-innrint. Ní baogal ná gur minig rí dó go roiléir na gniomarta móra a dein a sean-athair ar na Loclanaig i gcaitheamh a raogail, agus na gniomarta a dein a athair féin, Murchadh, oirtha, agus dirtárach a athar.

Leanb mór ab eadh é d'á aois. Nuair a bí ré cúig bliana

d' aoir dí ré cómh mór le leanb a déad readt nó h-oct de bliadain. Dí an dúcar garb ann agus tug ré leis an dúcar. Nior b'fada go raib ré ag dreic ruar ar deic cómh h-árd, geall leis, le Niamh féin. Cíod na daoine i n-aonfeacht iad ag gluaiseacht ar fuid na mbánta agus an ceirtiúcán ar riúbal.

Nuair a cíod na daoine mar rin iad do cuimnigdír ar "Eachra Dairdg mic Céin," agus ar "Connla Ruad," mac Cuinn Céadcathaig, agus ar an mnaoi do rug léi Connla. Dí 'fior ag gach aoinne gur b' óigbean ana naomhta, ana díadha, Niamh, agus dí 'fior acu go raib Toirdealbach óg lán de naomhtacht agus de Chreideamh agus de gach aon trasgar gile deag-chéile aigne, mar geall ar an oileamhaint aigne a dí aige d'á fágail ó Niamh.

Nior b'fada gur tug na daoine "Connla" mar ainim ceana air. Nior tugadar "Connla Ruad" air, mar ní ruad a dí ré ac donn. Nuair a dí "Connla" ag gach aoinne air ir "Connla" a díod ag Niamh air.

Nuair a cáinig an rséalácair go h-Uíb Máine go raib Amhlaoib ag glacad an Chreidimh dí ácar ana mór ar Connla. Dí oiread ácair air agus dí ar Niamh.

"A Niamh," ar reirean léi, "an bruil 'fior agat cad a déanfainn-re dá mbéinn am' Árdrígh?"

"Ní feadar, a Connla," ar rire. "Ir dóca gur ruid éigin fóganta a déanfá."

"Cuirfinn feucaint ar na Locklanaig go léir," ar reirean, "an Chreideamh do glacad."

"Ac, a Connla," ar rire, "ní déad aon caindte ra gnióm ran."

"Cad 'n-a caod, a Niamh?" ar reirean.

"Ní féidir Chreideamh a glacad," ar rire, "ac le raor toil. Ní Chreideamh i n-aon cor é muna nglactar é le raor toil."

"Tuigim," ar Peirean. "D'fearfad duine a rád 'Cheirim,' 'n-a caint, agus gur, 'Ni cheirim,' a béad irtig 'n-a choíde."

"Go dtead," arra Miam.

"Má 'read," arra Connla, "cuirfinn an Cheirdeam d'á múinead dóib, agus anran, nuair a béad an t-eólur acu do glacfaidís an Cheirdeam le raor toil."

"Ni déanfad an t-eólur fein an gnó, a Connla," arra Miam, "gan fuo eile i dteannta an eólais."

"Cad é an fuo eile béad uata, a Miam?" arra Connla. "Ar nóin nuair a béad eólur ar an bfirinne ag duine ni fearfad ré gan an firinne cheirdeamaint."

"D'fearfad duine cur i gcoinnib an Cheirim, a Connla," arra Miam, "pé eólur a múinfi dó ar na firinnib, muna bfagad ré congnam agus rolur ó Spirta Dé."

"Ó, tuigim," arra Connla, "agus tugan Dia a Spirta do'n t-é a deinean a dícheal ó n-a thaob fein."

"Tugan," arra Miam, "agus tugan ré a Spirta do'n duine rin cun an dícil rin a déanam."

"Molad go deó le Dia!" arra Connla.

Táinig an tuairisg go raib Amlaoib cun beit n-a fagart. Anran iread bí an obair ag Miam cun gan a leigint uirri le Connla go raib an dá mactnam úd or cómair a h-aigne agus é ag teip uirri iad do tabairt d'á céile. Dein fí an beart, amtac, mait go leor. Bí Connla nó óg. Ac d'áóige a bí ré do cuaid 'n-a luige ar a aigne nár taitn an fgéal nó mait le Miam. Nior féad ré dul a tuille.

Nuair a táinig an fgéal uatbárac ná raib aon tuairisg ar Amlaoib bí iongnad agus allfacht i gceart ar Connla. Conaic ré an buairt go léir ar Tadg Óg ua Cealla. Bí uaigneas agus buairt a dótin air fein. Conaic ré go raib buairt ar Miam, ac nior mear ré gur b'í an buairt ceart í. Do lean ré ar fead tamail ag cur ceirteana cúici 'n-a

daoi, 'sá fiafraighe a' raibh aon duairgis air; cad ba dóigh léi a bí imtighte air; a' raibh aon trúil go dtiocfad ré dar n-air; cé r' b' iad a muintir; agus a lán ceisteana de'n tsórd san. Ní raibh aon eólus aici le tabairt dó go dtí go bruair Caoilte gach aon rud amach i dtaob Amhlaoibh. Ansan féin do coimeádad an sgéal ó Connla go dtí go raibh an Árdrighan, Gormflait, imtighte agus na slóighte ar na bóithribh ag dul go h-áit an coinne cun an cata mór do throid i gcoinnibh na Lochlanach.

Nuair a bí an t-ollamhuighad cun gluairte d'á déanamh i righteighlach Bhriain i gCeann Cora do mearad Connla d'fágailt tíor i n-Inis Cataig fé láimh Coilla. Ní fanfad se ann.

"Táim cúig bliana déag," ar seisean. "Ní raibh m' adair ach cúig bliana déag nuair a mairbh fé Maolmuaidh i mBealach Leacta. Ní raibh mo sean-adair ach cúig bliana déag nuair a tóg fé claidheamh i gcoinnibh na Lochlanach. Tá sé cómh ceart agam-sa claidheamh a tógaint agus mé i n-aoir mo cúig mbliadhan ndéag agus bí sé agam' adair agus agam' sean-adair."

D'éigean a rúig féin a tabairt dó, agus do tugad. Bí adar ar Bhrian agus ar Murchad nuair a fuaradar é cómh ceapaithe ar dul sa cat. Bí rud eile, leis, sa sgéal. Bíodh ná raibh Connla ach na cúig bliana déag, ba deas ná go raibh sé cómh h-árd le n' adair agus bí an gaisgeacht agus an neart ins na géagaibh aige mar a bí aga adair. An Lochlanach a tiocfad 'n-a coinnibh sa cat níor b' foláir do beit láidir go maith nó déad Connla maith a dóibh dó.

Nuair a bí an méid sin rocair agus an mór-sluag ar an rúig, do labair Connla le Niamh.

"A Niamh," ar seisean, "tá ceirt agam le cur cúgat, agus caithfidh tu labairt agus an ceirt do fhreagairt dom.'

"Deanfad gan amhar, a Connla." ar sise, "má féadaim é."

" ꝑéaꝺꝛaiꝛ," aꝛ ꝛeiꝛean. " An t-eóluꝛ atá uaim tá ꝛé aꝛaṫ-ꝛa. Tá an t-eóluꝛ céaꝺna aꝛ Taꝺꝛ Óꝛ. Aꝛ ꝑeaꝺ tamail taꝛ éiꝛ Aṁlaoiḃ a ḃ'imṫeaċt ḃí ana ḃuaiꝛṫ aꝛ Taꝺꝛ, ḃíꝛeaċ maꝛ a ḃí oꝛṁ ꝑéin, aꝛuꝛ maꝛ iꝛ ḋóiċ liom a ḃí oꝛṫ-ꝛa. Le ḋéanaiġe, má ṫꝛáċtan aoinne aꝛ Aṁlaoiḃ i láṫaiꝛ Taiꝺꝛ ḋuḃan ꝛnúiꝛ Taiꝺꝛ. Tá ꝑuaṫ ꝑioċṁaꝛ aiġe ḃ' Aṁlaoiḃ. Sinī mo ċeiꝛṫ, a Niaṁ. Cá ḃꝛuil Aṁlaoiḃ? An ḃꝛuil ꝛé beó? Ꝑé 'cu beó nó maꝛḃ ḃó, imiꝛ ḋom caḋ a ḋein ꝛé aꝛ Taꝺꝛ?"

D'éiġean ꝺi teaċt i ꝺtuꝛaċ an ꝛġéil aġuꝛ é ġo léiꝛ a ḃ'innꝛint ḃó, ó ṫuꝛaċ ġo ḋeiꝛe.

D'éiꝛt Connla le Niaṁ an ꝑaiḋ a ḃí ꝛ᷎ aġ innꝛint an ꝛġéil aġuꝛ é 'n-a ꝺuiḋe le n-a h-aiꝛ ꝛa ċáꝛḃaṫ, aġuꝛ iaḋ ꝑéin aġuꝛ an ṫꝛluaġ aġ ġluaiꝛeaċt ġo ꝛéiḋ. D'imiꝛ ꝛí ḃó i ꝺtaoḃ na cailíꝛe; i ꝺtaoḃ na h-eoċꝛaċ; i ꝺtaoḃ an ꝑúicín a cuiꝛeaḃ aꝛ Caoilte ṫall i ġCaṫaiꝛ na Deiꝛḃe; i ꝺtaoḃ na leiṫiꝛe a ṫuġaḃ ḃó nuaiꝛ a ḃí ꝛé aꝛ an loinġ aġ teaċt anall ġo Coꝛcaiġ; aġuꝛ i ꝺtaoḃ conuꝛ maꝛ a ḋeineaḋaꝛ amaċ ġuꝛ ḃ' aon Aṁlaoiḃ aṁáin an ḋá Aṁlaoiḃ aġuꝛ ġuꝛ ċun caoi a ḃ' ꝑáġail aꝛ an ġcailíꝛ a ġuiḃ ḋo leiġ ꝛé aiꝛ an Cꝛeiḋeaṁ a ġlaċaḃ aġuꝛ na mion-Ūiṁḋ ḋo ġlaċaḃ. D'éiꝛt Connla leiꝛ an ꝛġéal ġo léiꝛ ġan ꝑocal ḋo labaiꝛṫ. Bí ionġnaḋ aꝛ Niaṁ a ꝑáḃ ġo ꝑaiḃ ꝛé cóṁ ciúin. Bí a ċúiꝛ ꝑéin aiġe leiꝛ.

Nuaiꝛ a ċonaic ꝛé Aṁlaoiḃ aġ teaċt aꝛ ꝺtúiꝛ ġo Ceann Coꝛa aġuꝛ ġo h-Uíḃ Máine aġuꝛ nuaiꝛ a ḃíoḃ an ꝑinne aꝛ ꝛiūḃal, ḃa ċuiṁin leiꝛ ġuꝛ aiṁiġ ꝛé an ꝑocal: " Náċ áluinn an láṁa a ḋéanꝑaiḋíꝛ!" Nioꝛ ṫaiṫn an ꝑocal an uaiꝛ ꝛin leiꝛ, ꝺ'á óiġe a ḃí ꝛé. Ḃa leiꝛ ꝑéin Niaṁ, ḃaꝛ leiꝛ, aġuꝛ nioꝛ ċeaꝛṫuiġ uaiḋ aon éileaṁ a ḃeiṫ aġ Aṁlaoiḃ ná aġ aoinne eile uiṁi. Bí cion an uaiꝛ ꝛin aiġe aꝛ Aṁlaoiḃ, maꝛ a ḃí aġ ġaċ aoinne, aċ má ḃí ꝑéin nioꝛ ṫaiṫn an ꝑocal úḋ leiꝛ..

An ṗaid a bí rí aṡ innrint an rṡéil dó bí ré aṡ cuimneaṁ ar an bṗocal úd aṡur bí uabar aṡur boċtaineaċt aṡur ṗearṡ aṡur diombáṡ aṡur buile reirḃin 'n-a ċroíḋe, a ráḋ ṡur labṙaḋ an ċaint rin riaṁ aṡur ṡur cuireaḋ i n-aice 'ċéile ra ċaint Mhaṁ aṡur a leiṫéid de ṙoṙaire fill aṡur éiṫiṡ aṡur díṫċeirdiṁ.

Nuair a bí cúṙṙaí na cailíre innrte aici dó d'inir rí dó ṡnóṫaí Ṡoirṁṙlaiṫ aṡur conur mar a bí rí ṙéin i ṡCeann Coṙa ċóṁ ṙaḋa aṡur i aṡ ṙaire le h-eaṡla ṡo dtaḃarṙaḋ Ṡoirṁṙlaiṫ niṁ do'n Áṫṙiṁ.

Níor ḃain rí aon ṙocal cainte ar ṡo dtí ṡur inir rí obair lonáin dó. Anṙan do ṡáir ré a ḋóṫin, aṡur nuair a bí an rṡéal ṡo léir innrte dó do rṡeapṫaḋ ré ar ṡáiṁ, ar a maċtnaṁ, nuair a ċuimniṡeaḋ ré ar an ṡcleaṙ a ḋéin lonán.

Aċ do laṙaḋ an ṙearṡ airír, ar buile, ṡaċ aon uair a ċuimniṡeaḋ ré ar an bṙocal úd, "Náċ áluinn an lánṁa a ḋéanṙaidir!" Aṡur a ṙior aiṡe ná raiḃ aṡ Aṁlaoiḃ 'á ḋéanaṁ i ṡcaiṫeaṁ na h-aimrire ṡo léir aċ ṙeall!

Bí an doiṁneaṙ ann, ó n-a ṙean-aċair, aṡur níor ċuṡ Mhaṁ ré ndeaṙa i n-aon ċor ṡo raiḃ a leiṫéid d' ṙearṡ air. Aċ bí.

CAIBIDIL VIII.

Ṡeallta do Ḃeirt.

An uair úd do ṙiṫ an cailín irteaċ mar a raiḃ Siṫric aṡur Maolmóṙda aṡur Aṁlaoiḃ aṡur Ṡoirṁṙlaiṫ aṡ caint, aṡur aṫṫḃairt rí ṡo raiḃ an cuan lán de loinṡeaṙ, do ṙiṫ, mar a ṫúḃraḋ, an ceaṫraṁ amaċ ṡo ḃṙeicriḋir na loinṡeaṙ.

Conacadar iad ac ni raib oiread acu ann agus mearadar ba ceart a beit ann. Ni raib ann ac loingear Sigurd o Inrib Orc. O' aitin Sitric iad.

"Ir ceart duinn dul amach cun cainte leir an lanla," arra Gormflait.

"Ir fior ran, a mathair," arra Sitric, "ac ni mor dom nid aiurgte a d' innrint duit-re ar tus."

"Cad é an nid é?" ar rire.

"Nid a bainfid gairle arat," ar reirean, agus do rad ré.

"Sgaoil cúgainn é!" ar rire. "Ma bainean ré gairle arainn ni mirte duit é rgaoilead cúgainn. Cad é an gneim ata agat air?"

"Geallar nid do'n lanla ro. Ni tiocfad ré liom go dti gur tugar an gealltamaint do." Do rad ré air. (Di Maolmordha laithreach.)

"Ocón!" ar rire, "ir agat ata an gneim air. Cad a gealltair do?"

D'iompuig ré uirti agus d' feuch ré uirti.

"Geallar tura do!" ar reirean.

"Ir mait a deimir é," ar rire, "rud a gealltamaint do ná raib ar do cumar a tabairt do. Ni doid liom, amtach, gur mait a dein reirean é agus an gealltamaint rin do glacad uait."

"Do glac ré an gealltamaint agus do tainig ré. Murra mbéad gur tugar an gealltamaint do ni tiocfad ré. Dar leir, agus dar leo go léir, ni'l bean eile ra doman com breag leat-ra."

"Agus conur a beid an rgéal agat ar ball má didltuigim-re do'n gealltamaint do comlionad?"

"Di ran ra margad. Geallar go bragad ré tu le m' lán toil-re. Di fior aige go mait ná féadfad ré tu d'fágail i gcoinnid do toile féin. Mar a deirir, ir ceart dul amach agus labairt leir, agus fáilte cur roimir agus

roime n-a muintir, roimir na daoine a táinig i n-aonfeacht leir. Ná leig ort leir, a mátair, go bfuil fior agat gur geallar dó go bfagad ré tu, ac bí cóm réim cóm cneardа leir agur a d' féadfair a beit. Fear láidir tréan cutaig iread é, agur má geibean ré tusa réim gealgáirideac leir ir troime-de a beid a buille ar fearaib Éirean nuair a tiocfaid an cat."

"Tá go mait, a mic ó," ar rise. "Teánam agur feicimir é, agur feicead ré rinn."

Do gluair an ceadran fior cun an calait. Ag gabáil fior an uair rin dóib iread conacadar an cailin agur an borca fiona aici agur í ag dul riar go Sórd. Nior cuireadar aon truim inti. Cuirfidir ruim inti dá mbéad fior acu go raib an dá leitir úd irtig 'n-a bfollac aici. Ni raib aon dioc d'á fior acu, agur comáineadar leó gan aon truim a cur inti.

Cuadar irteac ra bád, bád an rig. Bí fir an rig ann i gcómnuige agur iad ollam ar an mbád do gleuradh, fé feóltaib dá mbéad gaot ann, nó fé bataib raima dá mba ná béad gaot ann. Bád breag mór ónnáideac ab ead é, agur bí gac aon cóir d'á uairleact agur d'á daoine ar bórd air, mar ba ceart a beit ar bád an rig. Pé áit 'na bfeicti ar an gcuan é do h-aitnigti é mar geall ar glaine agur ar uairleact a datana.

Bí gaot ann an lá ran agur do cuireadh ruar na feólta. Do gluair an bád an cuan amac, i otreó na h-áite 'n-a raib na loingear iarracta. D' aitin Sitric long an larla. Do cugad agaid ar an loing rin. Do tagad 'n-a haice. Cóm luat agur bíodar i n-aice na loinge d'aitin an t-larla Sitric. Do cuireadh an dréimire fior láitreac idir an long agur an bád agur cuaid an ceadran ar bórd na loinge. Cuir an t-larla na milte fáilte roimir an rig, rig Loclanac Áta Cliat agur roim Gormflait. Ni raib aitne roimir rin

aiꝛe aꝛ Maolmóꝛda aċ do cuiꝛeaḋ aiṫne acu aꝛ a ċéile. Ḃí ꝛean aiṫne aiꝛe aꝛ Amlaoiḃ. Ṫéiḋeaḋ Amlaoiḃ ótuaiḋ go minic go h-Ínniḃ Oꝛc aꝛ ḃꝛeiṫ teaċtaiꝛeaċtaí aꝛ tꝛiall aꝛ an lanla ó Ṡitꝛic, aꝛuꝛ aꝛ taḃaiꝛt eólaiꝛ dó aꝛ an ꝛeuma 'n-a mbíoḋ ꝛaċ níḋ aꝛ ḋul ċun cinn i n-Éiꝛinn. Ḃí Amlaoiḃ taꝛ éiꝛ a ḃ'innꝛint do'n lanla, aꝛ na cuaꝛdaiḃ ꝛin, conuꝛ maꝛ a ḃí Ḃꝛian ana aoꝛta aꝛuꝛ conuꝛ maꝛ a ḃí gnó aꝛ ꝛiúḃal a ċuiꝛꝛeaḋ Ḃꝛian aꝛ an ꝛlíġ, diꝛeaċ um an ḋtaca 'n-a mbéaḋ cómaċt Loċlan ollam aꝛ ċeaċt go h-Éiꝛinn ċun an ġnímh a ḋéanamh. Ní baoġal, ámṫaċ, ġuꝛ ċuġ Amlaoiḃ aon eólaiꝛ do'n lanla aꝛ cia a bí ċun an ġnóṫa ḋéanamh do Ḃꝛian nuaiꝛ a ṫiocꝛaḋ an t-am. D'á bꝛíġ ꝛin ba ḃeaġ ná ġuꝛ b' í céaḋ ċeiꝛt a ċuiꝛ an t-lanla ċúca 'ná conuꝛ a bí Ḃꝛian.

"Tá ꝛé cómh maiṫ, a ꝛíġ," aꝛꝛa Maolmóꝛda, "aġuꝛ iꝛ ꝛéiḋiꝛ o'ꝛeaꝛ a ḃeiṫ ꝛa n-aoiꝛ atá aiꝛe, aċ ní ꝛeaḋꝛamaiꝛ caḋ é an neómat a ġeóḃmíꝛ táꝛġ a ḃáiꝛ."

"An amlaiḋ atá aon ḃꝛeóiteaċt aiꝛ, a ꝛíġ?" aꝛꝛa'n t-lanla.

"Ní h-amlaiḋ, a ꝛíġ," aꝛꝛa Maolmóꝛda. "Iꝛ amlaiḋ atá ḋuine cuiṫa aġam-ꝛa aġ taḃaiꝛt aiꝛeaċaiꝛ dó, ḋuine o'á muintiꝛ ꝛéin, ḋuine ḋe'n ḃuiḋin a ḃíon 'n-a ꝛeaꝛam i n' aice coiṫċianta, ḋuine o'á ḃuiḋin ċoꝛanta. Cuꝛꝛaꝛ ꝛleaġ 'n-a ċꝛoíḋe nuaiꝛ iꝛ lúġa a ḃeiḋ coinne aiꝛe leiꝛ. Anꝛan ní ḃeiḋ 'n-a móꝛ-ꝛluaġ aċ móꝛ-ꝛluaġ gan ċeann: Tuiṫꝛiḋ a cómaċt aꝛ a céile. Ḃeiḋ Éiꝛe aġainn ꝛéin, aġuꝛ beiḋ Ṡitꝛic i n' Áꝛḋꝛíġ aꝛ Éiꝛinn."

D'ꝛeuċ an t-lanla aꝛ Ṡitꝛic, cómh maiṫ le n-a ꝛáḋ, "An é ꝛin a ġeallaiꝛ-ꝛe ḋómh-ꝛa?" Do labaiꝛ ꝛé:—

"Do ꝛéiꝛ maꝛ a ċuiġim-ꝛe an ꝛġéal," aꝛ ꝛeiꝛean, "dá n-imtiġeaḋ aon níḋ aꝛ Ḃꝛian anoiꝛ ḃéaḋ Éiꝛe aġ an Áꝛḋꝛíġain, aġuꝛ aġ an ḃꝛeaꝛ a ꝛóꝛꝛaḋ í."

Do ꝛneaḃ aiġne Ġoꝛmflaiṫ nuaiꝛ aiꝛiġ ꝛí an ꝛocal ꝛan.

"Ó," ar rire, 'n-a h-aisne, "ní mire a déad uait ac an Áthríseact! 'Mo ghrád tu agus fuid agat.'"

Ní raib focal a' h-aoinne ar feadh tamaill. Do labair Amhlaoib agus é ag gáirí.

"Gan dabht!" ar reirean. "Dá n-imtiseadh aon nuid ar Áthrís éirean ir as an Áthrísain a déad an Áthríseact, agus as an t-é go dtabharfad rí dó an Áthríseact. Marbuismir Brian ar dtúir agus anran beid fior againn cad a déanfaid an Áthrísan."

"Ir fior," arra'n t-lartla. "Marbuismir Brian ar dtúir. Ní'l bris ná éireact le caint go dtí go mbeid ran déanta ar dtúir. An fear ran a cuimir-re ag tabairt aire do Brian," ar reirean le Maolmórda, "má deinean ré a ghnó go mait, agus go luat, beid caoi ag an Áthrísan ar a taob féin de'n ghnó déanam. Anran iread beid éireact le caint. Go dtí ran ná deinteap a cuille cainte."

"Dar ro 'r rúd!" arra Gormflait 'n-a h-aisne féin, "ac má bion Áthríseact agam-ra le tabairt d' aoinne ni baosal gur duit-re tabarfad í, a beitis allta! Ó! ir mór idir tu agus Brian, d'á olcar é! Agus ir mór idir tu agus Bruadar!"

"Dara na teangan go mbainteap amac ar do béal, a breallain!" arra Sitric, i n' aisne féin, le Maolmórda.

"Da mait linn na fir a tugair leat a d'feirgint, a rís," arra Amhlaoib leir an lartla.

Do rug an t-lartla leir iad ó loing go loing agus tairbeain ré a fluag dóib. Ni ró fuaimnearac an aisne a bí ag aoinne de'n ceathar tar éir an méid úd cainte, agus ni fuaimneap ar fad a cuir an nadairc a tairbeánad dóib orta. Conacadar fir móra láidire agus airm maite gearra 'n-a lámaib acu, agus a deabram orta go nabdar ábalta ar úrdid a déanam go neam-eaglac agus go crótha der na h-airm. Cuir ran rárum aisne ar an gceathar. Ac do

conacadar, i n-éagmuir na bpeap, rloigirg ban agur leanb agur gan iontа, nác mór, ac daoine piaine. Ir ceart a d'admáil go dtáinig uabar agur doctaineact ar an uile duine de'n ceathar nuair a tuigeadar n-a n-aigne cad é an cor a béad ar éirinn agur ar Gaedlaib éireann nuair a leigfi an trloigirg rin irteac orta agur an buad acu. Ac má bi uabar agur doctaineacc orta do bruigdar fúta é. Coimeadadar irtig é. Nior deineadar oiread agur a d'admáil d'á céile 'n-a gcaint gur mothuigdar irtig é. Sin mar a bion i gcómnuige ag an t-é a deinean an rnoc gniom. Cun rárain aigne tabairt dó rein ireadh déinean ré an rnoc gniom, agur ar ball ire nuo a tagan ar dó 'ná mi-rárain aigne, agur reirbdean aigne, agur buaireamh aigne, agur cancar agur tré céile aigne. Anran bion an tré céile aigne lairtig aige agur an gealgáire larmuic aige, agur ir mór an truag é.

Táinig an ceathar abaile go rigtheiglac Sitric agur deineadar an ceann ab fearr de'n gnó, cóm mait agur d'féadadar é, 'n-a gcaint. Moladar an t-larla mar geall ar a méid agur ar a neart. Dar leo, ni raib aon fear ar theiglac Bhrain a d' féadrad rearam 'n-a láthair agur é thoid. Moladar na rin a bi aige, agur na h-airm a bi acu. Ni dúbradar puinn i dtaob na mban agur na leanb. Nior mait le Gormflait cuimneam orta i n-aon cor, bíodar cóm gnána cóm ralac cóm riain.

D'imtig Maolmórda. Bi a flóigte rein ag teact irteac ó árdaib Cúige Laigean. Nior mór dó dul agur feucaint cúca.

Nuair a bi ré imtigte do labair Sitric.

" Gneadad cuige," ar reirean, " ba dóbair dó an donur a déanam orainn! Mura mbéad Amlaoib bi an donur déanta aige. Nác uacbárac an rgéal ná féadrad ré a béal a d' orgailt gan toirmeargs éigin a déanam! Mura

mbéaδ a ċapamlaċt a labair Amlaoiδ do δéanrad ré an donar."

"Tá 'fior ag an dtalamh," arra Amlaoiδ, "gur meadar go mbéaδ an rgéal go léir rgaoilte amaċ aige rar a mbéaδ uain agam ar labairt!"

"Ni feicim cad é an dioδáil a béaδ déanta dá dtigead leir an rgéal go léir do rgaoileaδ amaċ," arra Gormflaiṫ.

"Ni beiδfeá mar rin, a mháṫair," arra Sitric, "dá mbéaδ fior an rgéil go léir agat. Dá mbéaδ an ċuid eile de'n rgéal agat ċifeá go h-áluinn cad é an dioδáil a déanrad ré agur cad é an dioδáil ba δóbair dó a déanam."

"Aililiú!" ar rire. "Inir-re dom an ċuid eile de'n rgéal, a Amlaoiδ, nuair ná neórrad ré reo dom é."

"Ni'l puinn deirrigeaċta," arra Amlaoiδ, "ioir an dtaoδ atá agat agur an taoδ eile. Geall Sitric go dtaδarrad ré ċura do'n lanla. Anran, nuair a δi ré ag caint le Bruadar, geall ré δó go dtaδarrad ré ċura δó! Taoin tú geallta δóiδ araon, a mháṫair. Má geiδid riad araon amaċ é beiδ rpórt againn!"

Ċait ri i féin i gcaṫaoir agur ba δóiċ leat go dtuitfead an t-anam airti le neart gáiri. Do gáir ri, agur do gáir ri airir.

"Ó!" ar rire fé deire, "feuċ air rin! An 'mó duine eile gur geallair mé δóiδ?" (Di 'fior aici go raiδ ri gealltа do Bruadar.)

"Nior geallar tu aċ do'n beirt rin, a mháṫair," arra Sitric.

"Aċ!" ar rire, "ir olc a deinir é! Dior ag brat air go mb'féidir gur geallair mé do beirt mac rig na h-Ioruaide. Ar geallair-re d' aoinne mé?" ar rire le h-Amlaoiδ.

"Nior geallar, a mháṫair," ar reirean, "aċ ir δóċa go mbeiδ Bruadar, agur loingear rig Loċlan aige, ag teaċt

irteac ra cuan ro ar maidin amáireac. Cuadmair amac cun cainte leir an lairle, leir an bfear mór mileata meirgeac. Ni foláir duit amac cun cainte le bruadar nuair a tiocfaid ré. Dá n-airigead ré gur cuadair-re amac cun cainte leir an bfear meirgeac agus gan tu dul amac cun cainte leir féin d'féidir go dtiocfad éad air."

"Tá go maic," ar rise. "Raigmid amac cun cainte leir." Agus cuir sí sgeartad gáire eile airti.

"Seacain, a máthair," arra Sitric, "agus ná tuigead ré uait go bfuilir gealita do'n lairle."

"Ni baogal duit," ar rise. "Ir amlaid a beid ré a d' lairaid a tuirgint go bfuilim deimnigte dó féin."

CAIBIDIOL IX.

CAD A TIOCFAID AS

Nuair a táinig an maidion d' feucadar amac ar an gcuan. Bí cablac loingear a bí dá uair cóm mór le cablac an lairle tar éir teacd irteac ra cuan agus tar éir imead do glacad lairtig de cablac an lairle, gan na trágha, ar an dtaob tuaid de'n cuan. Bí a lán der na fir, a' cablac an lairle, tar éir imteacd ar na loingear agus dul i dtír, iartuaid de'n cuan, agus cábáin a cur ruar dóib féin, agus teinte do larad cun bíd a d' ollamugad agus leapacha déanam dóib féin agus tuirre na farraige cur diob. Bí na daoine a bí ra cablac mór a táinig i gcaiteam na h-oídce ag turnugad ar an rud céadna déanam. Bí na báid, agus lad lán de daoine agus d' adbar na gcábán, ag fágailt na loingear agus ag imteacd amac tré cúbar na trágha, cun an tailim tirim.

Nior beag d'uaidhar a raib de loingear ra dá cabhlach. Nuair a bí na h-ancaireadha cuirte amach acu agus iad n-a rtad, agus iad i n-aon line amháin, fan na trága, do fhoir an line ó Dheinn Éadair go h-Áit Cliath náir mór.

Do ghluair dáil Sitric amach airir ó'n gcalaith i n-aice an rígtheighlaigh, agus do ghluair ré i dtreó na loinge ar a raib Bruadar. Cuaid Gormflaith agus Sitric agus Amhlaoib ar bórd na loinge rin. Cuir Bruadar na mílte fáilte rómpa.

"Ó," ar reirean le Gormflaith, "náir ós a d'feucan tú, a Áthairgan!"

"Ní h-aon iongnadh é rin, a rígh," ar rire. "Ní h-aon iongnadh mé beith ag feucaint ós an fraid atáim ós. Ní rabhar ag reacht mbliana déag nuair a rugadh é reo," ar rire, (b'é rin Sitric) "agus ní'l ré reo puinn tar fiche bliain fór. Ní ceart reana bean a tabairt orm go dtí go mbeid mé a dadad an cuid ir lúga dé."

"Ní tabharfar reana bean ort coidche, a Áthairgan," ar reirean. "Taoin tú ag feucaint cóm h-ós an neómat ro agus bir an lá a fórair Amhlaoib. Mearar ná raib agat ad aon mac amháin le h-Amhlaoib agus go bruair Amhlaoib bár rar ar rugadh an mac ran."

"Ir iongantach an fear cun plámáir tú, a rígh," arra Amhlaoib. "Deimir tuadal ar dtúir nuair a deimir an iongnadh d'i beit ag feucaint cóm h-ós, ad do leigfir an tuadal nuair a dúbrair go mbéad rí ag feucaint ós go eó."

"Tá dearmad ort ra méid úd, a rígh," arra Gormflaith. 'Sidé an mac a rugadh tar éir báir Amhlaoib."

"Ó, cuigim," arra Bruadar. "Sidé an t-Amhlaoib Ós. Cad 'n-a taob nár innsir riam dom cé r' b'é t' adhaim, a bitheamhnaigh?" ar reirean le h-Amhlaoib.

"Le h-eagla go ndéanfainn bréag, a rígh," arra Amhlaoib

"Nác fuil an Aindriġan tar éis a rád leat ná feaca-fa m' adair riam. Conus féadfainn a d'innsint duit cé r' b' é agus ná feaca riam é?"

"Is fíor," arsa Bruadar. "Ac is cuma duit cé 'cu. Tá ġéarċúis do máthar agat, agus tá a croicean agus a blát ort."

Nior tuġ Ġormflait uain dó ar a tuille plámáis a déanamh. Nior béaġ léi a raib ráidte aige. Bí ré ag taiġde ar neiteb nár oir di é féin ná aoinne eile beit ag taiġde orta.

"Tánamair cun ġo breicfimís do neart fló, a ríġ," ar sise.

"Tá ġo mait, tá ġo mait, a Aindriġan," ar seisean.

Do ruġad ó loinġ ġo loinġ iad, agus do tairbeánad ġac aon rud dóib. Conacadar na flóiġte fear armta, agus ba bréaġ an radairc iad. Fir mórda láidire cumaraca, agus na h-airm ar áilleact acu. Do tairbeánad dóib an deic ġcéad fear n-a raib na h éidi mitil orta. Dúbairt Bruadar leis na fearaib na h-éidi do cur umpa ġo breicfead an Aindriġan iad. Do cuireadar.

"Ó!" arsa Ġormflait. "Ġeóbaid riad ran tré flóiġtib Bhiain mar a ġeobad buanaidte tré fáirc cruitneactan a béad aibiġ!"

Do ruġad iad cun na loinġe ar a raib beirt mac ríġ na h-Iorruaide, Carrol Cnút agus Anrud.

Ni feacaid an beirt rin Ġormflait riam ġo dtí ran, ac d' airiġdar teacht táirre. D' airiġdar daoine a conaic i ag tnácht ar a h-áilneact. Bí fíor acu ġur bean áluinn tar bár i. Ac nuair a conacadar i ba dóbair dóib a mbéara agus a rtuaim do cailleamaint, cuir a h-áilneact a leitéid rin d'ionġnad orta. Ni féadaidír ġan beit ag feucaint uirri, agus anran nuair feucaidír uirri ní féadaidír a fúile bogad di.

Bí an cluag ar an gcuma gcéadna. An fáid a bíod rí ag gabáil cómra ní féadaidír aon rud a déanamh ac beit ag feuchaint uirri. Dá mb' iad na mná féin iad bí an rgéal ar an gcuma gcéadna acu. Nuair a gabad rí cómra do ritidir timpal cun teacht roimpi agus radarc eile d' fágail uirri.

Cugadar a lán de'n lá ag gabáil timpal ó loing go loing. Nuair a bí an feuchaint déanta acu cánadar abaile go ríghteighlach Sitric.

"Sead!" arra Gormflait, nuair a díodar 'n-a ruide ar a ruaimnear i n-aice na teine, "tá m' aigne fárta. Ní'l aon breit ag Brian ar buachtaint ra cat ro atá le troid anoir aige. Bí an t-eagla i gcómnuighe orm roim Murchad agus roim Dál gCais, ac an deic céad úd inr na h-éidíb práir, cuirfid riad ran deire, glan, le Dál gCais. Nuair a beid deire le Dál gCais beid deire le cómacht Bhrain. Má deinean Micéal Ruad an bearr atá gealltá aige a déanamh ir amlaid ir fearr é, ac pé 'cu déanfaid nó ná déanfaid ní'l baogal orainn anoir."

"Ir maith liom mar a taitneann an mór-fluag leat, a máthair," arra Sitric. "Do ruarad a lán d'á buag. Níor b' aon gnó ró ruarad an dá cablach loingear ran, agus na milte fear ran, do tabairt anran amuich ar uirge an chuain rin cúgat! Tá obair mór déanta ag rígh Loclan agus ag rígh na h-Iorruaide agus ag an larla, d'á méid de beidigeas é. Tá obair mór déanta acu go léir. Ní deinteap obair mór de'n tród ran gan rúil le díol ar."

"Cad í an gruaim reo anoir orc?" arra Gormflait.

"Tá eagal air," arra Amlaoib, "má buaidid na rígde reo ar Brian go gcoimeádfaid riad todad an buada dóib féin."

"Buailir do méar air, a Amlaoib," arra Sitric. "Ní fearuigean ré le cóir ná le ceart ná le pérún go

dtiocfaidh na fir seo anso agus go dtroidfidh cat fuilteach duinne i gcoinnibh Bhriain, agus anfan, nuair a béadh Brian marbh, agus Murchadh, agus M'Freadhlainn Mór, agus Dál gCais go léir, go n-árdóchaidh a seólta agus go n-imtheóchaidh sois abaile, agus óthuaidh abaile, airis agus go brágfaidh Éire aszainne."

"Cad é sin agat d'á ráidh mar sin!" arsa Gormflaith. "Ná fuil slighe dóibh go léir, agus duinne 'n-a dteannta, i n-Éirinn!"

"Sinéd dirfeadh atá orm, a máthair," arsa Sitric. "Tá eagal orm ná fuil, 'slighe dóibh go léir agus duinne 'n-a dteannta, i n-Éirinn.' An focal úd aoúdhairt an t-lapla, an 'beithigheadh,' a nduúbhraidh féin, an focal úd aoúdhairt sé le righ Laighean tá sé dainghean am' chroídhe ó sin mar a béadh dealg. 'Beid an Árdrighfeadhd ag Gormflaith,' ar seisean, 'agus ag an bhfear a bhfágfaidh í.' Is dócha go bhfuil an fuid céadna isteach i n' aigne féin ag Bhuadhar. Agus tá fios ag an raoghal nách cuin na h-Árdrighfeadhd do cuir i n-áirighthe dhóm-sa, ná d'aoinne de'n bheith sin, a táinig beirt mac righ na h-Iorruaidhe anso go h-Éirinn agus loingear a n-athar acu, agus slóighte a n-athar, agus a dtir féin curtha fé chortar mhór chrom acu. Tá eagal orm go bhfuil aimhleas, agus nách aimhleas beag é, déanta againn, agus nách fios conuir a tiocfaimíd uaidh. D'fearr liom beit fé Árdrighfeadhd Bhriain, a mháthair, 'ná fé Árdrighfeadhd aoinne de'n cheathar."

"Ní mac duit-se an fear san i n-aon chor, a mháthair!" arsa Amhlaoibh. "Mac d'Amhlaoibh isead é. Deir a lán daoine liom nách mac d'Amhlaoibh mise. Mearaim go bhfuil an ceart acu. Mac duit-se isead mé. Cad is fádh duit-se, a Sitric, beit fé smachd aoinne de'n cheathar! Cuir i gcás go ndéanfaidh na buanaidhe an obair ar an gcruitheneacht aibigh, agus go mbeidh Brian agus Dál gCais 'ar slighe na

fírinne,' mar adéarfad Colla, cad a cuirfid amach? Iompó'id Bruadar agus an 'Deicheas' ar a céile agus chroithfid siad cat fuilteach feuchaint cé aige go mbeid Gormflait agus an Árdrígeacht. Iompó'id beirt mhac ríg na h-Iorruaidhe orda araon, nó ar an t-é a beid beó díob, 'gá cur i n-iúil nách ag aoinne acu ir ceart an Árdrígeacht do do beit ach ag duine acu féin, mar gur b'iad ir fia ó baile do táinig 'gá h-iarraid. Mearaim, nuair a beid a gcuid coimhgain déanta ag an gceathrar ná beid puinn éilteóirí ag teacht ioin dura agus an Árdrígeacht, a mic t'athar!——Inis an fírinne, a máthair; nách é an coimhgan ran ioin an gceathrar an rud a cuir dura ag cur an anama amach ag gáirí aréir nuair a h-innread duit go rabair gealita do beirt acu?"

"Fágaim le h-uadacht, a Amhladh," arsa Gormflait, "gur buailir do méar go cruinn ar an rud a cuir ag gáirí mé. Ní rabar, ámhach, ag cuimheam ach ar an mbeirt, ar Bruadar agus ar an larla. Do conac go roiléir conur a féadfai an beirt rin do cur ag oirgiú' a céile agus gur mé féin a d' féadfad an beart ran a déanamh. Ach cim anoir go bféadfar an ceathrar do cur ag oirgiú' a céile go feilimionta. Féadfar é déanamh agus déanfar é. Ná díod ceirt ná eagal ort, a Sitric. Oirgeó'id siad comhacht Bhrain duit ar tús. Anran oirgeó'id siad a céile duit. Anran beid Árdrígeacht na h-Éirean agat 'n-a ndiaig go léir!"

"Ní'l aon teóra lib!" arsa Sitric. "Ach déimig feuchaint beag a tabairt ar an dtaob ro de'n rgéal. Cuir i gcár go bfuil a ngnó déanta ag an meichiol buanaidhe reo atá cruinnigte againn, agus go bfuil an gort cruithneachtan ar lár. Cim an ceathrar i gcómhairle.

"'Ir liom-ra an Árdrígeacht agus an Árdrígan,' adeir an t-larla.

"'Cad a déanfaidh sur leat-sa iad?' adeir Bruadar.

"'Mar do geall Sitric féin dom iad, agus muna mbéadh sur geall ní thiocfainn anso,' adeir an t-Iarla.

"'Ní duit-se a geall Sitric iad,' adeir Bruadar. 'Is dóm-sa a geall sé iad.'

"'D'féidir,' adeir duine de macaib rig na h-Ioruaidhe, 'sur geall sé do beirt agaib iad,' agus cuireann sé gáire ar. Geibtear amach sur tugar an geallamaint do'n beirt. Eirigid siad ar buile.

"'Téanaig,' adeirid siad. 'Cuirimir ár neart le chéile agus tugaimir do Sitric an rud atá tuillte aige!'—— D'féidir go neófaidh Amlaoib agus a mácair do mac Amlaoib cé air go ndéanfar dirgiú' anran."

"Stad go fóil, a mic Amlaoib," arra Amlaoib. "Cá b'fhior duit an 'mó duine de'n chead'ar a thiocfaid saor ó'n gcat?"

"Ní feadar; ná an 'mó duine againn féin a thiocfaid saor ó'n gcat," arra Sitric.

"Agus ar nóin, an t-é ná thiocfaid saor ó'n gcat," arra Amlaoib, "cad é sin dó san cad a déanfaid an Árdrígeacht?"

"Ná an Árdrígan, an ead?" arra Sitric.

"Is doiche liom, a buachaillí," arra Gormflait, "nách fearr rud a déanfaid beirt agaib anoir 'ná dul a chodla."

Chuadar a chodla.

caibidil X.

osgailt súl do Sitric.

Nior codail Sitric aon néal an oíche sin. Cóm luath agus cáinig solus an lae bí sé cuas ar bara an síghéighlaig agus é ag feuchaint sois-óchuaid ar an line fada loingear a bí sínte ar an uisge ó Binn Éadair go h-Áth Cliath, agus ar an line cábán a bí sínte fan chúmair na trága, amuich ar an talamh tirm, agus é cóm fada le line na loingear. Bí an macaire, Iarmuich mer na cábánaib, clúdaighte le slóighib búdha daoine agus iad ag cur neithe i dtreó dóib féin i gcóir béile na maidine. Bí Sitric ag feuchaint ar na loingear agus ar na cábáin agus ar na slóighte daoine, agus bí a aigne ana thé n-a céile.

"Is eagal liom," ar seisean i n' aigne féin, "nách é mo lear a deinear nuair a tugar anfan sib. Dá mbéad sib go léir sa baile airír, gach duine agaib 'n-a dúthaig féin, béad sib ann tamall fada a' tabharfainn-se ar sib. Tá sé déanach agam anoir beit ag cuimneam air sin."

Nior mothuig sé an Danaigin, Béibionn, ag teacht i n' aice. Chuir sí a lámh ar a chuislinn agus bí méad na láithe eile ar a béal féin aici, mar chómharta dó gan fothram a déanamh. D'feuch sé uirthi.

"Ná labair, a síg!" ar sise leis i gcogar. "Tá nith agam le h-innsint duit. Tar chun mo theomha."

An fad a bí an méid sin cainte aici d'á rádh bí a méad sínte aici i dtreó na h-áite 'n-a raib na loingear agus na slóighte, mar 'dh eadh gur orcha a bí sí ag feuchaint agus ag tráchd. Nior mór di an gliocas. Ni raib ach an cogar chiochnuighte aici nuair a bí Gormflaith Iairtiar di. Do lean

rí ag caint go réid, mar 'ó ead nár mhothuig rí Seumplait ag teacht :—

"Nách reóig a' bruil ann díob!" ar rise. "Feuch," ar rise, "ir dóca gur b'í an long mór ran i lár baill long an lartha."

"Ní h-í, a ríghan," arra Sitric. "Sinn long Bhuadair. An bheicean tú an long mór eile úd thoir ar fad? An long go bhuil an buthaighe mór deathaig ag eirighe airde?"

"Cim í," arra Béibionn.

"Sinn long an lartha," arra Sitric.

"Ir moch ar maidin atáthaoi amach 'gá n-imúcadh, a chlann ó," arra Seumplait lairtiar de'n theist.

Do baineadh geit thaitnigh a' Sitric mar níor mhothuig ré ag teacht í. Do leig Béibionn uisce gur baineadh geit airde féin, leis, agus dein rí an leighinn uisce chóm maith ran gur famluigh an Andorighan gur baineadh.

Tug an tríún tamall ra n-áit ag bheithniughadh na loingeas agus na slógh. Anran dúbairt Béibionn go raibh an maidion glar, agus d'imthigh rí. Níor b' fada go ndúbairt Seumplait gur b' fhior do Béibionn é, go raibh an maidion glar, agus d'imthigh rí. Chóm luath agus a thug Sitric ná raibh aoinne 'gá thabairt fé ndeara tháinig ré go reómra Béibionn.

"Cad é reo ort, a Béibionn?" ar reirean.

"Tá ré buailte irteach am' aighne, a ríghinn," ar rise "go bruil éagcóir 'á déanamh ort. éagcóir throm."

"Cad a buail an nídh rin irteach ad' aighne?" ar reirean.

"Inir dom ar dtúir," ar rise, "agus bí chóm cruinn agus d'fhéadfair ar na focalaibh, cad í an chaint a dúbhradh idir an gceathrar agaibh inné, idir thura agus Bhuadair agus Amhlaoibh agus do mháthair."

D'inir ré di an chaint chóm maith agus d'fhéad ré é. D'éirt rí leis go dtí go raibh an chaint ráidhte aige.

"Sead!" ar sise, "tugair leat an caint cruinn go leor."

Ni feidir sé an domhan cad a bí ag teacht.

"Bior ag éirteacht lib aréir," ar sise, "a gan fior daoib. Admuigim é agus ni'l aon náire 'n-a daob orm. D' aingeal do mháthair 'gá rád lib dul a codla. Cuadabair a codla. Ni feadar ar cuair-se a codla ac tá fior agam ná déig Amhlaoib a codla. D'fill sé tar n-air agus tug sé féin agus do mháthair tamal mait de'n oidhche ag caint. Do tarraingeadh anuas an uile focal de'n caint a bí eadraib ar bórd na loinge. Deineadar ana fuit de'n cuma 'n-ar dein sí amach ná rabair-se ac fiche bliain d' aois agus gur b'é Amhlaoib an mac léi a fugad tar éis báir a athar, 'sé sin tar éis báir Amhlaoib, agus gur mar geall air sin a tugad Amhlaoib ós air. Da dóid leat go gcuirfidís aradon an t-anam amach as gairí, fé n-a n-anál, an fard a bí an méid sin ar siúbal acu. Ac níor b' aon rud an méid sin fuilt feacar an fuilt a bí acu nuair a tarraingeadar cúca conur mar a cuir do mháthair corg leir an gcaint ar eagla go leigfead Bruadar amach gréal áirigthe éigin, nid éigin a tearcuig ó'n otrnúr a coimeád uait-se.

"Siodad anoir agat, a pig, na ceirteana atá or cómair m' aigne agus atá ag déanamh buairte dom. Cad é an nid é seo atá acu d'á coimeád uait-se? Cad é an t-eólur é seo atá ag Bruadar agus ná fuil agat-sa, agus nár b'foláir an caint do corg ar eagla go leigfead Bruadar amach, ad' láthair, aon balait dé? Cad é an brig a bí ag Amhlaoib leir an fuilt a dein sé, ad' láthair féin, amuich ar an loing, de'n rud gur dóid le h-aoinne go n-eirtfead sé a béal 'n-a daob?—'Cad 'n-a daob, a bideamhnaig,' arsa Bruadar, 'nár innsir dom ná feacair t' athair riamh?'—'Le h-eagla,' arsa Amhlaoib, 'go ndéanfainn bréag,' agus, 'nác fini mo mháthair 'gá innsint duit ná feaca m' athair riamh.'—Tá sé

dainsean am' aisne, a ṁíġ, go bruil níor mó ioṁ an dtṁúr 'ná mar a tuigean aoinne aċ iad féin. Tá uirge-fé-talaṁ d'á déanaṁ ad' coinniu, a ṁíġ, agus neorṁad duit cad é an t-uirge-fé-talaṁ é. Má tuitean m' adaiṁ-re tárar cun Áṁoṁíġ déanaṁ de Bruadar.'

"Eirt! eirt! a ṁíġan," arṁa Sitṁc. "Taoin tú ar do ṁeadaiṁ."

"Feuċ irteaċ ra rġéal," arṁa Déibionn, "agus breitniġ é, agus meaġaiġ é, agus cuiṁread ġeall go ndéanṁaiṁ go bruil an ceart agam. Cad tá acu d'á coimeád uait? Sin an ceirt. Cad tá acu le coimeád uait? Níor coimeádair-re aon ní ud usta-ran riaṁ. Cad é an rġéal é reo atá ioṁ iad féin agus Bruadar agus náċ mait leó aon ġaoċ dé do leiġint cúġat-ra?"

Do léim Sitṁc 'n-a seasaṁ. Siúdluiġ ré an seóṁra síor agus ruar ar ead tamail, díreaċ mar a déanṁad a ṁáċair. Nuair a bí ġread ṁártála déanta aige do rtad ré ar aġaid na Danṁiġne amaċ:—

"Dar ro 'r rúd, a Déibionn," ar reirean, "aċ tá an ceart agat! Cim anoir é go roiléir. Cad a dall mé? Náċ é é 'n-a rteiliḃeaċaiġ! Agus ó, náċ aiċreaṁail an mac é! Ó, cad a dall mé! Cad a dall mé! Déanṁaid ri Áṁoṁíġ dé! Anran déanṁar Áṁoṁíġ d'Aṁlaoiḃ 'n-a diaiġ. Táim-re ra trlíġ. Cad a ċóṁairleóṁa dom a déanaṁ, a Déibionn?"

"Ná leiġ oṁt go bruil aon blúire droċ aṁṁair agat onda," ar rire. "Sgaoil leó. Tá rluaġ ṁait láidir agat-ra féin i ġcóir an ċata ro. Leiġ iad rúd i dteó Dál gCair ra cat. Socaṁ'id Clann Cair a lán der na ceirteanaiḃ reo."

"Ir mait i do ċóṁairle, a Déibionn," ar reirean. "Ir truaġ éraidte náċ i do ċóṁairle a ġlacar ó tuaiṁ i n-inead cóṁairle Ġormflait. Ó, naċ bailead a coimeád ri uainn an méid úd!"

"Nuair a bí Amlaoib i gCeann Cora agus i n-Inis Cataig ireadh cuig fí an t-eólur dó," arra Déibionn.

"Ir uaibhreach an bean í!" arra Sitric, "agus tá Amlaoib maith a dóchin oi. Tá ré aithreamhail, máthreamhail."

"Tá," arra Déibionn, "ach ní h-é an taob fógonta de'n dúchar a cuig ré leir ó athair ná ó máthair."

"Ni puinn fógantacta a d'féadfadh ré a thabairt ó aon taob acu," arra Sitric.

Bí an t-am ann cuin tuil fé béin béile na maidine. Cuadar isteach i reómra an bíd. Bí Gormflaith istig rómpa.

"Mórga daoib, a clann ó!" ar sise. "Ní h-iongnadh liom a lán cainte beith agaib le déanamh indiu. Ní dócha go mbeid puinn eile caoi ar caint agaib go dtí go mbeid buadh an mór-catha seo ar an taob éigin. Anfan beid gach aon nídh ar búr dtoil agaib má bíon an buadh ar an dtaob gceart."

"Agus má bíon an buadh ar an dtaob eile, a máthair, cad a déanfaimíd?" arra Sitric.

"Má bíon an buadh ar an dtaob eile," arra Gormflaith, "ní beid aon gádh le caint againn. Deineadh gach fear a ghniomh féin ra cath agus ní baogal ná go mbeid an buadh ar ár dtaob féin."

"Cad tá ag coimeád Amlaoib?" arra Déibionn.

"Ní feaca indiu é," arra Gormflaith. "Ir dócha go mb'féidir go bfuil cuirre air tar éis an lae 'nde."

Chiochuigdar an béile. Nior táinig Amlaoib.

"Ir fearr gladhach air," arra Sitric. "Rogad agus gladhfad air."

D'imtig ré. Nior b'fada gur fill ré.

"Ní'l ré 'n-a feómra," ar seisean.

"Ir mór an iongnadh," arra Gormflaith, "é d'eirige chóm moch. Má'r ag feuchaint ar ár mór-fluag a bí ré nách mór an iongnadh ná feacamair é."

"Níor luig ré ar a leabaid i n-aon cor aréir, a Máelir," arra Sitric.

Cáinig iongnad uirri, oíreac mar a tiocfad dá mb' a gan fíor a tiocfad an rgéal uirri. Níor b' ead. Bí fíor aici go maith nár coadail ré ra rígteigliag an oíde roim ré. Dein rí an iongnad cóm maith ran gur mear an beirt eile go raib an iongnad uirri dáiríriu.

Bí Amlaoib imtigte amag go loing Bruadair agur teagtaireact aige do Bruadar ó Gormflait.

Do gluair Gormflait ar fuid an rígteigliag ag ceirtiúcán ar na reirbírig feucaint cé ba déanaige a conaic an tigearna óg, Amlaoib, agur canad a conactar é. Ní bruair rí aon tuairirg air, nió nár b'iongnad. Ní feacaid aoinne acu é ó conacadar go léir é féin agur an rígeagur an Arorígan ag teact irteac ar an mbád um tráthnóna inde roimir rin.

Dein Gormflait dearmad. Dein rí an iomad ceirtiúcáin. Nuair a conaic Béibionn an ceirtiúcán tuig rí ná raib ann ac púicín. Tug rí cogar do'n rígeagur.

"Ní'l ra ceirtiúcán ran ac púicín, a rígeagur," ar rire. "Tá fíor ag Gormflait cá bruil Amlaoib imtigte. Ré ball 'n-a bruil ré imtigte, a rígeagur," ar rire, "ní ar maite le rígeagur Lochlanach áta Cliat atá a thiall."

"Ir fíor," arra Sitric. "Ní foláir feucaint go cruinn cun an méid rin rgéil," ar reirean.

Anran do labair ré leir an mbeirt, le Béibionn agur le Gormflait.

"Feucaig, a rígeagna," ar reirean. "Indiu an Máirt. Ní dóid liom gur ró fada uainn an cat. Tá rlóigte an Aroríg nac mór cruinnigte i gCill Mairgneann. Ní mór dóm-ra imteact agur neart rlóg Lochlanach na h-Eirean do cur ra n-inead atá ceapaite dóib ar talam an cata. Beit riad féin agur rlóigte rígeagur Laigean i n-aice céile. Ir dóid

liom go bfuil na laighnigh ollamh ceana féin. Fágfar anfo oifead nirt agus coranócaid an físteighlach fo pé cuma 'n-a ngeobaid an cat. Fanaig-fe amaon anfo irtig go dtí go mbeid an buaid ar daoi éigin. Má bíon an buaid ag Brian ní baogal go ndéanfaid pé aon ancor a tabairt d' aoinne agaib-fe. Má bíon an buaid againn féin beid gach aon fuo go maid."

D'imtig pé agus d'fág pé anfan an beirt.

D' fiafaid an beirt ná fuil aon ghráid nó mór acu d'á céile. Ach an t-é a cifead iad i bfocair a céile ní h-é fin ba dóig leir.

CAIBIDIL XI.

FUADAR AGUS FLOSG AGUS GIODAM.

Um an dtaca 'n-a fuil fléigte na Loclanach agus a lucht conganta focair 'n-a gcábánaib ar an macaire, fan na trága. ar an dtaod tuaid de cuan Átha Cliath, bí fléigte Bhrian ag teacht go tiug irteach ar macaire Cille Maignean, mar ar ghnát le Brian longport a déanam i gcómnuige nuair a tagad pé féin agus a fléigte andear ó'n Múmain, ag cur fmacta ar Loclanacaib Átha Cliath. nó ag cur eagla a cómacta ar na Gaedlaib a gabad a bpáirt. Cuaid gach fíg der na físteib a táinig andear an uair fin cun na h-áite 'n-ar ghnát leir dul, é féin agus a buidean, agus cuipeadar fuar a gcábáin ann, pé mar ba ghnát leó a déanam. Bí gach fíg agus a buidean féin ag cur a gcábán fuar pé mar a fhoirfidir an áit, agus ní fuil aon buidean ag teacht fa trlíg ar buidin eile, ná ní fuil aigneal ná diorróireacht ná adcóidigeacht ar fiúrail.

Bí cábán Tuidg Móir ui Cealla ra n-áit 'n-a mbíod ré i gcómnuige, i n-aice le cábán an Árdrig, agus bí cábán Maoilruanaid na Rairge i n-aice le cábán Tuidg Móir. D'fág ran caoi ag Conn agus ag Tadg Óg ua Cealla ar beit go minic i bfocair a céile, agus bíod Caoilte agus Lonán i bfocair na beirte rin cóm minic agus d'féadaidir é. Minic go mait ad ead ran, mar ni raib cábán a n-adar nó fada ó'n áit. D'fág ran, leir, caoi ag Miaṁ ar beit go minic n-a bfocair go léir, agus ar a lán eólair a d'fágail ó Caoilte ar an gcuma 'n-a raib an triuag go léir ruidte, agus ar cad é an fadar an naṁaid agus cad a bí acu d'á déanaṁ. D'é gnó an giolla tuirair gach eólur de'n tróid ran do foláadar agus do beit aige, agus ni baogal ná go raib Caoilte tugda go mait cun an gnóda ran do déanaṁ, agus cun gach aon blúire eólair, fé mar a dagad fé ruar leir, do dabairt ag triall ar Miaṁ. Do tugad fé ag triall ar Miaṁ é cóm luat agus tugad fé ag triall ar Brian é.

Bí cuid mait der na loclanaig a bí 'n-a gcómnuige i n-Éirinn an uair rin, ar mór-fluag Briain, i gCill Maigneann, ag cabruigad leir ra cat ran, agus bí ceart Éireannaċ, do réir dligde na h-Éirean, curda i bfeidm aige dóib féin agus d'á rioct, mar geall ar an gcabruigad ran.

Bí Orrac ann agus an méid nirt rlóg a dáinig aduaid leir ó-r na h-oileánaib nuair a d'euluig fé ó Bruadar. Do glac fé féin agus a daoine an Creideaṁ, agus do bairt Colla iad i n-Imir Cadaig, agus cuireadar fé comairce Seanáin iad féin. Anran do dánadar, i n-aonfeacd le mór-fluag Briain, cun an mór-cada. Do cuigeadar go raib an cat le troid ar ron an Creidim, agus bí fior acu go raib neaṁ le fágail ag an t é do cuirfed i gcat a troidfí ar ron an Creidim.

Bí M'Ifeadlainn Mór ann, rig na Mide, agus deic gcéad fear aige.

Cáinig a lán d'fearaib Uiaḋ ann agus do luiġdar irteaċ inr na buiḋniḃ, fé mar a bí aiċne acu ar na fearaiḃ nó ar na riġṫiḃ. Fir ab eaḋ iad ná leiġfeaḋ a ġcroíḋe ná a n-aiġne ḋóiḃ fanmaint ra baile nuair a bí a leiṫéid de ċaṫ le bualaḋ, agus Éire go léir i n-a leiṫéid do ċontaḃairt, agus an Cheideam i n-a leiṫéid de ċontaḃairt.

Bí an dá ríġ ó Albain ann agus nearт maiṫ láidir de Ġaeḋlaiḃ Albain i n-aonfeaċt leó.

Do réir ġaċ reanaċair bí rusr le fiċe mile fear ag Bhrian i gCill Mhaiġneann an uair rin nuair a bíodar go léir cruinniġṫe. Do réir na ġcúntairí ġcéadna bí aon mile fiċid ag an namaid. Aċ bí an deiċ ġcéad fear inr na h-éiḋiḃ prair ar ṫaoḃ na Loċlanaċ, agus do mearaḋ gur mó le ráḋ an deiċ ġcéad ran, i bfriorġuin caṫa, 'ná deiċ mile der na fearaiḃ ná raiḃ orṫa aċ na "léinteaċa rróil."

Bí Caoilte agus na ġiollaí eile ag teaċt irteaċ coiteanta ó beiṫ ag feuċaint ar an namaid agus 'ġá mbreiṫniuġaḋ.

Ar na tuairiġiḃ a ṫuġadar leó do mear Brian ná tiocfaḋ an namaid amaċ ċun caṫa go ceann reaṫmaine eile pé 'r doman é. Bí Luan na Failime an uair rin ann. Bí a nearт go léir cruinniġṫe i n-aice Áṫa Cliaṫ ag ríġ Laiġean i gcóir an caṫa. Bí Cúige Laiġean gan coraint. Dob' ana maiṫ an rud, an fáid a béiri ag feiṫeam leir an ġcaṫ, an Cúige rin do rġrios agus bia do'n mór-fluaġ do ṫaḃairt airti; a ċur fiaċaint ar ríġeaċt Maoilmórda an mór-fluaġ do ċoṫuġaḋ.

Cuir Brian amaċ a mac, Donċaḋ, ċun Cúige Laiġean do rġrios. Do ġluair Donċaḋ i dtuaraċ na h-oiḋċe, i dtreó ná feicfí ag imteaċt é agus go mbéaḋ na creaċa irtiġ aige rar a' moṫóċ' an namaid go raiḃ an ġnó 'á déanam i n-aon ċor. Nior rus Donċaḋ leir ar an ġcuairt rin puinn ċar cúig nó ré ċéadaiḃ fear. Ni raiḃ aon ġnó aige d'á ṫuille

An oíóce oo ȝluaiṙ Ooncaó ó Cill Maiȝneann, cun na h-oibṙe ṙin a béanaṁ, b'ṙiní oíṙeac an oíóce oo cuiṙ Sormṙlait Aṁlaoiḃ leiṙ an oteacótaiṙeacc, ó ṙiȝceiȝlac Sitṙic, aȝ tṙiall aṙ Bṙuaoaṙ, a ȝan ṙíoṙ oo Sitṙic aȝuṙ a ȝan ṙíoṙ oo Béibionn. Bí Aṁlaoiḃ ábalta aṙ ceilt a cuṙ aiṙ ṙéin i n-a lán oe mioctaiḃ, aȝuṙ aṙ é béanaṁ ȝo maiṫ. Nuaiṙ a bí ré aȝ imteacc ó'n ṙiȝceiȝlac oo cuiṁniȝ ré i n' aiȝne ȝuṙ maiṫ an ṙuo oó ȝabáil tṙé Cill Maiȝneann ṙeuccaint an bṙéaoṙaó ré teacc ruaṙ le h-aon bliúṙe eóluiṙ a béaó taiṙbteac oo Bṙuaoaṙ. O' aimriȝ ré mála aȝuṙ cuiṙ ré aṙ a muin é, maṙ 'ó eaó ná raiḃ ann aċ ouine oe lucc leanaṁna an tṙlóiȝ aȝuṙ ȝo raiḃ ré aȝ ṙiol neiṫe beaȝa a béaó áiṙeac o' ṙeaṙaiḃ an tṙlóiȝ. Cá otaḃaṙṙaó ré aȝaiḃ aċ i otṙeó an baill 'n-a raiḃ Ooncaó aȝuṙ a buiḋean aȝ cuṙnuȝaó aṙ ȝluaiṙeacc óḋeaṙ. Bí ionȝnaó aiṙ. Oo luiȝ ré aṙ caint le cuio oe'n lucc leanaṁna a cáṙla i n' aice. Niop b' ṙaoa ȝuṙ bailiȝ ré uaca an toiṙȝ aṙ a raiḃ an buiḋean aȝ imteacc óḋeaṙ, aȝuṙ cé bí 'n-a ceann oṙca. Oo bailiȝ ré é ṙéin amac ó'n lucc leanaṁna cóṁ caṙaiḃ aȝuṙ o' ṙéaó ré é ȝan aon oṙoċ aṁṙaṙ a caṙanȝ aiṙ ṙéin. Cóṁ luaċ aȝuṙ bí ré bailiȝce uaca cuȝ ré aȝaiḃ roiṙ óċuaiḃ, aȝuṙ niop b' ṙaoa ȝo raiḃ ré aȝ caint le Bṙuaoaṙ. Ni baoȝal ȝuṙ aȝ tṙiall aṙ Maolmóṙóa a ċuaiḃ ré cun a innṙint oó ȝo raiḃ buiḋean ṙeaṙ imciȝce óḋeaṙ cun a cíṙe oo ṙȝṙiob. Oá noeineaḃ, b'ṙéiḋiṙ ȝo nȝluaiṙeóċ' Maolmóṙóa óḋeaṙ cun a cíṙe oo coṙaint, aȝuṙ oo laȝóċ' ṙan móṙ-ṙluaȝ na Locḷannaċ i ȝcóiṙ an cata. Aȝ tṙiall aṙ Bṙuaoaṙ a cuȝ ré aȝaiḃ:

"Is maiṫ a ḋeimiṙ é, a mic ó!" aṙṙa Bṙuaoaṙ leiṙ. "Tá ṙúil aȝam ná ṙaȝaiḃ piȝ Laiȝean amac ȝo bṙuil ṙan aṙ riúḃal 'n-a cíṙ. O'imteóċ' ré uainn láiṫreac aȝuṙ ni oiṙṙeaḃ ḋúinn ṙȝaṙaṁaint le h-oiṙeaḃ aȝuṙ aon ṙeaṙ amáin. Tá an ṙȝéal céaona oíṙeac anṙo ṙa leiciṙ reo aȝam ó o'

mháċair, pé cuma n-a bfuair sí amaċ é. Deir sí gur ceart dúinn an cat do thoid láitheaċ rap an mbeid uain ag Donċaḋ ap ceaċt dap n-aip."

"Ipé mo thuaipim-pe, a pígh," appa Aṁlaoiḃ, "go mbeid eapnaṁ níop mó 'ná eapnaṁ Donċaḋ agup a buiḋne ap an Ápḋpígh nuaip a tiocfaid an cat."

"Cad é an t-eapnaṁ eile a ḋ'féadfaḋ a beit aip?" appa Bpuadap.

"Tá pígh cúige Éipin ag déanaṁ a ḋícil cun a cup fiaċaint ap cuid deip na pígḋib eile tapaing piap ó Bpian agup ó Dál gCaip nuaip a tupnóċaid an cat," appa Aṁlaoiḃ.

"Dap po 'p fúd aċ má deinteap pan beid an cat ap ap dtoil féin againn!" appa Bpuadap. "An ḋóiċ leat," ap peipean, "an bfuil ag eipiġe leip an pígh cúige pin?"

"Do péip map aipiġeap an ċaint," appa Aṁlaoiḃ, "do beapduiġeap go paiḃ ag eipiġe leip maiṫ go leóp."

"Ó, ip maiṫ é pin!" appa Bpuadap. "Imtiġ, a laoġ," ap peipean, "agup cuip cúġam an dpaoi."

Fear ab eaḋ Bpuadap a ḋein, i dtupaċ a beaċa, a' puḋ céadna díneaċ a ḋein Aṁlaoiḃ nuaip a bí pé i n-Imip Caṫaiġ. Do ġlac pé an Cpeideaṁ, agup anpan do ġlac pé ná n-Úipd i dtpeó gup deineaḋ deacon dé. Dá deacon ab eaḋ é féin agup Aṁlaoiḃ. Anpan níop lean Bpuadap de'n Cpeideaṁ. Do féan pé é agup ċaiṫ pé uaiḋ é, díneaċ map a ḋein Aṁlaoiḃ. Nuaip a ċaiṫ pé uaiḋ an Cpeideaṁ d' iompuiġ pé ap diablaidheaċt agup ap dpaoidheaċt agup ap deaṁanaiḃ agup ap pipeóġaiḃ, agup ap an uile fażap deipmipeaċta de'n tpóid pan, i dtpeó go n-deipti go paiḃ ap a ċumap a lán neiṫe iongantaċa do déanaṁ le cómaċt deaṁan.

Táinig an dpaoi. D'imip Bpuadap dó conup map a bí cuid de fluaġ Bpian imtiġte amaċ ag cpeaċaḋ Cúige Laiġean, agup conup map a bí cuid deip na pígḋib ag iompáil i gcoinnib Bpian.

"Agus anoir," ar feirean leis an ndraoi, "cad i do comairle dom? Is mise, mar is eol duit, is fear cinn fiain ar an mor-fluag so. Is agam ata la an cata do cearad. Da dtugainn an t-oro' anoir," ar feirean, "beimis ollamh cun an cata do turno' go moc ar maidin Dé h-Aoine. Cad deirir liom?"

Do rtad an draoi ar fead tamail. Tar eis machtnaimh do labair re.

"Ma troidtear an cat so Dé h-Aoine," ar feirean, "tuitfid Fiann. Ma troidtear an cat aon la eile tuitfid fid-re go leir."

Nuair a bi an meid sin fairdte aige d'iompuig re ar a fail agus d'imtig re cun a cabain fein.

Do rtad an beirt, Fruadar agus Amladh, ag feuchaint 'n-a diaig. Nuair a bi re imtigte ar a fardarc do labair Fruadar.

"Tuigim é," ar feirean. "Ma troidimid Dé h-Aoine beid Donchad gan filleadh agus beid an rig cuige reo a deirir-re i n-earrach le Fiann. Ma fantar nior fia gan an cat do troid beid Maolmorda imtigte cun a cuige do corainn, beid Donchad tagaithe tar n-air agus na creacha aige. Cifid an rig cuige reo a deirir-re an da nid sin, Maolmorda imtigte agus Donchad tagaithe agus na creacha aige, agus luigfid re irtheach i n' ineadh fein fa cat. Anfan beid Fiann fo laidir duinn go leir. Sine brig na cainte sin adubairt an draoi. Ni foladh an focal do cur amach anoir ameasg na flog so go leir go bfuil an cat le turno' ar maidin Dé h-Aoine."

Do cuireadh amach an focal. Do h-innseadh, leis, do'n mor-fluag go leir, an focal adubairt draoi Fruadair, da dtroidti an cat Dé h-Aoine go dtuitfeadh Fiann, ac da bfagti gan troid é nibha fia 'na go h-Aoine go dtuitfeadh na Lochlanaig agus a luchd congantha go leir. Do chuig an

mór-fluaġ ar fan dá dtroiodi an cat Dé h-Aoine a bí cúġainn ġo mbéad an buad ag na Loċlanaiġ.

D'á brig rin, ċóm luat agus fuaradar an focal durnuigdar ġo léir ar iad féin d' ollamuġad i ġcóir an ċata. Ni raib puinn dar oct n-uaire a'r dacad acu an uair rin ċun an ollamuċáin a déanam. Nior beag leó an méid rin aimrire. D'á luatact a troiodi an cat dob' ead b'fearr é, dar leó. Biodar deimnigteac ġo mbuadraidir. Bitear tar éir a ċur 'n-a luiġe orta ġo dainġean ná raib ag Brian de mór-fluaġ ac rloigirġ a bí niba tuġta ġo mór ċun iompáil ar a céile 'ná mar a biodar ċun troda déanam le namaid. Ġo raib cuid der na rígtib cúige agus ná radadar ac ag feiteam leir an ġcat do durnuġad ċun druim láma tabairt le Brian agus é féin agus Clann Cair do dréigean. Ġo raib cúig a ndóċin agá lán acu cuige rin, mar ġo raib lám Brian ana dian orta, agus d'á déine a bí lám Brian orta ġur tuigeadar ġo mbéad lám Murċad niba feact ndéine orta nuair a tiocfaidir fúiti. Nuair a durnóc' an cat ġur b' ead do círi an neamġur a bí i ġcómacт Brian, d'á méid leata a bí raoi agus d'á aoirde cáil a bí air. Ac pé breit a béad aige ar buactaint ra cat dá mbéad an dá fluaġ mar a céile i dtaob arm, ná raib aon breit i n-aon ċor aige ar buactaint nuair a bí an deic ġcéad fear inr na h-éidib práir ag na Loċlanaiġ. Ġo riúbloċ' an deic ġcéad fear ran rómpa tré mór-fluaġ Brian agus go ngeóbdir de coraib ionta. D'á luatact, d'á brig rin, a troiodi an cat dob' ead b' fearr é, dar leó, mar b' fin mar ba cúirge a d' féadraidir iad féin do leatad irteac ar macaimib breagta mine na h-Éirean agus feilb a ġlacad ionta. Bi ronn agus flort agus ġiodam agus meanamna agus mór-ċroide, d'á brig rin, orta féin agus ar a mnáib, agus fuaradar an domain fúta. nuair a ri' an focal mór-ċimpal

eataiṫa go dtroiḋri an cat ar maidin Dé h-Aoine a bí cúigainn. Níor ċodail Aoinne acu an ċuid eile de'n oíḋċe rin, bí a leiṫéid rin d' fotṁam agus de gleo ar riúbal ó ċeann ceann de'n longport.

Níor b'fada go bruaṫaḋ amaċ i longport Bṁiain cad a bí ar riúbal, agus cad fé ndeár an gleo agus an fotṁam. Bí Caoilte agus a giollaí tuṫair anro agus anrúd. Fé ċeilt, ameasg na loċlanaċ. Tugadar leó ag tṁall ar mór-fluag Bṁiain tuaiṁirg cṁuinn ar an oilṁúċán. Turnuig na Gaeḋil ar iad féin d' oilaṁuġaḋ láiṫreaċ. Bí an t-oilṁúċán ar riúbal go tréan ra dá longport i ndeiṁe na h-oíḋċe rin agus i gcaiṫeaṁ an lae amáiruġ, agus i gcaiṫeaṁ na cod' eile de'n aimrir ar ran go h-Aoine.

CAIBIDIL XII.

DAOINE CIALLṀARA AG FEUCAINT RÓMPA AMAC.

Dá ṁéid a bí deiṁne ag bruaḋar agus ag Aṁlaoiḃ, agus ag an gcuid eile acu, ar buaiṫeaint ra mór-ċaṫ a bí ag teaṫt, ireaḋ ba mó a bíodar ag feuċaint rómpa amaċ agus ag cuiṁneaṁ ar na neiṫiḃ a ṫéanraidís tar éis an ċaṫa.

Do labair Aṁlaoiḃ le bruaḋar.

"A leiṫéid reo, a ríġ," ar reirean. "Is tusa a beiḋ i n-Árdrígeaṫt na h-Éirean tar éis an ċaṫa so."

"B'féidir é," arsa bruaḋar, "aċ cá b'fior duit-se rin?"

"Táim deiṁniġeaṫ dé," arsa Aṁlaoiḃ. "Do geall

Sitpic duit go dtabarpad pé mo mácair duit. Ni foláir dó an geallamaint prin do fearam. Anpan, an t-é go mbeid an Áipipigan aige beid an Áipipigeact aige."

"Mearar," arra Dpuadar, "gur cun na h-Áipipigeacta tabairt do Sitpic a tupnuigead an obair peo ar dtúir."

"Mearar-pa, leir, é," arra Amlaoib, "ac mearaim nuo eile anoir. Cim acaruzad ar aigne mo mácair ó tupnuiz na ploizte mópa po ar cpuinniú' pé n-a púil. Ni déarpainn ná go bpuil pior agat péin, a piz, gur duit a tabarpar an Áipipigeact, agur nác indiu ná inné do tupnuizir ar a pior a beit agat."

"Nár geallad Áipipigan agur Áipipigeact do'n lapla?" arra Dpuadar.

"Ni ceipt az lorz eólair i prin, a piz," arra Amlaoib. "Tá preagpa na ceipte prin agat péin ceana agur ni gád dóm-pa i preagairt duit."

"Ir pior, a mic ó," arra Dpuadar, "ac cad 'tá uait? Tá pior agam go dteaptuigean uait nid éigin a d'iarraid orm nuair a béad am' Áipipig, agur gur maic leat an nid prin do cur i n-áirizte duit péin roim ré."

"Siné dipeac a teartuigean uaim, a piz," arra Amlaoib "Tá go maic. Comáin leat. Ac ba dóic liom, ó 'tá pior agat anoir cé h-é tu, go dtuigpeá ad' aigne ná puil aon gád leir an gcur i n-áirizte roim ré. Ac comáin leat;" arra Dpuadar.

"Nuair a biop-pa i n-Inir Cacaig," arra Amlaoib. "cuipear aicne ann ar mac do Tadg Mór ua Cealla. Tá aicne agat ar Tadg Mór ua Cealla."

"Tá. An pear po adeipteap atá nior tpeire agur nior cródá 'ná Murcad péin," arra Dpuadar.

"Siné é," arra Amlaoib. "Cuipear aicne ar a mac. Buacail boct pimplide iread é. Ac do cuadmair ar

ċuaiṙo ócuaiḋ ɣo h-Uiḃ Máine, ɣo ṙiɣċeiɣlaċ Ċaiḋɣ Móiṙ. Ċonac ṙiɣan óɣ anṙan, inɣean ḋo Ċaḋɣ Móṙ. Miaṁ a ċuɣṫí uiṙċi. Ni ḟeaċaiḋ mo ḋá ḟúil miaṁ roimiṙ ṙin, ná ó ṙin, aon niḋ i mioċt ḋuine ċóṁ h-álainn léi. Meaṙaṙ ɣuṙ ḃain a h-áilneaċt mo naḋaṙc ḋiom. Aċ ṙa n-am ɣcéaḋna, aṙ an ɣcéaḋ aṁaṙc, ḋo ḃuaileaḋ iṙteaċ am' aiɣne ɣo naiḃ ṙí ɣo h-oíc. Ni h-í a ḃí ɣo h-oíc aċ miṙe. Ċáimiɣ ṙí ɣo Ceann Coṙa 'n-a ḋiaiɣ ṙan ċun ḃeiṫ aɣ ḟaiṙe aṙ mo ṁáṫaiṙ le h-eaɣla ɣo ḋṫaḃaṙṙaḋ ṙí niṁ ḋo Ḃṙian. Ċuiṙ mo ṁáṫaiṙ aiṫne uiṙċi. Ḃíoṙ aɣ caint le m' ṁáṫaiṙ uaiṙ, i ɣcaiṫeaṁ na h-aimṙiṙe 'n-a naiḃ Ḃṙian aṙ a ċuaiṙo ṙíɣ. Ḍúḃaiṙt ṙí liom ɣo naiḃ ḋeaṙṁaḋ móṙ ḋéanta aɣam i ḋtaoḃ Miaṁ. Ċuiɣeaṙ ɣuṙ b' ḟíoṙ ḋi é. Ḍo ċaiṫeaṙ a ɣeallaṁaint ḋi ḋá n-eiṙiɣeaḋ áṙ n-oḃaiṙ linn ɣo bṙóṙṙainn Miaṁ."

"An nḍúḃaiṙt ṙí leaṫ," aṙṙa Ḃṙuaḋaṙ, "ɣo bṙóṙṙaḋ Miaṁ ṫu?"

"Ċáim ṁéin ḋeiṁniɣċeaḋ, ó'n ɣcéaḋ aṁaṙc úḋ, ɣo bṙóṙṙaiḋ. Iṙé ṙuḋ aṫá aɣam le h-iaṙaiḋ oṙṫ, nuaiṙ a ḃéiṙṙe i n-Árḋṙíɣeaċt na h-Éiṙean, ɣo ḋtaḃaṙṙaiṙ ṙíɣe Conaċt ḋóṁ-ṙa aɣuṙ ḋo Miaṁ."

"Amḃaṙa, a ṁic ó," aṙṙa Ḃṙuaḋaṙ, "taḃaṙṙaḋ aɣuṙ ṙáilṫe. Ṫaḃaṙṙaḋ ṙíɣe Conaċt ḋuit pé 'ċu ṫóɣṙaiḋ ṙí ċu nó ná ṫóɣṙaiḋ."

I n-áit eile, ṙa móṙ-ṙluaɣ ɣéaḋna, ḃí beiṙt eile aɣuṙ iaḋ aɣ ṙeuċaint rómṙa aṙ an ɣcuma ɣcéaḋna aɣuṙ iaḋ aɣ ṙocaṙuɣaḋ neiṫe ɣo h-álainn, ḋaṙ leó. Ḃ'iaḋ beiṙt iaḋ ṙan 'ná Maoimóṙḋa aɣuṙ Sitṙic. Niop ṙó ḟuiṙṙṫe oc Sitṙic neiṫe ḋo ṙocaṙuɣaḋ i ɣcóṁaiṙle le Maoimóṙḋa, maṙ ḟeaṙ ṙó ḃaoṫ, ṙó ḃéalṙaoiltе, ab eaḋ Maoimóṙḋa, aɣuṙ ní ṙéaḋṙaí aon eólur a ṫaḃaiṙt ḋó aċ eólur naṙ miṙte a leiɣint amaċ.

"Iṙ ḍóċa, a ṙíɣ," aṙṙa Sitṙic le Maoimóṙḋa, "ná ḟuil

aon teip ná go mbuaidfaimíd fa cat fo atá le troid Dé h-Aoine."

"Ni'l, a mic ó," arra Maolmórda. "Ni féadfad a beit. Cuirfead an deic gcéad fear fo inr na h-éidib práir i n-áirigte dúinn é dá mba ná béad aon nid eile cun é cur i n-áirigte dúinn. Ad tá a lán neite cun é cur i n-áirigte dúinn. Airigim-re go bfuil focair ag M'Ifeaclainn Mór ar tarang riar ó'n gcat cóm luat agus turnócaid an cat. Ni h-aon iongnad i n-aon cor go mbéad focair aige ar a leitéid."

"Agus cad 'n-a taob nár fan ré riar fa baile agus gan teacht i n-aon cor, fé mar a d' fan tuille acu?" arra Sitric.

"D'fanfad, leir, ad go bfuil focair aige ar nior mó díobála déanam do Bhrian 'ná mar a déanfad ré dó dá bfanad ré riar fa baile," arra Maolmórda.

"Agus cad é an díobáil eile atá beartuigte aige a déanam?" arra Sitric.

"Tá ré ag brat air go mbéarfaid ré leir ar an gcat beirt nó tríur eile der na rígtib atá dílir fór do Bhrian. Ni féadfad rígna nDéiread aon grád ró mór a beit aige do Bhrian; ná rígna Ua n-Eadac Múman; ná tuille acu," arra Maolmórda.

"Agus cogar, a rígna," arra Sitric, "cad ir dóid leat a déanfaid mo mátair tar éis an cata?"

"Cad a déanfad rí," arra Maolmórda, "ad an ruo atá gealltá aici ó thrad, tura cur fa n-Árdrígeact?"

"Mura otiocfad aon lucht troid cómairle cúici a cuirfead fuar i cun a h-aigne d' atarugad," arra Sitric.

"Cé h-é an troid cómairleóir a d' féadfad i cur fuar cun a h-aigne d' atarú'?" arra Maolmórda.

"Ni feadar an doman, a rígna," arra Sitric, "ad tá raint neite agam 'á tabairt fé ndeara le déanaige agus ba ró

maiṫ liom do ċómaiṁle-re ó' ḟáḟail 'n-a dtaoḃ. Ḃ'ḟéidir go bḟuil an éaḟcóir aḟam. Má tá 'ṙin mar ir ḟearr é. Aċ ní déanḟaidh do ċómaiṁle-re aon díoḃáil dom pé 'cu 'tá an éaḟcóir aḟam nó ná ḟuil."

"Cad tá aḟat o'á ṫaḃairt ḟé ndeara?" arṙa Maolmórḋa.

"Tá ro aḟam 'á ṫaḃairt ḟé ndeara," arṙa Sitric. "I dtuṙaċ na h-oibṁe reo ir dóṁ-ṙa a ṫuḟaḋ ṙí an ċuid ba mó o'á h-aiḟne. Am' ċómaiṁle-re a ċuiṁeaḋ ṙí ḟaċ aon ṙud, go mór mór na neiṫe ba mó a déineaḋ buaiṁ di. Anṙan, ḟé mar a ḟluaiṙ an aimṙir, bíoḋ an tṁúr aḟainn i n-aonḟeaċt iṁ ḟaċ cómaiṁle, miṙe aḟus Amlaoiḃ aḟus í ḟéin. Táim 'á ṫaḃairt ḟé ndeara le déanaiġe ḟuṙ o' Amlaoiḃ a ṫuḟan ṙí a h-aiḟne ar ḟad. Nuaiṙ a ċuiṙ ṙí ótuaiḋ mé ċun a o'iarraiḋ ar Ḃruaḋar teaċt aḟus a neart ṙlóġ ṫaḃairt leiṙ, ḋuḃairt ṙí liom a ġeallamaint dó, dá mba ṙud é ná cuiṁeaḋ aon ṙud eile ḟiaċaint air teaċt, a ġeallamaint dó go dtaḃarḟainn í ḟéin dó aḟus Árdṁíġeaċt na h-Éireann, dá mbeiṁíṁ buaḋ. Mearar an uair ṙin ná ḟaiḃ iṁ na ġeallamnaiḃ aċ neamníḋ. Ir eaġal liom anoir náċ neamníḋ i n-aon ċor iad. Aḟus ir eaġal liom go bḟuil 'ḟíor aġ Amlaoiḃ náċ neamníḋ iad."

"Ó 'read!" arṙa Maolmórḋa, "aḟus go bḟuil Amlaoiḃ aġ caḃruġaḋ le Ḃruaḋar ra n-obair!"

"Ḋuailiṙ do méar air, a ṅíġ," arṙa Sitric.

"Tá go maiṫ, a ṁic ó," arṙa Maolmórḋa. "Ir maiṫ a ḋeiṁir an méid ṙin a ó'innṙint dom. Ná leiġ aon níḋ oṁ leó. Nuaiṙ a beiḋ an ṙuaġairt cuṙta aġainn ar ṙlóiġtiḃ Ḃṙiain iomṗó'míd aṙaon, tuṙa aḟus miṙe, ar ṙluaġ Ḃruaḋair, aḟus díṙġeó'míd iad. Anṙan ní beiḋ aoinne ċun teaċt idir tuṙa aḟus an Árdṁíġeaċt."

Socaṙuiġḋar an méid ṙin ċun a dtoile go h-áluinn. Nuaiṙ a ḃí an ṙocaṙuġaḋ déanta acu, áṁtaċ, ḃí ṙocaṙuġaḋ náṙ ḃ'é i n' aiġne féin aġ ġaċ duine acu.

"Is agam-sa féin a beid an Aifrinn agus ni h-agat-sa ná ag Bruadar!" arsa Maolmórda, i n' aigne féin.

"Ni h-aon iontaoib tu, a óigtáir mo máthar," arsa Sitric, i n' aigne féin. "Ni'l agam," ar seisean, "ach an úráid is fearr a d'féadfad, a déanamh díot, agus ansan——mé féin do feacaint ort cóm maith agus d' féadfad é!"

Bi beirt eile i n-áit eile, sa mór-fluag, agus bi caint eatarta, leis. B' iad beirt iad san 'ná Cnút agus Anrud, beirt mac rig na h-Iorudide.

"Ar aithgis, a óigtáir," arsa Cnút, "cé 'tá le beit i n' Aifrinn ar Éirinn i ndiaig an cata so a troiscfear Dé h-Aoine?"

"D' aithgear a lán márlai," arsa Anrud, "ach ni feadar an ceart duinn fuime cun iontu. D'aithgear ar dtúir gur do Bruadar a tabarfai an Aifrinn agus an Aifrigan. D'aithgear ansan gur do Sitric, rig Lochlanach ata Cliat, a tabarfai an Aifrinn. Ach tá muintir an lárla deimhnigthe gur b'é an t-lárla a beid i n' Aifrinn; gur geall Sitric an Aifrinn agus an Aifrigan i n-aonfeacht dó."

"Tá an sgéal go léir cruinn agat," arsa Cnút. "Is léir, ar na márlaib sin ná fuiltear rocair i gceart ar cé aige go mbeid an Aifrinn."

"Is fior san, a óigtáir," arsa Anrud, "ach cad é sin dúinne cé 'cu atáthar rocair air nó ná fuiltear?"

"Is mórán neithe dúinn é," arsa Cnút. "Ar thánamair-ne anso, sinn féin agus ár mór-fluag, tar éis mórán cortair do cur ar ár dtir féin, trearna farraigi fuara, cun ár n-anama d' imirt i bfriothgain cata, i gcoinnib Uisin agus Dáil gCais, i dtreó go bfagad Bruadar Aifrinn agus Aifrigan?"

"Ni mearaim gur cuige sin a thánamair," arsa Anrud.

"Ar tánamair i otreó go brażaó an t-lárla iao?" arra Cnút.

"Ni mearaim gur tánamair," arra Anrao.

"Ar tánamair cun Árorís déanam de Sitric?" arra Cnút.

"Ni mearaim é," arra Anrao. "Ni cneasta an feucaint a tabarraó ár n-acair oiainn nuair a raigmír abaile tá mba ná béaó de bár ár gcuairde againn ac Árorís déanam de Sitric," ar reirean. "Ac cao 'tá bearrtuigte agat?"

"Neórrao-ra ran duit," arra Cnút. "Tá ré daingean am' aigne, cóm luat agur beit buaidte againn ar mór-fluag Briain go n-eireócaio na rígte reo go léir cun a céile agur go mbeiò ré 'n-a cogaó dearg eatarta. Leigimir dóib a céile do dírgiugaó, agur anran biod Éire againn féin!"

"Ir mait an cómairle i," arra Anrao. "Nuair a beió Éire againn féin tiocfaió m' acair anall agur déanfaimío Árorís dé."

"Tar a bfeacair riam!" arra Cnút.

Nior codail an beirt rin puinn an oíóde rin ac ag focaruigaó an rgéil rin, agur focaruigdar é cun a otoile go h-áluinn.

CAIBIDIOL XIII.

ROSG CATA BRIAIN.

Ar eirige Iae ar maidin Dé h-Aoine, ar maidin Aoine an Céarta, bí Déibionn agur Gormflait cuar i mbara rígteigiaig Sitric i n-Ac Cliat, agur iao ag feucaint anonn

treasna an cuain ar na linte fada cábán. Conacadar na floiste go léir as gluaiseacht amach agus 'sá seul féin i n-easar. Nior b' fada go bfeacadar na h-iodna fada 'sá fiarad féin, fan na trága, larmuic oer na cábánaib.

Conacadar larmuic airir, abfad amach, ar agaid na loclanac anonn, iodna eile 'sá seul féin i n-easar, agus do cuig an beirt rigan go raib na h-iodna amuic cóm fada, cóm lionmar, cóm láidir ar gac aon tragar cuma, le h-iodnaib na loclanac.

" Ni mearaim go bfuil puinn ra mbreir as aon taob acu ar a céile i dtaob nirt fliog," arra Déibionn.

" Ni lionmaire a deinean neart i gcómnuige," arra Gormflait, " ná ni h-é a beirean buad."

" Ir fior," arra Déibionn. " Dá bfeicinn-re m' adair agus Murcad agus Dál gCais i láthair catha agus a dtri n-oiread nirt fliog 'n-a gcoinnib ni béad aon eagal orm ná go mbéad an buad acu."

" Fan leat go fóil," arra Gormflait, " go bfeicir luct na n-éide práir úd tall as tabairt agaid orta. Anfan iread éisir cad a déanfaid Murcad agus Clann Cair."

" Ir fior ! " arra Déibionn.

Di na h-iodna catha, ó gac taob, ag teacht fé déin a céile. Di na loclanaig ag gluaiseacht go h-ana réid. D'ómuig na rigte agus na taoiseacha dóib riúbal go réid i dtreó ná béad raotar orta nuair a tiocfaidir lám le láim agus uct le h-uct leir an namaid. Di iodna na nGaedal, leir, ag teacht go réid agus go fuaimda.

Do h-ómuigead dor na Gaedlaib fad. Do fadadar.

Nuair a biodar 'n-a fad táinig an t-Ardrig amach or a gcómair agus é ar muin capail agus beirt fear ag ceann an capail agus gleim acu ar an fuain. Di a claideam nocht anáirde ag an Ardrig, 'n-a láim deir, an claideam a bi tar éis fuan a béil do cur ar loclanacaib inr gac aon

ṗáirt de'n Mumain agus imr gac aon ṗáirt d'Éirinn. D' aitin an triuag go léir an claideam ran, agus nuair a conacadar anáirde é tugadar trí gárta molta dó féin agus do'n Árdrí. Le linn na ngárta ran a tabairt dóib d' árduig gac fear a claideam féin. Bí an ṗrian díreac ag eirige. Do taitn rolur na gréine ar na claidmtib go léir agur iad anáirde, i otreó gur mear béidionn agus Gormṗlait go maiḃ clóigte Ḃriain tré teine.

Do tóg Ḃrian anáirde, 'n-a láim clé, an Croir Céarta agus iomág an tSlánuigteóra uirri. Anran do cuiread an capal ag riubal go réid, ran na n-iodna, ar agaid na slóg amac, agus do labair an t-Árdrí mar reo :—

" A Clanna Gaedal, a ṗíogṁa Éirean, táimid go léir le tamal mait 'gár n-ollamugad féin i gcóir an lae reo. Tá aon nid amáin rocair againn agus mearaim gur fearr d' ollamugad é 'ná aon ollamugad eile atá déanta againn. Tá rocair ag gac fear againn gur b'é an lá indiu lá a báir féin pé taob ar a mbeid buad. Má'r ag ár namaid a beid buad ni beid a rmacd orainne, mar ni beimid beo acu cuige. Má'r againne a beid buad an lae reo bíod a dorad ag an muintir atá i n-ár ndiaig ra baile.

" An t-é go bruil rocair i n' aigne aige ar bár d'fágail ra cat ro atá le troid againn ni baogal go n-iompócaid ré ó'n gcat. Dá mba ná béad aon nid eile cun buad do cur i n-áirigte dúinn, cuirfid ran i n-airigte dúinn é. Dá mbéad fíor ag an namaid go bruil ár n-aigne rocair mar rin againne ni ró mór an mirneac a béad anoir orta. Geóbaid riad amac ar ball é."

Do labair ré focal ré leit le gac rig agus le gac cineil ré mar a táinig ré ar a n-agaid amac, focal éigin a cuir a n-uairleact féin agus a gcródact i gcuimne dóib, agus conur mar a bí Dia agus daoine ag fairge ar an gcuma 'n-a ndéanfaidir gniom an lae a bí rómpa. Nuair a-táinig ré ar agaid Dál gCais, dúbairt ré :—

" A Ċlann Ċuir, a ṡlioċt ṁóṡa! A ṁuinntir na n-arm nṡéar aṡur na ṡcruaḋ-láṁ, náṁ rtaon aṡur náṁ rtṁioc do naṁaiḋ róṁ riaṁ, i ṡcaċ ḋ'á ṫruime, i n-éiṡin ḋ'á ṡéire, i rṁéiriinn ḋ'á ḋéine, mo ṡearaṁ inḋiu oṁaiḃ!"

Anran ḋ' árḋuiṡ ré a ṡlóṁ aṡur do ṡeinn a ṡuċ maṁ a ṡeinnṡeaḋ ruaim aḋaince, i ḋtṁeó ṡur h-aiṁṡeaḋ aṡur ṡur ḋuiṡeaḋ an uile ṡocal uaiḋ ó ċeann ceann ḋe'n ṁóṁ-ṡluaṡ:—

" ṡeuċ anrúḋ iaḋ!" ar reirean, aṡ ṡineaḋ a ċlaiḋiṁ i ḋtṁeó na loċlanaċ, " cruinniṡċe cnuarta or ḃúṁ ṡcóṁaiṁ. Tá riaṁ ḃúṁ láṁ ṡo ḋainṡean ċeana oṁċa. Ni ċuṡan ran ciall ḋóiḃ. Ir minic le ṡiċe bliain a ċuireaḃaiṁ-re anaiċe aṡur teiċeaḋ aṡur ár aṡur ḋeaṁṡ-ruaċar oṁċa, ar ruiḋ réiḋċe aṡur ṡleannta aṡur maċairí Éireann. Ir móṁ ḋ'á ṡcuiḋ ṡola aṡur ṡeóla atá aṡ cur ṡeaṁṁair aṡur ṡéiṁ ṡlair aṡ ṡár i n-Éiṁinn inḋiu. Ṡo ḋtí ro ba ċuma iaḋ nó coṁṁiola; ḋ'á ṁéiḋ a maṁḃuiṡti ḋíoḃ ni raṁluiṡti earnaṁ ná laiṡeaḋ oṁċa. Ir ṡaḋa rinn cráiḋċe acu, iaḋ aṡ ṡaire ar ár ṡcuanṫaiḃ aṡur ar ár mḃailtiḃ puiṁ, aṡ preaḃaḋ ċuṡainn irteaċ nuair ná bíoḋ coinne leó, aṡ brabuiol aṡur aṡ rṡioḃaḋ aṡur aṡ coṡṡar. Ir minic a leiṡeaḋ ar iaḋ aṡur cnoċ tuillte acu. B'é a mḃuiḋċar teaċt aiṁir aṡur ṡeall níḃa ṁeara ḋo ḋéanaṁ. An ṡaḋa a cuiṁṡear ruar leir an oḃair rin? Ir ḋóċa ṡur ḋóiċ leó ṡo leiṡṡear ar inḋiu iaḋ maṁ a leiṡeaḋ ċóṁ minic ċeana. Bíoḋ ran ḋe ḋeaṁṁaḋ oṁċa, a ċlann ó! Ná téiḋeaḋ ṡear innṫe rṡéil aḃaile bíoḃ! Nior cuireaḋ rior oṁċa. Do ṫánaḋar uaċa féin. Ir minic a ṫúḃraḋ leó ṡo ḋtiocraiḋír aṡur ná h-imċeóċaiḋír. Deinteaṁ ḋeiṁin inḋiu ḋé ḋóiḃ. An aṁlaiḋ a ċeaṗaḋar ná raiḃ aoinne 'n-a ċóṁnuiṡe ar an oileán ro? Má ḋeineaḋar ḋeaṁṁaḋ bíoḋ oṁċa féin anoir.

" Tá aon ṁaiċ aṁáin ra ḋeaṁṁaḋ atá ḋéanta acu. Do ṫánaḋar ṡo léir. ṡeuċaiḋ, a ċlann ó, ṡeuċ an trloiṡirṡ

sin. Tá 'an ċráin 'r a h-ál go léir' anran agaiḃ. Tá ' ḃruil beó de ċlannaiḃ Loċlan anran agaiḃ. Táid siad bailiġte anran agaiḃ ó Ḃheatain agus ó Śasana, ó Albain agus adtuaiḋ ó-r na h-oileánaiḃ, anall ó Mhanain agus anoir ó Ċríoċaiḃ Danmarg agus ó siarġaiḃ na h-Iorua idhe. Ni'l a ċuille 'n-a ndiaiġ ra baile gur fiú iad d'áireamh. Múċaiḋ an fata ran indiu, agus tá deire le féim Loċlan go bráċ na bheiċe!"

Le n-a linn sin do ċonaċadar go léir M'Ifeaċlainn agus a ḋeiċ gcéad fear ag imċeaċt ar a n-inead. Dúbairt Brian:—

"Ċim cuid agaiḃ ag amharc anonn threarna na páirce sin. Ni maiṫ an radharc atá le feirġint ann. Is mairg do M'Ifeaċlainn, direaċ mar is mairg do Mac Giolla Pádraig agus d'á laiġniḃ, cairmirt an lae indiu do feaċnaḋ. Déanfar gniom an lae indiu gan a gcaḃair. Béarfar buaḋ an lae indiu or cómhair a rúl agus gan iad páirteaċ ann. Beiḋ ran de marla agus de guiṫ ar a gcrú agus ar a gcáil an dá lá 'r an fiad a beiḋ gnan ar fréir agus daoine ar talaṁ.

"Tá cuid d'ár muintir féin amuiġ uainn. Ná bac ran. Tá oireaḋ againn anro agus focaróċaiḋ cúntar leir an floigirg sin ċall. Is cúntar fada é. Is miċid é focaruġaḋ. Anoir an t-am ċun é focaruġaḋ. Iriaḋ ár naṁaid iad. Iriaḋ naṁaid ár gCreidiṁ iad. Tá nan na teine ar eaglaisiḃ agus ar mainistriḃ éirean 'n-a ndiaiġ. Beiḋ lám Dé linn 'gá díoġalt ran indiu orra.

"Cad é an lá é reo indiu again? Indiu an Aoine. Is í Aoine an Ċéasda féin i," agus d'árduiġ ré an Ċroiṫ Ċéasda i radharc an trlóiġ go léir. "I gcuimneam an lae indiu," ar reirean, "ireaḋ d'fuiling ár Slánuiġteóir Iosa Criosd bár ar crann na Croise ċun an Creidiṁ do ċur ar bun. Táimid-ne anro indiu ag taḃairt aġaiḋ ar an mbár

ċun an Ċpeiṫiṁ ṫo ċopnaṁ. An ṫóiċ leaṫ ná go mbeiṫ lám ċómaċṫaċ an tSlánuiġṫeóipa linn pa ġleó? An ṫóiċ leaṫ ná go mbeiṫ meanmna ó Ṫia inṫiu i gcpoíṫe gaċ pip a ṫabapṫaiṫ aġaiṫ ap an naṁaiṫ pin? Ḃeiṫ; agup má'p anpo aṫá póṫ ár mbáip beiṫ báp an tSlánuiġṫeóipa péin map upúṫap aġainn aip go paġaiṫ ár n-anam paop ó'n ḃpóṫ po go plaṫap na nġpáṫ."

Anpan ṫ'eipiġ a ġlóp níoḃ' aoipṫe agup níḃa ḃinne:—

"Gaḃaiṫ ċúċa, a ċlann ó, i n-ainim Ḋé agup Muipe. Tuġaiṫ an paoḃap ṫóiḃ! Gaḃaiṫ ṫo ċopaiḃ ionṫa! Ní h-é an ċéaṫ uair aġaiḃ é. Ná ṫéiṫeaṫ aon mac máṫap acu beó uaiḃ. Ná cuipiṫ puim 'n-a gcóṫaiḃ iapainn. Cóṫaí ṫpoma ipeaṫ iaṫ. Tá aon maiṫ aṁáin ionṫa; coimeáṫpaiṫ piaṫ na pip ṫaoiḃ-pe ċun na gceann a ḃainṫ ṫíoḃ. Ṫo cánaṫap ċun panṁainṫ. Panaiṫip, i n-ainim Ḋé. Tá pliġ pé'n ḃpóṫ anpo ṫóiḃ. Tuġṫap ṫóiḃ é go pial!"

Anpan ṫo labaip pé le Ṫáil gCair:—

"A ċlann ó, a óga mo ċpoíṫe, a ċine uapal! Ip maiṫ ip eól ṫóṁ-pa ṫúp ngníoṁ. Feiceam an gníoṁ pan inṫiu uaiḃ, agup gealpaṫ ṫaoiḃ go maippiṫ a ṫopaṫ agup a ċlú an paiṫ a ḃeiṫ uipge ag puiṫ agup péap ag pár i n-Ġipinn!"

Um an ṫṫaca 'n-a paiḃ an méiṫ pin cainṫe ṫéanṫa ag Ḃpian ḃí an naṁaiṫ ag ceaċt i gcóṁngap. Ṫáinig Taḋg Mór ua Cealla agup Murċaḋ agup ṫuille ṫer na píġṫiḃ, agup cuipeaṫap piaċaiḃ ap Ḃpian ṫul agup panṁainṫ 'n-a ċáḃán, map go paiḃ pé pó aoṗṫa ċun ṫul pa ċaṫ, agup ṫá ṫṫuiceaḋ pé pa ċaṫ go gcuippeaḋ pan mipneaċ ap an naṁaiṫ. Ḋein pé puṫ oṗṫa, agup ṫo cuipeaḋ luċṫ coṗanṫa ṫimpal ap an gcáḃán.

CAIBIDIOL XIV.

An cAt.

Um an otaca 'n-a raib Brian rocair 'n-a cábán agur an luct coranta 'n-a timpal bí an dá fluag i ngiorract cúrla péirre d'á céile. Do léim fear mór amac a' fluag na loclanac agur do labair ré.

"An bfuil Domnall mac Éimin anro?" ar reirean.

"Tá ré anro," arra Domnall ag teact amac a' fluag na nGaedal.

Tug an beirt aga ar a céile. Do buail gac fear díob aon buille amáin ar an bfear eile agur do tuit an beirt marb ar an brór.

Anran do réidead na h-adarca ar gac taob, do rit an dá fluag cun a céile agur do turnuig an t-éirleac. Bí rolur na gréine ag neartugad agur ní raib an rolur inr na rúilib ar aon trluag acu, mar bí an Brian ag taitneam anoir díreac, ar láim deir na loclanac agur ar láim clé na nGaedal. I otura an domraic ní raib puinn der na fearaib ag tuitim ar aon taob, mar bí an coraint dóm mait leir an mbualad. Aon áit ra timpal 'n-a raib cnucán ná árdán bí mná agur daoine óga anáirde ar na h-árdánaib ag fairc ar an gcómrac. Nior mar a céile cómrac an uair rin agur cómrac anoir. Ní féadrad aoinne dul i n-aon gaor do cómrac anoir mar geall ar an arm teine. An uair rin d'féadrad mná agur mion-daoine teact acamair go mait do'n cómrac. Bí mná na loclanac cruinnigte inr gac ródo áite 'n-ar féadadar aon radaig a d'fágail ar an gcómrac. Do conacadar na clairdmte d'á gcarad agur iad ag taitneam ra gréin. Conacadar

gac buille d'á coraint, le faobar nó le rgiat, cóm tiug agur do tagad ré. D' aimigdar fuaim na mbuilli ar na rgiatib agur rgreadac na braobar i gcoinnib a céile, agur gutana árda na dtaoiread ag labairt leir na fearaib, agur dranntán na namad cun a céile le linn na mbuilli do bualad dóib, agur do méarg na fuaimeana ran ar a céile ó dacad mile namad, i dtreó dá ndúnad duine a fúile agur éirteact leir an nglerc, gur dóic leir gur coill mór a bí tré teine, agur an laraim ag búirtig agur an t-admad ag cnagarnaig le neart na teine.

Do lean an cómrac ar an gcuma ran ar fead adbad agur an gnian ag druidim ruar ar an rréir, agur ir go h-ana mall a bí rí ag druidim ruar. Anran do turnuig na fir ar tuitim. Bí raocar agur tuirre ag teact ar cuid acu agur bí an coraint ag teip.

Maolmórda agur a laigneada iriad a bí agaid ar agaid le Dál gCais agur bí rluag mór der na Loclanaig ag cabrugad leó.

Nuair a bíod tuirre ag teact ar a namaid iread ba gnát le Dál gCais breir nirt agur breir fuinnim do teact ionta. Bí ran ag teact ionta an uair rin. Bí idir laigneada agur Loclanaig ag tuitim fé n-a mbuillib, agur bí an cuid nár tuit díob ag dul i ndiaig a gcúil, go rígin. Ba deacair iad do cur i ndiaig a gcúil. Bí greim mait acu ar an bród.

Ac bí Clann Cair ábalta ar a ngreim a bogad ó'n bród. Bí Murcad ann agur a dá clairdeam aige, mar ba gnát, agur nuair a tugad ré agaid ar fear do tuitead an fear ran gan a tuille cáirde. Bí Dúlainn ann agur é cóm tapaid, cóm marbuigteac leir an leon. "Fear na mbuilli dtroma," a tugad na Loclanaig air. Bí mac Murcad ann agur an dá clairdeam aige, mar a díod agá acair. Dar leir na Loclanaig bí ré cóm h-olc le n' acair. Ni h-aicneórai ó céile iad ac gan an fearóg a beit ar an mac.

D'é focal deimneac a dúdairt Mam ar maidin le Dúlainn 'ná, "A Dúlainn, ná tabair do ceann leat ó'n gcat ro má leigean tú duille i gceann Connla!"

Ní raibdar abrad ra cat nuair a conaic Dúlainn nár gád, d' aoinne ceann Connla do coraint; go rabh a lám deas réin ábalta ar a ceann do coraint go feilimionta. Agus ar nór Clainne Cais go léir, ir ag dul i bruinneamhlacht a bí a croíde agus a géaga pé mar a bí an cat ag dul i ndéine. Bí an namhaid ag dul i ndiaig a gcúil, agus iad ag tuitim, agus Dál gCais ag brúd orta agus 'gá leagad; agus bí an gnían ag druidim ruar ar an rpéir, go mall. Bí an gaoc anoir agus i go mait láidir, ionfuar, anamamail, agus ba mór an tairbhe an méid rin dor na fearaib, ar gac taob, mar bí allur ag teacht orta agus tear an cómhraic ag cur orta, go mór mór ar an gcuid acu ná raib taitige pó mait acu ar an ragar ran oidhe. Nior goill tear an cómhraic puinn ar Dál gCais. Do cruadad iad go mait leir an ngleascaideacht a bíod ar riúbal coitcianta i gCeann Cora. Nuair a bíodar ra mór-cat ir amlaid a bíodar ar nór an capall páir n-a mbíon an folusgeacht ann. Nuair ba dóic le duine gur ceart tuirre beit ag teacht air ir amlaid a bíon duile nirt agus mirnis agus fuinnim ag teacht ann.

Bí cuid der na locianaig a bí ar an gcuma gcéadna, agus ba pó deacair iad do cur i ndiaig a gcúil. Ac bíodar ag druidim riar agus bí Dál gCais ag brúd orta go dian. Bí Maolmórda ag déanam a dícil cun iad do coimeád gan dul riar, ac ní féadad pé é. Tugad pé aire mait, amhcac, gan teacht agaid ar agaid le Murcad ná le Dúlainn. Mearad pé go bpeicead pé dá Murcad ann, an Murcad go raib an féarog air agus an Murcad ná raib, agus go raib an Murcad ná raib an féarog air cóm contabairtac de teangabálaide leir an Murcad go raib.

An fuid a bí ran mar rin ra ceann ran de'n cat, bí neide

ar a mhalairt de chuma ra ceann eile. Bí lochlannaigh Átha Cliath agus an deic céad fear ó'n longuaid go raib na h-éidi práir orta i gcoinnib na Muimneac eile (Larmuic de Dál gCais), agus bí luct na n-éidi práir ag brúd na nGaedal rompa agus 'gá marbugad go tiug. Ba mó go mór an t-éirleac a bí ag luct na n-éidi práir 'á déanamh ar Gaedlaib an cinn rin de'n cat 'ná mar a bí ag Dál gCais 'á déanamh ar lochlannaigh an cinn eile. Bí bruadar ar turac ar luct na n-éidi, agus bí na Muimnig ag tuitim 'n-a fratanaib inr gac treó 'n-a dtugad ré agaid.

Bí Béibionn agus Gormflait cuar ar bara nigtegiaig Sitric agus iad ag feucaint ar an éirleac a bí ag luct na n-éidi 'á déanamh ar na Muimneacaib.

"Ir maic na buanaidce iad ran, a Béibionn!" arra Gormflait. "Táid riad ag leagad an arbair go tiug. Beid uatbár oibre déanta acu i gcóir na h-oidce."

"Tá an lá ós fór, a Árdrigan," arra Béibionn. "Ir 'mó cor a d'fégrad an raogal a cur dé 'oir reo agus an oidce."

Conaic Murcad conur a bí luct na n-éidi ag marbugad na Muimneac rompa. D'feuc ré 'n-a timpal. Ní raib Caoilte abrad uaid.

"Téanam, a Caoilte," ar reirean. "Ní mór corg do cur leó rúd riar. Beir ar do tuaig agus lean mé. Déin-re an rud céadna," ar reirean le Dúlainn. "Agus tura, a mic," ar reirean le Connla. "Searuigead an cuid eile an fód anro."

D'imtig an ceatrar riar ar an gcat agus rúd riar ódear iad cun na h-áite 'n-a raib luct na n-éidi agus iad ag marbugad rompa.

"An tuag! An tuag! An tuag, a fiana!" arra Murcad.

Le n-a linn rin do léim ré cun lochlannaig móir a bí ag

déanaṁ éirliġ agus ná téidead aon duille claidesiṁ i bpeidm air. Dein Murċad dá leaṫ d'á ċeann, idir ṗrár agus cloiġean, le duille ṫuaiġ. Bí na ṫuaġana go léir anáirde láiṫreaċ. Anran ired do ċonaċtar an obair.

"Tuġtar rleaġ dom!" arra Murċad.

Do ṫuġad. Ṫuġ ré rád d'ṗear mór eile de luċt na n-éide. Do ṁit an trleaġ tríd an éide mar a ṁuiṫread rnáṫad ṫré bréid, agus do ṫuit an ṗear. Anran ired do ṗiorad an ṗocal adúbairt Bṁian ar maidin. "Ná cuimid ruim 'n-a ġcótaiḃ iarainn," ar reirean. "Cótaí troma ired iad." Cuiṁniġ ġaċ aoinne ar an bṗocal. Do ṗearaiṁ na Muiṁniġ an pór. D'oibriġdar an tuaġ agus an trleaġ. Nior b'ṗada go raiḃ luċt na n-éide ag tuitim go tiuġ. Nior ċuadar i ndiaiġ a ġcúil mar ní ró ṁaiṫ a d'ṗéadraidir é. Bí tuirre agus allur orta, agus bí an éide ró ṫrom. Nior ḋeineadar ać rearaiṁ agus iad ṗéin a ċoraint ċóṁ maiṫ agus doḃ' ṗéidir leó é. Nior ró ṁaiṫ a d'ṗéadadar iad ṗéin a ċoraint, mar bí an duile agus an ṗearġ ar na Muiṁneaċaiḃ nuair a ṗuaradar go raiḃ ar a ġcumar na h-éide uaṫḃárača ran do ġearad le ṫuaiġ nó do rád le rleaġ ċóṁ raoráideaċ. Nior ṫuit puinn eile der na Muiṁneaċaiḃ an uair rin, agus do ċorain luċt na n-éide iad ṗéin maiṫ go leór. Do coipead iad, áṁṫaċ, agus ṗé mar a coiṁti iad ní ṗéadaidir aon ċoraint a ḋéanaṁ orta ṗéin. agus anran do marḃuiġti iad.

Do lean an cómrac, ġan rtad ġan rtaonaḃ, ó ċeann ceann de ṁáiṁ an ċaṫa. Na h-Éireannaiġ lán ċeapaiṫe, ṗé mar a bí rocair go dainġean acu aḃṗad roim ré, ar ḃár a d'ṗáġail ra ċaṫ ran, ṗé taoḃ ar a mbéad buaḋ an ċaṫa. Iongnad agus alltaċt ar na Locḷannaiġ go léir, idir ríġṫe agus daoine, a rád go raiḃ a leiṫéid de ṗearaṁ ag na Gaeḋil 'á ḋéanaṁ. "Má rearuiġtean i n-ár gcoinniḃ puinn eile aimrire ar an gcuma ro buaḋṗar orainn!" a deirdir

le n-a ċéile, agus ionġnaḋ a ġcroíḋe oṁra. Ġéaruiġḋar ra ċóṁnac, mar 'ṡ eaḋ go rġuabraiḋir na Ġaeḋil ṗómpa. Do ċaiṫeaḋar iaḋ féin i ġcoinniḃ na nĠaeḋal ṫiṗeaċ mar a ċaiṫean an ṗaṗaiġe í féin i ġcoinniḃ na caṗaiġe lá ġaoiṫe. Ni ṗaiḃ aon ṁaiṫ ḋóiḃ ann. Do ṡeaṗaiṁ Clanna Ġaeḋal 'n-a ġcoinniḃ ṫiṗeaċ mar a ṡeaṗuiġean an ċaṗaiġ i ġcoinniḃ uiṙġe na ṗaṗaiġe.

Ċuġ na loċlanaiġ niṫ eile ṗé noeaṗa. Ċuġaḋar ṗé noeaṗa ná ṗaiḃ bluiṙe eaġla ṗoimiṙ an mbáṙ aġ na h-Éiṙeannaiġ, ná aon ḋoṫal acu ṗoimiṙ an mbáṙ. I noiaiġ aṙ noiaiġ ḋo ċuaiḋ 'n-a luiġe aṙ aiġne na loċlanaċ ná ṗaiḃ aon ṫṙúil go n-iompóċaḋ na h-Éiṙeannaiġ ó'n ġcaṫ. Go ṡeaṙóċaiḋiṙ an ṗóṫ an ṗaiṫ a ḃeiḋiṙ beó, agus ġuṙ le h-áṫaṙ a ġlacṗaiḋiṙ báṙ.

Niop ḃ'ṗéiḋiṙ leiṙ na loċlanaiġ an niṫ ṙin ḋo ċuiṙġint. Do ċuiġṗiḋiṙ é, ḃ'ṗéiḋiṙ, ḋá mbéaḋ 'ṗíoṙ acu caṫ é an ṙocaṁuġaḋ aiġne a ḃí ṫéanta aġ na Ġaeḋlaiḃ aḃṗaḋ ṙaṙ a ṫcáimiġ lá an ċaṫa ṙan; ḋo ċuiġṗiḋiṙ é ḋá mbéaḋ 'ṗíoṙ acu go raiḃ Naoṁ Íṫḃiṙt an Aiṙṙinn ḃ'á ṫéanaṁ ċun Ṫé, ó ċaimiġ an céaḋ leuṙ ṫe ṙolur an lae an ṁaiḋion ṙan, inṙ gaċ eaġlaiṙ agus inṙ gaċ maiṁiṙṫiṙ i n-Éiṙinn. Do ċuiġṗiḋiṙ é ḋá ṫcuiġiḋiṙ conuṙ maṙ a ḃí raġaiṁṫ agus manaiġ agus mná ṁaġalta aṙ ṙuiḋ na h-Éiṙean, i ġcaiṫeaṁ na maiḋine ṙin agus i ġcaiṫeaṁ na h-oíḋċe ṙoim ṗé, aġ ḃṙuṙeaḋ a ġcroíḋe 'ġá iaṙaiḋ aṙ Ḋia na ġlóiṙe, ṫṙé impíḋe na Maiġḋine Muiṙe, agus ṫṙé impíḋe Ṗáṫraiġ agus Ḃṙíġḋe agus Ċolum Cille, ġan buaḋ an ċaṫa ṙan ḋo leiġint leiṙ na loċlanaiġ. Do ċuiġṗiḋiṙ é ḋá mbéaḋ 'ṗíoṙ acu conuṙ maṙ a ḃí an ṫ-Áṙḋṙíġ aoṙṫa, an ṗeaṙ a ċaiṙḃeáin an Ċroiṙ Ċéaṙḋa ḋo'n ṫṙluaġ an ṁaiḋion ṙan, an ṗeaṙ a ḃí ceaṗaiṫe aġ Ḋia an uaiṙ ṙin ċun cóṁaċt na loċlanaċ ḋo ḃṙuṙeaḋ agus ḋo ċlaoiḋ i n-Éiṙinn, conuṙ maṙ ḃí ṗé aṙ a ḋá ġlúin, iṙtiġ 'n-a ċábán, 'ġá iaṙaiḋ go cruaiḋ aṙ an Slánuiġṫeóiṙ

Sléigeal gan an buaḋ do leigint le naṁaid an Ċneidiṁ. Ní raib aon bioc d' fior an méid rin go léir ag na Loclanaig, agus d'á brig rin níor cuigeadar cad é ndearna dor na Gaeḋlaiḃ a leicéid de fearaṁ a ḋéanaṁ ra ċat agus bár do glacaḋ le n-a leicéid d' áċar.

Do lean an cómrac gan ror gan rtaonaḋ gan lagugaḋ, agus bí an gnian ag druidim, go nígin, cun a h-áite ar an rpéir i meaḋan lae. Bí an bualaḋ agus an t-éirleaċ cóm-ḋian, ba ḋóiċ le duine, ó ċeann ceann de'n ṁaċaire. Bí na mná agus na mion-ḋaoine ar na h-árḋánaiḃ ag faire. Bí buairt agus eagla ag turnugaḋ ar ċeaċt ar na mnáiḃ a ċáinig ar na loingeap. Ní raib aon ċoinne acu go leanfaḋ an cat cóm fada, ná go rearóḋ' na Gaeḋil an fód cóm daingean. Bí a lán d'á breagaiḃ féin, agus d'á macaiḃ, rinte marḃ ar an bpáirc. Bí ag dul 'n-a luige ar a n-aigne gur baogal ná raib reilb i ndalaṁ na h-Éirean le fágail acu cóm raoráideaċ agus do ṁearadar. Aċ do gluair an cómrac agus fáṁluigeaḋ gur ag dul i ngéire agus i ndéine agus i dtruime a bí an ċairmirt, agus gan aon ċlód lagaċair ná aon deaḃraṁ géille ar slóigtiḃ na nGaeḋal. Dá ndúnaḋ bean acu a rúile an uair rin agus éirteaċt leir an nglee, d' aiseóċaḋ rí an ċoill mór tré ċeine agus an larair ag búirċiġ agus an t-aḋmaḋ ag cnagarnaig, agus d' aiseóċaḋ rí mar a béaḋ daċad míle fear agus daċad míle tuag acu agus iad ag gearaḋ na gcrann agus 'gá leagaḋ!

Bí na crainn ag tuitim, na crainn beagá ar dtúir agus anran na crainn móra, agus ní raib aon taoḃ ag déanaṁ aon géille do'n taoḃ eile, nó má géillti beagán ar taoḃ anoir agus airír, do buaiḋti an beagán ran dar n-air gan puinn níġnir; agus bí an gnian ag druidim riar. Bí ceó éigin oḋar ag eirige ó'n maċaire, agus bí an gaoċ ag réideaḋ an ċeóiḋ rin or cionn na bfear a bí ag troid,

agus irteaċ fé 'n tír. Ceó fola ab eaḋ an ceó ran. Ú' eirig, leir, ar an maċaire, fuar-balaiċ grána trom, balaiċ na fola. Bí an balaiċ ċóṁ láidir, ċóṁ trom ran go mb'éigean do ċuid der na mnáiḃ a bí ar na h-árḋánaiḃ imṫeaċt. Nuair a ċuaiḋ an balaiċ rin fúṫa d'iompuig a ngoile, bí an balaiċ ċóṁ trom ran. Aċ níor ċuir faoḃar ná fuil, ceó ná balaiċ, fiaċaint ar luċt an ċóṁraic rtaonaḋ ó'n gcat ar aon taoḃ. Comáineaḋar leó ag bualadh agus ag leagaḋ agus ag tuitim, an duag agus an raoċar agus an cruaḋtan 'gá tnáṫaḋ agus an tarc 'gá lorgaḋ, agus an gruan ag druidim riar, go rígin.

Tá tobar breag fíor-uirge ra maċaire ar a raiḃ an cómrac ar riúḃal. Deirtear go téiḋeaḋ na taoiriġ Gaeḋlaċa cun an tobair rin, ó am go h-am, cun a láṁ a ṫ' fuaraḋ ra n-uirge agus cun díge d'ól, agus anran go brilliúir cun an cómraic agus a lán neart acu. Cuig na loċlanaiġ fé ndeara an níḋ rin. Bí buiḋean coranta ag na Gaeḋlaiḃ ar an tobar. Táinig buiḋean loċlanaċ cun an tobair a baint díoḃ. Do throid an dá buiḋean go fíoċmar. Do loiteaḋ an tobar. Nuair a táinig taoiseaċ Gaeḋlaċ cuige ar ball bí ré lán d'fuil agus de ċré, agus na cuirp 'n-a gcruaċaiḃ air.

Ní feadar féin conur féad na fir Gaeḋlaċa imṫeaċt ó'n gcat cun díge ó' ól ar an tobar mura b' amlaiḋ a ḋeiniḋir uanuigeaċt ar a ċéile. Pé rud a ḋeiniḋir do lean an t-éirleaċ gan ror gan rtaonaḋ, agus bí an gruan ag druidim riar, go mall.

Iré Sigurd, larla Inri h-Orc, agus a fluag, a bí i ngleic leir na Conaċtaċaiḃ. I dteannta na gConaċtaċ a bí ceapaiṫe do M'leaċlainn Mór rearam. Nuair a ó'imṫig M'leaċlainn agus a ḋeiċ gcéad ar an gcat d'fág ré earnam mór agus leaṫ-láṁ mór ar na Conaċtaċaiḃ. Aċ do fearaim na Conaċtaig an cómrac, gan duil óglaċ i ndiaig a

gcúil, 1 gcaiteamh an lae go léir. Tug an dá fluag fé ndeara na gníomarta uatbárach a dein Tadg Mór ua Ceallai 1 gcaiteamh an lae. Tug a lán der na fearaib láiroire a bí ar na loclanaig agaid air, 1 gcaiteamh an lae, ac do cuit gach fear díob le n-a láim. Fé deire do cuig Bruadar féin agaid air. Bí éide ana chuaid ar Bruadar. Bí a fleag 1 láim Taidg Móir. Tug fé rád de'n trleag do Bruadar. Níor cuaid an trleag trít an éide ac do caitead Bruadar riar ar fleasg a droma, bí a leitéid rin de neart leir an rád a tugad dó. D'eirig fé agus tug fé fogad eile fé Tadg. Do leagad airír é ar an gcuma gcéadna. Tug fé an tríamad fogad. Do bainead an tríamad leagad ar. D'eirig fé agus do rit fé irteac 1 gcoill a bí 1 n-aice na h-áite. Le n-a linn rin táinig Sigurd 1 ngar do Tadg, agus rar a rais uain ag Tadg ar a fleag do beartugad airír do buail Sigurd ra ceann é le tuaig. Do cuit Tadg marb. Ir ar éigin a bí fé ar lár nuair a bí Sigurd ar lár, cóir marb leir, agus a ceann agus a cabail, fíor go caol a droma, rgoilte glan le buille tuaig ó Murcad. Conaic an dá fluag an buille rin. Do brúig fluag Sigurd irteac cun báir a rig do díogailt. Bí Dúlainn agus Caoilte agus Connla 1 n-aice Murcad. Do druid na Conacraig amac 'n-a dteannta. Bí fluag Sigurd ag tuitim láidrear cóir tiug agus do féadtí na builli do tarang orra. Conaic beirt mac rig na h-Ioruaide an t-éirleac ran. Do ritheadar araon fé déin na h-áite. Le n-a linn rin táinig Tadg Óg ua Ceallai cun na h-áite 'n-a rais a adair rinte. Bí bean ar a glúinib ag ceann an adar agus a ceann iorr a dá láim aici.

Bí Murcad ag ruit fé déin na beirte a bí ag teacht 'n-a coinnib. Bí na Conacraig ag déanam an éirlig ar muintir Sigurd. Caroll Cnút an céad duine de'n beirt a táinig 1 gcoinnib Murcad. Do cuit Caroll láidrear fé cuaig

Murchadh. Bhí rud a bí imtigthe ar láimh deir Murchadh cait ré uaidh an tuaigh. Táinig Anrud cuige agus é ar buile mar gheall ar mharbughadh a dhriúr. Do chorain Murchadh é féin air leir an gclaidheamh a bí n-a láimh clé aige. Tug ré únfairt éigin dó i dtreó gur leag ré é. Anran do cuir ré an claidheamh i gcoinnidh a uchta féin agus a bhaga ar uchd Anruid agus do luig ré le n'uchd ar an gclaidheamh agus cuir thé éide agus thé chiabh Anruid é. Nuair a chrom Murchadh cuige rin do thug Anrud rnap ar an rgiain a bí i gcrior Murchadh. Do thainig ré an rgian ar a thruail agus fáidh ré ruar i n-uchd Murchadh í, agus do tuit Murchadh anuas air.

An fad a bí an méid rin ar riúbal bí Taidg Óg ua Cealla ag déanamh an éirligh, i dteannta na gConachtach, ar fhuag Sigurd, as díoghailt báir a athar orcha. Bí a athair finte lartiar dé agus an bean ar a glúinidh agá ceann. Cé 'léimfeadh cuige amach a' lár an namhad ach Amhlaoidh agus a thuag 'n-a láimh aige.

" Tabairfad a ceart féin do'n fhodhar anoir, a Thaidg ! " arra Amhlaoidh, agus rar a raidh uain ag Taidg ar an iongnadh a táinig air do cur dé ná ar aon choraint a déanamh air féin, do bhuail Amhlaoidh ra ceann é leir an dtuaigh. Do tuit Taidg. Chóm luat agus do tuit Taidg cé círead Amhlaoidh 'n-a reafarm ar a agaidh amach ach Niamh !

D'féuch an beirt ar a chéile. Níor b' ionan an feuchaint rin agus an chéad feuchaint úd a tug an beirt chéadna ar a chéile. Pé rud a conaic Amhlaoidh ra chéad feuchaint conaic ré ra tarna feuchaint rud éigin uathbharach, rud éigin a bain a mheabair dé glan. Do tuit an t-arm ar a láimh. Do leat a béal agus a dá fúil. D'iompuig ré ar a fáil agus do rith ré ar an áit. Do rith ré i n-am agus ní raib ann ach ran. Bí Connla dírech ag teacht agus a thuag 'n-a láimh aige, thuag a bí chóm dian ar na lochlanaigh an lá ran le thuaig

Murcadh fein. Nuair a fuc Amhlaoibh do fuc Connla 'n-a diaigh.

Bi Amhlaoibh comh cosmhail fin le Bruadar gur mearadh go minic i gcaitheamh an lae gur b'é Bruadar Amhlaoibh agus gur b'é Amhlaoibh Bruadar. Do deineadh an dearmad céadna go minic i gcaitheamh an lae i dtaobh Murcadh agus Connla, go mór mór nuair thuitfeadh amach fa lá agus nuair a bi na fir go léir cluthaidhte le fuil agus le falacadh i dtreo nár b'féidir a d'feirgint cé 'cu a bi féarógach an duine nó ná raibh.

Nuair a conaic an dá fluagh an beirt ag fuit do buaileadh ifreach láithreach i n-aigne gach aonne gur b'é Bruadar a bi ag teitheadh agus gur b'é Murcadh a bi ar a tóir. Nuair a conaic na Loclanaigh, dar leo, Bruadar ag teitheadh agus Murcadh ar a tóir d'iompuigheadar go léir agus do theitheadar. D' eirigh an liú fiaigh ó-r na Gaedhlaibh mór-timpal i dtreo gur chuir an macaire fé choraibh na bfear. Nuair airigh an deic gcéad a bi ag M'Lfeachlainn an liú uathbharach fan nior féadadar fanmhaint focair a thuille. Bi páirc threabtha roimh iad agus an cat. Siúd amach iad, threarna na páirce agus siúd ar tóir na Loclanach iad. Deineadar obair mhaith, d'á déanaigse a thánadar. Mura mbéadh iad ní curfaí ar na Loclanaigh an t-ár uathbharach a cuireadh orta. Bi na fir a bi fa chómhrac fan lae pó buailte amach le tuirre, an méid díob ná raibh cneadhacha go tiugh orta agus mórán fola caillte acu.

Do gluair an teitheadh agus an tóir agus an marbuigheadh. Tug na mná aghaidh ar na bádaibh cun dul ar bórd na loingear. Chuaidh an iomad acu ifreach imr gach bád. Comh luath agus bruid na báid amach do chuadar fé uirge agus do báthadh na daoine a bi orta. Tug formhór na bfear a bi ag teitheadh aghaidh ar fígheigheach Sitric i n-Áth Cliath. Bi an Tulcain ar an fligh rómpa, agus bi rí ana doimhinn, mar

bí an taoide lán um an dtaca san. Do bádaó na céadta díob sa n-abainn sin.

Bí Gormflait agus Béibionn cuas ar bara an sigceigleig. Conacadar an teicead agus an tóir.

"Mearaim," arsa Béibionn, "gur fearr na buanaidte atá ag obair anoir 'ná iad súd a bí ag obair i dtusaċ an lae."

Níor dein Gormflait aċ buille doirn a tabairt sa béal di, agus cúpla fiacal a baint airti.

CAIBIDIL XV.

AN T-AR-MÁG.

Nuair a siúd Amlaoib do siúd Connla 'n-a diaig, agus ansan do siúd an méid a bí gan marbugad de muintir Sigsiurd. Do gluair ar a dtóir an méid a bí ábalta ar suiṫ der na Conaċtaċaib. Do gluair Caoilte sa tóir i n-aonfeaċt leó. Níor ċuaid Caoilte abrad. Bí fior aige go raib Niam sa n-áit 'n-a raib a h-athair sinte marb. Do ċar sé tar n-air le h-eagla go scarfai buidean Loċlanaċ sa treó agus go mb' féidir go mbéad Niam gan coraint.

Nuair a táinig sé ir amlaid a fuair sé a lán de muintir Uib Maine ann roimir, agus de muintir Maoilruanaid na Fairge. Bíodar só ċréaċtnaidte ċun leanmaint ar an dtóir, aċ bíodar ábalta ar Niam a coraint go maiṫ. Bí sire ar a glúinib ag ceann cuirp a h-athar. Bí fagart ann, leir, agus manaċ. Ag tabairt aire do Tadg Óg ua Cealla iread bí an fagart. Ní raib Tadg Óg marb, bíod go raib

ré gorcuiġce go maiṫ. Níor ċuġ Aṁlaoiḃ "a ċeapt féin do'n ġaoḃar." Ḃí clogaḋ maiṫ láiṫiṁ ar ċeann Ċaiṫġ. Do ċuir an ċuaġ rtaṅgaḋ doiṁinn ra clogaḋ agur do gorcuiġeaḋ an ceann, aċ níor ġeapaḋ an clogaḋ ná an ceann. Ḃí Lonán ann agur níor ḃ'ġaḋa go raiḃ Taiṫġ taġaiṫe ċuige féin ré láiṁ Lonáin.

Ḃí ceann Ċaiṫġ Móir, áṁċaċ, 'n-a ḋá leaṫ, aċ níor ċoruiġ Niaṁ uaiḋ.

Ḃí Conn ann agur é tar éir teaċt ó'n áit 'n-a raiḃ a aċair féin, Maolruanaiḋ na Rairge, rínte marḃ. Do ṁair Maolruanaiḋ tamal maiṫ tar éir a ġunta, agur ḃí ragart i n' aice ó ḟuair ré an ġuin go otí go ḃfuair ré báṫ.

Nuair a ċonaic Niaṁ Caoilte agur Conn do labair rí leó.

"Cá ḃfuil Connla?" ar rire.

"D' imtiġ ré ar ṫóir na Loċlanaċ, a rígan," arra Caoilte.

"Ir truaġ ran!" ar rire. "Má imtiġean aon níḋ air tá éire cneaċta glan."

Ḃí tuille der na Conaċtaiġ aġ teaċt ó'n otóir. Ċuir rí tuairirg Connla orra. Ní ḟeacaiḋ aoinne Connla aċ do ċonaic gaċ aoinne Murċaḋ agur é ar ṫóir Ḃruaḋair agur Ḃruaḋar aġ teiṫeaḋ uaiḋ.

"Ní ḟéaḋraḋ Murċaḋ beiṫ ar ṫóir Ḃruaḋair," arra duine a ṫáinig, "mar tá Murċaḋ anrúd tall rínte agur beirt ragart i n' ḟoċair. Do ṫuit Murċaḋ oíneaċ nuair a bí an teiṫeaḋ agur an ṫóir aġ turnú'."

"An é raḋaire mo ḟúl a ṁearḟá a ḃaint díom!" arra'n ċéad duine. "Ná feacaiḋ mo ḋá ḟúil Ḃruaḋar aġ teiṫeaḋ agur Murċaḋ ar a ṫóir!"

"Ní ḟeacair Ḃruaḋar aġ teiṫeaḋ," arra Niaṁ, "mar do leaġ m' aċair é trí n-uaire ar a ċéile, agur anran do riṫ ré irteaċ ra ċoill beag ran tuar."

Le n-a linn rin o'ḟéaċaḋar ruar agur cao a ċiṙiḋir aċ

Bruadar féin ag fuil 'n-a dtreó ó'n áit 'n-a raib dubal an Ardrígh, agus é ag liúrigh:—

"Sgaoilteam an focal ó béal go béal!" ar reirean, "gur mairb Bruadar Brian!"

Siúd cuige an buidean coranta do fágad ar dubal Briain. Do ritheadar ar tóir na Loclanach agus d'fágadar an dubal gan cornam. Táinig Bruadar amach ar an gcoill, mar a raib ré i bfolach. Fuair ré an t-Ardrígh gan cornam, agus cuaid ré irtheach agus mairb ré an t-Ardrígh. Do rug an buidean coranta ar Bruadar agus cuireadar cun báir é. Ba fuarach an leigear é rin ar an nóiobáil a bí déanta. Dá dtugaidís aire do'n gnó a cuireadh 'n-a cúram orta tá gach aon deabram go mbéad a malairt de rgéal againn go léir, riam ó rin agus indiu, feacar mar atá.

Deir cuid de'n treanacur gur coram Brian é féin go cróda. Ní feadar cé 'cu a dein nó nár dein, agus ir cuma liom. B'fearr liom go mór a beit ar cumar an treanacuir a rád gur coram na fir é n-ar cuireadh mar cúram orta é coraint. Ir truag gan a n-aimimneacha againn! Cuireadar pionós ar Bruadar. Ba mór go léir an leigear é rin ar an bfaillig a deineadar féin; nár b' ead!

Ag teact tar n-air ó tóir na Loclanach a bíodar nuair a buail Bruadar umpa agus an gniom déanta aige. Deineadar go h-aindeir a ngnó!

Nuair a fuair Riam go raib Brian marb d' eirig rí 'n-a fearaim:—

"Téanam!" ar rire le Caoilte agus le Conn. "Caitfimíd Connla d'fágail. Tá Brian marb, agus ir dóca go bfuil Murcad marb. Tá Ardrígh againn fós, ámtach, má tá Connla beó."

Siúd cun riúbail iad. Do leanadar an treó do lean na Conactaig ra tóir. Bí cuid der na Conactaig ag teact tar n-air. D'iompuigdar i n-aonfeacht leir an dtriúr

nuair a fuarabar cad a bí uaca. Deineadar gac aon tragar cuarduig agus cuineadar gac aon tragar tuairirge, ac ní bfuarabar aon blúire eoluir. D'imir fice duine déib go breacacar Bruadar ag teicead agus Murcad ar a cóir, ac ní feacaid aoinne Connla.

Bí an oíbce ag tuitim. Bí an macaire go léir lán de corraib, agus bí a lán der na locranaig a leagad ra tóir agus ná rabadar marb ar fad, agus go raib fonn orca rleag nó tuag nó rgian do caiteam le h-aon éineanac a círidir. Do tuigead go raib ré nó contabarcac leigint do Niam dul níba fia ra cuarduc. Do focaruigead ar dul tar n-air. Go mb'féidir go raib Connla tagaice ann um an dtaca ran. Muna raib go bréadrad na fir teacc airír ag cuarduc agus Niam a d'fágáilt ar a ruaimnear, i n-áit a béad gan baogal.

Tánadar tar n-air. Ní raib aon tuairirg ar Connla. Bí an oíbce dub ann um an dtaca ran, agus cun na h-oíbce déanam níba duibe do leac ceó irteac ó'n brarraige i dtreó ná feicfead duine a lám dá rinead ré í.

Ní raib aon rud le déanam ac dul ré déin an longphuirt i gCill Maigneann. Dein muintir Cairg Móir agus muintir Maoilruanaid dá crócar agus do rugadar leó an dá corp cun an longphuirt. Bí na ragairt agus na manaig ann, agus bíodar ag cantainn úrnuigte na marb ar an rlig. Nuair a tánadar go Cill Maigneann fuarabar go raib a lán rocraidi beaga eile tagaice ann rómpa, agus ag teacc ann 'n-a ndiaig, agus an obair céadna ar riúbal acu. Bí na ragairt agus na manaig go léir ann, ó Sórd Colum Cille, agus an uile fagar córaca tabarta leó acu, mar atá, lion geal cun cneádtac do dúnad agus fuil do corg, agus deoca cun nirt, agus bannaí linéadaig, agus cliatáca cun cnám do cur, agus mar rin. Bí flúirre der na neidib rin tabarta leó ó'n mbaile ag na mnáib a táinig, ac níor mirte an tuille.

Ḃí na buiḋeana beaga ag teaċt i gcaiṫeaṁ na h-oíḋċe agus a nduine maiḃ féin ag gaċ buiḋin ḋíoḃ. Ṫáinig cuid de ṫeiġlaċ Muṁċaḋ agus Muṁċaḋ an ċróċaṁ acu, aċ ní raiḃ ré maiḃ. Mair ré go dtí amáireaċ a bí ċúġainn. Bí na ragairt i n' aice ra h-áit 'n-ar ṫuit ré, anuas ar ṁac ríġ na h-Ioruaiḋe. D'fan ragairt i n' foċair go dtí gur ṫarraing ré an anál.

Ní raiḃ aon buiḋean a ṫáinig mar rin i gcaiṫeaṁ na h-oíḋċe ná raiḃ Niaṁ a' fairċe oṁa feuċaint caṫin a ċíreaḋ rí buiḋean ag teaċt agus Connla acu, nó feuċaint caṫin a ċíreaḋ rí Connla féin ag teaċt an buiḋin acu agus duine aiġe 'á ṫaḃairt leir. Níor ṫáinig ré mar reo ná mar riúḋ.

Ṫáinig rolup an lae. Do ġlan an ceó.

"Ṫéanam," arra Niaṁ le Caoilte agus le Conn, "go gcuarḋaiġmíḋ an maċaire feuċaint a' ḃraiġmír Connla beó nó maiḃ."

Ġluaireaḋar amaċ. Ṫánaḋar an áit an ċaṫa. Ḃa ġrána an raḋairc an uair rin é mar ṁaċaire. Bí an talaṁ go léir, ó Ḃinn Éaḋair go h-Áṫ Cliaṫ agus ó ċiúṁair na tráġa aḃrad amaċ ra tír, cliúḋaiġṫe le corpraiḃ daoine. Bí, anro agus anrúḋ an ruaiḋ an ṁaċaire, ruḋaí beó ag ġluaireaċt ameasg na gcorp. Daoine ab eaḋ cuid ḋer na ruḋaíḃ beó ran, daoine a bí ag loṅg corp a gcarad féin. Biṫeaṁnaiġ ab eaḋ cuid ḋer na ruḋaíḃ beó; biṫeaṁnaiġ a bí ag guid an traiḋḃir agus na n-órnáiḋí a bí an corpraiḃ na Locḃannaċ uaral agus na n-Éireannaċ uaral. Gairḋir ab eaḋ cuid ḋer na ruḋaíḃ beó, leir; gairḋir ġrána ṁóra, ċontaḋarṫaċa, a ṫáinig irteaċ ó'n dtír nuair a ruġ an gaoṫ balaiṫ na fola amaċ ag tṁall oṁa.

Siúḃluiġ Niaṁ agus a cualaċt an maċaire, roir agus riar agus anonn agus anall, aċ ní ḃfuarḋaḋar aon raḋairc ar aon ċorp go raiḃ aon coramlaċt aiġe le Connla. Do ċíoḃ Niaṁ uaiṫe, go minic. corp a ḃíoḃ, ḋar léi, cormail le

Connla. Anran nuair a tagaidir i n' aice cíoch ri nár b' é é, agus bíoch áthar uirthi.

Bí an maidion ag gluaiseacht agus an gnian ag dhuidim ruar ar an rpéir, agus fir ag teacht go tiuch, ar gach aon theó baill, le h-órdúgadh na ragart, agus páinní agus gluairte acu, cun na gcorp do cur fé thalamh. Do leath na fir rin iad féin ins gach aon ball ar fuaid an mhágaire agus do chom gach aon thúr nó ceathair acu ar thínre ó' orgailt. Da geár go raib oifead ran acu ann go mb'éigean dor na gaidir agus dor na bitheamhnaig glanadh ar an áit. Má bí raidhbhear le fágail ar chorraib na marb do chuig na fir a bí ag déanamh na h-oibre gur b' iad féin doib fearr ceart cun an traidhbhir rin. Bí an obair ar riúbal ins gach aon pháirt de'n mhágaire, agus ins na h-áiteanaib 'n-a raib na cuirp 'n-a gcruachaib anáirde ar a céile b' éigean thínrí móra leathana doimhne déanamh, agus na cuirp a cur 'n-a gcruachaib fé thalamh, dífeach mar a bíodar 'n-a gcruachaib or cionn tailimh. Bí an taoide lán airír agus bí cuirp na mban agus na leanb aici 'á caitheamh irteach ar an thráigh. Fé mar a dhruid an taoide amach bí rí ag fágaint na gcorp ar an thráigh 'n-a diaigh. B'éigean thínrí móra leathana doimhne déanamh dóib rin, leir, agus iad do cur 'n-a gcruachaib fé thalamh. Nuair a bí na thínrí rin lán der na corpaib agus an chré curtha ruar orthu ir amlaid a bí árdán mór árd ra n-áit 'n-ar deineadh gach thínre. Táid na h-árdáin rin le feirgint ra n-áit fós, nó cuid acu.

Conaic Niamh, agus an muintir a bí le n-a coir ra chuardach, a lán daoine chuinnigthe timpal na h-áite na dtéidhean an Tulcainn irteach ra bhaigse. Thánadar cun na h-áite. Bí an Tulcainn lán de corpaib na Locklanach i dtreó go raibhadar ag coimeád uirge na h-aban riar ó'n dtaoide do leanmhaint. Bí na fir ag tógaint na gcorp ar an abainn agus 'gá fineád ar an bhoirt i n-aice 'céile. Nuair a

ṫáinig Niaṁ Conaic ri dá corp rinte ar an bport i n-aice 'ċéile. D'aiṫin ri láiṫreaċ iad. Aṁlaoiḃ agus Connla iriad a bí ann. D' aiṫin gaċ aoinne Connla. Mear cuid de'n lucht oibre gur b' é Bruadar an fear eile. D'innreadar do Niaṁ, agus do'n muintir a bí le n-a coir, gur b' aṁlaid a fuaraḋ an beirt agus cruaċ mór de corpaiḃ loċlanaċ anuar orṫa, agus dá láiṁ Connla dainġean i bfoirt Aṁlaoiḃ, agus a corp anuar ar corp Aṁlaoiḃ.

D'feuċ Niaṁ ar an mbeirt agus iad rinte i n-aice 'ċéile, go bfeaġ rocair. Bí dá fúil Aṁlaoiḃ ar dian-leaḋaḋ, agus bí 'n-a fearaṁ ionta, agus 'n-a ġnúir ar fad, an fġeón milliteaċ a conaic ri ionta díreaċ nuair a ṫuit an tuaġ ar a láiṁ agus do ṫeiṫ ré. Bí ġnúir Connla ċóṁ ráṁ, ċóṁ rocair, ċóṁ ruaiṁneaċ agus dá mba 'n-a coḋla béaḋ ré. Ċóṁ luaṫ agus do conaic ri iad do báṫuiġ a h-aġaiḋ i dtreó go dtáinig Caoilte agus Conn 'n-a h-aice, duine acu ar gaċ taob di. Mearadar go raiḃ ri i mioċt tuitim. Ní raiḃ. Do ġair ri nuair a conaic ri an t-eagal orṫa. Ṫáinig ri ar a ġlúiniḃ i n-aice Connla agus ċrom ri ar baiḋil a ráḋ le n' anam. Ṫáinig an beirt eile ar a nġlúiniḃ agus dúḃradar an baiḋil i n-aonfeaċt léi.

" Go maiṫiḋ Dia do peaca duit, a Aṁlaoiḃ ! " ar sise, " agus dúinn go léir."

D'eirġdar. Deineadar cróċar agus ċuireadar corp Connla air, agus do ruġadar leó é cun an longḃuirt.

" Doḃ' uaċḃárać an cat é ! " arra Conn agus iad ag teaċt, " agus ir fada a beiḋ cuiṁne i n-Éirinn air."

" Ir fada," arra Caoilte, " agus an bfuil fior agat cad a ċuirfiḋ iongnaḋ ar an raoġal go deó ? "

" Cad a ċuirfiḋ ? " arra Conn.

" An deiċ gcéad úd go raiḃ na h-éidi mitil orṫa tá an uile duine acu marḃ ! " arra Caoilte.

" An uile duine acu ? " arra Conn.

" An uile duine riaṁ acu," arra Caoilte.

CAIBIDIOL XVI.

I NDIAIG AN ĊATA.

Nuair a táinig Niam agus an mhuintir a bí le n-a coir go dtí an longphort, agus coirp Connla acu, bí Donċad, mac Ulltain, tagaiġe tar n-air ó Cúige Laiġean agus mórán creac aige. Bí iongnad ar Donċad nuair a fuair ré go rabḃar tar éir an mór-ċata do ṫroiġ. Bí iongnad, leir, air féin agus ar gać fear der na fearaib a bí i n-aonfeaċt leir, mar ġeall ar ḃéine an ċata agus ar méid an áir ar gać taob. D'fiafraig ré conur a tárla gur deinead a leiṫéid de dírġiuġad ar Dál gCais agus ar na Conaċtaiġ agus ar na Muimneaċaiḃ, agus m'Ifeaċlainn Mór agus a fluaġ beag do ḃuel ar ċóm maiṫ.

Do h-innfead dó conur mar a tarainġ m'Ifeaċlainn agus a deiċ gcéad riar ó'n gcat i dtuaraċ an lae agus conur mar a ċuifeadar an fáirc ṫreabḃa ioir iad agus an cat. Aċ do h-innfead dó conur mar a deineadar ruid maiṫ um ṫrátnóna, gur ġluaiseadar ar ṫóir na loċlanaċ, agus mura mbéad iad go mb' féidir ná brirfí an cat ar na loċlanaiġ ċóm h-iomlán agus a deinead. Pé'r doman é ná cuirfaí ar na loċlanaiġ an t-ár a cuiread orṫa mura mbéad m'Ifeaċlainn agus a deiċ gcéad.

"Ar ġluair ré ar ṫóir na loċlanaċ," arra Donċad, "rar a' raiḃ ṫior aige go raiḃ m' aṫair marḃ?"

Nior féad aoinne an ceirt rin do freagairt dó.

Bí ré i n-aigne gać aoinne, áṁṫaċ, larmuiċ de'n méid a bí beó de Dál gCais, gur b' é m'Ifeaċlainn Mór a béad i n' Ardrígh ar Éirinn i ndiaig Ulltain.

D' oibrig m'Ifeaċlainn agus Donċad, agus na h-uairle eile, a' láim a ċéile, go dtí go raiḃ gać aon rud déanta

cun na marb a d' adlacad mar ba cóir, agus go dtí go fuil corp Briain tabarta fuar do'n cléir le breit ócuaid go h-Árdmacha.

Nuair a bí corp Briain tabarta do'n cléir do labair Caoilte.

"Bí Murcad le h-air Briain," ar seisean, "inr gac cat d'ár throid ré riam ó cat Bealaig Leacta go cat Gleanna Mama. Ir le láim Murcad do cuir laocra agus uairle Loclan agus Laigean i gcat an lae inné. Ní ceapt Murcad agus Brian do deigilt ó céile anoir!"

Do cugad corp Murcad do'n cléir le breit ócuaid go h-Árdmacha i n-aonfeacht le corp Briain.

Anran do labair Niam.

"Tá ré cóm ceapt," ar sise, "gan a mac do coimead ó Murcad agus atá ré gan a mac do coimead ó Brian."

Nior gád bí a cuille cainte déanam. Do cugad Connla do'n cléir agus do rugad ócuaid é go h-Árdmacha, i n-aonfeacht le Murcad agus le Brian, agus do h-adlacad cuaid an triúr.

Anran do cruinnig Donncad an méid a bí beó de Clainn Cais, agus cug ré féin agus iad féin agaid riar ódear ré déin Cinn Cora.

Aoinne gur maic leis a fior a beic aige conur a d'eirig leó ar an rlig, ní'l aige ac leabar an treanacair do folácar agus do léigead. Cifid ré raint neice ná cuirfid puinn ácair air ra treanacar ran. Cifid ré gniom grána ó Mac Giolla Pádraig ód n-ar tráct Brian ar a ainim nuair a bí ré ag labairt leis an rluag maidion lae an cada. Cuir ré i n-aice 'céile Mac Giolla Pádraig agus M'ifeac-lainn Mór. Iré cúig gur cuir ré i n-aice 'céile iad mar bí an gniom céadna déanta acu araon. Do diúltuig Mac Giolla Pádraig do'n cat nuair a cuaid giollai tuair Briain ag tuall air 'gá rád leis teact. Do feacain

m'ifeaċlainn an caṫ or cómair fúl fear Eirean go léir, mairdion lae an ċaṫa. Cuir Dhiarmaid an deirt i n-aice 'ċéile 'n-a ċaint 'ga tairbeáint go raib gniom Mh'ifeaċlainn ar aon dul le gniom Mhic Giolla Pádraig cóm fada agus a ċuaid náire agus aiṫir agus frfiúnlaiṫeaċt.

Nuair a fuair Mac Giolla Pádraig go raib Clann Ċair lag d'eirig ré ċúċa agus ċeap ré fmaċt a ċur orra. Nior eirig leir, áṁṫaċ, mar a ċiṗir ra treanaċur má leigean dú é.

Ni le Clainn Ċair ná le Mac Giolla Pádraig a bainean an fgéal fo, áṁṫaċ, aċ le Niam, agus le Caoilte, agus le Conn. Bi Taóg Mór ua Cealla marb, agus bi Niam gan a h-aṫair. Bi uiṗri déanam gan a h-aṫair ré deire. Ba ċruaid an cár é. Aċ ni raib leigear air. Bi Maolruanaid na Pairge marb, leir. D'fág ran Conn gan aṫair ċóm mair le Niam. Agus bi aṫair Caoilte marb. D'fág ran Caoilte agus Lonán gan aṫair.

Nior b' foláir do Ċaoilte agus do Lonán dul agus buidean a n-aṫar, an méid a bi beó acu, do ċruinniugaḋ agus do ċur i dṫreó ċun dul ódear abaile. Nior b'foláir do Conn dul agus an fuid céadna déanam do buidin Ua Bfiaċraiġ Áirde, do'n méid a bi beó díob, agus nior mór é. Bi a neart agus a mirneaċ ag carad ar Taóg Óg ua Cealla i dṫreó go raib ré ábalta, mair go leór, é féin agus Niam, ar muintir Uiḃ Máine do gleusad agus do ċur i dṫreó ċun dul abaile.

Aċ nior mair le Conn ná le Caoilte fgaraṁaint le Niam go dti go bfeicfidir ċiar ra baile i nigṫeiġiaċ a h-aṫar í.

" Socaruigmir an fgéal ar an gcuma fo," arra Taóg Óg ua Cealla. " Deinimir aon buidean aṁáin der na tri buidniḃ agus gabmir aon bóṫar aṁáin go dti go mbeidmid i gCeann Corra."

" Déanfaid ran an gnó go h-áluinn," arra Caoilte, " agus ni ċuirfid ré airtear ar aon buidin againn, mar cá

agaid na mbóithe ir fearr agus ir dírighe, ar Ceann Cora, ó'n áit seo; agus anfan, ir ó Ceann Cora atá na bóithe ir fearr agus ir dírighe ag gach duine dinn cun dul abaile."

Bí aithne ag Caoilte ar na bóithibh. Do focaruigeadh an tséal ar an gcuma san. Do tugadh na trí buidheana cun a céile. Níor ghluaiseadar cun bóthair nó taraid. Glacadar a suaimhneas go dtí go mbéadh na fir gunta a bí orta láidir a nóstin cun gluaiste. Ba mór an maith dor na trí buidhnibh iad do tabairt cun a céile ar an gcuma san agus aon buidean amáin a théanamh díob. Bí cuideachtanas a céile acu, agus congnamh a céile nuair ba gádh é. Bí na Conachtaigh beinte go mór leis an focaruigadh mar bí an dochtúir acu. Dá n-imtigeadh na Muimnigh leó féin ní béadh lonán ag na Conachtaigh. Caithfeadh ré imtheacht le n-a muintir féin. Nuair a bí na trí buidheana i dteannta céile bí lonán acu go léir. Ba maith an bail orta san. Bí a lán acu, idir Chonachtaigh agus Muimnigh, gunta go dian, agus geóidír bás i n-aimhdeóin gach aon uso mura mbéadh lonán a beith ag feuchaint chúca agus an t-eólus tar na bearnaibh a beith aige ar a gnó. Fuair cuid acu bás i n-aimhdeóin a dícil.

Bí eólus maith ag Niamh, leis, agus tuigsint maith, agus díoth ri coitchianta ameasg na n-otar, ag tabairt aire dóib, agus ag cur mirnigh orta, agus ag fritálamh orta, agus mearaidír ná díoth aonne ba túisge tuigeadh cad a díoth i n-earnamh orta 'ná mar a tuigeadh Niamh é. An t-átar croíde a tagadh orta nuair a tagadh ri ag fritálamh orta famluighdír go scuireadh ré feadar fláinte orta. Bí aithne aici ar gach duine fé leith de muintir Uidh Máine agus Uidh Fiachrach, agus níor b'fada go raibh aithne aici, leis, ar gach duine fé leith der na Muimneachaibh.

Bí Locánach ann. De muintir Orbair ab eadh cuid acu. Do marbhuigeadh Orbar féin ra cath. Dhitáin do Bhuadar

ab eaŏ é. Tap éip an ċaṫa ċuaiŏ cuio ŏ'á mhuintip i mbuiŏin Ŏonċaŏ, mic Ŏmain, agup ṫáinig cuio acu i mbuiŏin Ṫaiŏg Óig ui Ċealla. Ŏíoŏ Caoilte map peap teanġan ioip iaŏ agup na Ġaeŏil. Ŏi cuio acu ġunta go ŏian, agup ŏo cuġaŏ aipeaċap ŏóiŏ ċóm maiṫ ŏípeaċ agup a cuġaŏ ŏop na Ġaeŏlaiŏ péin.

Cáipŏe ab eaŏ muintip Orpaic, aċ ŏí cuio ŏe mhuintip a ŏpiṫáp ann, leip, agup ŏo cuġaŏ an ṫ-aipeaċap céaŏna ŏóiŏ, ŏíoŏ ġup b'é an ŏpiṫáip pin a ŏein an ġnióm ba mheapa ap na Ġaeŏlaiŏ ŏ'áp ŏeineaŏ pa ċaṫ, .i. map̃buġaŏ Ŏmain.

Ŏí aon peap amáin ann agup níop péaŏaŏ a ŏéanam amaċ ap peaŏ aŏpaŏ cé 'p b'é ná cáp b' ap é. Ŏí pé ap éaŏtpomaċt. Ŏain éipleaċ an lae pin a mheaŏaip paoġalta ŏé. Ŏí pocal éigin aige ŏ'á páŏ coiṫċianta, aċ níop ċuig aoinne é go ŏtí ġup ṫáinig Caoilte ċuige. Puair Caoilte amaċ uaiŏ ġup aŏcuaiŏ ap pao ó Inip Ṫuile a ṫáinig pé. Ipé pocal a ŏíoŏ 'n-a ŏéal aige, agup náp cuigeaŏ, 'ná: "A Peaŏair Naoṁṫa taŏair paop ó'n lá po mé agup paġaiŏ mé trí h-uaipe go ŏtí an Róiṁ ag tpiall opt am' ṁaiŏipin!"

Do cuġaŏ paop ó'n ġcaṫ é. Ṫáinig a mheaŏair ŏó i noiaiġ ċéile nuair a puair pé an capaŏar agup an t-aipeaċar. Anpan ní paṁóċ' aon puo é aċ go ġcaiṫpeaŏ Niaṁ an Ċpeiŏeaṁ a ṁúineaŏ ŏó. D'éigean do Caoilte ŏeiṫ pa ṁúineaŏ, leip, go ŏtí go paiŏ an peap boċt ábalta ap an nĠaeluinn a ṫuipġint.

Do ġlac na Loċlanaiġ eile a bí ann an Ċpeiŏeaṁ, leip, ċóm luaṫ agup do péaŏaŏ é ṁúineaŏ ŏóiŏ. Ip amlaiŏ a peipiŏip, an Ċpeiŏeaṁ a bí ag Niaṁ go paiŏ pé maiṫ a ŏóṫin o' aoinne pa domhan; ná péaŏpaŏ pé gan ŏeiṫ 'n-a Ċpeiŏeaṁ póġanta agup é ŏeiṫ ag Niaṁ. Anpan, nuair a múinṫi ŏóiŏ é, do ṫuigiŏip a maiṫeap agup a ṫaipŏṫe ann péin.

Pé ŏeipe ṫiap ṫall bí na ŏaoine ġunta, an méiŏ ná puair

bár díob, as dul i bfeadar. Dí an aimrir, leir, as dul i bfeadar agus na laechanta as dul i bfaid, agus dí an focal i mbéal gach aoinne gur mhíd beit as cuimneamh ar an mbaile. Do gabad na capail agus do cuiread na h-ualaí orta. Do cuiread na daoine leicte ar charaíb agus leapacha fúta. Dí oiread ran capal agus carai acu nár gád d'aoinne beit 'n-a cuir. Dí mórán lóin acu, agus mórán earrai, agus mórán rtuic. Dí ba agus caoire a ndóthin acu, loilighead cun bainne, agus ba fearga cun mairtfeóla. Cuireadar gach aon rud i dtreó cun gluairte agus gluaireadar an bóthar riar ódear fé déin Cinn Cora.

Sar ar fágadar an cómarranacht cuaid Mam go Sórd cun go bfeicfead rí uaig Dúlainn agus uagna na n-uaral eile a dí cuirta ann. Cuaid Tadg Óg agus Caoilte agus Conn agus Lonán i n-aonfeacht léi. Goileadar a ndóthin ar uaig Dúlainn agus ar na h-uagnaib eile. Dí uaig Taidg Móir agus uaig Maoilruanaid i n-aice 'céile. D'fan Mam adfad or cionn uaga a h-athar. Da maith léi, dá mb' é toil an Tigearna é, uaig eile beit le h-air na h-uaga ran agus i féin a beit rinte ann, agus a h-anam a beit i bfochair anama a h-athar. Ach do cuig rí nár b'é toil Dé é, agus go raib gnó eile curta 'n-a cúram as Dia uirri, agus d'fág rí an áit.

Comáin na trí buideana leó, agus iad i n-aon buidin amáin, an bóthar riar ódear, go dteag réid focair. Ní féadfaidír gluaireacht pé mear, dá mba ná béad aon nid cun rígnir a cur orta ach na rlóigte daoine a díod as teacht rompa ar an rlig as fáiltiugad rompa agus 'gá molad agus as cur gach aon trasar beannacht orta. Dí tuairirg an cata tar éir leatad ar fuid na h-Éirean um an dtaca ran, agus dí ualach tógta de choide na ndaoine. Dí na daoine as imteacht ar a meadair le neart áthair agus le neart buidéair ar Dia agus ar na fearaib do choid an cat

agus do buaid an cat. Bí fíor acu go maic cad a bí n-a gcóir go léir dá mba ag na Loclanaig a béad an buad fa cat fan. Bí fíor acu, leir, ag an uile duine acu, gur ag na Loclanaig a béad an buad mura mbéad a dhéine do throid na Gaedil. Agus bí fíor acu ná raib fir fa cat ba dhéine do throid 'ná na trí buideana fan a bí an uair rin ag gluaiseacht an bóthar fan riar óbair, i n-aon buidin amáin. D'á brig rin ir amlaid a bídís 'n-a gcéadtaib agus iad ar a nglúinib, ar dá chaob an bóthair, agus iad ag liúirig agus ag gol agus ag gáirí, ag breith a mbuidéair le Dia mar gealladar an buaigeailt a tugad ar Éirinn, agus 'gá iarraid ar Dia na gloire a beannacht do chur go deo, fa traogal fo agus ar an raogal eile, ar na fearaib a dein an throid nachbárach agus do buaid an cat nachbárach.

Thar gach aonne eile d'á raib ann bíod na daoine a d'iarraid radharc fágail ar Miaṁ. Bí a h-ainim i mbéalaib daoine ins gach aon ball. Bí ré i n-aigne na ndaoine, ré cuma 'n-ar cuiread irtheach 'n-a n-aigne é, gur mó a congnaṁ chun glóigthe Bhriain do gleusad agus do dlúthugad le n-a céile, agus chun na h-árd-aigne a bí acu do dúthracht ionta i gcóir an cacha, 'ná congnaṁ aon duine eile Larmuic de Bhrian féin. D'á brig rin, ré duine eile a cídís ní bídís fárta go dtí go bfeicidís Miaṁ. Díod na fir agus na mná ar na h-árdánaib agus ar na clachachaib agus iad ag imúchad agus ag cuardach le n-a súilib go dtí go bfeicidís Miaṁ. Anfan bídís ag árdugad na leanb suas 'n-a láṁaib i dtreo go bfeicfidís Miaṁ.

Níor gád do'n chualacht aon eagla beit orcha go mbéad aon fud i n-earnaṁ orcha ar an slíg. Bí an t-im agus an bainne agus na h-uibe, agus an uile fagar torad talṁan, ag teacht cúcha irtheach ó gach taob de'n bóthar. Ní raib aon gád acu leir. Bí breir agus a ndóthin de gach aon tragar bíd acu féin. Thugadar fan le tuirgint dor na daoine.

Ni raib aon maiṫ ann. Ṫáinig an bia. Ṫúbairt Niaṁ é cur i gcoimeád agus go bfeadfaí é taḃairt do ḋaoine boċta ar ball.

---

caibidil XVII.

"na mílte oloġón."

Nuair a ṫáinig Niaṁ agus a cualaċt go Ceann Corra bí ḋubaḋ na gcnuc agus na gcoillte de'n uile faġar ḋaoine cruinniġte roimpi ann. Do h-airiġeaḋ i n-Uíḃ Máine go raib na trí buiḋeana, i n-aon ḃuiḋin amáin, ag ḋul i n-aonfeaċt go Ceann Corra, agus do ġluair an uile ḋuine ra ḋúṫaiġ rin n-a raib ann riúḃal i n-aon ċor, roir óḋear go Ceann Corra. Do h-airiġeaḋ an fséal céaḋna i n-Uíḃ Fiaċraiġ Áiḋne agus do deineaḋ an ġluairfeaċt céaḋna. Ṫáinig, i n-aonfeaċt leir an dá ċine rin, gaċ aon treaḃḋar go raib cuid d'á ndaoine ra ċaṫ, feuċaint an mór acu a bí ag teaċt aḃaile rlán, nó beó féin.

An rud a h-airiġeaḋ riar i n-Uíḃ Máine agus i n-Uíḃ Fiaċraiġ Áiḋne do h-airiġeaḋ é fear i gCiarraiġe Luaċra agus inr na tíorṫaiḃ mór-ṫimpal, agus do ġluair na daoine ar na tíorṫaiḃ rin, díreaċ mar a ġluair na daoine ar na tíorṫaiḃ ċuaiḋ, fé ḋéin Ċinn Corra.

Nuair a ṫáinig na trí buiḋeana do cuireaḋ trí ġárṫa móra fáilte romra. Do tóġaḋ na ġárṫa airír agus airír eile, bí a leiṫéid rin d' áṫar ar na daoine a bí ag feiṫeamh nuair a ḋonacadar taġaiṫe an muintir a bí uaṫa. Bí áṫar an domain ar an muintir anḋear nuair a ḋonacadar Caoilte agus Lonán. Bí áṫar ba mó 'ná an t-áṫar ran

féin ar muintir Uíb Máine nuair a conacadar Miaṁ agus a cuideáin, agus bí áčar cóṁ mór leir an áčar ran ar muintir Uíb Fiačrač Áiḋne nuair a conacadar Conn. Ní h-ar a muintir féin aṁáin a bí áčar mór i dtaoḃ Cuinn do teačt slán, ač ar an uile duine d'á raiḃ tagaiče ra n-áit. Óganač deag-ghoiḋeač, uaral, fóganta, diaḋa, ab eaḋ é, mar ba dual ačar dó beit, agus bí cion ag gač aoinne, cuaiḋ agus čeap, air.

Tar éis na bráilti do čáiniġ an fiarraiġe. Fuair muintir Uíb Máine amač gur fágaḋ Taḋg Mór agus formór na bpeap a bí le n-a coir sinte síor i gCluain Tairḃ. Fuair muintir Uíb Fiačrač amač gur b'é an sgéal céadna acu féin é. Fuair muintir Ciarraiġe amač gur fágaḋ a níġ féin agus na sir a bí aige ra n-áit céadna. Ar ball do fuair gač aoinne amač gur fágaḋ duine leir féin síor, nó b'féidir beirt, nó b'féidir triúr. Anran ireaḋ ó' eiriġ na gárda, agus níor gárda ádair iad ač gárda goil. Anran ireaḋ ó' eiriġ "na milte oloġón"! Na mná do turnuiġ é. Díoḋar ag sileaḋ ar dtúir ar peaḋ tamall. Anran do čar bean oloġón. Anran do gluair an t-éiriseač lóġóireačta ó n-a raiḃ de mnáiḃ ra n-áit. Ní raiḃ bean ann gan a fear nó a mac nó b' féidir an beirt i n-aonfeačt i n-earnaṁ uiri.

Anran dúḃairt duine éigin, "Ó! cá bfuil Brian!"

Dúḃairt duine eile, "Cá bfuil Murčaḋ! Agus cá bfuil Dúlainn! Agus cá bfuil Connla!"

Anran do čar na sir "na milte oloġón," agus buaileaḋar a mbara. Sir láidire cruaḋa. Sir go raiḃ taiteiġe acu ar bár agus ar coġaḋ agus ar ár, agus gur ró ḋeacair orna baint ó'n gcroiḃe acu ná deóir a baint ó n-a rúilib.

Ir 'mó duine a ḋ'féadfaḋ éirteačt le gol agus le h-oloġón ó mnáiḃ agus ná bainfí aon coṁuiġe ar a cuid

fola. Ac nuair a bainean buaipt uatbárac fárgad a' croíde fip i otreó go gcaiteann pé an t-ologón do rgaoilead amac 'n-a lán neapt nó go bpléargpad a croíde irtig 'n-a cliab, ip deacair d' aoinne éirteacht le gol an fip rin gan tocht agur fárgad do teacht ap a croíde féin ná rgappaid a cuimne leip an cuid eile d'á faogal.

Nuair a gluair an gol bí Niam ag rilead. Níor aipig aoinne a gut an fáid ná raib ag gol ac na mná. Ac nuair eipig gol na bfear, agur nuair aipig pí ainim Bpiain agur ainim Murcad agur ainim Connla agur ainim a h-athar, do gluair an t-ologón uaici cómh h-árd agur do gluair pé ó aoinne eile d'á raib ann.

Bí Colla ann, agur cuid der na fagaipt agur der na manaig, anior ó Inip Cataig. Do rgaoil pé leip an ngol ap fead tamail. Anpan táinig pé anáipde ap árdán agur chom pé ap caint. Do rtad an gol i n-aice na h-áite 'n-a raib pé ag caint. I ndiaig ap ndiaig do rtad an gol inp gac aon ball, agur bí na daoine go léip ag éirteacht leip. Seo map a labair pé :—

"A daoine," ap peirean, "ni h-aon iongnad duinn go léip buaipt ár ndóchin a beit oppainn." (Bí a dá púil péin pliuc go maic.) "Tá cúip guil againn má bí pé ag aon daoine riam. Ac reo rud nác ceapt duinn a deapmad i lár ár mbuaidca. Tá ádbar átair againn indiu má bí ádbar átair ag aon daoine riam. Do buailead, cíor i gCluain Tairb, an lá pé deire, cat nár buailead a leicéid i n-Éirinn ni fior cad é an fáid ó rin. Do buailead an cat ran idir Gaedlaib Éirean agur Loclanaig an domain. Dá bfagad na Loclanaig an lám uactair ra cat ran ir ag na Loclanaig a béad an t-oileán ro na h-Éirean indiu. Ni fágfai oiread agur fód de talam na h-Éirean againn! Tug na Loclanaig leó a mná agur a gclann, díodar cómh ceapaicte rin ar talam na h-Éirean do glacad cúca féin agur ar

fliocc Gaedal do dírgiugad, do cur cun báir, do glanad ar an oileán gan oipead agus duine acu d'fágáilt beó ann. Cuig Dia dúinn, (molad agus glóire agus buidéar leir!) gur buaid Brian agus a mór-fluag orca. Do cuir Brian agus a lán d'á mór-fluag ra cat. Dá dtugad Dia, mar geall ar ár bpeacaib-ne, an buaid dor na Loclanaig, do cuirfead Brian agus a mór-fluag go léir, agus anran do cuirfimír-ne go léir, inr gac aon páirt d' Éirinn. Dá mbéad an buaid ag na Loclanaig ní fágfaidír Brian ná aoinne d'á mór-fluag beó, agus béidír ag gluaiseacc anoir ar fuid na h-Éipean ag marbú' na bfear aorda agus na mban agus na leanb agus ní béad Brian ná aoinne d'á mór-fluag ann cun iad do coraint.

"Má feucaim am' cimpal anoir anro agus má féadaim a d'fágail amac cé h-í an bean ir mó atá cneacta leir an gcat ro, deirim léi, agus ir fíor dom é, gur mó go mór an t-ádbar átair atá tabairca ag an gcat dí 'ná an t-ádbar buairca atá tabairca aige di. Ir mó atá rí buaidte leir an gcat 'ná mar atá rí caillte leir. Pé méid d'á muintir atá tuitice ra cat, béidír tuitice ann d'á ngabad an cat 'n-ár gcoinnib, agus béad rí féin agus an cuid eile acu marb um an dtaca ro ag an fluag Loclanac a béad leacta anoir ar fuid na h-Éipean agus iad ar buile ag déanam díoltair orainn mar geall ar déine an cata.

"Cuirimír uainn an gol, d'á brígh rin, agus an buairt, agus i n-inead beit ag gol agus ag déanam buairca tugaimír ár mbuidéar ó Chroíde do Dia na glóire mar geall ar an gcuma 'n-ar cug ré raor rinn ó n-a leicéid de contabairt. Nuair a d'eipeócaid an buairt i n-ár gcroíde cuirimír cúgainn féin an ceirt reo. Conur a béad an fgéal againn anoir dá mb' ag na Loclanaig a béad an buad?

"Tá fíor agaib-re cóm mait agus atá fíor agam-ra conur

mar a bí rocair go dainséan i n' aisne as an uile duine der na fearaib a d'fás an baile cun dul ra cat ro, ar gan teacht beó ó'n gcat pé taob ar a mbéad buad. Tá pé buailte ifteac am' aisne mura mbéad an rocarú' ran a beit déanta roim pé acu, ná déanfaidír an troid cóm dian agus deineadar é. An beagán acu do táinig ó'n gcat, bí a n-aisne rocair ar gan teacht cóm dainséan agus bí as an muintir a tuit ra cat. Ac do táinig ar an rocarú' go raib an troid cóm dian ran gur bhfead an cat ar na loclanaib ran ar tuit a tuille d'ár ndaoine. Átar, d'á bhfís rin, ir ceart dúinn a beit ordinn indiu agus ní buairt.

" Tá ádbar eile átair againn, a daoine. Na fir a tuit ra cat ro ir ar ron Creidim Críost do tuiteadar. Tá fíor againn go léir, an t-é a d' fuilingean bár ar ron an Creidim go dtugtar aoibnear na bflatar dó láithreac. Ní ceart dúinn beit ag déanam buarta nuair a tuigimíd i n-ár n-aisne go bfuil aoibnear na bflatar anoir, le congnam Dé, as an muintir a baineadh dinn ra cat ro."

Dein ré a lán cainte leó ar an gcuma ran, níor fearr go mór 'ná mar a tagan liom-ra an caint a cur síor anro. Cuir ré a n-aisne cun ruaimnir. Tuigeadar gur ceart beit rárta le toil Dé.

Le n-a linn rin cé círeidír as teacht cúca, an bótar anoir, ac Donchad, mac Briain, agus an méid a bí beó de'n buidin a táinig leir ó'n longport i gCill Mhaigneann. Bí cuid mait acu ar crócadaib, mar ní radadar ádalta ar riúbal, agus bí an cuid eile 'gá n-iompar.

Cuir Colla an cogar cimpal amearg na ndaoine a bí ann 'gá rád leó gan a tuille guil a déanam. Níor beag ran. I n-inead aon guil a déanam ir amlaid a cuiread ruar go bhfoghmar gáir molta agus fáilte.

D'innir na fir a táinig conur mar a cuir Mac Giolla Pádraig an nígnear onca ar an rlíg, agus conur mar a

meap pé cat do cup opta. Dí peapg mór ap gac aoinne map geall aip pin. Do peuchd cun na bpeap ngunta agup do cuipeadh gac aon cóip opta.

Ní paib Donchadh agup a chalacht abpadh tagaithe nuaip a labhaip Colla aipíp.

"A pígthe agup a uaipthe agup a dhaoine," ap peipean, "do thuit Bpian i gcath Chluain Tairb. Do thuit Murchadh pa chath, leip. Tá Ápdpígh againn i n-ineadh an Ápdpígh do thuit. Ipé Donchadh mac Bpiain Ápdpígh Éipean anoip!"

Anpan ipeadh do cuipeadh puap an liú mórta i gceapt. Do tógadh an liú aipíp agup aipíp eile.

Anpan do tháinig a paib de dhaoine ann chun na h-áithe 'n-a paib Dhile Mór Mágha Adhaip agup do h-óipdneadh Donchadh mac Bpiain i n' Ápdpígh ap Éipinn. Dein Colla an obaip i láthaip na ndaoine, agup bí áthap agup mórgháil ap gach aoinne.

Níop glac pip Éipean, 'n-a dhiaig pan, gháthach, Donchadh i n' Ápdpígh ap Éipinn, ach do glacadh é 'n-a pígh ap an Múmhain.

Nuaip a bí an méid pin déanta bí gach aoinne párta. Do pgap na daoine agup d'imthig gach tpeabhchap abaile chun a ndúthaigh féin. Chuaidh Caoilte agup Lonán abaile go dúthaig a n-athap. Chuaidh Conn óthuaidh go h-Uíbh Fiachpach Áidne. Chuaidh Niamh agup Tadhg Óg ua Cealla óthuaidh go h-Uíbh Máine. Bí Conn agup iad féin i n-aonfeacht, gháthach, an tpíg go léip nách mór.

CAIBIDIOL XVIII.

AN GAT GRÉINE CÉADNA.

Do gluair an dá buidin, muintir Uíb Máine agus muintir Uíb Fiachrach Áidne, riar óduaid i dtreó a dá ndúthaig féin. Bi i n-aonfeacht leir an méid acu a táinig ó Cill Mac Nenann an méid a táinig 'n-a gcoinnib go Ceann Corai, gcár ná raib aon uaignear orra. Nuair a tánadar i gcomhgar do'n baile do fgaradar ó céile. Da beag ná gur eirig an gol agus "na milte ologón" airir nuair a fhoirfeadar an t-aor ós agus na feandaoine nár féad dul go Ceann Corad. Ac do cuiread corg leir an mbuairt. Do h-innread cad 'dúbairt Colla nuair a bi ré ag caint leir an bpobal mór díor ag Ceann Corad. Do cuiread na feandaoine cun fuaimnir.

Com luat agus bi a dtuirre curta díob ag an muintir a táinig abaile ó'n gcat, tarruigdar ar bualad um a céile agus ar beit ag caint agus ag cuimneam ar cad a déanfai fearda. Bi an raogal ana ciúin, ana fuaimnearac acu, agus an aimrir ag dul i mbreagtact. An práing agus an bruid agus an fárgad aigne a bi ar na daoine i gcaiteam na h-aimrire an fad a bi an t-ollamúcán ar riúbal i gcóir an dogaird, agus an fad a bi na ríoghte ag imteacht ó baile agus ag cruinniugad cun an cata, agus an fad do lean an fganntad i dtaob conar a gcóbad an cat, díodar go léir imtighte. Bi gac aon rud ciúin, fuaimnearac, focair.

Do h-oirdnead Conn 'n-a rig ar Uíb Fiachrach Áidne, agus do h-oirdnead Tadg Óg ua Cealla 'n-a rig ar Uíb Máine. Bi faint gnóta le déanam acu araon ar fear tamail ag focaruigad neithe idir clainn na bfear a fág[illegible] i gCluain Tairb. Do deinead a lán cleamhnairi [illegible]

trocaiṁṡaḋ. Ḋein Niaṁ ḋá cleaṁnar, cleaṁnar do Ṫaḋṡ Óṡ le tuirṁiṁ do Conn, aguṡ cleaṁnar do Conn le tuirṁiṁ di féin.

Nuair a bí an méid rin déanta cuṡ Niaṁ aguṡ a tuiṫáil cuairḋ óḋear ṡo h-Inir Caṫaiṡ. Bí áṫar mór ar Coilla nuair a conaic ré iaḋ. Cé béaḋ ann ṁompa, ar cuairḋ, aċ Caoilte! Ba beaṡ ná ṡuil baineaḋ naḋarc a fúl airír de Caoilte nuair a conaic ré iaḋ, oireaċ mar a baineaḋ an ċéaḋ lá úd a conaic ré Niaṁ. Bí ré 'n-a ṁíṡ an uair rin ar Ciarraiġe Luaċra i n-ineaḋ a aṫar. D'innreaḋar ḋó conuṡ a bí ṡaċ aon ruḋ rocair lartuaiḋ i n-Uíḃ Máine aguṡ i n-Uíḃ Fiaċraiċ Áiḋne, aguṡ d'inir reirean ḋóiḃ ṡaċ aon níḋ a bí aiṡe le h-innrint i ḋtaoḃ a ḋúṫa féin.

"Ba ṁaiṫ liom an ċailíṁ úd a ḃ' feirṡint, a Aṫair, má 'ré do ḋoil é. Ní feaca riaṁ róṁ í," arra Niaṁ.

Do ruṡ ré irteaċ ra n-éiḋam iaḋ aguṡ ṫairḃeáin ré an ċailíṁ ḋóiḃ.

Ba ḃreaṡ an naḋarc le feirṡint í. D' féaḋraḋ ḋuine fanṁaint ar feaḋ leaṫ an lae aṡ feuċaint uiṁi aguṡ ní béaḋ a fúiṫe ná a aiṡne coṁṫa di. D'á fuiḋ a béaḋ ré aṡ feuċaint uiṁi ir aṁlaiḋ ba ṁaiṫ leir tamal eile ṫaḃairt aṡ feuċaint uiṁi. Coimeáḋraḋ raiḋḃrear an óin ṡneim ar a fúiliḃ. Coimeáḋraḋ uairleaċt aguṡ ealaḋnaċt a h-úrnáiḋe ṡneim ar a fúiliḃ, aguṡ é 'ṡá fiarraiġe dé féin conuṡ a ḃ' féad láṁ ḋuine riaṁ a leiṫéid d'oḃair a ḋéanaṁ. Coimeáḋraḋ an cnoc, na cloċa loṡṁara, ṡneim ar a fúiliḃ, aguṡ iaḋ aṡ taiṫneaṁ aguṡ aṡ rrréaċarnaiṡ, aguṡ eirean 'ṡá fiarraiġe dé féin cá ḃruaraḋar an roiur! D'á n-éaṡmuir rin ṡo léir bí ra rioċt 'n-a riaḃ an ċailíṁ rin cúṁṫa ruḋ éiṡin a coimeáḋaḋ ṡneim ar fúiliḃ an t-é ċíoḃ í, aguṡ do ċuireaḋ áṫar irteaċ i n' aiṡne ṫré n-a liiḃ.

A fú t

'Feuċ Niaṁ uiṁi, ṡo ḋlúṫ aguṡ ṡo ḋainṡean, aċ níor

labair fí aon focal amach ar a béal. D'feuch an beirt eile mirí go dlúth agus go dainglean, leis, agus níor fiadadar ach 'gá molad.

"Ba maith liom labairt leat-sa, a Aitir," arsa Miam le Colla.

D'imtigdar i leith taoib.

"A leithéid seo, a Aitir," ar sise. "Tá m' aigne focair agam le mórán aimsire ar mé féin a tabairt suar do'n tSlánuigtheóir i dtig dan magalta. Ba maith liom do chómairle d'fágail, a Aitir, i dtaob an teigliag dan magalta ionar ceart dom dul, do réir do bheitheamhantair."

"Ar mirte dom a d'fiarfaige, a 'ngean ó," ar seisean, "cad é an fáid aimsire ó focaruigir an nid sin ac' aigne ar dtúr?"

"Di sé am' aigne, a Aitir, ar fead adbad," ar sise, "gar ar dainginig sé ann. Ni dóid liom go bféadfainn a d'innsint duit cheann, a Aitir, cad é an fáid atá sé dainglean, ach tá sé dainglean le tamal maith."

Do stad sé ar fead tamail.

"An dóid leat, a 'ngean ó," ar seisean, "an bféadfá a d'innsint dom cad a cuir an nid sin isteach ac' aigne ar dtúr?"

"Féadfad," ar sise. "Nuair a curnuig an t-oilmúchán i gcóir an cogaid móir seo atá cuicta dinn againn cugat sé ndeara conar mar a di na sir go léir 'gá ceasad agus 'gá focarú' 'n-a n-aigne go ndéanfaidir idbirt anama ar son na h-Éirean agus ar son an Chreidimh. Ni raib aoinne ba géire 'gá gcur go léir suar cun na h-idbirte sin a déanamh 'ná mise. Ansan do cuigear am' aigne, nuair ná raib ar mo cumar an idbirt a déanamh ar an gcuma 'n-a naidear-san 'gá déanamh, gur b' é ba lúga ba gann dom i déanamh ar an gcuma 'n-a raib ar mo cumar i déanamh.

Deineap ar an gcuma ran i. Gabap opm péin i láthair Dé ceangal gan céile eile do glacad doídce ac an Slánuigteóir, molad go deó leir! Siné mo cuid-re de 'n íobairt, a Athair. Tá an ceangal ran opm. Ni féadfainn imteacht ó m' athair an fad a bí sé beó. Ni'l aon rud anoir cun mé corg ar dul isteach i dteighlach dan riaghalta agus an íobairt do cur i ngníomh."

"I dtreó ná béad aon daoghal go ndéanfaí aon dearmad, a 'ngean ó," arra Colla, "ba maith liom aon deirt amáin eile do cur."

"Cuir aon deirt ir mait leat cúgam, a Athair," arra Niam, "agus neófrad an fírinne duit."

"Nuair a deinir an íobairt rin; nuair a tugair tu féin ruar mar rin do'n tSlánuigteóir, an dóid leat a' raib aon éileam ag aoinne eile ort?"

"Ni raib, a Athair," ar sise, "aon éileam ag aoinne eile, ná ni'l anoir." Do rtad sí.———"Ac ir dóca," ar sise, "gur ceart dom an méid seo a d'innsint duit. Ir cuimin leat an t-óganach Locánach úd a táinig anso fadó, nuair a bí mo dhitháir Tadg anso?"

"Ir cuimin liom é go mait," arra Colla.

"Cuaid sé ruar go h-Uíb Máine i n-aonfeacht le Tadg. An céad uair a conac é táinig ana cion agam air. Táinig grád agam dó. Sini an fírinne. Tuigear am' aigne go dtáinig an grád céadna aige-sean dom-sa. Níor labramair. Ac do tuigead an rgéal eadrainn.——Nuair a táinig an rgéal go raib sé ag glacad an Creidim bí átar mór orm. Anran, nuair a táinig an rgéal go raib sé cun beit 'n-a fagart, níor b'féidir liom an rgéal a tuirgint i n-aon cor. D'é deire mo machtnaim ar an ngnó gur tuigear am' aigne go raib ceangailte orm é cur ar mo croide ar fad. Do deineap ran.—Ni raib aon baint i n-aon cor, a Athair, ag an méid rin rgéil leir an gceangal ro adeirim leat do glacar orm féin i dtaob an tSlánuigteóra.'

"Tá ſo maiṫ, a 'ńſean ó," arſa Colla. "Déanfad-ſa an nió reo atá agat d'á iarraiḋ orm. Ní mór ḋom, áṁtaċ, beagán aimſire ċuiſe. Cuirfead ſgéala ċúſat ótuaiḋ ċóṁ luaṫ agus beiḋ an áit ceapaiṫe agam agus ſaċ aon ruḋ ſoraiṁ agam."

Do ſgaradar. Bí Taḋg agus Caoilte imṫiġte ar ſuiḋ na mainiſtreaċ; Taḋg ag tairbeáint na mainiſtreaċ do Ċaoilte, agus Caoilte ag cur aiṫne ar na manaċaiḃ, ſo mór mór ar an muintir ſo raiḃ ſean-aiṫne ag Taḋg orṫa.

Seaċtṁain ḋíreaċ i ndiaiġ an lae rin ṫáinig Colla féin ſo h-Uiḃ Máine. D'imṫig Taḋg agus Niaṁ agus é féin roiṁ ſo Cill Dara, ſo teiġlaċ Ḃríġde. Bí áṫar náṁ ḋ'féiḋir a d'innſint ar Ċóṁarba Ḃríġde agus ar an uile ḋuine ḋer na mnáiḃ riaġalta nuair a ſuaradar ſo raiḃ Niaṁ le fanṁaint acu. D'fan ſí acu, agus má ḃa ſaċ ſréine í fadó, ag teaċt i ſcuideaċtain, i dteiġlaċ a h-aṫar, b'í an ſaċ ſréine céadna í ag ſluaiſeaċt ameaſg na maiġdean naoṁṫa, i dteiġlaċ Ḃríġde, ſo dtí ſur lean ſí a h aṫair.

CRÍOC.

focloir.

Na focail atá i bfocloir Séadna ní cuirtear síos anso iad.

abcóidiġeact, act of arguing.
acfuinn, vigour. ar a. a céile, combining all their powers.
acfuinneac, *adj.*, vigorous; efficacious.
acmaireact, closeness; nearness. i n-acmaireact, very soon; very near.
aobar an tsagairt, the future priest; *lit.*, the material, or "makings" of the priest.
ag. Go mbéad sé ar duine éigin eile ag Colla, that C. "would have it against" someone else; would be blaming someone else for it.
agairt, act of avenging.
ager=ag, with er added before the *pl. art.*
aibíd, a habit; dress.
aibiuġad, act of ripening.
aidhm, a design; purpose; intention.
aimhéid, unevenness, confusion.
ainim-ceana, a pet name. (Ceana, *g.* of cion, affection.)
airc, greed.
airchinneac, a prior.
áirigthe, a certainty. Cur i n-áirigthe, to make sure of.
aithreamhail, *adj.*, like [his] father.
aitheasg, imitation.
allta, *adj.*, wild.
almhuiread, *pl.* -aiġ, a foreigner.
amhgar, want; hunger.
anál, breath; influence. a. fóġanta, a good influence. a h-a. ag dul fé G., her influence acting upon G.
anamamhail, brisk; invigorating.
anchor, an injury; *lit.*, a bad turn.
aor ceóil, musicians.
ár, *g.* áir, slaughter.
araige; cloch araige, a stone thrown to test strength.
arġain, plunder; destruction.
arġóint, act of arguing.
ár-mhágh, a battle-field; *lit.*, field of slaughter.
athluġad (or altuġad), grace before or after meat.
athnuachaint, act of renewing; repairing; restoring.

bacán, a staple; a hook.
baic muiníl, the nape of the neck.
bantrachd (*collective*), women; womankind.
bárr, a top; success. Do leig sé bárr le duine, he allowed a man to win.
barra-ciomalta, a file; a rasp.
bata, a stick; wood. Capal bata, a wooden horse. bataí para, oars.
beacht, *adj.*, thorough.
beirithe; beirbthe, *p. adj.*, boiled; boiling.
binn, *d.*; binne, *g.* of beann, a peak; point; heed; regard.
bíodba báir, a deadly enemy.

boċtaineaċt, humiliation, uabar agus b., pride and humiliation, *i.e.*, wounded pride and the indignation which accompanies it.
bradaíol, act of thieving.
braigeineas, *m.*, captivity.
bréid, frieze.
brúideamail, *adj.*, busy; pressing; urgent.
buac, summit; success; advantage.
buaċtaint, act of conquering.
buanaiġe, reapers.
buidean, *f.*, *g.* buidne, *d.* buidin, a company. b. coṁanta, a bodyguard.
builg, *pl.* bolg, a bellows.
bunaiġ, *adj.*, fundamental. áit b., head-quarters.
bunáit, chief place; head-quarters.
buċaire, a mass, volume, column (of smoke).

caball, the body.
cában, a tent.
cablaċ, a fleet.
cailíf, a chalice.
camṫa, a faction; a camp.
cana ṫtáin, a tin can.
(ag) cantainn, chanting.
caolṫromaċ, *adj.*, narrow in the back; (of the nose) in the bridge.
caoṁċainn. Bruidean ċ., a furious fight.
caraim oloġón, I raise, or begin, a lament.
caṫ, a battle; a battalion. *pl.* caṫana.
cealgaim, I sting.
ceannus, command; authority.
ceárdaiḋe, a craftsman.
ceárdamail, *adj.*, skilfully worked.
ceárta, a forge. (Also spelt ceardċa, but *pron.* ceárta.)
ceilt, act of concealing; a disguise.
ceirtlín, a rolled-up ball (as of thread); a bundle.
cine, *pl.* cineaċa, a race; a tribe.
cineil, *d.*, a tribe; sept.
ciúmar, an edge.
Clann Cais, the Clan of Cas, *i.e.*, Corcmac Cas.
cloíd, act of defeating; (with le) sticking to.
cloíṁċlóḋ, alteration; diminution.
cleite, a quill.
cliaṫaċa, wicker cages or splints.
cloġad, a helmet.
(ag) cnagarnaiġ, crackling.
cneaḋ, *n. pl.* cneaḋaċa, *g. pl.* cneaḋċaċ, a wound.
coċal, a hood; cowl.
coiṁdeaċta, *p. adj.*, attendant. (aingeal c., a guardian angel.) diabal c., an attendant demon.
cóiṁeaṁ; cóṁaireaṁ, act of counting; enumerating.
coiṁrgar; coiṁearġar, a fight.
cóir, provision. Do cuireadġaċ aon ċóir oṫa, every provision was made for their comfort.
coireaḋ, *auton. perf.* of coirim, I tire.
coirṫí, *auton. imperf.* of coirim.
coirṫeacan, act of consecrating.
com, *g.* cuim, the waist. Fan ċuim, round the waist.
comairce, *f.*, protection; patronage
cómalta, a companion; a brother student.
cómarba, a successor, esp. in a religious office.
cómṫgar, *m.*, connection; relationship.
cor, a turn; a twist. Cor i n-aġaiḋ an ċaim, "a twist against the crooked," *i.e.*, a plan to defeat treachery.
córaċa, *pl.* of cóir, provision.
corṁíola, midges.
córṫa, a coffer; a chest.
corgar, act of slaughtering.

coꞃnaṁ, protection; act of guarding. Gan c., undisputed.
cuiṁom uiꞃge, a plentiful supply of water.
cꞃeaċ, *pl.* cꞃeaċa, plunder.
cꞃéaċtnaiṫe, *p. adj.*, wounded.
cꞃeiḋeaṁaint, *f.*, credit; influence.
(an) Ċꞃíoꞃtaiḋeaċt, Christendom.
cꞃoċaiꞃe, a hangman; a scoundrel.
cꞃóċaꞃ, a bier.
cꞃóṫa, *adj.*, valiant.
cꞃoṫóꞃeaċ, *adj.*, bright red. (From caoꞃ-ḋeaꞃg, berry-red.)
cꞃomán, the hip-joint.
cꞃoméal, a moustache.
cꞃoꞃta, cross; across.
Cꞃuiṫneaċa, the Picts.
cualaċt, a company.
cuaꞃoíḃ, *d. pl.*, travels.
cúḃaḋ ċuiꞃe drawing himself in (instead of pressing to fight).
cuiḋeaċtanaꞃ, intercourse; companionship; act or visiting.
cuimneaṁ, act of remembering. I gc. an lae inniu, as on this day (said of an anniversary).
cúl ḋín, a place of refuge.
cúṁḋaċ, a cover.
cúntanóꞃ, the countenance.
cuꞃ, putting; placing, etc. Cuꞃ aꞃ a fuilib ḋóiḃ, to show them; make them see; convince them. A bí taꞃ éiꞃ cuꞃ fúṫa i n-Éiꞃinn, [those] who had settled in Ireland
cuꞃaí *pl.* of cuꞃaḋ, a knight; a warrior.

ḋaċaḋ, forty.
ḋaingean, *m.*, a fortress; a stronghold.
Dál gCaiꞃ, the tribe of Caꞃ, *i.e.*, Cormac Caꞃ.
ḋaṁ, an ox.
ḋán, a poem; *also*, a learned profession. Do ꞃéiꞃ a nḋán, according to their professions.
Danaꞃ, a Dane; a Norseman.
ḋaoꞃ-aicme, a race of slaves.
ḋáꞃaċt, enthusiasm; strong feeling
ḋeaḃaiġeaċ, comely.
ḋéag. Ag imċeaċt aꞃ na ḋéagaiḃ, going out of her teens.
ḋeaġ-méinn, good will.
ḋealg, a thorn; a spike.
ḋeaꞃg-ꞃuaṫaꞃ, red rout.
ḋeiṁne, a proof; assurance.
ḋéine-ḋe, the stronger, or more earnest on account of it.
ḋeiṁḟéṁaċa, sisters.
ḋíoltaꞃ; ḋíoġaltaꞃ, revenge.
ḋíon, shelter; protection.
ḋiorróiꞃeaċt, act of disputing.
díꞃim, a squadron.
díꞃgiuġaḋ, act of drying up; exterminating.
diꞃgéiḋ, discretion; prudence; caution.
ḋoċt, *adj.*, hard; stiff; stern.
ḋóiḋíġe, the more likely for it; on account of it.
ḋoilġíoꞃ, sorrow; distress.
ḋoꞃnċuiꞃ, a hilt.
ḋoṫal; ḋoiċeal, inhospitality; churlishness; reluctance.
ḋoṫíġraċ; ḋoiṫíġeaꞃaċ, surly.
ḋóṫin; ḋóiṫin, sufficiency; enough. Bí ḋ. na cuiḋeaċtan ḋe ríġ i mḂriain, Brian was a king worthy of that company.
ḋꞃana-ġáire, a grim, sardonic laugh.
ḋꞃeóite, *p. adj.*, rotten, decayed.
ḋꞃiúr; ḋíoꞃúiꞃ; a sister.
ḋꞃuċ, appearance (usually, but not invariably, implying a sickly appearance).
ḋuaiꞃ, a present.
ḋual, a right; a due; nature; hereditary principle. Dual aṫar, a quality inherited from the father; (often translated "kind father").
ḋualgaꞃ, *m.*, duty; right; that which is due *from* a person or *to* him.

dubadh, act of blackening. Dubadh na gcnuc agus na gcoillte, enough to blacken the hills and the woods (a common expression for a crowd).

dul, act of going. Ag dul ar, getting thin. Go raibh d'á chuid lóin, that his provisions would run short.

eachrach, *adj.*, handy.
éadanta *adj.*, giddy; flighty.
eagnaidhe, *adj.*, wise.
ealaíonta, *adj.*, artistic.
ealaíontacht, artistic beauty.
earraí, *pl.*, goods: manufactures.
earraid, 1 n-e. le, at variance with.
easonóir, dishonour; insult.
eiseáideach, *adj.*, handy; convenient.
éirim, capability.
éirneam, a sacristy.
eólgaireach, *adj.*, of great knowledge; scientific.

fachtar (or faghtar), *auton. dependent pres.* of do-gheibim, I get; find.
fághaltar, a gift; a possession; a supply. (From fágháil, to get, obtain). f. oibre, a good share of work.
fáibhre, *pl.* fáibhrí, a wrinkle; a furrow.
fáisdeamhlacht, the gift of prophecy
faisdeamhaíocht, or faisdeamhaíocht, deliberation; absence of hurry.
faire. Ag f. chuige, watching carefully; *lit.*, watching "to himself."
fairreachán, perpetual watching.
fear freastálaí, a serving-man.
fear innsint sgéil, a man to tell the tale.
fear teangan, an interpreter.
feartíghin, a house steward.
fearann, a piece of land; a farm.
feilimiontа; go f., thoroughly and perfectly.

fiacaint. Cur fiacaint (or fiachaibh) ar, to force; compel.
fiain; fiadhain, wild.
fiantas, wild folly; nonsense.
ficille, *g.* of fichead, chess.
fill, *g.* of feall, deceit (as *adj.*). an bitheamhnach fill, the treacherous thief.
fir Éireann, the men of Ireland; the Irish public.
flúirse, abundance; plenty.
flúirseach, *adj.*, abundant.
fód, a sod; the ground. f. an bháir do fearann, to stand [their] ground to the death: *lit.*, to stand the ground of death. Gur b'é fód an chatha . . . fód a bháis, that the field of the [coming] battle was [to be] the place of his death.
foghail, plunder.
fógartha, *pp.*, announced; declared.
fóirlíonta, *adj.*, complete; perfect
formad, envy.
frithghuin, conflict; stress of battle.
fuadar ná feadar, energy without knowledge; which does not know what it is going to do.
fuar, cold. Déanadh ré fuar air ige, it would be too late for him.—The people say "it would be cold morning for him."
fuar-balaith, a dank odour
fuarghailt, relief; act of releasing. f. mic rígh a' bhaile tóineas, "a king's ransom."
fuiltheach, *adj.*, bloody.
fuireann, a crew; a body of people.

gabtha, *p. adj.*, (p. 241) harnessed.
gadaighidheacht, theft.
gaile, *g.* of gaol, bravery.
gaibhdheacht, sturdiness; stoutness.
gairge, valour. Arm gairge, weapons of warfare.
gánta, *pl.* of gaire, a shout.
gartacht, smartness; cunning.

gaḃ, a spear. g. gréine, a sunbeam.
geamar, *g.* -air, young corn.
geall, *pl.* geill, a pledge; a hostage.
geinte, *pl.* heathen races.
giodam, great excitement and restlessness.
gilead, brightness.
giollaí tuiair, "travelling servants"; foot-runners.
glaire, a stream.
glanadar, cleanliness.
gleacaíodaḋ, gymnastics; trials of strength.
gleic, a struggle.
glúin, a knee; a degree of kindred. Ó g. go g., from generation ot generation.
gnaoi, countenance; appearance.
gnáṫ-ṫeiglaċ, a permanent body of household troops.
gnó rúl, apparently business.
gnóṫa rtáit, affairs of state.
goin galáin, a butt for every weapon; the victim of the punishment known as "running the gauntlet."
gráréir, a grazier.
greanta, *p. adj.*, carved; chased.
gréar, decoration.
gríorad, act of inciting.
gruaim, a frown; gloomy looks.
gruama, *adj.*, gloomy; depressed.
guiḋe, *pp.*, stolen.
guin, *g.* guinte, act of wounding; a wound.
guiṫ. De guiṫ, as a reproach.
guinte, *p. adj.*, wounded.
gur, substance.

iallait, a saddle.
iarmalán, a remnant; a useless person.
íomáig; íomáiġ, *pl.* íomáġana, an image
imigcéineamail, *adj.*, remote.
imirt anama, *lit.*, the staking of life. go h-i a., to the point of death.
imirt, contention: fighting.
imreasán, constant quarrelling.
i n' for i n-a, in his, in her. i n' aigne, in his, or her, mind.
ioḋna. i n-ioḋnaiḃ catha, in battle array.
iomaiġ, act of vieing; competing.
iomarḃáiġ, competition.
iompar (iomċuir), *g.* iompair, act of carrying. Beiṫiġeaċ iompair a beast of burden. Cóir iompair, means of conveyance or transport; a vehicle.
iomrarġáil, wrestling.
iona (or i n-a), in which.
ionḟuar, *adj.*, cool.

lag, *adj.*, weak; mean. Da lag leat é ḋéanaṁ, you would not like, you would think it mean, to do it.
lagaċar, weakness.
laiṫiġ (or laṫaiġ) *d.* of laṫaċ, mud.
lámh le, beside; close to.
lann, a blade; a sword.
lár baill, the middle; *lit.*, the middle of the place.
larraim, I blush.
léarad, act of beating; hammering.
leaṫ-lámh, one hand; shorthandedness.
legáid, a legate.
leiḃéalta, *p. adj.*, level.
leicte, *adj.*, delicate; weak; ill.
leiġrear, *auton. fut.* of leigim (or leagaim) I melt; dissipate.
léinteaċa ṙróil, satin shirts.
leómaid, *perf.* of lámaim, I dare. Nár leómaid aon ċómaċt, that no power dared.
liaġ, a doctor.
linn, a pool; a harbour.
lín-ṫíġe, a family; the number of persons in a house.
Loċlanaċ, *pl.* Loċlanaiġ, a Dane; (as *adj.*), Danish.
loilíġeaċ, a milch cow.

longport, a camp.
luaċt-faoiḋin, wages; reward.
luaiṫne, *d.* of luaiṫneaċ, ashes.
Luan na Fáilime, the Monday following Palm Sunday.
luċt, folk; people. l. saḃanṫa, helpers; allies. l. ceárd, craftsmen. l. coranta, a guard. l. ealaḋan, artists. l. foġla, plunderers. l. ṁabála, robbers. l. teiṫe, fugitives.
luiġe, act of lying down. luiġe isteaċ fé, "coming in"; submitting to; falling into line under. luiġe isteaċ ċun oibre, applying oneself to, entering into, work.

maċaire, a plain.
macfaṁail, a copy.
máiṫreaṁail, *adj.*, like [his] mother.
mala, *pl.* mailí, *dual* malainn, an eyebrow.
marc-fluaġ, a body of horse.
maṫanaċ, *adj.*, lasting.
marla, insult; indignity; dishonour.
meaḃair faoġalta, the human reason; the mind.
meanamna, spirit.
measa, worse. Is measa liom a lúiḋin 'ná. . . . I care more for [*lit.*, think worse of] his little finger than . .
measaim, I think, expect. A ṁeasṗá ḋom, that you would expect of me, or, for me.
méinn, *g.* -e, the mind; disposition.
meirgeaċ, *adj.*, rusty; rusty-looking.
mian leinḃ, a child's preference.
mileata, *adj.*, military; warlike.
mion, small; minor; go mion, minutely. Mion-Úird, minor Orders.
mitil, *g.* of miteal, metal.
mór, *adj.*, great. Ba ṁór aige é, he thought a great deal of it; valued it highly. Beiṫ go mór léi, to be great friends with her. Díoḋ gaċ aoinne mór leó, everybody liked them; was friendly with them. Níor ṁór di an gliocas, she needed the cleverness.
móra, "morrow," in *phr.* móra ḋuit, good morrow to you.
móráil; mórḋáil, delight; pride; conceit.
mórálaċ, *adj.*, delighted.
Mórṁaor Leaṁna, the steward of Lennox.
ṁúrgail; ṁúrgail, awakened.
murtaird, worsted; yarn.

n-a=go, in relative constructions. An boirce n-a raiḃ an ċailís agat ann, the box in which you had the chalice; *lit.*, the box that you had the chalice in it.
néal, a cloud; a fit of insanity. Néal ċun cogaiḋ, a mad rage for war.
neaṁ-ċoṁḃuaireaċ, *adj.*, unconcerned; undisturbed.
neaṁġur, want of substance.
neaṁṡuim, unconcern; indifference
neaṁ-ċuaiṁneaċ, *adj.*, unconcerned.
nórṁaireaċt, civilization.

oḋar, *adj.*, dun-coloured.
oirneaḋ, *auton.*, was inaugurated; anointed; ordained.
Ord, *n. pl.* Úird, *d. pl.* Ordaiḃ, Orders. Ord Deannuiġte, Holy Orders.
ornáid, *g.* ornáide, ornament.
otar, a sick person; invalid.

páirt. As gaḃáil páirt, taking the part (of); siding with.
peiḋléir, a pedlar.
píopa, a cask.
plé; pléiḋ, act of arguing, pleading.

fráinc, mental stress, from any kind of emotion.
frairic, *d.* of fraireac, porridge. 'n-a fhrairic, in confusion; in a mess.
frár, *g.* frár, brass.
pubal, a pavilion; a tent.
púicín, a hood or bandage over the eyes; a blind; trickery; deception.

rabairne, lavish hospitality.
raca, a comb.
rae, a time; period. Gach aon rae fholuir, every minute of the day.
raobach-roilge, sacrilege; *lit.*, the desecration of a churchyard; hence, sacrilege in general.
raon, *m.*, range; reach. R. na gcluas, earshot.
ráscáil, act of striding.
racmar, *adj.*, lucky, prosperous.
reana, *pl.* of rinn, a point.
reacha, *g.* of rith, act of running. Gníom reacha, feats of running. I gcúrsa r., in a bout of running. I dtaithighe r., accustomed to, or practised in, running.
réidhe, level lands.
riar, act of arranging; setting in order.
riarthach, *p. adj.*, arranged.
riarg, a wild wet marsh, very cold and barren.
rígan, a queen; princess; lady. The word was applied to any woman of high position, as rígh to a man.
rígdhamhna, an heir-presumptive; a king's heir.
ríogha (*collective*), nobles.
rún (rún), a secret; an intention.
rorg, a poem or poetical composition. R. catha, an address delivered before a battle.
ruagairt, a rout.
ruo. "Mo ghrádh tú agus ruo agat," "I love you, seeing that you have possessions."

ráith, sufficiency.
Samhain, November. Lá Samhna, the 1st of November.
saoirseacht, masons' work.
saor, *adj.*, free; cheap. S. i n-airge, gratis.
sar = rul, before (in *time*).
seabcaighe, *adj.*, hawk-like.
sealbhughadh, act of gaining possession; possessing.
séanaim, I disown; deny; refuse.
Seanán, Senan or Senanus.
shearuighdar an ród, they stood their ground (*lit.*, *the* ground).
scáil, a reflection (of light); a glow. S. gnaoi éigin, some brightness or expression of countenance.
scartáil, act of pulling to pieces, esp. unroofing a house. *Auton. past*, scartálad; *pp.* scartálta.
scáthamlacht, nervousness.
scéán, a mirror.
sciathóg, a large flat basket, shaped like a shield = sciath.
sciobadh, act of snatching.
sciomar, act of polishing.
scrúdadh, act of examining.
scólta, *p. adj.*, scalded.
scoluigeacht, *f.*, education.
scuab-bhuille, a sweeping blow.
scuireadh, *auton. perf.* of scuirim, I cease; release; (of a camp) raise.
sin, that. Sin ar chuir, that was all that it put.
síolrach, seed; race.
(do) shiúbluig sé cuige, he has travelled for it, *i.e.*, to get it.
siúinéir, a joiner; carpenter.
slacht, neatness.
slachtughadh, act of tidying.
slámadh, act of teasing out, as wool
sloigirg, a rabble.
slóigte, *n. pl.* } of sluag, a host.
slóg, *g. pl.* }

ꝛliocᵭ, descendants. Ó ḟ. go ꝛ., from generation to generation.
ꝛnaṁaḋ, act of knotting. Ag ꝛ. caꝑaḋaiꝛ, making friends.
ꝛnáċaḋ, *g.* ꝛnáċaiḋe, a needle.
ꝛnua, complexion.
ꝛméiḋe, act of nodding; beckoning smilingly.
ꝛoċaꝛ, *m.*, wealth; produce.
ꝛoċꝑaiḋ, a funeral procession.
ꝛóġail, *adj.*, comfortable; luxurious.
ꝛoilḃiꝛ, *adj.*, kindly; gracious; good-humoured.
ꝛoilḃneaꝛ, kindness; gaiety.
ꝛpeaċ, a kick; a stamp of the foot.
ꝛpeiċ; in *phr.* cuꝛ ꝛpeiċ aiꝛ, addressing him.
ꝛpéiꝛlinn, a storm; the thick of a fight.
ꝛpiaiꝛe, a spy.
ꝛpiaiꝛeaċᵭ, act of spying.
ꝛpíoṁúċán, act of reviling.
ꝛpionaḋ, a spurt of vigour.
ꝛplancꝛaċa, *pl.*, flashes (of lightning).
ꝛꝛaċana, rows; swaths, as of mown grass.
ꝛtáicín áiṙéiꝛ, a laughing-stock.
ꝛtail, a stallion.
ꝛtailc, stubbornness.
ꝛtáluiġᵭe, *adj.*, inured; hardened
ꝛtanġaḋ, a dint.
ꝛtíobaꝛᵭo, a steward.
ꝛtiúṁᵭóiꝛ, a leader; manager.
ꝛtiúꝛuġaḋ, act of guiding; managing.
ꝛtolta, *p. adj.*, torn; rent.
ꝛuaiṁneaꝛ, peace; quietness. A ꝛuaiṁneaꝛ a ċeaꝛaḋ, to settle down; to "bide their time"; to take things quietly.—The first a is the *poss. pron.*
ꝛuiꝛ, *pl.* of ꝛoꝛ, a wisp.

taġaiꝛt (oo), act of referring (to).
taiꝛᵭe; taiꝛḃe, advantage; good; profit.
taiꝛꝛġint, act of offering.
taiꝛe, relics.
talṁaintí (*pl.* of talaṁ), lands.
taoiꝛeaċ, a chief.
táᵭuġaḋ, act of binding; uniting.
téaġaꝛᵭa, *adj.*, stout; thick; massive.
teiꝛtiméiꝛeaᵭt, a testimonial.
tiúꝛġal; tionnꝛġal, business.
tiúꝛġalaċ; tionnꝛġalaċ, busy.
tnáᵭaḋ, act of exhausting.
toḃᵭa, *p. adj.*, chosen; picked. (Prop. toġᵭa, but *prncd.* toġꝛa, by analogy with ġaḃᵭa, *prncd.* ġaḃꝛa.)
toċt, a silence; esp. silence through excess of feeling. T. ꝛeiꝛge, the choking caused by anger.
ᵭoiḃ (ᵭoġ), *perf.* of toġaim, I choose.
toṁaḋ, fruit; result. Do ᵭ. caᵭa, by force of arms.
tóṁaċ, *m.*, increase. T. coġaiḋ, a "brewing" of war.
toṁᵭaṁail, *adj.*, fruitful; productive; "paying."
tnáᵭaṁail, *adj.*, seasonable; early.
tné ᵭéile aiġne, trouble of mind.
tneaḃᵭaꝛ, *pl.* tneaḃᵭaꝛaí, a tribe.
tneáꝛ go, seeing that. (Also tná 'ꝛ go; oo náḋ 'ꝛ go, etc.)
tneiġneaꝛ, act of fasting.
tneó coꝛanta, a state of defence.
tníꝛe, a trench.
tṁúᵭ, a district.
tṁuail, a sheath; scabbard.
tṁúiꝛ, a cause.
tuaiꝛim, a guess; opinion. Duille ᵭé ᵭ., a blow struck at a venture.
tuiꝛle, a hinge.
túᵭaċ, *adj.*, blundering; botched.

úiꝛo, *pl.* of óꝛo, Orders.
uiꝛeann, *pl.*, the temples (sides of the head).
uiꝛġe-ᵭé-ᵭalaṁ, "water-underground," *i.e.*, underhand dealing.
uꝛuiᵭeaᵭt, security.

Ainmneacha na n-Áit.

Alba, *g.* Albain, *d.*, Albain, Scotland.
(An) Almáinn, Germany.
Ard Macha, Armagh.
Áth Cliath, Dublin.

Bealach Leachta, "the road of the tomb," a place near Macroom.
Bile mór Mágha Adair, the great tree of the plain of Adare (under which the kings of Munster used to be crowned).
Binn Éadair, *d.*, the hill of Howth. (*d.* also beinn.)
Breatain, Britain, *i e.*, Wales.

Caladh na Beirbe, Copenhagen.
Caladh Constantín, Constantinople.
Ceann Feabhrad, near Sliabh Caoin in Munster.
Ceann Cora, "the head of the weir"; Kincora.
Ceann Tíre, the Mull of Cantyre.
Ciarraighe Luachra, that part of Kerry which is called Sliabh Luachra.
Cill Caoi, Kilkee.
Cill Dálua, Killaloe.
Cill Dara, Kildare.
Cill Mhaighneann, Kilmainham, Co. Dublin.
Cluain Tairbh, Clontarf.
Corcabaoirgne, a district in Co. Clare.
Corcomraidh, Corcomroe, Co. Clare.

Danmhairg, Denmark.
Dearmúman, Desmond.
(Na) Déise, the Decies.
Dún Sobairce, Dunseverick.

(An) Euróip, *g.* Euróipe, Europe.

Fideinte, a district on the s. bank of the Shannon.
(An) Fraing, France.

Gleann Mháma, a glen near Dunlavin, Co. Wicklow.

Inis Cathaigh, Scattery Island, Co. Clare.
Inis Locha Cé, island in Loch Key in Connacht.
Inis Locha Gaire, island in Lough Gurr, Co. Limerick.
Inis Tuile, Iceland.
Inis Gall, the Hebrides.
Inis h-Orc, the Orkney Islands.
(An) Iodáil, *g.* Iodáile, Italy.
(An) Iorua, *g.* Iorua, Norway.

(An) Leamhain, river Laney, Co. Cork.
Leamhain, *g.* Leamhna, Lennox (district in Scotland).
Leath Chuinn, Conn's Half; the northern half of Ireland.
Leath Mhogha, Mogh's half; the southern half of Ireland.
Léim Chúchulainn, Loop Head, Co. Clare.
Loch Gair, Lough Gurr, Co Limerick.
Lochlan, Denmark.
Luimneach, *g.* Luimnighe, Limerick

Magh Comhra, Macroom.
(An) Mhóin Mhór, Moneymore.

Oileán Manann, the Isle of Man.
Oileán Sgathaigh, the Isle of Skye.

Oirgialla, Oriel.

Portláirge, Waterford.

(An) Róim, *g.* Rómha. Rome.

Sasana, England.
(An t-) Sionainn, *g.* Sionainne, the Shannon.
Sliabh an Bogaig, the "turf-mountain"—a local name of no importance.
(An) Solán, the river running by the town of Macroom.
Sóid Colum Cille, Swords, Co. Dublin, where Columcille founded a monastery.
Sulcoit, Solohead, Co. Tipperary.

Teamair, *g.* Teamrach, Tara.

Tonn Clíodna, Glendore Harbour, in the south of Co. Cork.
Tuaim Greine, Tomgraney, Co. Clare.
(An) Tulcainn, the Tolka.

Ua Briacrach Áidne, now part of Co. Galway.
Uíb Conaill Gabra, a district in Co. Limerick.
Uíb Eachach Múman, Iveagh, in S. W. Cork.
Uíb Fáilge, Offaly.
Uíb Faoláin, the country of the Whelan's.
Uíb Máine, a district partly in Galway and partly in Roscommon.
Urmúman, Ormond.

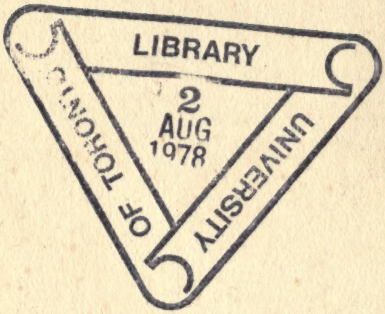
LIBRARY
2
AUG
1978
UNIVERSITY
OF TORONTO

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PB
1399
O54N53

O'Leary, Peter
Niamh